Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
30 B
N.037.
14
17 b
24
M

TVSCVLANARVM QVAESTIONVM CICERONIS

AD M. BRVTVM

LIBRI V.

Cum Scholijs Pauli Manutij.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

VENETIIS,

Apud hæredes Melchioris Seſſæ.

M. D. LXXVI.

M·TVLLII CICERONIS TVSCVLANARVM QVAESTIONVM

AD M. BRVTVM

LIBER PRIMVS

DE CONTEMNENDA MORTE.

CVM defenſionum laboribus ſenatorijsq́; muneribus aut omnino, aut magna ex parte eſſé aliquando liberatus, retuli me Brute, te hortãte, maxime ad ea ſtudia quæ retenta aĩo, remiſſa temporibus, longo interuallo intermiſſa reuocaui. & cum omnium artium, quæ ad rectam viuendi viam pertinerent, ratio & diſciplina ſtudio ſapientiæ, quæ philoſophia dicitur, contineretur: hoc mihi Latinis literis illuſtrandum putaui, non quia philoſophia Græcis & literis, & doctoribus percipi non poſſet: ſed meum iudicium ſemper fuit, oĩa noſtros

*aut inueniſſe per ſe ſapientius, q̃ Græcos; aut acce
pta ab illis, feciſſe meliora; q̃ quidem digna ſta-
tuiſſent, in q̃bus elaborarent. nã mores, & inſti-
tuta vitæ, resq; domeſticas, ac familiares nos ꝑ-
fecto eſt melius tuemur, & lautius: rẽ vero publi
cã noſtri maiores certe melioribus tẽperauerunt
& inſtitutis, legibus. q̃d loquar de re militari? in
qua cum virtute noſtri multum valuerunt, tum
plus ẽt diſciplina. iã illa, q̃ natura, nõ literis aſſe-
cuti ſunt, neq; cum Græcis, neq; vlla cum gente
ſunt cõferenda, q̃.n. tãta grauitas, q̃ tãta cõſtãtia
magnitudo animi, ꝓbitas, fides, q̃ tã excellens
in omni gñre virtus ĩ vllis fuit, vt ſit cum maio-
ribus noſtris cõparãda? doctrina Græcia nos, &
omni literarum genere ſuperabat. ĩ quo erat faci
le vincere nõ repugnãtes. nã cũ apud Græcos an
tiquiſſimum è doctis ſit gen' poetarum, ſi q̃dẽ Ho
merus fuit, & Heſiodus ante Romã cõditã Ar-
chilocus regnãte Romulo: ſerius poeticã nos ac
cepimus annis. n. ferè CCCCCX. poſt Romã con
ditã Liuius fabulã dedit, C. Claudio Cæci filio, M.
Tuditano Conſulibus, anno ante natũ Ennium: q
fuit maior natu, q̃ Plautus, & Neuius. ſero igit̃
à noſtris poetæ vel cogniti, vel recepti. quanquã
eſt in Originibus, ſolitos eſſe in epulis canere con
uiuas ad tibicinem de clarorum hominum virtu
tibus. honorem tñ huic generi non fuiſſe, declarat
oratio Catonis, in qua obiecit vt ꝓbrum Marco
Nobiliori, ꝙ is in prouinciam poetas duxiſſet: du
xerat autem Conſul ille in Aetoliã, vt ſcimus,*

En-

Ennium, quo min' ergo honoris erat poetis, eo minora ſtudia fuerunt. nec tñ ſi q magnis ingenijs in eo genere extiterunt, nõ ſatis Græcorum gloriæ reſpõderunt. an cenſemus, ſi Fabio nobiliſſimo homini laudi datum eſſet, ꝙ pingeret, nõ multos ẽt apud nos futuros Polycletos, & Parrhaſios fuiſſe? honos alit artes; omneſq; incenduntur ad ſtudia gloria; iacentq; ea ſemper, q̃ apud quoſq; improbantur. ſummã eruditionem Græci ſitã cenſebãt ĩ neruorum, vocumq; cãtibus. igĩ & Epaminõdas, princeps meo iudicio Græciæ, fidibus ꝓclare cecinisse dr: Temiſtocleſq; aliquot ante annis, cum in epulis recuſaſſet lyrã, habitus eſt indoctior. ergo in Græcia muſici floruerunt, diſcebãtq; id oẽs, nec, qui neſciebat, ſatis excultus doctrina putabatur. ĩ ſummo apud illos honore geometria fuit. itaq; nihil mathematicis illuſtrius at nos metiendi, ratiocinãdiq; vtilitate huius artis terminauimus modum. at cõtra oratorem celeriter cõplexi ſumus, nec eum primo eruditum, aptum tñ ad dicendum, poſt aũt eruditum: nã Galbã, Africanũ, Læliũ, doctos fuiſſe, memoriæ traditũ eſt, ſtudioſum aũt eũ, q hos ętate anteibat, Catonẽ, poſt vero Lepidum, Carbonem, Gracchos, deinde ita magnos noſtrã ad ætatẽ, vt nõ multũ, aut nihil oĩno Gręcis cederẽt. philoſophia iacuit vſq; ad hãc ætatẽ, nec vllum habuit lumen literarũ Latinarum: q illuſtranda, & excitãda nobis, eſt, vt, ſi occupati ꝓfuimus aliquid ciuibus noſtris, proſimus etiam, ſi poſſumus, otioſi. in quo eo magis no-

bis eſt elaborādum, ꝙ multi iā eſſe Latini libri di-cuntur ſcripti inconſiderate ab optimis illis quidē viris, ſed nō ſatis eruditis. fieri aūt poteſt, vt recte quis ſentiat, & id qđ ſentit, polite eloqui nō poſsit. ſed mādare quēquā literis cogitationes ſuas, qui eas nec diſponere, nec illuſtrare poſſit, nec delectatione aliqua allicere lectorem hominis eſt intēperanter abutentis & otio, & literis. itaq; ſuos libros ipſi legūt cū ſuis, nec qſquā attingit pter eos, q eādē licentiā ſcribendi ſibi permitti volunt. quare ſi aliquid oratoriæ laudi noſtra attulimus induſtria, multo ſtudioſius philoſophiæ fontes aperiemus, è quibus ēt illa manabant. ſed vt Ariſtoteles, vir ſummo ingenio ſcientiæ copia, cū motus eſſet Iſocratis rhetoris gloria, diſcere etiā cœpit adoleſcētes docere, & prudentiā cū eloquētia iungere: ſic nobis placet nec priſtinam dicēdi ſtudiū deponere, et in hac maiore, & vberiore arte verſari: hanc. n. perfectā philoſophiā ſemper iudicaui, q̄ de maximis q̄ſtiōnibus copioſe poſſet, ornateq; dicere. in quā exercitationē ita nos ſtudioſe opera dedimus, vt iā ēt ſcholas Græcorū more habere auderemus: vt nuper tuū poſt diſceſſum in Tuſculano, cū eſſent cōplures mecū familiares tentaui quid in eo genere poſſem vt. n. antea declamitabam cauſas. quod nemo me diutius fecit: ſic hæc mihi nunc ſenilis eſt declamatio. ponere iubebam de quo qs audire vellet: & id aut ſedens, aut ambulās diſputabā. itaq; dierū quinq; ſcholas, vt Græci appellant in totidē, libros contuli.

fiebat

fiebat aũt ita, ut, cũ is, q audire uellet, dixiſſet q̃d ſibi videretur, tũ ego cõtra dicerem: hæc eſt.n. vt ſcis, vetus, & Socratica rõ cõtra alterius opinionẽ diſſerendi: nã ita facillime, q̃d veriſimillimum eſſet, inueniri poſſe Socrates arbitrabat̃. ſed quo cõmodius diſputationes explicẽtur, ſic eas exponã, quaſi agatur res, nõ quaſi narretur. ergo ita naſcet̃ exordiũ. AVDITOR. Malũ mihi vr̃ eſſe mors. MARCVS. Iis ne, qui mortui ſunt; an ijs, quibus moriendũ eſt? A. Vtriſq;. M. Eſt igitur miſerum, q̃m malum. A. Certe. M. Ergo & ij, qui bus euenit iam, vt morerentur, & ij, quibus euenturum eſt, miſeri. A. Mihi ita vr̃. M. Nemo ergo non miſer. A. Prorſus nemo. M. Et quidẽ, ſi tibi conſtare vis, oẽs, quicunq; nati ſunt, eruntve, nõ ſolum miſeri, ſed ẽt ſemper miſeri: nã ſi ſolos eos diceres miſeros, q̃bus moriẽdum eſſet, neminẽ tu q̃dẽ eorũ, qui viuerent, exciperes; moriendũ eſt.n. omnibus eſſet, tñ miſeriæ finis ĩ morte. q̃m aũt ẽt mortui miſeri ſunt, in miſeriam naſcimur ſempiternam: neceſſe eſt. n. miſeros eſſe eos, qui centum millibus annorum ante occiderunt, vel potius omnes, quicunq; nati ſunt. A. Ita ꝓrſus exiſtimo. M. Dic queſo, num te illa terrent, triceps apud inferos Cerberus, Cocyti, fremitus, tranſuectio Acherontis, mento ſummam aquam attingens ſiti enectus Tantalus? num illud quod Siſyphus verſat

Saxum ſudans nitendo, neque proficit hilum?

fortaſſe ẽt inexorabiles iudices Minos, & Rha-

damãthus.apud quos nec te L.Craſſus defendet: nec M.Antonius,nec,quoniã apud Græcos iudices res agetur,poteris adhibere Demoſthenẽ:tibi ipſi ꝓ te erit maxima corona cauſa dicẽda.hæc fortaſſe metuis,et iccirco mortem cẽſes eſſe ſempiternũ malũ. A. Adeo ne me delirare cẽſes,vt ita eſſe credã? M. An tu hæc nõ credis? A. Minime vero. M. Male hercule narras. A. Cur, quæſo? M. Quia diſertus eſſe poſſem, ſi cõtra iſta dicerẽ. A. Quis.n.nõ ĩ eiuſmodi cauſa?aut qd negocij eſt,hęc poetarum et pictorum portẽta cõuincere? M. At q̄ pleni ſunt libri philoſophorũ cõtra iſta ipſa diſſentium. A. Inepte ſanè:quis eſt.n.tã excors,quẽ iſta moueant? M. Si ergo apud inferos miſeri non ſunt,ne ſunt quidẽ apud inferos vlli. A. Ita prorſus exiſtimo. M. Vbi ergo ſunt ij,quos miſeros dicis?aut quẽ locum incolunt?ſi.n.ſunt, nuſquã eſſe nõ poſſunt. A. ego vero nuſquã eſſe illos puto. M. Igitur ne eſſe quidem. A. Prorſus iſto modo:et tñ miſeros ob id ipſum quidem,qa nulli ſunt. M. Iam mallem Cerberũ metueres, q̃ iſta tã inconſiderate diceres. A. Qui tandem? M. Quem eſſe negas, eundem eſſe dicis:vbi eſt acumẽ tuum?cum.n.miſerum eſſe dicis,tum eum,qui non ſit,dicis eſſe. A. Non ſum ita hebes,vt iſta dicã. M. Quid dicis igitur? A. Miſerum eſſe verbi cauſa M. Craſſum, qui illas fortunas morte dimiſerit; miſerum Cn. Põpeium,qui tanta gloria ſit orbatus;omnes deniq; miſeros,qui hac luce careant. M. Reuolueris eodem.ſint enim oportet, ſi miſeri ſunt.tu autem

modo negabas eos eſſe,qui mortui eſſent.ſi igitur non ſunt, nihil poſſunt eſſe: ita ne miſeri quidem ſunt. *A*. Non dico fortaſſe etiam,quod ſentio.nã iſtud ipſum,non eſſe cum fueris,miſerrimum puto. *M*. Quid miſerius,quàm omnino nũquam fuiſſe? ita,qui nondum nati ſunt,quia non ſunt,miſeri iam ſunt: & nos ipſi, ſi poſt mortem miſeri futuri ſumus,miſeri fuimus, antequam nati. ego autem non commemini,antequam ſum natus, me miſerum.tu ſi meliore memoria es,velim ſcire,ecquid de te recordare. *A*. Ita iocaris,quaſi ego dicã eos eſſe miſeros,qui nati non ſunt; & non eos miſeros qui mortui ſunt. *M*. Eſſe ergo eos dicis. *A*. Immo, quia non ſunt,cũ fuerint,eos miſeros eſſe. *M*. Pugnantia te loqui non vides? quid.n.tam pugnat, q̃ non modo miſerum, ſed omnino quidquam eſſe, qui non ſit? an tu egreſſus porta Capena,cum Calatini,Scipionũ,Seruiliorum,Metellorum ſepulchra uides,miſeros putas illos? *A*. quoniã me verbo premis, poſthac non ita dicã, miſeros eſſe, ſed tm̃ miſeros,ob id ipſum,quia non ſunt. *M*. Nõ dicis igitur, miſer eſt M. Craſſus, ſed tm̃ miſer M. Craſſus. *A*. Ita planè. *M*. Quaſi non neceſſe ſit, quidquid iſto modo pronuncies,id aut eſſe,aut nõ eſſe.an tu dialecticis ne imbutus quidẽ es? in primis.n.hoc traditur,omne pronũciatum (ſic enim mihi in præſentia occurrit, vt appellarẽ ἀξίωμα, utar poſt alio,ſi inuenero melius) id ergo eſt pronunciatũ,quod aut verũ,aut falſum eſſe dicitur. cũ igitur dicis,miſer M.Craſſus: aut hoc dicis,miſer

ſer

ſer eſt M. Craſſus; vt poſſit iudicari, verum id, fal ſum ne ſit: aut nihil dicis omnino. A. Age iã cõcedo non eſſe miſeros, q mortui ſunt; qm̃ extorſiſti ut faterer, q oĩno non eſſent, eos ne miſeros qdẽ eſſe poſſe. qd? q viuimus, cũ moriendum ſit, nõ ne miſeri ſumusq; .n. põt in vita eſſe iucunditas, cum dies & noctes cogitandum ſit, iã iamq; eſſe moriẽdũ: M. Ecquid ergo intelligis, quantum mali ex humana conditione deieceris? A. quonã modo? M. quia, ſi mori ẽt mortuis miſerum eſſet infinitum quoddam & ſempiternum malum haberemus in vita. nunc video calcem: ad quem cum ſit decurſum, nihil ſit præterea extimeſcendum. ſed tu mihi videris Epicharmi, acuti, nec inſulſi hominis, vt Siculi, ſententiã ſequi. A. Quã? nõ. n. noui. M. dicã ſi potero, latine: ſcis. n. me græce loqui in latino ſermone non plus ſolere, q̃ ĩ græco latine. A. recte quidem. ſed quæ tandem eſt Epicharmi iſta ſententia? M.

„ Emori nolo: ſed me eſſe mortuum nihil æſtimo.

A. Iam agnoſco græcum. ſed qm̃ coegiſti: vt cõcederem, qui mortui eſſent, eos miſeros non eſſe; ꝑfice, ſi potes: vt ne moriendum quidem eſſe miſerũ putem. M. iam iſtuc quidem nihil negocij eſt: ſed etiã maiora molior. A. Quo modo hoc nihil negocij eſt aut q̃ tandem ſunt iſta maiora? M. Qm̃ ſi poſt mortem nihil eſt mali, ne mors quidem eſt malum: cui proximum tempus eſt poſt mortem, in quo mali nihil eſſe concedis: ita ne moriendum quidem, eſſe malum eſt, id eſt, n. perueniendũ eſſe

ad

ad id, quod non eſſe malum confitemur. A. Vberius iſta quæſo: hæc. n. ſpinoſiora prius vt cōfitear me cogunt, q̃ vt aſſentiar. ſed quæ ſunt ea, quæ dicis te maiora moliri? M. Vt doceam, ſi poßim, nō modo malum non eſſe, ſed bonum etiam eſſe mortem. A. non poſtulo id, quidem aueo tñ audire: ut enim non efficias quod vis, tamen, mors, vt malum non ſit, efficies. ſed nihil in te interpellabo: continentē orationem audire malo. M. Quid, ſi te rogauero aliquid non ne reſpondebis? A. Superbi id quidem eſſet; ſed, niſi quid neceſſe erit, malo ne roges. M. Geram tibi morem, & ea quæ vis, vt potero, explicabo, nec tñ quaſi Pythius Apollo certa vt ſint, & fixa quæ dixero; ſed vt homūculus vnus è multis probabilia coniectura ſequens: vltra. n. quò progrediar, q̃ vt uerisimilia videam, non habeo, certa dicent ij, qui & percipi ea poſſe dicunt, & ſe ſapientes eſſe profitētur. A. Tu, vt vř. nos ad audiendum parati ſumus. M. Mors igitur ipſa, quæ videtur notißima res eſſe quid ſit, primum eſt videndum ſunt. n. qui diſceſſum animi à corpore putent eſſe mortem. ſunt q nullū cēſeāt fieri diſceßū, ſed vna aīum & corpus occidere, animūq; cū corpore extingui q diſcedere animum cenſent, alij ſtatim dißipari, alij diu permanere, alij ſemper. quid ſit porrò ipſe animus, aut, vbi, aut vnde, magna diſſenſio eſt. aliis cor ipſum animus videtur: ex quo excordes, vecordes, concordesq; dicuntur: & Naſica ille prudens bis Conſul Corculum, &

„ *Egregie cordatus homo Catus Aeliu' Sextus.*
Empedocles animum eſſe cẽſet cordi ſuffuſum ſanguinem. alijs pars quædam cerebri viſa eſt animi principatum tenere; alijs nec cor ipſum placet, nec cerebri quandam partem eſſe animum: ſed alij in corde, alij in cerebro dixerũt animi eſſe ſedem, & locum: animum autem alij animam, vt ferè noſtri declarant, nominari: nam & agere animam, & efflare dicimus, & animoſos, & bene animatos, et ex animi ſententia: ipſe autem animus ab anima dictus eſt. Zenoni Stoico animus ignis videtur. Sed hæc quidem, quæ dixi, cor, cerebrum, animam, ignem, vulgo: reliqua ferè ſinguli, vt multi ante veteres. proxime autem Ariſtoxenus muſicus, idemq́; philoſophus, intentionem ipſius corporis quandam; velut in cantu & fidibus, quæ harmonia dicitur, ſic ex corporis totius natura, & figura varios motus cieri, tanquã in cantu ſonos. hic ab artificio ſuo non receſſit, & tamen dixit aliquid. quod ipſum quale eſſet, erat multo ante & dictum, & explanatum à Platone. Xenocrates animi figuram, & quaſi corpus negauit eſſe, verum numerum dixit eſſe, cuius vis, vt iam antea Pythagoræ viſum erat, in natura maxima eſſet. eius doctor Plato triplicẽ finxit animam: cuius principatum, ideſt rationem, in capite, ſicut in arce, poſuit: & duas partes ſeparare voluit, iram, & cupiditatem: quas locis diſcluſit; iram in pectore, cupiditatem ſubter præcordia locauit. Dicæarchus autem in eo ſermone,

quem

quem Corinthi habitum tribus libris exponit doctorum hominum diſputantium, primo libro multos loquentes facit, duobus Pherecratem quendam Phthiotam ſenem, quem ait à Deucalione ortum, diſſerentem inducit, nihil eſſe omnino animum, & hoc eſſe nomen totum inane, fruſtráq; animalia, & animantes appellari; neq; in homine ineſſe aĩum, vel animam, nec in beſtia; vimq; oẽm eam, qua vel agamus quid, vel ſentiamus, in omnibus corporibus viuis æquabiliter eſſe fuſam, nec ſeparabilem à corpore eſſe, quippe quæ nulla ſit, nec ſit quidquã niſi corpus vnum, & ſimplex, ita figuratũ, vt temperatione naturę vigeat, & ſentiat. Ariſtoteles longe oĩbus (Platonem ſemper excipio) præſtans & ingenio, & diligentia, cum quatuor illa genera principiorum eſſet complexus, è quibus oĩa orerentur; quintã quandã naturã cenſet eſſe, è qua ſit mens: cogitare enim & prouidere, & diſcere, & docere, & inuenire aliquid, & tam multa alia, meminiſſe, amare, odiſſe; cupere, timere; angi, lætari; hæc & ſimilia eorum in horum quatuor generum nullo ineſſe putat. quintum genus adhibet vacãs nomine, & ſic ipſum animum ἐντελεχίαν appellat nouo nomine, quaſi quandam continuatam motionem, & perennem. Niſi quæ me forte fugiunt, hæ ſunt ferè oĩum de animo ſententiæ. Democritum.n. magnum quidẽ illum virum, ſed leuibus & rotundis corpuſculis efficientem animum concurſu quodã fortuito, omittamus: nihil eſt enim apud iſtos, quod

*quod non atomorum turba conficiat.harum ſentē-
tiarum q̄ vera ſit,deus aliquis viderit: quæ veri-
ſimillima, magna quæſtio eſt. vtrum igitur inter
has ſententias dijudicare malumus, an ad propo-
ſitum redire? A. Cuperē equidē,utrunq; ſi poſſet:
ſed eſt difficile non confundere.quare ſi, vt iſta
nō diſſeram⁹,liberari mortis metu poſſum⁹;id aga-
mus.ſin id non pōt, niſi hac q̄ſtione animorum ex-
plicata;nunc,ſi vř,hoc, illud aliàs. M. Quod mal-
le te intelligo,id puto eſſe cōmodius:efficiet.n.rō,
vt,q̄cunq; uera ſit earum ſententiarum,quas ex-
poſui mors aut malum non ſit, aut ſit bonū potius
nā ſi cor aut ſanguis,aut cerebrū eſt animus, cer-
te,qm̄ eſt corpus, interibit cū reliquo corpore: ſi
anima eſt,fortaſſe diſſipabitur:ſi ignis,extingue-
tur: ſi eſt Ariſtoxeni harmonia diſſoluetur.quid
de Dicæarco dicā,qui nihil omnino animum dicat
eſſe?his ſententijs omnibus nihil poſt mortem ꝑ-
tinere ad quēquā pōt pariter. n. cum vita ſenſus
amittitur.non ſentientis aūt nihil eſt,vllā in par-
tem qđ interſit. reliquorum ſnīæ ſpem afferunt ſi
te forte hoc delectat,poſſe animos, cum è corpori-
bus exceſſerint,in cœlum quaſi in domicilium ſuū
ꝑuenire. A. Me uero delectat:idq;,primū ita eſſe
deinde,ēt ſi nō ſit, mihi tn̄ perſuaderi velim. M.
Quid tibi ergo opera noſtra opus eſt? num eloquē-
tia Platonem ſuperare poſſumus?euolue diligen-
ter eius eū librū,q eſt de aīo; amplius qđ deſide-
res,nihil erit. A. Feci mehercule,& quidē ſæpius
ſed neſcio quo modo dum lego, aſſentior; cum*

poſui

*poſui librũ,& mecũ ipſe de ĩmortalitate animo-
rum cœpi cogitare,aſſenſio omnis illa elabĩt , M.
Quid hoc?das ne aut manere animos poſt mortẽ,
aut morte ipſa interire? A. Do.vero. M. Quid, ſi
maneãt? A. Beatos eſſe concedo. M. Si intereãt.
A. Non eſſe miſeros, quoniam ne ſint quidem
iã iſtuc coacti à te paulo ante cõceſſimus. M. qũo
igitur,aut cur mortẽ malum tibi videri dicis,quę
aut beatos nos efficiet animis manentibus,aut nõ
miſeros ſenſu carẽtes? A. Expone igitur, niſi mo-
leſtum eſt , primũ animos,ſi potes,remanere poſt
mortẽ:tum ſi minus id obtinebis,(eſt.n.arduum)
docebis carere omni malo mortẽ : ego.n.iſtuc ip-
ſum vereor ne malum ſit,nõ dico carere ſẽſu , ſed
carendum eſſe. M. Auctoribus quidem ad iſtam
ſententiã,quã vis obtineri,vti optimis poſſumus:
qđ in omnibus cauſis & dẽt, & ſolet valere plu-
rimum. & primum qdẽ omni antiquitate : q̃ quo
propius aberat ab ortu,& diuina progenie , huic
melius ea fortaſſe,q̃ erant vera,cernebat.itaque
vnum illud erat inſitum priſcis illis , quos Caſcos
appellat Ennius,eſſe in morte ſenſum,neq; exceſ
ſu vitæ ſic deleri hominẽ vt funditꝰ ĩteriret: id-
que cum multis alijs rebꝰ,tum è põtificio iure , &
ceremonijs ſepulcrorum ĩtelligi licet : quas maxi
mis ĩgenijs p̄diti nec tãta cura coluiſſent, nec vio
latas tã inexpiabili religione ſanxiſſent, niſi hæ-
ſiſſet in eorum mentibus,mortem nõ interitum eſ
ſe oĩa tollentem, atque delentem , ſed quandam
quaſi migrationem,commutationemq; vitæ, quæ*

in cla-

in claris viris, & fœminis dux in cœlum ſoleret eſſe; in cæteris humi retineretur, et p̄maneret tamen. ex hoc & noſtrorum opinione.

,, Romulus in cœlo cum dijs agit æuum,

vt famæ aſſentiens dixit Ennius: et apud Græcos indiq; plapſus ad nos. & vſq; ad Oceanũ Ercules, tantus, & tã præſens hr̃ deus. hinc Liber Semele natus. eademq; famæ celebritate Tyndaridæ fratres: qui non mõ adiutores in p̃lijs victoriæ populi R. ſed ẽt nunc ij fuiſſe perhibentur. quid? Ino Cadmi filia non ne Leuchotea nominata à Græcis, Matuta hr̃ à noſtris? quid? totum propè cœlum, ne plures perſequar, non ne humano genere cõpletũ eſt? ſi vero ſcrutari vetera, & ex his ea, q̃ ſcriptores Græciæ prodiderunt, eruere coner; ipſi illi maiorum gentium dij q̄ habent, hinc à nobis profecti in cœlũ reperient. quære, quorũ demõſtrantur ſepulchra in Græcia. reminiſcere, q̃m es initiatus, q̃ tradantur miſterijs tum deniq; q̃ hoc late pateat, intelliges. ſed qui nondum ea, q̃ multis poſt annis tractari cœpiſſent, phyſica didiciſſent, tm̃ ſibi perſuaſerant, quantum natura admonente cogno' erant; rationes & cauſas rerum non tenebãt, viſis q̄buſdã ſæpe mouebantur, hisq; maxime nocturnis, vt viderent ij, qui vita exceſſerãt, viuere. vt porrò firmiſſimũ hoc afferri vr̃, cur deos eſſe credamus, q̄d nulla gẽs tã fera, nemo oĩum tã ſit immanis, cuius mẽte nõ ĩbuerit deorũ opinio. multi de dijs praua ſentiunt; id enim vitioſo more effici ſolet: oẽs tamen eſſe vim

&

& naturam diuinam arbitrantur. nec uero id collocutio hominum, aut conſenſus efficit: non inſtitutis opinio eſt cõfirmata, non legibus. omni aūt in re conſenſio oīum gentium, lex naturæ putāda eſt. quis eſt igitur, qui ſuorum mortem primū nō eo lugeat, quòd eos orbatos uitæ commodis arbitretur? tolle hanc opinionē: luctū ſuſtuleris: nemo enim mœret ſuo incõmodo: dolent fortaſſe, et anguntur: ſed illa lugubris lamētatio, fletuſq́; męrens ex eo eſt, quòd eum, quē dileximus, uitæ cõmodis priuatū arbitramur, idq́; ſentire. atq; hæc ita ſentimus natura duce, nulla ratione, nullaq́; doctrina: maximū uero argumentū eſt, naturam ipſam de immortalitate aiorum tacitā iudicare, quòd omnibus curę ſunt, & maximæ quidē, quæ poſt mortem futura ſint. ſerit arbores, quæ alteri ſeculo proſint, ut ait Statius in Sinephœbis, quid ſpectās, niſi ēt poſtera ſecula ad ſe pertinere? ergo arbores ſeret diligēs agricola, quarū aſpiciet baccā ipſe nunquā: uir magnus leges, inſtituta, Rēp. conſeret. quid procreatio liberorū, quid propagatio nōis, quid adoptiones filiorum, quid teſtamentorum diligentia, quid ipſa ſepulcrorum monumenta, quid elogia ſignificant, niſi nos futura ēt cogitare? quid illud? num dubitas, quin ſpecimen naturæ capi deceat ex optima quaque natura? quæ eſt igitur melior in hoīum genere natura, quàm eorum, qui ſe natos ad homines iuuandos, tutādos, conſeruandos arbitrantur? abiit ad deos Hercules. nunquam abiiſſet, niſi, cum inter

homines eſſet, eam ſibi uiã muniuiſſet. uetera iã iſta, & religione omnium conſecrata. quid in hac Rep. tot, tantoſq; uiros ob Remp. interfectos cogitaſſe arbitramur? iiſdem ne ut finibus nomẽ ſuũ, quibus uita, terminaretur? nemo unquam ſine magna ſpe immortalitatis ſe pro patria offerret ad mortem. licuit eſſe otioſo Themiſtocli, licuit Epaminondæ, licuit, ne & uetera, & externa quæram, mihi: ſed neſcio quo modo inhæret in mẽtibus quaſi ſeculorum quoddam augurium futurorum: idq; in maximis ingeniis, altiſſimiſq; animis & exiſtit maxime, et apparet facillime. quo quidem dempto, quis tam eſſet amens, qui ſemper in laboribus, & periculis uiueret? loquor de principibus. quid poetæ? nonne poſt mortem nobilitari uoluit? unde ergo illud?

,, *Aſpicite ò ciues ſenis Ennij imaginis formam:*
,, *Hic ueſtrum panxit maxima facta patrum.*

mercedem gloriæ flagitat ab iis, quorum patres affecerat gloria: idemq;

,, *Nemo me lacrymis decoret, nec funera fletu*
,, *Faxit: cur? uolito uiuus per ora uirum.*

ſed quid poetas? opifices poſt mortẽ nobilitari uolunt. quid enim Phidias ſui ſimilẽ ſpeciẽ incluſit in clypeo Mineruæ, cũ inſcribere nõ liceret? quid noſtri philoſophi? nonne in his ipſis libris, quos ſcribũt de contẽnenda gloria, ſua nõia inſcribũt? q ſi oĩum conſenſus, naturæ uox eſt; oẽſq; qui ubique ſunt, conſentiunt eſſe aliquid, quod ad eos pertineat, qui è uita ceſſerunt: nobis quoque idẽ

exiſti-

exiſtimandum eſt. & ſi, quorum aut ingenio, aut uirtute aĩus excellit, eos arbitramur, quia natura optima ſint, cernere naturæ uim maxime: ueriſimile eſt, cum optimus quiſque maxime poſteritati ſeruiat, eſſe aliquid, cuius is poſt mortem ſenſum ſit habiturus. ſed ut deos eſſe natura opinamur; qualeſq; ſint, ratione cognoſcimus: ſic permanere aĩos arbitramur conſenſu nationum omnium; qua in ſede maneant, qualeſq; ſint, ratione diſcendum eſt: cuius ignoratio finxit inferos, eaſq; formidines, quas tu contemnere non ſine cauſa uidebare: in terrã enim cadentibus corporibus, hiſq; humo tectis, ex quo dictum eſt humari, ſub terra cenſebant reliquam uitam agi mortuorum. quam eorum opinionem magni errores conſecuti ſunt. quos auxerunt poetæ: frequẽs enim conſeſſus theatri, in quo ſunt mulierculæ, et pueri, mouetur audiens tam grande carmen.

,, Adſum, atque aduenio Acheronte uix uia alta, atque ardua,
,, Per ſpelũcas ſaxis ſtructas aſperis, pẽdẽtibus,
,, Maximis: ubi rigida cõſtat craſſa caligo inferũ.

tantumq; ualuit error, qui mihi quidem iam ſublatus uidetur, ut corpora cremata cum ſcirent, tamen ea fieri apud inferos fingerent, quæ ſine corporibus nec fieri poſſent, nec intelligi: animos enim per ſe ipſos uiuentes non poterant mente complecti: formam aliquam, figuramq; quærebant. inde Homeri tota νέκυια: inde ea quæ meus amicus Appius ψυχομαντεῖα faciebat: inde

in vicinia noſtra Auerni lacus.
,, Vnde aĩæ excitant obſcura umbra, aperto hoſtio
,, Alti Acherõtis, falſo ſanguine imagines mortuo
rũ hãs tñ imagines loqui uolunt: quod fieri nec ſine lingua, nec ſine palato, nec ſine fauciũ laterũ, pulmonũ ui, & figura poteſt: nihil enim aĩo uidere poterãt: ad oculos oĩa referebant. magni aũt eſt ingenij reuocare mentem à ſenſibus, et cogitationem a conſuetudine abducere. itaq;, credo equidem ẽt alios tot ſeculis diſputaſſe de aĩs, ſed quod literis extet, Pherecides Syrus primum dixit animos hoĩum eſſe ſempiternos. antiquus ſanẽ: fuit enim meo regnãte gentili. hanc opinionẽ diſcipulus eius Pythagoras maxime confirmauit: qui cũ Superbo regnãte in Italiã ueniſſet, tenuit magnã illã Græciam cũ honore, & diſciplina, tum ẽt auctoritate: multaq; ſecula poſtea ſic uiguit Pythagoreorũ nomẽ, ut nulli alij docti uiderẽtur. ſed redeo ad antiquos. rationẽ illi ſententiæ ſuæ nõ ferè reddebãt, niſi quid erat numeris, aut deſcriptionibus explicandũ. Platonem ferũt ut Pythagoreos cognoſceret, in Italiã ueniſſe, & in ea cum alios multos, tum Architã, Timæumq; cognouiſſe, & didiciſſe Pythagorea oĩa; primũq; de aĩorum æternitate non ſolum ſenſiſſe idẽ, quod Pythagoras, ſed rationem etiam attuliſſe. quam niſi quid dicis, prætermittamus, & hanc totam ſpem immortalitatis relinquamus. A. An tu, cũ me in ſummam expectationem adduxeris, deſeris? errare mehercule malo cum Platone, quẽ

tu quãti facias ſcio, et quem ex tuo ore admiror, quàm cũ iſtis uera ſentire. M. Macte uirtute: ego enim ipſe cũ eodem ipſo non inuitus errauerim nũ igitur dubitamus, an, ſicut pleraq;, ſic & hoc? quanquã hoc quidẽ minime. perſuadent enim mathematici, terrã in medio mundi ſitã, ad uniuerſi cœli cõplexum, quaſi pũcti inſtar obtinere, quod κέντρον illi uocant: eã porrò naturã eſſe quatuor oĩa gignentium corporum, ut quaſi partita habeant inter ſe, & diuiſa momenta; terrena et humida ſuopte nutu & ſuo pondere ad pares angulos in terrã, & in mare ferãtur; reliquæ duæ partes, una ignea, altera aĩalis: ut illæ ſuperiores in medium locũ mundi grauitate ferantur, & pondere, ſic hæ ſurſum rectis lineis in cœleſtem locũ ſubuolent, ſiue ipſa natura ſuperiora appetente, ſiue ꝙ à grauioribus leuiora natura repellantur. quæ cum cõſtent, perſpicuũ debet eſſe, aĩos, cum è corpore exceſſerint, ſiue illi ſint aĩales; ideſt ſpirabiles, ſiue ignei, ſublime ferri. ſi uero aut numerus quidam ſit aĩus, quod ſubtiliter magis, quàm dilucide dicitur; aut quinta illa nõ nõlata magis, quã nõ intellecta natura: multo ẽt integriora ac puriora ſunt, ut à terra longiſſime ſe efferant. horum igitur aliquid aĩus eſt, ne tam uegeta mens aut in corde, cerebrove, aut in Empedocleo ſanguine demerſa iaceat. Dicæarchum uero cũ Ariſtoxeno æquali, & condiſcipulo ſuo, doctos ſanè homines, omittamus: quorum alter ne condoluiſſe quidem unquam uidetur, qui animum ſe ha-

bere nõ ſentiat: alter ita delectatur ſuis cãtibus, ut eos ẽt ad hæc transferre conetur. Harmoniam aũt ex interuallis ſonorũ noſſe poſſumus, quorũ uaria cõpoſitio ẽt harmonias efficit plures: mẽbrorũ uero ſitus, & figura corporis uacans aĩo quã poſſit harmoniam efficere, non uideo, ſed hic quidem, quamuis eruditus ſit, ſicut eſt, hæc magiſtro concedat Ariſtoteli, canere ipſe doceat: bene enim illo prouerbio Græcorum præcipitur;

" *Quam quiſque norit artem, in hac ſe exerceat. illã uero funditus eiiciamus indiuiduorũ corporum, leuium, & rotundorũ concurſionẽ fortuitã: quam tñ Democritus concalefactam, & ſpirabilem, ideſt aĩalem eſſe uoluit. is aũt animus, qui ſi eſt horũ quatuor generum, ex quibus oĩa conſtare dicuntur, ex inflammata aĩa conſtat, ut potiſſimum uideri uideo Panætio, ſuperiora capeſſat necesse eſt: nihil enim habẽt hæc duo genera proni, & ſupera ſemper petũt. ita, ſiue diſſipantur procul à terris, id euenit; ſiue permanent, & conſeruant habitũ ſuum, hoc ẽt magis neceſſe eſt ferantur ad cœlũ, & ab his perrũpatur, & diuidatur craſſus hic & concretus aer, qui eſt terræ proximus: calidior eſt enim, uel potius ardẽtior aĩus, quàm eſt hic aer, quem modo dixi craſſum, atq; concretũ, quod ex eo ſciri poteſt, quia corpora noſtra terreno principiorũ genere cõfecta, ardore animi concaleſcũt. accedit, ut eo facilius animus euadat ex hoc aere, quẽ ſepe iã appello craſſum, eumq; perrumpat, quod nihil eſt animo uelo-*

cius, nulla eſt celeritas, quæ poſſit cũ animi cele ritate contendere. qui ſi permanet incorruptus, & ſuiq; ſimilis, neceſſe eſt ita feratur, ut penetret, et diuidat omne cœlũ hoc, in quo nubes, imbres, uentiq; coguntur, quod, & humidũ, & caliginoſum eſt propter exhalationes terræ. quã regionẽ cum ſuperauit aĩus, naturãq; ſui ſimilem, contigit, & agnouit: iunctus ex aĩa tenui, & ex ardore ſolis temperato, ignibus inſiſtit, & finẽ altius ſe effe- rendi facit, cũ enim ſui ſimilem & leuitatem, & calorem adeptus eſt; tanquã paribus examinã- tus ponderibus, nullã in partem mouetur, eaq; ei demum naturalis eſt ſedes, cum ad ſui ſimile pe- netrauit, in quo nulla re egens aletur, & ſuſten- tabitur iiſdem rebus, quibus aſtra ſuſtentãtur, et aluntur. cũq; corporis facibus inflammari ſolea- mus ad oẽs ferè cupiditates, eoq; magis incendi, ꝙ iis æmulemur, qui ea habeant, quæ nos habere cupiamus: profectò beati erimus, cum, corpori- bus relictis, & cupiditatũ, & æmulationum eri- mus expertes: quodq; nunc facimus, cum laxati curis ſumus, ut ſpectare aliquid uelimus, & ui- ſere; id multo tum faciemus liberius, totoſq; nos in cõtemplãdis rebus, perſpiciendiſq; ponemus; propterea ꝙ & natura ineſt mentibus noſtris in- ſatiabilis quædã cupiditas ueri uidendi, & oræ ipſæ locorũ illorum, quò peruenerimus, quò faci- liorẽ nobis cognitionem rerũ cœleſtium, eò maio- rem cognoſcendi cupiditatem dabunt. hæc enim pulchritudo ẽt in terris patritam illam, & aui-

tam ut ait Theophraſtus; philoſophiam cognitio nis cupiditate incenſam excitabit. præcipue uero fruentur ea qui tum ēt, cum has terras incolen tes circunfuſi erant caligine, tñ acie mentis diſpi cere cupiebant. etenim ſi nunc aliquid aſſequi ſe putant, qui oſtiū Ponti uiderunt, et eas anguſtias per quas penetrauit ea, quæ eſt nominata.

,, Argo, quia Argiui in ea delecti uiri
,, Vecti petebant pellem inauratam arietis,
,, aut ij, qui Oceani freta illa uiderunt,
,, Europam Libiamq́; rapax ubi diuidit unda:

quod tandē ſpectaculum fore putamus, cū totam terrā tueri licebit, eiuſq́; cū ſitum, formam, circū ſcriptionem, tum & habitabiles regiones, et rur ſum omni cultu propter uim frigoris, aut caloris uacantes? nos enim ne nunc quidem oculis cernimus ea, quæ uidemus. neq; enim eſt ullus ſenſus in corpore, ſed, ut nō ſolū phyſici docent, uerū ēt medici, qui iſta aperta & patefacta uiderunt, uiæ quaſi quædā ſunt ad oculos, ad aures, ad nares à ſede animi perforatæ. itaq; ſæpe aut cogitatione, aut aliqua ui morbi impediti, apertis atq; integris et oculis, et auribus, nec uidemus, nec au dimus: ut facile intelligi poſſit, aīum et uidere et audire, nō eas partes, quæ quaſi feneſtræ ſunt ani mi; quibus tñ ſentire nihil queat mens, niſi id agat, et adſit. quid, ꝙ eadē mēte res diſſimillimas comprehendimus, ut colorem, ſaporem, calorem, odorē, ſonū? quæ nunquā quinq; nunciis animus cognoſceret, niſi ad eum oīa referrentur, ut idem

omnium

omnium iudex ſolus eſſet. itq; ea profectò tum multo puriora, & dilucidiora cernentur, cũ, quò natura fert, liber aïus peruenerit; nam nunc quidem, quanquam foramina illa, quę patent ad animum à corpore, calidiſſimo artificio natura fabricata eſt, tamen terrenis, cõcretiſq́; corporibus ſunt interſepta quodam modo. cum aũt nihil erit præter aïum, nulla res obiecta impediet, quo minus percipiat, quale quidq; ſit. quamuis copioſe hæc diceremus, ſi res poſtularet, quã multa, quæ uaria ſpectacula aïus in locis cœleſtibus eſſet habiturus. quæ quidem cogitans, ſoleo ſæpe mirari nonnullorum inſolentiam philoſophorum, qui naturæ cognitionem admirantur, eiuſq; inuentori, & principi gratias exultantes agunt, eumq́; uenerantur ut deum: liberatos enim ſe per eum dicunt grauiſſimis dominis, terrore ſempiterno, & diurno ac nocturno metu: quo terrore? quo metu? quæ eſt anus tam delira, quę timeat iſta, quę uos uidelicet, ſi phyſica non didiciſſetis, timeretis?

„ *Acherontia templa, alta orci, pallida*

„ *Leti, obnubila, obſita tenebris loca,*

non pudet philoſophum in eo gloriari, ꝙ hæc non timeat, & ꝙ falſa eſſe cognouerit? ex quo intelligi poteſt, quàm acuti natura ſint, qui hæc ſine doctrina credituri fuerint. præclarum aũt neſcio quid adepti ſunt, qui didicerunt, ſe, cum tempus mortis ueniſſet, totos eſſe perituros: quod ut ita ſit, (nihil enim pugno) quid habet iſta res, aut lætabile, aut glorioſum? nec tamẽ mihi ſanè quid

quã occurrit, cur nõ Pythagoræ ſit & Platonis uera ſententia. ut enim rationem Plato nullã afferret, (uide quid homini tribuam) ipſa auctoritate me frãgeret: tot aũt rationes attulit, ut uelle cæteris, ſibi certe perſuaſiſſe uideatur, ſed plurimi contra nituntur, aĩoſq; quaſi capite damnatos morte mulctãt: neq; aliud eſt quidquam, cur incredibilis his aĩorum uideatur æternitas niſi q̃ nequeunt, qualis aĩus ſit uacans corpore intelligere, & cogitatione comprendere: quaſi uero intelligant, qualis ſit in ipſo corpore, quæ conformatio, quæ magnitudo, qui locus: ut, ſi iam poſſent in hoĩe uno cerni oĩa, quæ nunc tecta ſunt, caſurus ne in conſpectum uideatur aĩus, an tanta ſit eius tenuitas, ut fugiat aciem, hæc reputẽt iſti, qui negant aĩum ſine corpore ſe intelligere poſſe: uidebunt, quem in ipſo corpore intelligant. mihi quidem naturam aĩo intuenti, multo difficilior occurrit cogitatio, multoq; obſcurior, qualis animus in corpore ſit tanquam alienę domui, quàm qualis, cum exierit, & in liberum cœlum quaſi in domum ſuam uenerit. ſi enim, quod nunquam uidimus, id quale ſit intelligere non poſſumus: certe & deum ipſum, & diuinum animum corpore liberatum, cognitione complecti non poſſumus. Dicæarchus quidem, & Ariſtoxenus, quia difficilis erat animi, quid aut qualis eſſet, intelligentia, nullum omnino aĩum eſſe dixerunt. eſt illud quidem uel maximum, aĩo ipſo animum uidere: & nimirum hanc habet uim præceptum

Apollinis,

Apollinis, quo monet, ut ſe quiſque noſcat. non enim, credo, id præcipit, ut membra noſtra, aut ſtaturam figuramve noſcamus: neq; nos corpora ſumus: neq; ego tibi dicens, hoc, corpori tuo dico, cum igitur, noſce te, dicit, hoc dicit, noſce animum tuum: nam corpus quidem quaſi uas eſt, aut aliquod animi receptaculum: ab aīo tuo quid quid agitur, id agitur à te. hunc igitur noſce, niſi diuinum eſſet, non eſſet hoc acrioris cuiuſdam animi præceptum, ſic, ut tributum deo ſit. hoc eſt ſe ipſum poſſe cognoſcere. ſed ſi, qualis ſit aīus, ipſe aīus neſciat, dic quæſo, ne eſſe quidem ſe ſciet? ne moueri quidem ſe? ex quo illa ratio nata eſt Platonis, quæ à Socrate eſt in Phædro explicata, à me aūt poſita eſt in ſexto libro de Rep. Quod ſemper mouetur, id æternum eſt. quod aūt motum affert alicui, quodq; ipſum agitatur aliunde; qñ finem habet motus, uiuēdi quoq; finem habeat neceſſe eſt. ſolum igitur, quod ſe ipſum mouet, quia nunquā deſeritur a ſe, nunquā ne moueri quidem deſinit. quin ēt cæteris, quę mouentur, hic fons, hoc principium eſt mouendi. principij aūt nulla eſt origo: nam ex principio oriuntur oīa: ipſum aūt nulla ex re alia naſci poteſt: nec enim eſſet id principium, quod gigneretur aliunde. ꝙ ſi nunquam oritur, ne occidit quidem nunquam: nam principium extinctum nec ipſum ab alio renaſcetur, nec à ſe aliud creabit; ſi quidem neceſſe eſt à principio oriri oīa, ita fit, ut motus principium ex eo ſit, quod ipſum à ſe mouetur. id autem nec na-

ſci poteſt,nec mori.uel cõcidat omne cęlum,omniſq; natura conſiſtat neceſſe eſt, nec uim ullam nãciſcat,qua primo impulſu moueat. Cũ pateat igitur æternũ id eſſe,quod ſe ipſum moueat quis eſt,qui hanc naturã aīs eſſe tributam neget?inaniũ eſt enim omne,quod pulſu agitat externo.qđ aũt eſt aīatum,id motu cietur interiore,& ſuo, nam hęc eſt propria natura animi,atq; uis; quæ ſi eſt una ex oībus quæ ſe ipſam ſemper moueat neq; nata certe eſt,& ęterna eſt.licèt concurrãt plebeij oẽs philoſophi, (ſic enim ij,qui à Platone,et Socrate,& ab illa familia diſſident, appellandi uidentur)non modo nihil unquam tam eleganter explebũt,ſed ne hoc quidem ipſum quàm ſubtiliter concluſum ſit intelligent. ſentit igitur aīus ſe moueri: quod dum ſentit,illud unà ſentit ſe ui ſua,non aliena moueri,nec accidere poſſe,ut ipſe unquam à ſe deſeratur. ex quo efficitur æternitas.niſi quid habes ad hęc. A.Ego uero facile ſum paſſus ne in mentem quidẽ mihi aliquid contra uenire:ita iſti faueo ſententię.M.Quid illa tãdem? num leuiora cenſes? quæ declarãt ineſſe in animis hoīum diuina quædam: quæ ſi cernerem quemadmodum naſci poſſent, etiam quemadmodum interirent,uiderem. nam ſanguinem,bilem, pituitam,oſſa,neruos,uenas,omnem deniq; mẽbrorum & totius corporis figuram uideor poſſe dicere, unde concreta, & quo modo facta ſint. per animum ipſum,ſi nihil eſſet in eo, niſi id, ut per eum uiueremus, tam natura putarem homi-

nis

nis uitam ſuſtentari, quàm uitis, quàm arboris hæc enim etiam dicimus uiuere. item ſi nihil haberet aĩus hominis, niſi ut appeteret, aut refugeret, id quoque eſſet ei cõmune cum beſtiis. habet primũ memoriam, & eam infinitam rerum innumerabilium. quã quidem Plato recordationẽ eſſe uult ſuperioris uitæ. nã in illo libro, qui inſcribitur Menon, puſionem quendam Socrates interrogat quædam geometrica de dimẽſione quadrati. ad ea ſic ille reſpondit, ut puer: & tamen ita faciles interrogationes ſunt, ut gradatim reſpondẽs eò perueniat, quaſi geometrica didiciſſet. ex quo effici uult Socrates, ut diſcere nihil aliud ſit, quàm recordari. quẽ locum multo ẽt accuratius explicat in eo ſermone, quem habuit eo ipſo die, quo exceſſit è uita: docet enim quẽuis, qui oĩum rerum rudis eſſe uideatur, bene interroganti reſpondentem; declarare, ſe nõ tum illa diſcere, ſed reminiſcendo recognoſcere: nec uero fieri ullo modo poſſe, ut à pueris tot rerũ, atq; tantarum inſitas, et quaſi cõſignatas in animis notiones, quas ἐννοίας uocant, haberemus, niſi aĩus, antequam corpus intraſſet, in rerum cognitione uiguiſſet. cumq; nihil eſſet, ut oĩbus locis à Platone diſſeritur, (nihil. n. ille putat eſſe, quod oriatur et intereat. idq́; ſolũ eſſe, quod ſemper tale ſit, qualem ideam appellat ille, nos ſpeciem) non potuit animus hæc in corpore incluſus cognoſcere, cognita attulit. ex quo tã multarũ rerum cognitionis admiratio tollitur. neq; ea planè uidet animus, cum

tam repente in tam inſolitum,tamq́; perturbatũ domicilium immigrauit; ſed cum ſe collegit, atq; recreauit,tum agnoſcit ea reminiſcendo.ita nihil aliud eſt diſcere,niſi recordari.ego aũt maiore ẽt quodam modo memoriã admiror: quid eſt enim illud,quo meminimus? aut quam habet uim? aut unde naturam? non quæro,quanta memoria Simonides fuiſſe dicatur, quanta Theodectes, quanta is,qui à Pyrrho legatus ad ſenatum eſt miſſus, Cyneas,quanta nuper Carneades,quãta,qui modo fuit,Sceptius Metrodorus,quãta noſter Hortenſius:de communi hoĩum memoria loquor, & eorum maxime,qui in aliquo maiore ſtudio, et arte uerſantur:quorũ quanta mens ſit, difficile eſt exiſtimare:ita multa meminerunt. quorſum igitur hæc ſpectat oratio? quæ ſit illa uis,et unde ſit, intelligendũ puto.non eſt certe nec cordis nec ſanguinis nec cerebri,nec atomorũ.aĩa ſit aĩus,ignis ue neſcio:nec me pudet, ut iſtos;fateri neſcire qđ neſciam:illud ſi ulla alia de re obſcura affirmare poſſem,ſiue aĩa,ſiue ignis ſit aĩus, eum iurarem eſſe diuinum.quid enim obſecro te, terra ne tibi, aut hoc nebuloſo,& caliginoſo cælo aut ſata aut concreta uidetur tanta uis memoriæ? ſi, quid ſit hoc,nõ uides:at,quale ſit,uides,ſi ne id quidem: at,quantum ſit,profecto uides.quid igitur? utrũ capacitatem aliquam in aĩo putamus eſſe quò tanquam in aliquod uas ea,quæ meminimus,infundantur? abſurdum id quidem,qui enim fundus, aut quæ talis animi figura intelligi poteſt?

aut quæ tãta o͞io capacitas? an imprimi quaſi ceram aı͞um putamus, et memoriam eſſe ſignatarum rerum in mẽte ueſtigia? quę poſſunt uerborũ, quæ rerum ipſarum eſſe ueſtigia? quæ porrò tam immenſa magnitudo; quæ illa tam multa poſſit effingere? quid illa uis, quæ tandem eſt, quæ inueſtigat occulta, quæ inuẽtio atq; excogitatio dicitur? ex hac ne tibi terrena, mortali, natura, & caduca, cõcreta ea uidetur? aut qui primus, quod ſummæ ſapientiæ Pithagoræ uiſum eſt, o͞ibus rebus impoſuit no͞ia? aut quid diſſipatos ho͞ies congregauit, & ad ſocietatem uitæ conuocauit? aut ſonos uocis, qui infiniti uidebantur, paucis literarum notis terminauit? aut qui errantium ſtellarum curſus, progreſſiones, inſtitiones notauit? o͞es magni: ſuperiores, qui fuges, qui ueſtitum, qui tecta, qui cultũ uitæ, qui præſidia contra feras inuenerunt: à quibus mãſuefacti, & exculti, à neceſſariis artificiis ad elegãtiora defluximus: nã & auribus oblectatio magna ex parte eſt inuenta, & temperata uarietate, & natura ſonorum: & aſtra ſuſpeximus, tum ea, quæ ſunt infixa certis locis, tum illa non re, ſed uocabulo errantia quorum conuerſiones, omneiſq; motus qui aı͞o uidit, is docuit ſimilem aı͞um ſuum eius eſſe, qui ea fabricatus in cœlo eſſet: nam cum Archimedes lunæ, ſolis, quinq; errantium motus in ſphæram illigauit, effecit idem, quod ille qui in Timęo mũdum ędificauit Platonis deus, ut tarditate et celeritate diſſimillimos motus una regeret cõuerſio.

quod ſi in hoc mundo fieri ſine deo non pōt, ne in ſphæra quidem eoſdē motus Archimedes ſine diuino ingenio potuiſſet imitari. mihi uero ne hæc quidem notiora, et illuſtriora carere ui diuina uidentur, ut ego aut poetā graue plenumq́; carmen ſine cæleſti aliquo mentis inſtinctu putem fundere: aut eloquentiam ſine maiore quadā ui fluere, abundantem ſonantibus uerbis, uberibuſq́; ſententiis. Philoſophia uero oīum mater artium quid eſt aliud, niſi, ut Plato ait, donum, ut ego, inuentum deorum? hæc nos primum ad illorum cultū, deinde ad ius hoīum, quod ſitum eſt in generis humani ſocietate, tum ad modeſtiam, magnitudinemq́; animi erudiuit; eademq́; ab aīo, tanquam ab oculis, caliginem diſpulit, ut oīa ſupera, infera, prima, ultima, media uideremus. prorſus hæc diuina mihi uidetur uis, quæ tot res efficiat, & tantas. quid eſt enim memoria rerum & uerborum? quid porrò inuentio? profectò id, quo nec in deo quidquam maius intelligi poteſt: nō enim ambroſia deos, aut nectare, aut Iuuentute pocula miniſtrante lætari arbitror: nec Homerū audio, qui Ganimedē à diis raptum ait propter formam, ut Ioui pocula miniſtraret. non iuſta cauſa, cur Laomedonti tanta fieret iniuria. fingebat hęc Homerus, & humana ad deos transferebat. diuina mallem ad nos: quæ autē diuina? uigere, ſapere, inuenire, meminiſſe. ergo aīus, qui, ut ego dico, diuinus, ut Euripides audet dicere, deus eſt. & quidem ſi deus aut anima aut ignis eſt, idem

eſt

eſt animus hoīs.nam vt illa natura cæleſtis & terra vacat, & humore:ſic vtriuſq; harum rerum humanus aīus eſt expers.ſin autē eſt quinta quædā natura,ab Ariſtotele inducta primū: hæc & deorum eſt,& animorū.hanc nos ſententiā ſecuti,his ipſis verbis in cōſolatione hæc expreſſimus. Animorū nulla in terris origo inueniri poteſt:nihil enim eſt in aīs mixtū,atq; cōcretū,aut quod ex terra natum,atq; fictū eſſe videatur; nihil ne aut humidum quidē,aut flabile,aut igneum; his enim in naturis nihil inē,qđ uim memoriȩ,mētis, cogitationis hēat,qđ & præterita teneat,& futura ꝓuideat, & cōplecti poſſit præſentia:quæ ſola diuina ſunt.nec inuenietur unq̄,vnde ad hoīem venire poſſint, niſi à deo.ſingularis eſt igitur q́dā natura,atq; uis animi,ſeiūcta ab his vſitatis,notiſq́; naturis.Ita qdquid eſt illud,quod ſentit,qđ ſapit,qđ vult,quod viget,cæleſte & diuinū eſt,ob eāq́; rē æternū ſit neceſſe eſt. nec vero deus ipſe,qui intelligitur à nobis,alio modo intelligi pōt,niſi mens ſoluta quædā,& libera,ſegregata ab omni cōcretione mortali,oīa ſentiens,& mouens, ipſaq; ꝑdita motu ſempiterno.hoc è genere atque eadē è natura eſt humana mēs. vbi igitur, aut qualis eſt iſta mēs? vbi tua,aut qualis? potes ne dicere? an,ſi oīa ad intelligendū nō hēo, quæ hr̄e vellem:ne ijs quidem, quæ hēo mihi ꝑ te vti licebit? non ualet tantū animus, vt,ſeſe ipſe uideat:at vt oculus,ſic animus ſeſe non vi-

dens alia cernit.non videt autẽ,quod minimũ eſt formã ſuam fortaſſe:quanq̃ id quoq;:ſed relinquamus:vim certe ſagacitatẽ,memoriã,motũ,celeritatũ videt.hæc magna,hæc diuina,hæc ſempiterna ſunt.qua facie q̃dem ſit,aut vbi habitet,ne quærẽdum q̃dem eſt.ut,cum videmus: ſpeciem primũ,candorẽq; cœli,deinde cõuerſionis celeritatẽ tantã, quantã cogitare nõ poſſumus; tum viciſſitudines dierum, atq; noctium, cõmu ationesq; tp̃m quadripartitas,ad maturitatem frugum, & ad temperationem corporũ aptas, eorumq; oĩum moderatorem & ducẽ ſolem lunamq; acretione,& diminutione luminis quaſi faſtorum notantem & ſignificantem dies; tum in eodem orbe in XII.partes diſtributo,qnq; ſtellas ferri, eoſdem curſus conſtantiſſime ſeruãtes,diſparibus inter ſe motibus,nocturnamq; cœli formam vndiq; ſideribus ornatam tum globum terræ eminentem è mari,fixum in medio mundi vniuerſi loco,duabus oris diſtantibus habitabilẽ & cultũ; quarũ altera, quam nos incolimus,ſub axe poſita ad ſtellas ſeptẽ,vñ

,, Horrifer Aquiloni ſtridor gelidas molitur niues; altera auſtralis,ignota nobis, quã vocant Græci ἀντάρκτα; cæteras partes incultas , ꝙ aut frigore rigeant.aut urantur calore;hic autem, vbi habitamus,non intermitti,ſuo tempore

,, Cœlum niteſcere,arbores frondeſcere,
,, Vites lętificas,pampinis pubeſcere,
,, Ramos baccarum ubertate incurueſcere,

Segetes

„ Segetes largiri fruges, florere omnia,
„ Fontes ſcatere, herbis prata conueſtirier;
tum multitudinē pecudum partim ad veſcendū, partim ad cultus agrorum, partim ad vehēdū, partim ad corpora veſtienda; hoīemq; ipſum quaſi contemplatorem cœli ac deorū, ipſorumq; cultorē, atq; hoīs vtilitati, agros oēs & maria parentia: hæc igitur, & alia innumerabilia cū cernimus, poſſumus ne dubitare, q̃n his p̄ſit aliquis vel effector, ſi hæc nata ſunt, vt Platoni vr; vel, ſi ſemp fuerint, vt Ariſtoteli placet, moderator tāti operis & muneris? ſic mētē hoīs, q̃uis eam nō videas, vt deum nō vides, tamē, vt deum agnoſcis ex operibus eius, ſic ex memoria rerū, & inuentione, & celeritate motus, omniq; pulchritudine virtutis uim diuinū mentis agnoſcito. in quo igitur loco eſt? credo equidē in capite: &, cur credū, afferre poſſum: ſed de hoc aliàs: nūc vbi vbi ſit aīus, certe q̃dem in te eſt. q̃ eſt ei natura? p̄pria puto, & ſua, ſed fac igneam, fac ſpirabilē: nihil ad id, de quo agim⁹. illud mō uideto, ut deū noris, etſi ei⁹ ignores & locū, & faciē, ſic aīum tibi tuū notū eſſe oportere, ēt ſi eius ignores & locū, & formā. ī animi āt cognitione dubitare nō poſſum⁹, niſi planè in phyſicis plumbei ſumus, q̃n nihil ſit aīs admixtum, nihil cōcretum, nihil copulatum, nihil coagmentatum, nihil duplex. qđ cū ita ſit, certe nec ſecerni, nec diuidi, nec diſcerpi, nec diſtrahi p̄t: nec īterire igit: eſt. n. interit⁹ quaſi

vt deū ex operibus ... [handwritten margin note]

diſceſſus, & ſecretio, ac direptus earū partiū, q̃ ante ĩteritum iunctione aliqua tenebātur. his, & talibus adductus Socrates, nec patronum q̃ſiuit ad iudicium capitis; nec iudicibꝰ ſupplex fuit; adhibuitq́; liberā cōtumaciā à magnitudine animi ductā, nō à ſuꝑbia; & ſupremo vitæ die de hoc ipſo multa diſſeruit; & paucis ante diebus, cū facile poſſet educi è cuſtodia, noluit; & cum penè ĩ manu iā mortiferū illud teneret poculum, locutus ita eſt, vt nō ad mortē trudi, verum in cœlum videret̃ aſcendere. ita. n. cẽſebat itaq; diſſeruit: duas eſſe uias, duplicesq́; curſus aīorum è corpore excedētium: nā q̃ ſe humanuis vitijs cōtaminaſſent, & ſe totos libidinibus dedidiſſēt, qbꝰ cæcati uel in domeſticis uitijs, atq; flagitijs ſe inquinaſſent, vel ĩ Rep. violāda fraudes inexpiabiles cōcepiſſent, ijs deuium quoddā iter eſſe, ſecluſum à cōcilio deorum: q̃ āt ſe integros, caſtoſq́; ſeruauiſſent, q̃buſq́; fuiſſet minima cum corporibus cōtagio, ſeſeq́; ab his ſemꝑ ſeuocaſſent, eſſentq́; in corporibus humanis vita imitati deorū, his ad illos, à q̃bus eſſent profecti, reditū facilē patere; itaq; cōmemorat, ut cygni, q̃ nō ſine cā Apollini dicati ſunt, ſed ꝙ ab eo diuinationē hr̃e uideantur, qua prouidentes quid in morte boni ſit, cū cātu & voluptate moriantur; ſic oībus & bonis, & doctis eſſe faciendū. nec uero de hoc q̃ſquā dubitare poſſet, niſi idē nobis accidere diligēter de aīo cogitātibus, quod ijs ſæpe vſu uenit, q̃ acriter oculis deficiētem

ſignificantur moriuntur providentes in morte aliquid boni.

tem ſolem intuerentur, vt aſpectũ oĩno omitte rent: ſic mentis acies ſe ipſam intuens, nõnunq̃ hebeſcit: ob eamq; cãm cõtemplandi diligentiã amittimus. itaq; dubitans, circunſpectans, hęſitãs, Multa aduerſa reuertens, tanq̃ ratis in mari immẽſo, noſtra vebitur oratio. ſed hæc & vetera, & à Græcis. Cato aũt ſic abijt è vita, vt cãm moriẽdi nactũ ſe eſſe gauderet. vetat enim dominãs ille in nobis deus iniuſſu hinc nos ſuo demigrare. cum vero cãm iuſtam deus ipſe dederit. vt tunc Socrati, nunc Catoni, ſępe multis. næ ille medius fidius vir ſapiens lætus ex his tenebris in lucẽ illã exceſſerit: nec tñ illa uincula carceris ruperit: leges enim vetant: ſed tanq̃ à magiſtratu, aut ab aliqua poteſtate legitima, ſic à deo euocat᷒, atq; emiſſus exierit: tota enĩ philoſophorũ vita, vt ait idem, cõmẽtatio mortis eſt. nã q̃d aliud agimus, cum à voluptate, ideſt à corpore, cum à re familiari, quæ eſt miniſtra & famula corporis, cũ à Rep. cũ à negotio omni ſeuocamus aĩum? q̃d inquãtum agimus, n ſi aĩum ad ſe ipſum aduocamus, ſecũ eſſe cogimus, maximeq; à corpore abducimus? ſecernere autem à corpore animũ, ne quidq̃ aliud eſt, q̃ emori diſcere. quare hoc cõmentemur, mihi crede; diſiungamusq; nos à corporibus, ideſt cõſueſcamus mori. hoc & dũ erimus ĩ terris, erit illi cæleſti vitæ ſimile: & cũ illuc ex his vinculis emiſſi feremur, minus tardabitur curſus aĩorũ. nã q in cõpedibus corporis ſemper fuerũt, et cũ

ſoluti ſunt, tardius ingrediuntur, vt ij, q ferro vin-
cti multos annos fuerunt. quò cum uenerimus,
tum deniq; viuemus. nã hæc qdẽ vita, mors eſt:
quã lamentari poſſem, ſi liberet. A. Satis tu q-
dem in cõſolatione es lamentatus: quã cum le-
go, nihil malo, q̃ has res relinquere; his vero
auditis, multo magis. M. Veniet tps, & quidem
celeriter, & ſiue retardabis, ſiue properabis:
volat. n. ætas tm̃ aũt abeſt ab eo, vt malũ mors
ſit quod tibi dudum videbatur; vt verear, ne
homini nihil ſit nõ malum aliud certe, ſed nihil
bonum aliud potius; ſi qdẽ vel dij ipſi, vel cum
dijs futuri ſumus. A. Quid refert? adſunt. n. qui
hæc nõ probent. M. Ego aũt nunq̃ ita te in hoc
ſermone dimittam vlla vti rõne, vt mors tibi
videri malum poßit.. A. Qui põt, cum iſta co-
gnouerim? M. Qui poſſit, rogas? cateruæ veniũt
contradicentium, nõ ſolum Epicureorũ, quos eq-
dẽ nõ deſpicio, ſed neſcio quo modo doctiſſimus
quiſq; cõtemnit. acerrime autem, deliciæ meæ,
Dicæarchus cõtra hãc immortalitatẽ diſſeruit;
is. n. tres libros ſcripſit, qui Lesbiaci vocantur,
ꝙ Mitylenis ſermo habetur; in qbus vult ef-
ficere, aĩos eſſe mortales. Stoici aũt vſurã no-
bis largiuntur tanq̃ cornicibus: diu mãſuros a-
iunt aĩos, ſemper negant, nũuis igitur audire,
cur, ẽt ſi ita ſit, mors tñ non ſit in malis? A. vt
uidet: ſed me nemo de immortalitate depellet.
M. Laudo id qdẽ: etſi nihil nimis oportet confi-
dere: monemur. n. ſæpe aliquo acute cõcluſo: la-

bamus,

Animos eſſe mortales quidam ſenſerint.

bamus,mutamusq; ſnĩam clarioribus etiã in rebus:in his eſt.n.aliqua obſcuritas.id igiĩ ſi acciderit,ſimus armati. A. Sanè qdem:ſed,ne accidat,prouidebo. M. Num qd igitur eſt cauſæ, qn amicos noſtros Stoicos dimittamus, eos dico, q aiunt aĩos manere, è corpore cum exceſſerint ſed non ſemp? iſtos vero:q, quod tota in hac cã difficillimum eſt,ſuſcipiant, poſſe aĩum manere corpore vacantem:illud aũt,quod nõ modo facile ad credẽdum eſt,ſed eo cõceſſo,quod uolunt conſequens,id certe nõ dant,vt,cum diu pmanſerit,ne intereat. A. Bene reprehendis: & ſe iſto mõ res habet. M. Credamus igitur Panętio, à Platone ſuo diſſentienti: quem.n. oĩbus locis diuinum,quẽ ſapientiſſimum,quem ſanctiſſimũ, quẽ Homerum philoſophorum appellat, huius hanc unã ſnĩam de immortalitate aĩorum non probat:vult.n.quod nemo negat, qdqd natum ſit,interire;naſci autem aĩos,quod declarat eorum ſimilitudo,qui procreantur;quę etiã in ingenijs,nõ ſolum corporibus appareat. alteram autẽ affert rõnẽ:nihil eſſe,quod doleat,quin id ęgrum eſſe quoq; poſſit;quod aũt in morbum cadat,id etiã interiturum:delere autem aĩos; ergo etiã interire. hæc refelli poſſunt;ſunt.n.ignorãtis,cum de æternitate aĩorum dicaĩ,de mẽte dici, q omni turbido motu ſemp vacet; non de partibus ijs,in qbus ęgritudines,irę,libidinesq; verſentur:quas is,cõtra quem hæc dicãtur,ſemotas à mente,& diſcluſas putat. nã ſimilitu-

do magis apparet in beſtijs: quarum animi ſunt rationis expertes, hominũ autem ſimilitudo in corporũ figura magis extat: & ipſi animi magni refert quali in corpore locati ſint: multa enim è corpore exiſtunt, q́ acuant mentem; multa, quę obtundant. Ariſtoteles qdẽ ait, oẽs ingenioſos melãcholicos eſſe: vt ego me tardiorẽ eſſe nõ moleſte ferã. enumerat multos: idq́; quaſi cõſtet, rationẽ, cur ita fiat, affert. ꝙ ſi tãta vis eſt ad habitum mentis in ijs, q́ gignuntur in corpore; ea ſunt aũt, quæcunq; ſunt quæ ſimilitudinẽ faciant: nihil neceſſitatis affert, cur naſcatur animi ſimilitudo. omitto ſimilitudines: vellẽ adeſſe poſſet Panætius. vixit cum Africano. quęrerẽ ex eo, cuius ſuorum ſimilis fuiſſet Africani fratris nepos: facie uel pr̃is, uita oĩum ꝑditorũ ita ſimilis, vt eſſet facile deterrim⁹. cui⁹ etiã ſimilis P. Craſſi, & ſapientis, & eloquẽtis hoĩs, nepos multorumq́; aliorũ clarorũ virorũ, quos nihil attinet nominare, nepotes & filij. ſed quid agimus? oblitine ſumus, hoc nunc nobis eſſe propoſitum; cũ ſatis de æternitate dixiſſemus, ne ſi interirent qdẽ animi. quidq̃ mali eſſe in morte? A. Ego vero meminerã: ſed te ęternitate dicentẽ aberrare à ꝓpoſito facile patiebar. M. Video te alta ſpectare, & velle in cœlũ migrare. A. Spero fore vt cõtingat id nobis: ſed fac, vt iſti volũt, aĩos nõ remanere poſt mortẽ: video nos, ſi ita ſit, priuari ſpe beatioris vitæ. M. Mali uero qd affert iſta ſñia? fac aĩum

ſic

ſic interire vt corpus:nũ igitur aliqs dolor, aut oĩno poſt mortẽ ſenſus ĩ corpore ẽ? nemo id qdẽ dicit:etſi Democritũ inſimulat Epicurus: Democritici negãt.ne in aĩo quidem igĩ ſenſus remanet:ipſe enim nuſquã eſt.ubi igitur malum eſt, qm̃ nihil tertium? an, qm̃ ipſe animi diſceſſus à corpore non fit ſine dolore? ut credam ita eſſe, quàm eſt id exiguũ?& falſum eſſe arbitror: & fit plerunq; ſine ſenſu,nõnunquã etiã cum uoluptate:totumq; hoc leue eſt, qualecunq; eſt:fit enim ad pũctum tpis.illud augit,uel potius excruciat;diſceſſus ab oĩbus ijs,q̃ ſunt bona in uita.uide,ne à malis dici uerius poſſit.qd ego nũc lugeam uitã hoĩum?uere & iure poſſum,ſed qd neceſſe eſt,cum id agam,ne poſt mortẽ miſeros nos putemus fore, uitã efficere deplorando miſeriorẽ?fecimus hoc in eo libro,in quo noſmetipſos,quãtum potuimus, conſolati ſumus.à malis igitur mors abducit,nõ à bonis, verum ſi quęrimus hoc qdem à Cyrenaico Hegeſia ſic copioſe diſputatur,vt is à Rege Ptolemęo prohibitus eſſe dicatur illa in ſcholis dicere,ꝙ multi,his audi tis,mortẽ ſibi ipſi cõſciſcerent.Callimachi qdem epigrãma in Ambraciotã Cleombrotũ eſt: quẽ ait,cum nihil ei accidiſſet aduerſi,è muro ſe in mare abieciſſe lecto Platonis libro. eiꝰ aũt quẽ dixi,Hegeſiæ liber eſt ἀποκαρτερῶν; ꝙ à uita quidã ꝑ inediã deſcedens, reuocatur ab amicis;qbus reſpõdens,vitæ humanæ enumerat incõmoda.poſſem id facere,etſi minus, q̃ ille, qui oĩno

uiuere

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

uiuere expedire nemini putat, omitto alias. ét ne nobis expedit, q & domeſticis, & forenſibus ſolatijs, ornamẽtisq; priuati, certe, ſi añ occidiſſemus, mors nos à malis, nõ à bonis abſtraxiſſet? ſit igiẽ aliquis, q nihil mali habeat, nullum à fortuna uulnus acceperit. Metellus ille honoratus quatuor filijs: at quinquaginta Priamus: è quibus decem & ſeptem iuſta uxore natis: in utroq; eandem habuit fortuna poteſtatem, ſed uſa in altero eſt: Metellum enim multi filij, filiæ, nepotes, neptes ĩ rogum impoſuerunt: Priamum autẽ tanta progenie orbatum, cum in aram confugiſſet, hoſtilis manus interemit. hic ſi uiuis filijs, incolumi regno occidiſſet,

,, *Aſtante ope barbarico.*
,, *Tectis cælatis, laqueatis;*

vtrum tandem à bonis, an à malis diſceſſiſſet? tum profecto uideretur à bonis. at certe ei melius eueniſſet, nec tã flebiliter illa canerentur,

,, *Hæc omnia uidi inflammari,*
,, *Priamo ui uitam euitari,*
,, *Iouis aram ſanguinem turpari.*

quaſi uero iſta uel quidquã tum potuerit ei melius accidere. ꝙ ſi ante occidiſſet, tamen euentum oĩno amiſiſſet, hoc autem tempore ſenſum malorum amiſit. Pompeio noſtro familiari, cum grauiter ęgrotaret Neapoli, melius eſt factum coronati Neapolitani fuerunt. nimirum ét Puteolani uulgo ex oppidis publice gratulabãtur ineptum ſanè negocium, & gręculum, ſed tamẽ

fortuna-

fortunatum:utrum igit, ſi tum eſſet extinctus, à bonis rebus,an à malis diſceſſiſſet?certe à mi ſeris:nō.n.cum ſocero bellum geſſiſſet,nō imparatus arma ſumpſiſſet,nō domum reliquiſſet,nō ex Italia fugiſſet, nō exercitu amiſſo nudus in ſeruorum ferrum,& manus incidiſſet,nō liberi difleti,nō fortunæ oēs à uictoribus poſſeßæ,q, ſi mortem tum obiſſet, in ampliſſimis fortunis oc cidiſſet;is propagatione uitę quot,quantas,quā incredibiles hauſit calamitates?hæc morte effu giuntur,ēt ſi nō euenerint,tñ qa poſſunt euenire.ſed hoïes ea ſibi occidere poſſe non cogitant: Metelli ſperat ſibi qſq; fortunam:proinde qua ſi aut plures fortunati ſint,q̃ infelices;aut certi qdquam ſit in rebus humanis; aut ſperare ſit prudentius,quàm timere,ſed hoc ipſum cōcedatur,bonis rebus hoïes morte priuari:ergo ēt carere mortuos uitæ cōmodis, idq́; eſſe miſerum, certe ita dicant neceſſe eſt.an pōt is q nō eſt, re ulla carere? triſte.n. eſt nomen ipſum carendi, quia ſubijcitur hæc uis:habuit,nō habet; deſiderat,requirit,indiget.opinor hęc incōmoda ſunt carentis:caret oculis,odioſa cæcitas:liberis, orbitas.valet hoc ī uiuis:mortuorum autē nō vitæ modo cōmodis,ſed ne uita qdem ipſa qſquam caret.de mortuis loquor,qui nulli ſunt nos,qui ſumus,num aut ſi cornibus caremus,aut penis, ſit q id dixerit?certe nemo:quid ita? quia,cum id nō habeas,quod tibi nec uſu,nec natura aptum ſit, non careas ; etiam ſi ſentias te non habere.

habere .hoc premendum etiā atque etiā eſt ar gumentū cōfirmato illo,de quo, ſi mortales ani mi ſunt,dubitare nō poſſumus,quin tātus inte- ritus in morte ſit, ut ne minima q̄dem ſuſpicio ſenſus relinquatur.hoc igitur probe ſtabilito, & fixo,illud excutiendū eſt,vt ſciatur q̄d ſit ca rere,ne relinquatur aliq̄d erroris in verbo. ca rere igitur hoc ſignificat, egere eo, q̄d habere uelis:ineſt enim uelle in carendo,niſi cū ſic tan quā in febri dicitur, alia quadā notione verbi. dicitur enim alio modo etiā carere, cum aliq̄d nō habeas,& nō habere te ſentias,etiā ſi id fa cile patiare:carere enim malo,id nō dicitur;nō enim eſſet dolendum;dicitur illud;bono carere q̄d eſt malum.ſed ne viuus q̄dem bono caret, ſi eo nō indiget: ſed in uiuo intelligi tñ pōt regno carere,dici hoc in te ſatis ſubtiliter nō pōt:poſ- ſet in Tarquinio,cū regno eſſet expulſus,at in mortuo ne intellige q̄dem pōt:carere enim ſen tiētis eſt,nec ſenſus ī mortuo eſt ne carere q̄dē igitur in mortuo eſt. quāquā q̄d opus eſt in hoc philoſophari,cū rē nō magnopere egere philoſo phia uideamus?quoties non mō ductores noſtri, ſed vniuerſi etiā exercitus ad nō dubiā mortē cōcurrerūt?q̄ q̄dem ſi timeretur nō L. Brut' ar cens eū reditu tyrānum, quē ipſe expulerat.in prælio cōcidiſſet,nō cū Latinis decretās pr̄ De- cius,cū Hetruſcis filius: etiā cū Pyrrho nepos, ſe hoſtium telis obieciſſent,non uno bello pro pa ia cadētes Scipiones Hiſpania uidiſſet, Pau-

lum

tr

lum Aemillũ Cannæ, Venuſia Marcellum, Latini Albinũ, Lucani Gracchum. num qs horum miſer hodie? ne tum qdem poſt ſpiritum extremum, nec enim põt eſſe miſer quiſquã ſenſu perempto. at id ipſum odioſum eſt, ſine ſenſu eſſe. odioſum ſi id eſſet carere. cũ vero perſpicuum ſit nihil poſſe ĩ eo eſſe, q ipſe nõ ſit, qd põt eſſe in eo odioſum, q nec careat, nec ſentiat? quanquã hoc qdem nimis ſæpe, ſed eo ꝙ in hoc ineſt oĩs animi cõtractio ex metu mortis. q enim ſatis ui derit, id quod eſt luce clarius, aĩo, & corpore cõſumpto, totoq; animãte deleto, & facto interitu vniuerſo, illud animal, quod fuerit, factum eſſe nihil; is plane perſpiciet, inter Hippocentaurum, q nunquã fuerit, & Regẽ Agamemnonẽ nihil intereſſe; nec pluris nunc facere M. Camillum hoc ciuile bellum, quàm illo uiuo ego fecerim Romã captã. cur igitur & Camillus doleret, ſi hæc poſt trecentos & quinquaginta ferè annos euentura putaret: & ego doleã, ſi ad decem millia annorum gentem aliquã urbem noſtrã potiturã putem? quia tanta charitas patriæ eſt, ut eam nõ ſenſu noſtro, ſed ſalute ipſius metiamur. itaque nõ deterret ſapientem mors quæ ꝑpter incertos caſus quotidie imminet, propter breuitatem uitæ nunquam longe põt abeſſe, quo minus in omne tempus Reip. ſuiſq; cõſulat, & poſteritatẽ ipſam, cuius ſenſum habiturus non ſit, ad ſe putet pertinere. quare licet et mortalẽ eſſe animum iudicãtẽ, æterna moliri, non

Animal mortuum nihil eſſe

Mors propter breuitate uitæ nunquã longe poteſt abeſſe.

ri, non

ri, nõ gloriæ cupiditate, quã cenſurus nõ ſit; ſed uirtutis, q̃ neceſſario gloria, ét ſi tu id non agas, conſequat̃, natura uero ſe ſic habet, ut quomodo initium nobis rerum oĩum ortus noſter afferat, ſic exitum mors. quæ ut nihil pertinuit ad nos ante ortum, ſic nihil poſt mortem pertinebit. in quo qd põt eſſe mali, cum mors nec ad uiuos pti-neat, nec ad mortuos? alteri nulli ſunt, alteros nõ attingit. quam q leuiorem faciunt, ſomni ſimillimam uolunt eſſe, quaſi uero quiſquam ita nonaginta annos uelit uiuere, ut, cum ſexaginta cõfecerit, reliquos dormiat. ne ſues qdem id uelint, nõ modo ipſe. Endymion uero, ſi fabulas audire uolumꝰ, neſcio qñ in Latmo obdormiuit, qui eſt mõs Cariæ, nõ dum opinor experrectus. num igitur eum curare cenſes, cum Luna laboret, à qua cõſopitus putat̃, ut eum dormientem oſcularetur? quid curet autem, q ne ſentit quidem? habes ſomnum imaginẽ mortis; eãq; quotidie induis: & dubitas, quin ſenſus ĩ morte nullus ſit, cum ĩ eius ſimulacro uideas eſſe nullum ſenſum? pellantur ergo iſtæ ineptiæ penè aniles ante tempus mori miſerum eſſe. quod tandem tempus? naturæ ne? at ea quidẽ dedit uſurã uitæ, tãquã pecuniæ, nulla prẽſtituta die. quid eſt igit̃ quod quærare, ſi repetit cum uult? ea. n. cõditione acceperas. iidem, ſi puer paruus occidit æquo aĩo ferendum putant: ſi uero in cunis, ne quærendum qdem atqui ab hoc acerbius exegit natura, qd dederat. nõdum guſtauerat inquiũt

uitæ

uitæ ſuauitatem:hic autem iã ſperabat magna, qbus frui cœperat. at id qdem ipſum in cæteris rebus melius putatura, aliquã partem,q̃ nullã attingere:cur in uita ſecus:quanquam nõ male ait Callimachus multo ſæpius lacrymaſſe Priamum,q̃ Troilum.eorum autem, qui exacta ætate moriuntur,fortuna laudatur: cur? nã,reor, nõ illis,ſi uita lõgior daretur, poſſet eſſe iucundior:nihil eſt.n.profecto homini prudentia dulcius:q̃,ut cætera,auferat,affert certe ſenectus. quæ vero ætas longa eſt? aut quid oĩno homini lõgum?non ne modo pueros,modo adoleſcentes in curſu à tergo inſequens nec opinanteis aſſecuta eſt ſenectus?ſed quia ultra nihil habem⁹, hoc lõgũ dicimus oĩa iſta,perinde ut cuiq; data ſunt,ꝓ rata parte aut lõga,aut breuia dicũtur, apud Hypanin fluuium,qui ab Europæ parte in pontum influit,Ariſtoteles ait beſtiolas quaſdã naſci q̃ unum diem uiuãt. ex his igitur hora octaua quæ mortua eſt,proue cta ætate mortua eſt;quæ uero occidente ſole,decrepita;eo magis ſi ẽt ſolſtitiali die. cõfer noſtrã longiſſimã ætatem cum æternitate: ĩ eadem propemodum breuitate,qua illæ beſtiolæ,reperiemur. cõtemnamus igitur oẽs ineptias;quod.n.leuius huic leuitati nomen imponã?totamq; uim bene uiuendi in animi robore,ac magnitudine,& in oĩum rerum humanarum contemptione,ac deſpicientia & in omni uirtute ponamus. nam nunc quidem cogitationibus molliſſimis effœminamur,

ut, ſi

ut,ſi ante mors aduenѐret,quā Chaldæorum pro
miſſa conſecuti ſumus,ſpoliati magnis qbuſdam
bonis,illuſi,deſtitutiq; uideamur, ꝙ ſi expectā
do,& deſiderādo pēdemus animis, crutiamur,
angimur:proh dij immortales, quā optabiliter
illud inter ineundum eſſe dēt,quo cōfecto,nulla
reliqua cura,nulla ſolicitudo futura ſit? quā me
delectat Theramenes, quāq; elato aīo eſt? etſi
.n.flemus,cum legimus: tñ nō miſerabiliter uir
clarus emoritur. qui cum cōiectus in carcerem
triginta iuſſu tyrannorum uenenum ut ſitiens
obbibiſſet , reliquū ſic è poculo eiecit, ut id reſo
naret.quo ſonitu reddito,ridēs,propino,inquit,
hoc pulchro Critiæ , qui in eum fuerat teterri-
mus.Græci.n.in conuiuijs ſolent noīare, cui po
culum tradituri ſint. luſit uir egregius extre-
mo ſpiritu,cum iā præcordijs cōceptā mortem
cōtineret,vereq; ei.q uenenum prębuerat,mor
tem eſt eā auguratus,quæ breui cōſecuta eſt.qs
hāc animi maximi ęquitatem ipſa morte lauda
ret,ſi mortē malum iudicaret? uadit in eūdem
carcerem,atq; in eundem paucis poſt annis ſcy
phum Socrates,eodē ſcelere iudicum,quo tyrā
norū Theramenes. quæ eſt igitur eius ōro, qua
facit eū Plato uſum apud iudices iā morte mul
ctatū? Magna me,inquit,ſpes tenet iudices be-
,, ne mihi euenire , ꝙ mittar ad mortem.neceſſe
,, eſt.n.ſit alterum de duobus , ut aut ſenſus oīno
,, mors oēs auferat,aut in alium quendam locum
,, ex his locis morte migretur.quamobrē,ſiue ſen

ſus

,, *ſus extinguitur, morſq; ei ſomno ſimilis eſt, qui*
,, *non nunquam, et ſine uiſis ſomniorum, placatiſſi-*
,, *mam quietem affert; dij boni, quid lucri eſt emo-*
,, *ri? aut quàm multi dies reperiri poſſunt, qui tali*
,, *nocti anteponantur, cui ſimilis futura eſt perpe-*
,, *tuitas oĩs conſequentis temporis? quis me bea-*
,, *tior? ſin uera ſunt quæ dicũtur, migrationem eſſe*
,, *mortem in eas oras, quas, qui è uita exceſſerũt,*
,, *incolunt: id multo iam beatius eſt, te, cum ab iis,*
,, *qui ſe iudicum numero haberi uolunt, euaſeris ad*
,, *eos uenire, qui uere iudices appellẽtur, Minoëm,*
,, *Rhadamantum, Aeacum, Triptolemum: conue-*
,, *nireq; eos, qui iuſte & cum fide uixerint. hæc pe*
,, *regrinatio mediocris uobis uideri poteſt? ut uero*
,, *colloqui cũ Orpheo, Muſæo, Homero, Heſiodo li-*
,, *ceat, quanti tandem æſtimatis? equidem ſæpe mo*
,, *ri, ſi fieri poſſet, uellem, ut ea, quæ dico, mihi lice*
,, *ret inuenire. quanta delectatione aũt afficerer,*
,, *cum Palamedem, cum Aiacem, cum alios iudi-*
,, *cio iniquorum circunuentos conuenirem? tentarẽ*
,, *etiã ſummi Regis, qui maximas copias duxit ad*
,, *Troiam, & Vlyxis, Siſyphiq; prudentiam: nec ob*
,, *eam rem, cum hæc exquirerem, ſicut hic facie-*
,, *bam, capite damnarer. ne uos quidem iudices, ij,*
,, *qui me abſoluiſtis, mortem timueritis: nec enim*
,, *cuiquam bono mali quidquam euenire poteſt nec*
,, *uiuo, nec mortuo, nec unquam eius res à diis im-*
,, *mortalibus negligentur. nec mihi ipſi hoc accidit*
,, *fortuito. nec uero iis, à quibus accuſatus ſum, aut*
,, *à quibus condemnatus, habeo quod ſuccenſeam,*

D *niſi*

,, *niſi ꝙ mihi nocere ſe crediderunt, et hoc quidem hoc modo : nihil aũt melius æſtimo. ſed tempus eſt, inquit, iam hinc abire me, ut moriar, uos ut uitam agatis. utrum aũt ſit melius, dij immortales ſciunt : hoĩem quidem ſcire arbitror neminem.* *Næ ego haud paulo hunc animum malim, quàm eorum oĩum fortunas, quĩ de hoc iudicauerunt. etſi, quod præter deos negat ſcire quenquam, id ſcit ipſe, utrum melius ſit : nam dixit ante, ſed ſuũ illud, nihil ut affirmet, tenet ad extremum. nos aũt teneàmus, ut nihil cenſeamus èſſe malum, quod ſit à natura datum omnibus ; intelligamuſq;, ſi mors malum ſit, eſſe ſempiternum malum : nam uitæ miſeræ mors finis eſſe uidetur : mors ſi eſt miſera, finis eſſe nullus poteſt. ſed quid ego Socratem, aut Theramenem, præſtãteis uiros uirtutis, & ſapientiæ gloria, cõmemoro, cũ Lacedæmonius quidã, cuius ne nomen quidem proditum eſt, mortem tantopere contempſerit, ut, cũ ad eam duceretur damnatus ab Ephoris, & eſſet uultu hilari, atq; læto, dixiſſetq; ei quidam inimicus, cõtemnis ne leges Lycurgi? reſpõdit, Ego uero illi maximã gratiam habeo, qui me ea pœna mulctauerit, quam ſine mutuatione, & ſine uerſura, poſſem diſſoluere. ò uirũ Sparta dignum : ut mihi quidem, qui tam magno aĩo fuerit, innocens damnatus eſſe uideatur. tales innumerabiles noſtra ciuitas tulit. ſed quid duces & principes nominem, cum legiones ſcribat Cato ſæpe alacres in eum locum profectas, unde*

3.° exemplu Lacedem.' morte contemnentis.

redituras ſe non arbitrarentur? pari animo Lacedæmonij in Thermopylis occiderunt, in quos Symonides,

,, Dic hoſpes Spartæ, nos te hic uidiſſe iacentes,

,, Dum ſanctis patriæ legibus obſequimur.

Quid ille dux Leonidas dicit? pergite aio forti Lacedæmonij: hodie apud inferos fortaſſe cœnabimus. fuit hæc gens fortis, dum Lycurgi leges uigebant. è quibus unus, cũ Perſes hoſtis in colloquio dixiſſet glorians, ſolem præ iaculorũ multitudine & ſagittarum non uidebitis: in umbra igitur, inquit, pugnabimus. uiros cõmemoro. qualis tandem Lacæna? quæ cũ filium in prælium miſiſſet, & interfectum audiſſet, iccirco, inquit, genueram, ut eſſet qui pro patria mortem nõ dubitaret occumbere. eſto fortes, & duri Spartiatæ: magnam habet uim Reip. diſciplina. quid? Cyrenæum Theodorũ philoſophum non ignobilem, nõne miramur? cui cũ Lyſimachus Rex crucem minaretur, iſtis quæſo, inquit, iſta horribilia minitare purpuratis tuis; Theodori quidẽ nihil intereſt, humi ne, an ſublime putreſcat. cuius hoc dicto admoneor, ut aliquid ẽt de humatione, & ſepultura dicendum exiſtimem: rem non difficilem, iis præſertim cognitis, quæ de nihil ſentiendo paulo ante dicta ſunt. de qua Socrates quidem quid ſenſerit, apparet in eo libro, in quo moritur: de quo iam tam multa diximus. cum enim de immortalitate animorum diſputauiſſet, & iam moriendi tempus urgeret, rogatus à Critone quemadmo-

,, *dum ſepeliri uellet, Multam uero, inquit, operam*
,, *amici fruſtra conſumpſit: Critoni enim noſtro nõ*
,, *perſuaſi, me hinc auolaturum, neq; quidquam*
,, *mei relicturum. uerũ tamen Crito, ſi me aſſequi*
,, *potueris, aut ſicubi nactus eris; ut tibi uidebitur,*
,, *ſepelito. ſed, mihi crede, nemo me ueſtrum, cum*
,, *hinc exceſſero, conſequetur.* Præclare id quidem, qui & amico permiſerit, & ſe oſtẽderit de hoc toto genere nihil laborare. durior Diogenes, & id quidem ſentiens, ſed, ut Cynicus, aſperius, proiici ſe iuſſit inhumatũ. tum amici, uolucribus ne & feris? minime uero, inquit: ſed bacillum propè me, quo abigam, ponitote. qui poteris, illi? nõ enim ſenties. quid igitur mihi ferarum laniatus oberit nihil ſentiẽti? præclare Anaxagoras: qui cùm Lampſaci moreretur, quærentibus amicis uellet ne Clazomenas in patriã, ſi quid acciddiſſet, afferri, nihil neceſſe eſt, inquit: undiq; ẽm ad inferos tantũdem uiæ eſt. totaq; de ratione humationis unum tenendum eſt; ad corpus illã pertinere, ſiue occiderit aĩus, ſiue uigeat. in corpore aũt perſpicuum eſt, uel extincto animo, uel elapſo, nullum reſidere ſenſum. ſed plena errorum ſunt omnia. trahit Hectorem ad currum religatum Achilles: lacerari eum, & ſentire credo putat. ergo hic ulciſcitur, ut quidem ſibi uidetur. at illa ſicut acerbiſſimam rem mæret.

,, *Vidi, uidere quod me paſſa ægerrime,*
,, *Curru Hectorem quadriiugo raptarier.*

quem Hectorem? aut quandiu ille erit Hector? me-

melius Actius, & aliquando ſapiens Achilles.
,, *Immo enim uero corpus Priamo reddidi, Hecto rem abſtuli. non igitur Hectora traxiſti, ſed corpus quod fuerat Hectoris. ecce alius exoritur è terra, qui matrem dormire non ſinat.*
,, *Mater, te appello, q̃ curã ſomno ſuſpẽſam leuas,*
,, *Neque te mei miſeret: ſurge, & ſepeli natum.*
hæc cũ præſſis & flebilibus modis, qui totis theatris mœſtitiam inferant, concinuntur, difficile eſt non eos qui inhumati ſunt, miſeros iudicare:
,, *prius quàm feræ,*
,, *uolucreſq;: -*
metuit, ne laceratis membris minus bene utatur: ne combuſtis, non extimeſcit.
,, *Heu reliquias ſemiaſſi Regis denudatis oſſibus*
,, *Per terram ſanie delibutam fœde diuexarier.*
non intelligo, quid metuat, cum tam bonos ſeptenarios fundat ad tibiam. tenendũ eſt igitur, nihil curandũ eſſe poſt mortem, cum multi inimicos etiam mortuos puniant execratur luculentis ſanè uerſibus apud Ennium Thyeſtes, primum ut naufragio pereat Atreus. durum hoc ſanè: Italis enim interitus nõ eſt ſine graui ſenſu: illa inania,
,, *Ipſe ſummis ſaxis fixus aſperis,*
,, *Euiſceratus latere pendens, ſaxa ſpargens tabo,*
,, *Sanie, & ſanguine atro.*
non ipſa ſaxa magis ſenſu omni uacabunt, quàm ille latere pendens, cui ſe hic cruciatum cenſet optare. quàm eſſent dura, ſi ſentiret? nulla ſine ſenſu. illud uero perquam inane:

„ Neque ſepulcrum quo recipiat habeat portum
„ corporis,
„ Vbi remiſſa humana uita corpus requieſcat à
„ malis. Vides, quãto hæc in errore uerſentur. portum eſſe corporis, & requieſcere in ſepulcro putat mortuũ. magna culpa Pelopis, qui nõ erudierit filium, nec docuerit quatenus eſſet quidq; curandũ. ſed quid ſingulorum opiniones animaduertam, nationum uarios errores perſpicere cum liceat? Condiunt Aegyptij mortuos, & eos domi ſeruant: Perſæ etiã cæra circunlitos condiunt ut quam maxime permaneant diuturna corpora. Magorũ mos eſt non humare corpora ſuorũ, niſi à feris ſint antea laniata. in Hyrcania plebs publicos alit canes: optimates domeſticos. nobile aũt genus canum illud ſcimus eſſe. ſed pro ſua quiſq; facultate parat, a quibus lanietur: eamq; optimã illi eſſe cenſent ſepulturã. permulta alia colligit Chryſippus, ut eſt in omni hiſtoria curioſus. ſed ita tetra ſunt quædã, ut ea fugiat, & reformidet oratio. totus igitur hic locus eſt contemnendus in nobis, nõ negligẽdus in noſtris, ita tamẽ, ut mortuorũ corpora nihil ſentire ſentiamus. quantum aũt conſuetudini, famæq; dandum ſit, id curent uiui, ſed ita, ut intelligant nihil ad mortuos pertinere. ſed profecto mors tũ æquiſſimo animo oppetitur, cum ſuis ſe laudibus uita occidens conſolari poteſt. nemo parum diu uixit, qui uirtutis perfectæ perfecto functus eſt munere. multa mihi ipſi ad mortem tempeſtiua fuerunt:

quæ

quæ utinam potuiſſem obire: nihil enim iam acquirebatur: cumulata erãt officia uitæ: cũ fortuna bella reſtabant. quare ſi ipſa ratio minus perficiet, ut mortem negligere poſſimus: at uita acta perficiat, ut ſatis ſuperq́; uixiſſe uideamur. quanquam enim ſenſus abierit, tamẽ ſummis, & propriis bonis & laudis, & gloriæ, quãuis non ſentiant, mortui non carent. etſi enim nihil in ſe habeat gloria, cur expetatur: tamen uirtutem tanquam umbra ſequitur. uerũ multitudinis iudiciũ de bonis, ſi quando eſt, magis laudandũ eſt. quàm illi ob eam rem beati. non poſſum aũt dicere, quoquo modo hoc accipiatur, Lycurgum, Solonem legum & publicæ diſciplinæ carere gloria, Themiſtoclem Epaminondam bellicæ uirtutis: ante enim Salaminã ipſam Neptunus obruet, quàm Salaminij trophæi memoriã: priuſq́; Bœotia Leuctra tollẽtur, quã pugnę Leuctricæ gloria. multo etiam tardius fama deſeret Curium, Fabricium, Calatinũ, duos Scipiones, duos Africanos, Maximum, Marcellum, Paulum, Catonem, Lælium, innumerabiles alios. quorũ ſimilitudinem aliquam qui arripuerit, non eam fama populari, ſed uera bonorum laude metiens, fidenti animo, ſi ita res ſeret, gradietur ad mortem: in qua aut ſummum bonum, aut nullum malum eſſe cognouimus: ſecundis uero ſuis rebus volet ẽt mori: non enim tam cumulus bonorũ iucundus eſſe poteſt, quàm moleſta deceſſio. hãc ſentẽtiã ſignificare uidetur Laconis illa vox, qui, cum Rhodius Diagoras,

Olympionices nobilis, uno die duos ſuos filios uictores Olympiæ uidiſſet, acceſſit ad ſenem, et gratulatus, morere Dyagora, inquit: non enim in cælum aſcenſurus es. magna hæc, & nimiũ fortaſſe Græci putãt, uel tum potius putabant: iſq; , qui hoc Diagoræ dixit, permagnum exiſtimans treis Olympionicas una ex domo prodire, cunctari illũ diutius in uita fortunę obiectũ, inutile putabat ipſi. ego aũt tibi quidem quod ſatis eſſet, paucis uerbis, ut mihi uidebar, reſponderam: conceſſeras enim nullo in malo mortuos eſſe: ſed ob eam cauſam cõtendi, ut plura dicerem, ꝙ in deſiderio, & luctu hæc eſt cõſolatio maxima: noſtrũ enim & noſtra cauſa ſuſceptũ dolorẽ modice ferre debemus, ne & noſmetipſos amare uideamur. illa ſuſpicio intolerabili dolore cruciat, ſi opinamur eos, quibus orbati ſumus, eſſe cũ aliquo ſenſu in iis malis, quibus uulgo opinãtur, hanc excutere opinionẽ mihimet radicitus uolui, eoq; fui fortaſſe longior, A. Tu longior? non mihi quidẽ. prior enim pars orationis tuę faciebat, ut mori cuperẽ; poſterior, ut modo non nollẽ, modo nõ laborarẽ: omni autẽ ratione illud certe perfectum eſt, ut mortem non ducerem in malis. M. Num igitur ẽt rhethorum epilogũ deſideramus, an iam hãc artem planè relinquimus? A. Tu uero iſtam ne reliqueris quam ſemper ornaſti: & quidem iure: illa enim te, ſi uere loqui uolumus, ornauerat. ſed quinam eſt iſte epilogus? aueo enim audire quidquid eſt. M. Deorum immortalium iudicia ſolent

in ſcho-

in ſcholis proſerre de morte, nec uero ea ſingere ipſi, ſed Herodoto auctore, aliiſq; pluribus. Primũ Argiæ ſacerdotis Cleobis & Biton filij prædicantur. nota ſabula eſt. cum enim illam ad ſolenne, & ſtatum ſacrificium curru uehi ius eſſet, ſatis longe ab oppido ad fanum, morarenturq; iumenta: tunc iuuenes ij, quos modo nominaui, ueſte poſita, corpora oleo perunxerunt, ad iugum acceſſerunt. ita ſacerdos aduecta in fanum, cum currus eſſet ductus à filiis, precata à dea dicitur, ut illis præmium daret pro pietate, quod maximum homini dari poſſet à deo: poſt epulatos cum matre adoleſcentes, ſomno ſe dediſſe, mane inuentos eſſe mortuos. Simile precatione Trophonius & Agamedes uſi dicuntur: qui, cum Apollini Delphis templum exædificaſſent, uenerantes deũ petierunt mercedem nõ paruam quidem operis, & laboris ſui, nil certi, ſed quod eſſet optimum homini. quibus Apollo ſe id daturũ oſtendit poſt eius diei diem tertium: qui ut illuxit, mortui ſunt reperti. iudicauiſſe deum dicunt, & eũ quidem deum, cui reliqui dij conceſſiſſent, ut præter cæteros diuinaret, mortem eſſe optimum homini. fertur etiam de Sileno fabella quædam: qui cum à Mida captus eſſet, hoc ei muneris pro ſua miſſione dediſſe ſcribitur; docuiſſe Regem, non naſci homini longe optimum eſſe; proximum autem, quamprimum mori, qua eſt ſentẽtia in Creſphonte uſus Euripides.

„ *Nam nos decebat cœtus celebrantes domum,*

„ *Lugere,*

„ *Lugere, vbi eſſet aliquis in lucem editus,*
„ *Humanæ vitæ varia reputantes mala:*
„ *At, qui labores morte finiſſet graueis.*
„ *Omnes amicos laude, & lætitia exequi.*

ſimile quiddam eſt in conſolatione Crãtoris: ait enim Terinæum quendam Eliſium cum grauiter filij mortem mœrerent, veniſſe in Pſycomãtium quærentem quæ fuiſſe tantæ calamitatis cauſa, huic in tabellis treis huiuſmodi uerſiculos datos.

„ *Ignaris homines in vita mentibus errant.*
„ *Euthimus potitur fatorum munere læto.*
„ *Sic fuit vtilius finiri ipſiq; , tibiq;.*

His & talibus auctoribus vſi, cõfirmãt cauſam rebus à diis immortalibus iudicatã. Alcidamus quidã rethor antiquus in primis nobilis ſcripſit ẽt laudationem mortis, quæ conſtat ex enumeratione malorũ humanorum. cui rationes eæ, quæ exquiſitius à philoſophis colliguntur, defuerunt, vbertas orationis non defuit. claræ uero mortes pro patria oppetitæ, nõ ſolũ glorioſæ rhetoribus: ſed ẽt beatæ videri ſolent, repetũt ab Erichtheo, cuius etiam filiæ cupide mortem expetiuerunt pro vita ciuium, Codrum, qui ſe in medios immiſit hoſteis famulari veſte, nec poſſet agnoſci, ſi eſſet ornatu regio: ꝙ oraculum erat datum, ſi Rex interfectus eſſet, victrices Athenas fore. Menæceus vero nõ prætermittitur, qui oraculo edito largitus eſt patriæ ſuũ ſanguinem. Iphigenia Aulide duci ſe immolandam iubet, vt hoſtiũ ſanguis eliciatur ſuo, veniunt inde ad propiora.

Harmo-

Harmodius in ore, et Ariſtogitõ: Lacedęmonius Leonidas, Thebanus Epaminõdas vigẽt, noſtros non norunt: quos enumerare magnũ eſt, ita ſunt multi quibus videmus optabiles fuiſſe mortes cũ gloria. quæ cũ ita ſint, magna tamen eloquentia eſt utendum, atq; ita velut ſuperiore è loco concionandum, ut hoĩes mortem vel optare incipiãt vel certe timere deſiſtant. nam ſi ſupremus ille dies non extinctionem, ſed cõmutationem affert loci: quid optabilius? ſin autem perimit, ac delet omnino: quid melius, quàm in mediis uitæ labori bus obdormiſcere, & ita conniuentem ſomno cõſopiri ſempiterno? quod ſi fiat, melior Ennij, quã Solonis oratio. hic enim noſter,

Nemo me lacrymis decoret (inquit) nec funera fletu Faxit. at vero ſapiens ille,

Mors mea ne careat lacrymis, linquamus amicis
Mærorem, vt celebrent funera cum gemitu.

nos vero ſi quid tale acciderit, ut à deo denũciatũ videat ut exeamus è vita, læti et agẽtes grãs pareamus, emittiq́; nos è cuſtodia, et leuari uinculis arbitremur, vt aut in æternam, et planè in noſtram domũ remigremus, aut omni ſenſu, moleſtiaq́; careamus: ſin aũt nihil denũciabitur, eo tñ ſimus aĩo, ut horribilem illũ diem aliis, nobis fauſtũ putemus; nihil in malis ducamus, quod ſit uel à diis immortalibus, uel à natura parẽte omnium conſtitutũ: non enim temere, nec fortuito ſati, & creati ſumus; ſed profecto fuit quædam uis, quæ generi cõſuleret humano: nec id gigne-

ret,

ret, aut aleret, quod, cum exanthlauiſſet omnes labores, tum incideret in mortis malum ſempiternum: portum potius paratum nobis, & perfugium putemus. quo utinam uelis paſſis peruehi liceat. ſi enim reflantibus uentis reiiciemur, tamen eodem paulo tardius referamur neceſſe eſt. quod autem omnibus neceſſe eſt; id ne miſerum eſſe uni poteſt? habes epilogũ, ne quid prætermiſſum, aut relictum putes. A. Ego uero, & quidem fecit etiam iſte me epilogus firmiorem. M. Optime, inquam. ſed nunc quidem ualetudini tribuamus aliquid: cras autem & quot dies erimus in Tuſculano, agamus hæc, & ea potiſſimum, quæ leuationem habeant ægritudinum, formidinum, cupiditatum: qui omni è philoſophia eſt fructus uberrimus.

M. TVLLII CICERONIS TVSCVLANARVM QVAESTIONVM LIBER SECVNDVS,

DE TOLERANDO DOLORE.

NEoptolemus quidem apud Ennium philoſophari ſibi ait neceſſe eſſe,ſed paucis:nam omnino haud placere.ego autem Brute neceſſe quidem mihi eſſe arbitror philoſophari,nam quid poſſum , præſertim nihil agens , agere melius ? ſed non paucis,ut ille : difficile eſt enim in philoſophia pauca eſſe ei nota , cui non ſint , aut pleraq; , aut omnia: nam nec pauca niſi è multis eligi poſſunt ; nec qui pauca percepit,nō idem reliqua eodem ſtudio perſequetur. ſed in uita tamen occupata, atque, ut Neoptolemi tum erat, militari pauca ipſa multum ſæpe proſunt,& ferunt fructus , ſi non tantos , quanti ex uniuerſa philoſophia percipi poſſunt ; tamen eos , quibus aliqua ex parte interdum aut cupiditate aut egritudine,

tudine, aut metu liberemur: velut ex ea diſputatione, quæ mihi nuper habita eſt in Tuſculano, magna videbatur mortis effecta contemptio: quæ non minimum valet ad animum metu liberandum: nam qui id, quod vitari non poteſt, metuit, is viuere animo quieto nullo modo poteſt, ſed qui, non modo quia neceſſe eſt mori, verum etiam quia nihil habet mors quod ſit horrendũ, mortem non timet, magnum is ſibi præſidium ad beatam vitam comparat. quanquam non ſumus ignari, multos ſtudioſe contra eſſe dicturos. quod vitare nullo modo potuimus, niſi nihil omnino ſcriberemus. etenim ſi orationes, quas nos multitudinis iudicio probari volebamus (popularis eſt enim illa facultas, & effectus eloquentiæ eſt audientium approbatio) ſed ſi reperiebantur non nulli, qui nihil laudarẽt, niſi quod ſe imitari poſſe confiderent; quemq; ſperandi ſibi, eundem & bene dicendi finem proponerent; & cum obruerentur copia ſententiarum atq; uerborum, ieiunitatem & famem ſe malle, quàm vbertatẽ, & copiam dicerent, vnde erat exortum genus Atticorum, iis ipſis, qui id ſequi ſe profitebantur, ignotum, qui iam conticuere penè ab ipſo foro irriſi: quid futurum putamus, cum adiutore populo, quo vtebamur antea, nunc minime nos vti poſſe videamus? eſt enim philoſophia paucis contenta iudicibus, multitudinem conſulto ipſa fugiens, eiq; ipſi & ſuſpecta, & inuiſa, vt vel, ſi quis vniuerſam velit vituperare, ſecundo id po-

pulo facere poſſit; vel,ſi in eam,quam nos maxime ſequimur, conetur inuadere, magna habere poſſit auxilia reliquorum philoſophorum diſciplinis.nos aũt vniuerſæ philoſophiæ vituperatoribus reſpondimus in Hortenſio. pro Academia aũt quæ dicenda erant,ſatis accurate in Academicis quatuor libris explicata arbitramur. ſed tamen tantum abeſt vt ſcribi cõtra nos nolimus, vt id etiam maxime optemus, in ipſa enim Græcia philoſophia tanto in honore nũquam fuiſſet, niſi doctiſſimorum contentionibus diſſenſionibuſq; viguiſſet.quamobrem hortor omnes,qui facere id poſſunt, vt huius quoq; generis laudem iam languenti Græcię eripiant, & perferant in hanc vrbem,ſicut reliquas oẽs,quę quidem erũt expetendæ,ſtudio atq; induſtria ſua maiores noſtri tranſtulerunt.atq; oratorum quidẽ laus ita ducta ab humili venit ad ſummum,vt iam, quod natura fert in oĩbus ferè rebus,ſeneſcat, breuiq; tempore ad nihilum ventura videatur. philoſophia naſcatur latinis quidẽ literis ex his temporibus; eamq; nos adiuuemus; noſq; ipſos redargui,refelliq; patiamur.quod ij ferunt aĩo iniquo, qui certis quibuſdam,deſtinatiſq; ſententiis quaſi addicti,& cõſecrati ſunt, eaq; neceſſitate conſtricti,vt,ẽt quæ non probare ſoleant, ea cogãtur conſtantiæ cauſa defendere. nos, qui ſequimur probabilia,nec vltra id,quod veriſimile occurrerit progredi poſſumus,& refellere ſine pertinacia, & refelli ſine iracundia parati ſumus

quòd

quòd ſi hæc ſtudia traducta erunt ad noſtros, ne bibliothecis quidem Græcis egebimus. in quibus multitudo infinita librorũ propter eorũ eſt multitudinem, qui ſcripſerunt: eadem enim dicuntur à multis: ex quo libris oĩa referſerunt. quod accidet ẽt noſtris, ſi ad hæc ſtudia plures confluxerint. ſed eos ſi poſſumus, excitemus, qui liberaliter eruditi, adhibita etiam diſſerendi elegantia, ratione, et uia philoſophãtur. eſt enim quoddam genus eorũ, qui ſe philoſophos appellari uolunt, quorũ dicuntur eſſe Latini ſanè multi libri: quos non cõtemno equidẽ, quippe quos nunquã legerim: ſed quia profitentur ipſi illi, qui eos ſcribũt, ſe neq; diſtincte, neq; diſtribute, neq; eleganter, neq; ornate ſcribere, lectionem ſine ulla delectatione negligo: quid enim dicant, & quid ſentiant ij, qui ſunt ab ea diſciplina, nemo mediocriter quidem doctus ignorat. quamobrem, q̃m, quemadmodum dicant, ipſi non laborant; cur legendi ſint, niſi inter ſe, qui idem ſentiunt, non intelligo. nam ut Platonem, reliquoſq; Socraticos, & deinceps eos, qui ab his profecti ſunt, legunt oẽs etiã, qui illa aut non approbant, aut non ſtudioſiſſime conſectantur; Epicurum autem, et Metrodorum non fere præter ſuos quiſquam in manus ſumit: ſic hos Latinos ij ſoli legunt, qui illa recte dici putant. nobis autem uidetur, quidquid literis mandetur, id commẽdari omnium eruditorum lectione decere. nec, ſi ipſi minus conſequi poſſumus, iccirco minus id ita faciẽdũ eſſe ſentimus. itaq;

mihi

mihi ſemp̃ Peripateticorum, Academiæq́; con ſuetudo, de oĩbus rebus in contrarias partes diſ ſerendi, non ob eam cãm ſolum placuit, ꝙ aliter non poſſet, q̃d in quaque re ueriſimile eſſet inueniri, ſed etiã ꝙ eſſet ea maxima dicendi exercitatio. qua princeps vſus eſt Ariſtoteles, deinde eum q́ ſecuti ſunt. nr̃a aũt memoria Philo, quem nos frequenter audiuimus, inſtituit alio tp̃e rhetorum præcepta tradere, alio philoſophorum. ad quam nos cõſuetudinẽ à familiaribus noſtris adducti, in Tuſculano, quod datum eſt temporis nobis, in eo conſumpſimus. itaq; cũ ante meridiem dictioni operam dediſſemus, ſicut pridie feceramꝰ; poſt meridiẽ in Academiã deſcendimus. in qua diſputationem habitã non quaſi narrantes exponimus, ſed eiſdẽ ferè uerbis, vt actũ, diſputatumq́; eſt. eſt igitur ambulãtibus ad hunc modũ ſermo ille nobis inſtitutus, et à tali quodam inductus exordio. A. Dici nõ põt, q̃ ſim heſterna diſputatione tua delectatus, vel potius adiutus: & ſi.n. mihi cõſciꝰ ſum, nunq̃ me nimis cupidum fuiſſe vitæ; tñ obijciebatur interdum aĩo metus q̃dam, & dolor, cogitãti fore aliq̃n finem huius lucis, & amiſſionem oĩum vitæ commodorum. hoc genere moleſtiæ ſic, mihi crede, ſum liberatus, vt nihil minus curandum putem. M. Minime mirum id q̃dem: nã efficit hoc philoſophia: medetur aĩs: inanes ſolicitudines detrahit: cupiditatibus liberat: pellit timores. ſed hæc eius vis nõ idem põt apud oẽs:

tum valet multum, cum eſt idoneam complexa naturã: fortes.n. non mõ fortuna adiuuat vt eſt in vetere ꝓuerbio, ſed multo magis rõ, q̃ q̃buſdã quaſi ꝓceptis confirmat vim fortitudinis, te natura excelſum quendã videlicet, & altum, & humana deſpicientem genuit: itaq; facile in aĩo forti cõtra mortẽ habita inſedit oratio. ſed hęc eadem num cenſes apud eos ipſos valere. niſi admodum paucos, à q̃bus inuenta, diſputata, conſcripta ſunt? quotus.n. q̃ſq; philoſophorum inuenitur, q̃ ſit ita moratus, ita aĩo, ac vita conſtitutus, vt rõ poſtulat; q̃ diſciplinã ſuã nõ oſtentationem ſcientiæ, ſed legem vitæ putet; q̃ obtẽperet ipſe ſibi, & decretis ſuis pareat? videre licet alios tanta leuitate, & iactatione, ijs vt fuerit nõ didiciſſe melius; alios pecunię cupidos, gloriæ nonnullos; multos libidinum ſeruos; vt cum eorum vita mirabiliter pugnet oratio. q̃d q̃dem mihi ur̃ eſſe turpiſſimum. vt.n. ſi grãmaticum ſe profeſſus quiſpiam, barbare loquatur; aut ſi abſurde canat is, qui ſe haberi velit muſicum, hoc turpior ſit, ꝙ in eo ipſo peccet, cuius profitetur ſcientiam: ſic philoſophus in rõne vitæ peccans, hoc turpior eſt, ꝙ in officio, cuius magiſter eſſe vult, labitur; artemq; vitę profeſſus, delinquit in vita. *A*. Nõ ne verendum igitur, ſi eſt ita, vt dicis, ne philoſophiam falſa gloria exornes? quod eſt.n. maius argumentum, nihil eam prodeſſe, q̃ quoſdam perfectos philoſophos turpiter viuere? *M*. Nullum vero id q̃dẽ argumentum

mentum eſt nam vt agri non omnes frugiferi ſunt, qui coluntur; falſumq́; illud, ac improbe,
» Et ſi in ſegetem ſunt deteriorem datæ.
» Fruges, tamen ipſe ſuapte natura enitent:
ſic animi non oẽs culti fructum ferunt. atq; vt in eodem ſimili verſer, vt ager, quamuis fertilis, ſine cultura fructuoſus eſſe non poteſt, ſic ſine doctrina aĩus ita eſt vtraq; res vna ſine altera debilis. cultura aũt animi philoſophia eſt: quæ extrahit vitia radicitus, & præparat aĩos ad ſatus accipiendos; eaq́; mandat his, &, vt ita dicam, ſerit, quæ adulta fructus vberrimos ferant. agamus igitur, vt cœpimus. dic, ſi vis, de quo diſputari velis. A. Dolorem exiſtimo maximum malorum oĩum. M. Etiã ne maius, q̃ dedecus? A. Non audeo id dicere quidẽ, & me pudet tam cito ſnĩa eſſe deiectum. M. Magis eſſet pudendum, ſi in ſnĩa permaneres: quid. n. minus eſt dignum, q̃ tibi quidquam peius videri dedecore, flagitio, turpitudine? quæ vt effugias, quis eſt non mõ non recuſandus, ſed vltro appetendus, ſubeundus, excipiẽdus dolor? A. Ita prorſus exiſtimo. quare ne ſit ſanè ſummum malum dolor: malum eſt certe. M. Vides ne igiť, quantũ, breuiter admonitus, de doloris terrore deieceris? A. video planè: ſed plus deſidero. M. Experiar eqdẽ: ſed magna res eſt, aĩoq́; mihi opus eſt nõ repugnante. A. Habebis id qdem: vt. n. heri feci, ſic nunc rõnẽ, quò ea me cunq; ducet, ſequar. M. Primũ igitur de imbecillitate mul-

torum,& de varijs diſciplinis philoſophorum lo quar.quorũ princeps & auctoritate,& antiq- tate Socraticus Ariſtippus nõ dubitauit ſum- mũ malum dolorẽ dicere.dehinc ad hãc eneruatam,muliebremq; ſnĩam ſatis docilem ſe Epicurus ꝑbuit. hunc poſt Rhodius Hieronymus dolore vacare ſummũ bonũ dixit: tm̃ in dolore duxit mali cęteri,præter Zenonẽ,Ariſtonẽ,Pyrrhonẽ,idẽ ferè,quod mõ tu:malum illud qdem, ſed alia peiora.ergo id,quod natura ipſa,& q- dã generoſa virt⁹ ſtatim reſpuit, ne dolorẽ ſummum malum diceres, oppoſitoq; dedecore ſnĩa depellere, in eo magiſtra vitæ tot ſecula ꝑmanet philoſophia.qđ huic officium,quę laus,quod decus erit tanti, quod adipiſci cum dolore corporis velit,q dolorẽ ſummum malum ſibi eſſe ꝑ- ſuaſerit? quã porro quis ignominiam, quã turpitudinem non ꝑtulerit,vt effugiat dolorẽ,ſi id ſummum malum eſſe decreuerit? qs ãt non miſer nõ mõ tunc,cum ꝑmetur ſummis doloribus,ſi in his eſt ſummum malum;ſed etiã cum ſciet id ſibi poſſe euenire? & qs eſt cui nõ poſſit? ita fit, vt oĩno nemo poſſit eſſe beatus. Metrodorus q- dem eum ꝑfecte putat beatum,cui corpus bene cõſtitutum ſit,& exploratum ita ſemꝑ fore.qs ãt eſt iſte,cui id exploratum poſſit eſſe? Epicurus vero ea dicit,vt mihi qdẽ riſus captare videatur.affirmat.n.quodã loco,ſi vratur ſapiẽs, ſi crutietur:expectas fortaſſe,dũ dicat, patietꝰ, ꝑferet,non ſuccumbet:magna mehercule laus,

& eo ipſo, p quē iuraui, Hercule digna: ſed Epicuro homini aſpero & duro non eſt hoc ſatis: in Phalaridis tauro ſi erit, dicet, q̄ ſuaue eſt hoc, q̄ hoc nō curo. ſuaue ēt? an parum eſt ſi nō amarum? at id q̄dem illi ipſi, q dolorem malum eſſe negant, nō ſolent dicere, cuiq̄ ſuaue eſſe cruciari: aſperum, difficile, odioſum, cōtra naturā dicunt, nec tn̄ malum. hic, q ſolum hoc malum dicit, & malorum oīum extremum, ſapientem cēſet id ſuaue dicturum. ego à te nō poſtulo, vt dolorem eiſdem verbis afficias, qbus Epicurus uoluptatem, homo, vt ſcis, voluptarius. ille dixerit ſanè idem in Phalaridis tauro, qđ ſi eſſet in lectulo. ego tantam uim nō tribuo ſapienti contra dolorem: ſi fortis in perferendo, officio ſatis eſt: vt lætetur etiā, nō poſtulo: triſtis. n. res eſt ſine dubio, aſpera, amara, inimica naturæ, ad patiendum, tolerādumq; difficilis. aſpice Philoctetā: cui cōcedendū eſt gementi: ipſum. n. Herculem viderat in Oeta magnitudine dolorū eiulātē. nihil igit hunc virū ſagittæ, quas ab Hercule acceperat, tū cōſolabātur: cū è viperino morſu venæ viſcerū Veneno imbutę tetros cruciatus cierēt: itaq; exclamat auxiliū expetēs, mori cupiēs.

„ Heu quis ſalſis fluctibus mandet
„ Me ex ſublimi vertice ſaxi.
„ Iam iam abſumor: conficit animam
„ Vis vulneris, ulceris æſtus.

difficile dictu videtur, eum non in malo eſſe. & magno q̄dem, q̄ ita clamare cogatur. Sed videamus

mus Herculem ipſum; q tum dolore frangebatur, cum immortalitatem ipſa morte quærebat. quas hic voces apud Sophoclē in Trachiniijs edit? cui cū Deianira ſanguine cētauri tinctā tunicā induiſſet, inhæſiſſetq; ea viſcerib᷑, ait ille.

,, O multa dictu grauia, perpeſſu aſpera,
,, Quę corpore exanthlato, atque animo pertuli.
,, Nec mihi Iunonis terror implacabilis,
,, Nec tantum inuexit triſtis Euryſtheus mali,
,, Quantum vna vecors Oneï partu edita.
,, Hæc me irretiuit veſte furiali inſcium,
,, Quæ lateri inhærens morſu lacera viſcera,
,, Vrgensq; grauiter pulmonum haurit ſpiritus:
,, Iam decolorem ſanguinem omnem exorbuit:
,, Sic corpus clade horribili abſumptū extabuit.
,, Ipſe illigatus peſte interimor textili.
,, Hos non hoſtilis dextra, non terra edita
,, Moles gigantum, non biformato impetu
,, Centaurus ictus corpori infixit meo,
,, Non Graia uis, non barbara ulla immanitas,
,, Non ſæua terris gens relegata vltimis;
,, Quas pagrās, vndiq; oēm hic feritatē expuli:
,, Sed fœminea uis, fœminea interimor manu.
,, O nate, uere hoc nomen vſurpa patri,
,, Ne me occidentem matri ſuperet charitas.
,, Huc arripe ad me manibus abſtractam pijs.
,, Iam cernam, me ne, an illam potiorem putes.
,, Perge, aude nate, illacryma patris peſtibus:
,, Miſerere. gentes noſtras flebunt miſerias.
,, Heu virginalem me ore ploratum edere,

Quem

,, *Quem vidit nemo vlli ingemiſcentem malo.*
,, *Sic fœminata virtus afflicta occidit.*
,, *Accede nate, aſſiſte, miſerandum aſpice*
,, *Euiſceratum corpus lacerati patris.*
,, *Videte cuncti: tuq; cœleſtum ſator*
,, *Iace obſecro in me vim coruſcam fulminis.*
,, *Nunc nunc dolorẽ anxiferi torquent uertices:*
,, *Nunc ſerpit ardor. ò ante victrices manus,*
,, *O' pectora, ò terga, ò lacertorum thori,*
,, *Veſtro ne preſſu quondam Nemæus leo*
,, *Frendẽs afflauit grauiter extremum halitum?*
,, *Hæc dextra Lernam terram mactata excetra*
,, *Placauit: hæc bicorporem afflixit manum:*
,, *Erimanthiam hæc vaſtificam abiecit beluam:*
,, *Hæc à Tartarea tenebrica abſtractam plaga*
,, *Tricipitem eduxit Hydra generatum canem:*
,, *Hæc interemit tortu multiplicabili*
,, *Draconẽ, auriferã obtutu obſeruãtem arborẽ.*
,, *Multa alia victrix noſtra luſtrauit manus,*
,, *Nec quiſquam è noſtris ſpolia cepit laudibus.*
poſſumus ne nos contemnere dolorem, cũ ipſum Herculem tãintolerãter dolere videamus? Veniat Aeſchilus non poeta ſolum, ſed ẽt Pythagoreus: ſic.n. accepimus. quo mõ fert apud eum Prometheus dolorem, quem excipit ob furtum Lemnium, Vnde ignis lucet mortalibus, clàm diuiſus? eum Prometheus doctus clepſiſſe dolo penasq; Ioui fato expendiſſe ſupremo. has igitᷓ pænas pendens, affixus ad Caucaſum hæc dicit:
,, *Titanum ſoboles ſocia noſtri ſanguinis*

,, Generata cœlo, aſpicite religatum aſperis
,, Vinctumq; ſaxis, nauem vt horriſono freto
,, Noctem pauentes timidi adnectunt nauitæ.
,, Saturnius me ſic infixit Iupiter,
,, Iouisq; numen muliebri adſciuit manu.
,, Hos ille cuneos fabrica crudeli inſerens,
,, Perrupit artus: qua miſer ſolertia
,, Trãſuerberatus, caſtrum hoc furiarum incolo.
,, Iam tertio me quoque funeſto die,
,, Triſti aduolatu, aduncis lacerans unguibus
,, Iouis ſatelles paſtu dilaniat fero.
,, Tum iecore opimo farta, & ſatiata affatim
,, Clangorem fundit uaſtum, & ſublime aduolans
,, Pinnatã cauda noſtrum adulat ſanguinem.
,, Cum vero adeſum inflatu renouatum eſt iecur,
,, Tum rurſus tetros auida ſe ad paſtus refert.
,, Sic hunc cuſtodem mœſti cruciatus alo:
,, Qui me perenni viuum fœdat miſeria.
,, Nanque, vt videtis, vinclis conſtrictus Iouis,
,, Arcere nequeo diram volucrem à pectore.
,, Sic me ipſe viduus peſtes excipio anxias,
,, Amore mortis terminum inquirens mali.
,, Sed longe à leto numine aſpellor Iouis.
,, Atque hæc vetuſta ſeclis glomerata horridis,
,, Luctifica clades noſtro infixa eſt corpori:
,, Ex quo liquatæ ſolis ardore excidunt
,, Guttæ, quæ ſaxa aſsidue inſtillant Caucaſi.

vix igitur poſſe videmur ita affectũ nõ miſerũ dicere: & ſi hunc miſerum, certe dolorem malum. A. Tu quidem adhuc meam cãm agis. ſed

hoc mox uidero. interea unde iſti uerſus? nõ. n. agnoſco. M. Dicã hercule: etenim recte requiris uides ne abundare me otio? A. Quid tum? M. Fuiſti ſæpe credo, cũ Athenis eſſes, ĩ ſcholis phi loſophorũ. A. Vero, ac libenter qdem. M. Animaduertebas igitur, etſi tũ nemo erat admodũ copioſus, ueruntamen uerſus ab his admiſceri orõni. A. At multos qdẽ à Dionyſio Stoico. M. Probe dicis. ſed is quaſi dictata nullo delectu, nulla elegãtia. Philo & ꝓpriũ numerum & electa poemata, & loco adiungebat. itaq; poſtquã adamaui hanc quaſi ſenilẽ declamationem, ſtudioſe equidem utor noſtris poetis: ſed ſicubi illi defecerũt, uerti ipſe multa de græcis, ne quo ornamẽto ĩ hoc genere diſputationis careret latina orõ, ſed uides ne, poetæ qd mali afferant? lamentãtes inducunt fortiſſimos uiros: molliunt aĩos noſtros: ita ſunt deinde dulces, ut nõ legantur modo, ſed ẽt ediſcantur. ſic ad malam domeſticam diſciplinã, uitamq; umbratilem, & delicatam cum acceſſerunt etiam poetæ, neruos omnes uirtutis elidunt. recte igitur à Platone educuntur ex ea ciuitate, quam finxit ille, cum mores optimos, & optimũ Reip. ſtatũ exquireret. at uero nos docti ſcilicet à Græcia, hęc & à pueritia legimus, & didicimus, hãc eruditionẽ liberalem, & doctrinã putamus. ſed quid poetis iraſcimur? uirtutis magiſtri philoſophi inuenti ſunt, q ſummũ malum dolorem dicerent. at tu adoleſcens, cũ id tibi paulo ante dixiſſes uideri

rogatus a me, et ne maius q̃ dedecus, verbo de ſn̄ia deſtitiſti. roga hoc idem Epicurū maius di cet eſſe malum mediocrem dolorem, quā maxi mum dedecus: in ipſo. n. dedecore mali nihil eſ- ſe, niſi ſequantur dolores. qs igit̄ Epicurum ſeq̄ tur dolor, cum hoc ipſum dicit. ſummum malum eſſe dolorem, quo dedecus maius à philoſopho nullum expecto? quare ſatis mihi dediſti, cum r̄ndiſti, maius tibi videri malum dedecus, quā dolorē: hoc ipſum. n. ſi tenebis, intelliges quā ſit obſiſtēdū dolori. nec tā q̄rendū eſt, dolor malum ne ſit; q̄ firmandus aı̄us ad dolorē ferēdū. cōclu dunt ratiūculis Stoici, cur nō ſit malū: quaſi de verbo, nō de re laboret. qd me decipis Zeno? nā cum id, qđ mihi horribile vr̄, tu oı̄no malum eſ ſe negas capior, & ſcire cupio quo mō id, quod ego miſerrimum exiſtimem, ne malum quidem ſit. nihil eſt, inqt, niſi qđ turpe, & vitioſum eſt. A. Ad ineptias redis: illud. n. quod me ange- bat, nō eximis. ſcio dolorem nō eſſe nequitiam. deſine id me docere: hoc doce, doleam, nec ne doleam, nihil intereſſe. M. Nunq̄ qdquam, in- quit, ad beate quidem viuendum, quod eſt in vna virtute poſitum, ſed tn̄ eſt, reijciēdum. cur? aſperum eſt, contra naturam difficile perpeſſu, triſte, durum. hec copia verborum eſt; quod oēs vno verbo malum appellamus, id tot modis poſ ſe dicere, definis tu mihi nō tollis dolorem, cum dicis aſperum, cōtra naturam, vix quod ferri, tolerarı̄q; poſſit: nec mentiris: ſed re ſuccum-

bere

bere nō oportebat, verbis gloriantem, dum nihil bonum niſi quod honeſtum, nihil malum niſi quod turpe. optare hoc qdem eſt, nō docere. illud & melius, & verius; oīa, q̄ natura aſpernatur, in malis eſſe; q̄ aſciſcit, in bonis. hoc poſito, & verborum concertatione ſublata tm̄ tū excellet illud, quod recte amplexantur iſti, qđ honeſtum, quod rectum, quod decorum appellamus, quod idem interdum virtutis noīe amplectamur; vt oīa p̄terea, q̄ bona corporis, & fortunæ putantur, perexigua, & minuta videātur nec malum quidem vllum, nec, ſi vnum in locū collata oīa ſint cum turpitudinis malo comparanda. quare, ſi, vt initio conceſſiſti, turpitudo peius eſt, q̄ dolor, nihil eſt planè dolor. nam dum tibi turpe, nec dignum viro videbitur gemere, eiulare, lamentari, frangi, debilitari, dolere, tum dignitas, tū decus aderit, tuq; in ea intueberis, te continebis: cedet profecto virtuti dolor, & animi inductione langueſcet: aut. n. nulla virtus eſt, aut contemnendus eſt oīs dolor. prudētiam ne vis eſſe: ſine qua ne intelligi qdē vlla virtus poteſt? quid ergo? ea patietur ne te quidq̄ facere nihil ꝓficientem, & laborantem? an temperātia ſinet te immoderate facere qdquam? an coli iuſtitia poterit ab hoīe propter vim doloris enuntiante cōmiſſa, pro dente conſcios, multa officia relinquente? quid, fortitudini, comitibusq; eiꝰ, magnitudini animi, grauitati, patientiæ, rerū humanarum deſpiciētiæ quæ

modo

modo reſpõdebis? afflictus ne, & iaces, & lamẽtabili uoce deplorans, audies, ò uirum fortem? te uero ita affectum ne uirum quidem dixerit quiſquã. amittenda igitur fortitudo eſt, aut ſepeliendus dolor. ecquid ſcis igitur, ſi quid de Corinthijs tuis amiſeris, poſſe habere te reliquã ſupellectilem ſaluã; uirtutẽ aũt ſi unã amiſeris, etſi amitti non põt uirtus, ſed ſi unam confeſſus fueris te nõ habere, nullam te eſſe habiturum? num igitur fortem uirum, num magno animo, num patientem, num grauem, num humana cõtemnentem potes dicere aut Philoctetam illum, (quàm te enim malo dicere: ſed ille certe non fortis) qui iacet in lectulo humido, qui

,, Eiulatu. queſtu gemitu, fremitibus

,, Reſonando, multum flebiles uoces refert,

nõ ego dolorem dolorem eſſe nego: cur enim fortitudo deſideraretur? ſed eum opprimi dico patientia ſi modo eſt aliqua patientia: ſi nulla eſt qd exornamus philoſophiã? aut quid eius nõie glorioſi ſumus? pũgit dolor, uel fodiat ſanè. ſi nudus es, da iugulũ: ſin tectus Vulcanijs armis, id eſt fortitudine, reſiſte: hæc. n. te, niſi ita facies, cuſtos dignitatis relinquet, & deſeret. Cretum quidẽ leges, quas ſiue Iuppiter, ſiue Minos ſanxit de Iouis quidem ſententia, ut poetę ferunt; itemq; Lycurgi, laboribus erudiunt iuuentutẽ, uenando, currẽdo, eſuriendo, ſitiendo, algendo, æſtuando. Spartæ uero pueri ad arã ſic uerberibus accipiuntur, ut multus è uiſceribus ſanguis

e xeat,

exeat, non nunquã etiam, ut, cum ibi eſſem, au diebã, ad necem: quorum non modo nemo excla mauit unquã, ſed ne ingemuit quidem. quid ergo? hoc pueri poſſunt, uiri nõ poterunt? & quod mos ualet, ratio nõ ualebit? intereſt aliud inter laborem, & dolorem. ſunt finitima oĩno, ſed ta men differunt aliquid. labor eſt functio quędam uel animi uel corporis grauioris operis, & mu neris: dolor aũt motus aſper in corpore à ſenſibus alienus. hæc duo Græci, illi, quorũ copioſior eſt lingua, q̃ noſtra, uno noĩe appellãt. itaq; induſtrios hoĩes, illi ſtudioſus: uel potius amantes doloris appellãt: nos cõmodius laborioſos: aliud eſt. n. laborare, aliud dolere. ò uerborum inops interdum, quibus abundare te ſemper putas, Græcia. aliud, inquam, eſt dolere, aliud laborare. cũ uarices ſecabãtur C. Mario, dolebat cum æſtu magno ducebat agmen, laborabat. eſt inter hæc quædam tñ ſimilitudo: conſuetudo enim laborum perpeſſionẽ dolorum efficiet faciliorem. itaq; illi, qui Græcię formã Rerum publicarum dederunt, corpora iuuenum firmari labore uoluerunt. qđ Spartiatæ ẽt in fœminas tranſtulerunt: q̃ cæteris in urbibus molliſſimo cultu parie tum umbris occuluntur. illi autem uóluerunt ni hil horum ſimile eſſe apud Lacænas uirgines: q̃bus magis palæſtra, Eurotas, ſol, puluis, labor, militia in ſtudio eſt, quã fertilitas barbara. ergo his laborioſis exercitationib' & dolor intercur rit nõnunquã impelluntur, feriuntur, abijciuntur,

tur, cadunt: & ipſe labor quaſi callum quoddã obducit dolori. militiam vero noſtram dico nõ Spartiatarum, quorum procedit ad modum, ad tibiã, nec adhibetur vlla ſine anapeſtis pedib' hortatio noſtri exercitus primũ vnde nomen habeant, vides: deinde qui labor, quantus agminis: ferre plus dimidiati menſis cibaria: ferre, ſi qd ad vſum velint: ferre vallum. nam ſcutum, gladiũ, galeam in onere nr̃i milites nõ plus numerant, q̃ humeros, lacertos, manus: arma .n. membra militis eſſe dicunt. q̃ quidem ita geruntur apte, vt, ſi vſus foret, abiectis oneribus, expeditis armis, vt membris pugnare poſſint. qd exercitatio legionũ? quid ille curſus, clamor, quanti laboris eſt? ex hoc ille aĩus in prælijs paratus ad vulnera. adhuc pari aĩo inexercitatũ militem: mulier videbitur. cur? tm̃ intereſt inter nouum & veterem exercitum, quantũ experti ſumus. ętas tyronum plerunq; melior: ſed ferre laborem, contẽnere vulnus, cõſuetudo docet qn ẽt videmus ex acie efferri ſæpe ſaucios, & quidem rudem illum, & inexercitatum, quãuis leui ictu, plorat' turpiſſimos edere. at vero ille exercitatus, & vetus, ob eamq; rẽ fortior, medicum modo requirens à quo obligetur,

„ O' Patrocles, inquit, ad vos aduenìens auxilium & veſtras manus peto,

„ Priuſquam oppeto malam peſtem mandatam hoſtili manu.

„ Neq; ſanguis vllo potis eſt pacto profluens cõſiſtere.

ſiſtere.

,, Si quà ſapiētia magis ueſtra deuitari mors pōt.

,, Nāq; Aeſclapij liberorū ſaucij opplēt portic⁹.

,, Non poteſt accedi.-

Certe Euripilus hic quidē eſt.hominem exercitatum. vbi tantum luctus continuatus? vide, quā non flebiliter reſpondeat; rationem etiam afferat, cur æquo animo ſibi ferendum ſit.

,, -Qui alteri exitium parat,

,, Eum ſcire oportet ſibi paratam peſtem vt participet parem,

abducet Patrocles credo, vt collocet in cubili, vt vulnus obliget, ſi quidem homo eſſet, ſed nihil vidi minus: quærit enim, quid actum ſit.

,, Eloquere, res Argiuum prælio vt ſe ſuſtinet. non poteſt effari tantum dictis, quantum factis ſuppetit laboris. Quieſce igitur, & vultus alliga, etiā ſi Euripilus poßet non poßet Aeſopus.

-Vbi fortuna Hectoris.

Noſtram aciem inclinatam:-

& cætera explicat in dolore: ſic eſt.n. intemperās militaris ī forti viro gloria. ergo hæc veteran⁹ miles facere poterit, doct⁹ vir, ſapiēſq; nō poterit? ille vero melius, ac nō paulo qdem. ſed de cōſuetudine adhuc exercitationis loquor, nō dum de rōne, & ſapientia. aniculæ ſæpe inediā biduū, aut triduum ferunt. ſubduc cibum unum diem athletę: Iouem Olympium eū ipſum, cui ſe exercebit, implorabit: ferre nō poße clamabit: cōſuetudinis magna vis eſt: pernoctāt venatores

quibuſdã,ac minutis cõcluſiunculis, nec ad ſenſus permanantibus, effici volũt nõ eſſe malum dolorem.ego illud,quidquid ſit tm̃ eſſe, quantũ videatur,non puto: falſaq; eius viſione,& ſpecie moueri hoĩes dico vehementius,doloremq; eius oẽm eſſe tolerabilem.vnde igitur ordiar? an eadẽ breuiter attigã,quæ mõ dixi, quo facilius oratio progredi poſſit lõgius? Inter oẽs igit̃ hoc conſtat,nec doctos hoĩes ſolum,ſed ẽt indoctos;virorum eſſe fortium,& magnanimorum & patientium & humana vincentium.tolerãter dolorem pati. nec vero quiſquam fuit, qui eum,qui ita pateretur, non laudandum putaret.quod ergo & poſtulatur à fortibus,& laudatur,cum ſit; id aut extimeſcere ueniens,aut non ferre præſens,non ne turpe eſt? atqui vide ne,cũ oẽs rectæ animi affectiones virtutes appellentur,non ſit hoc proprium nomẽ oĩum.ſed ab ea vna, quæ cæteris excellat, oẽs nominatæ ſint:appellata eſt.n.à viro virtus: viri autem ꝓpria maxime eſt fortitudo: cuius munera duo maxima ſunt,mortis,dolorisq; cõtemptio.vtẽdũ eſt igitur his, ſi virtutis cõpotes, vel potius ſi viri volumus eſſe, qm̃ à viris virtus nomen eſt mutuata.q̃res fortaſſe, q̃uo:& recte:talem .n.medicinã philoſophia profitetur. venit Epicurus,homo minime malus,vel potius vir optimus:tm̃ monet,quantum intelligit:neglige,inquit,dolorem.quis hoc dicit?idem,qui dolorem ſummum malũ, vix ſatis conſtãter audiamus.

ſi ſummus dolor eſt inquit, breuem eſſe neceſſe eſt. A. Itera dum eadem iſta mihi: non. n. intelligo, quid ſummum dicas eſſe qd breue. M. Summum, quo nihil ſit ſuperius: breue, quo nihil breuius. contemno magnitudinẽ doloris, à qua me breuitas tpis vindicabit ante penè, q̃ venerit. ſed ſi eſt tantus dolor, quantus Philoctetæ; bene planè magnus mihi quidem videtur, ſed tñ nõ ſummus: nihil. n. dolet, niſi pes: poſſunt oculi: poteſt caput, latera, pulmones: poſſunt oĩa. longe igitur abeſt à ſummo dolore. ergo, inquit, dolor diuturnus hẽt lætitiæ plus, q̃ moleſtiæ. nunc ego non poſſum tm̃ hoĩem nihil ſapere dicere, ſed nos ab eo derideri puto. ego ſummum dolorem (ſummum aũt dico, ẽt ſi decem atomis eſt maior alius) non continuo dico eſſe breuẽ: multosq; poſſum bonos viros nominare, qui complures annos doloribus podagre crucientur maximis. ſed homo cautus nunquam terminat nec magnitudinis, nec diuturnitatis modũ, vt ſciã quid ſummum dicat in dolore, quid breue in tẽpore. omittamus igitur hunc nihil prorſus dicẽtem: cogamusq; confiteri non eſſe ab eo doloris remedia quærenda, qui dolorem malorũ oĩum maximum dixerit. quamuis idem forticulum ſe in torminibus, & in ſtranguria ſua præbeat. aliunde igitur eſt quærenda medicina, & maxime quidem, ſi, quid maxime conſentaneum ſit, quærimus ab ijs, quibus, quod honeſtũ ſit, ſummum bonum; quod turpe, ſummũ videtur malum.

lũ.his tu præſentibus gemere, & te iactare non audebis profecto.loquetur.n. eorũ voce virtus ipſa tecum.tu ne,cũ pueros Lacedęmone,adoleſcentes Olympię,barbaros in arena videris excipientes grauiſſimas plagas, & ferentes ſilentio;ſi te forte dolor aliq̃s peruellerit,exclamabis vt mulier? nõ cõſtãter,& ſedate feres? ferri nõ põt: natura non patiĩ:audio. pueri ferunt gloria ducti,ferunt pudore alij.multi metu: & tñ veremur,vt hoc,quod à tã multis, & quod tot locis ꝑferatur,natura patiaĩ? illa vero non mõ patitur,verum ẽt poſtulat:nihil.n.hẽt præſtantius:nihil,quod magis expetat,q̃ honeſtatẽ q̃ laudem,q̃ dignitatem,q̃ decus.hiſce ego pluribus noĩbus vnam rem declarari volo,ſed vtor, vt quam maxime ſignificem,pluribus.uolo autem dicere illud homini longe optimum eſſe, ꝙ ipſum ſit optãdum per ſe, à virtute profectum, vel in ipſa virtute ſitum,ſua ſponte laudabile: quod quidem citius dixerim ſolum, q̃ ſummum bonum.atq; vt hæc de honeſto, ſic de turpi contraria.nihil tam tetrum, nihil tam aſpernãdũ, nihil homine indignius. quod ſi tibi perſuaſum eſt;principio.n.dixiſti plus in dedecore mali tibi videri,q̃ in dolore: reliquum eſt, vt tute tibi imperes, quanquam hoc neſcio quo modo dicatur,quaſi duo ſimus,vt alter imperet, alter pareat:non inſcite tamẽ dicitur: eſt enim animus in partes diſtributus duas,quarum altera rationis eſt particeps, altera expers. cũ igitur præ-

cipit,vt nobiſmet ipſis imperemus,hoc præcipitur, vt ratio coerceat temeritatem. eſt in aı̃s oı̃um ferè natura molle quiddã,demiſſum,humile,eneruatum quodam modo,& languidum ſi nihil eſſet aliud,nihil eſſet hoı̃e deformius:ſed præſto eſt domina oı̃um,& regina ratio,quæ cõnixa per ſe,& progreſſa lõgius,fit perfecta virtus.hæc vt imperet illi parti animi,quæ obedire dẽt,id videndum eſt viro.quonam modo,inquies? velut ſeruo dñs,velut imperator militi, velut parens filio.ſi turpiſſime ſe illa pars animi geret,quam dixi eſſe mollem; ſi ſe lamentis muliebriter,lacrymisq; dedet,vinciatur,& cõſtringatur amicorum, propinquorumq; cuſtodijs:ſæpe.n.videmus fractos pudore, qui ratione nulla vincerent.ergo hos quidem,vt famulos,vinclis,ac cuſtodia arceamus.qui aũt erũt firmiores,nec tamen robuſtiſſimi,hos admonitu ſimili oportebit,vt bonos milites, reuocatos dignitatem tueri.non nimis in Niptris ille ſapientiſſimus Græciæ ſaucius lamentatur, vel modice potius:Pedetentim (inquit) ite,& ſedato niſu,ne ſuccuſſu arripiat maior dolor.

„ Pacuuius hoc melius, q̃ Sophocles. apud illum enim perquam flebiliter Vlyxes lamentatur in vulnere:tamen huic leuiter gementi illi ipſi, qui ferunt ſaucium,perſonæ grauitatem intuentes non dubitarunt dicere,

„ -Tu quoque Vlyxes.

„ Quanquam grauiter cernimus ictum,

Nimis

,, *Nimis es penè animo molli, qui*
,, *Conſuetus in armis æuum agere.*
intelligit poeta prudens ferendi doloris conſuetudinem eſſe non contemnendam magiſtram. atque ille non immoderate magno in dolore,
,, *Retinete, tenete, opprimite, vlcus*
,, *Nudate. heu miſerum me, excrucior.*
incipit labi: deinde illico deſinit.
,, *Operite, abſcedite, iam iam*
,, *Dimittite: nam attactu & quaſſu*
,, *Sæuum amplificatis dolorem.*
Vides ne, vt obmutuerit non ſædatus corporis, ſed caſtigatus animi dolor? itaq; in extremis Niptris alios quoque obiurgat, isq́; moriens,
,, *Cõqueri fortunã aduerſam, nõ lamẽtari decet.*
,, *Id viri eſt officiũ, flet⁹ muliebri ĩgenio additus.*
huius animi pars illa mollior rationi ſic paruit, vt ſeuero imperatori miles prudẽs. in quo viro erit ꝑfecta ſapientia (quẽ adhuc nos quidẽ vidèmus neminem: ſed philoſophorum ſententijs, qualis futurus ſit, ſi modo aliqñ fuerit, exponitur) is igitur, ſi ea ratio, quæ erit in eo perfecta atque abſoluta, ſic illi parti imperabit inferiori, vt iuſtus parẽs probis filijs: nutu, quod volet, cõficiet, nullo labore, nulla moleſtia: eriget ipſe ſe, ſuſcitabit, inſtruet, armabit, vt, tanquam hoſti, ſic obſiſtat dolori. quæ ſunt iſta arma? contẽtio, cõfirmatio, ſermoq́; intimus, cũ ipſe ſecũ, caue turpe qdq̃, lãguidum, nõ virile. obuerſentur ſpecies honeſtæ animo: Zeno proponatur Elea-

tes; qui perpeſſus eſt oĩa potius, q̃ conſcios delendę tyrãnides indicaret. de Anaxarcho Democritio cogitetur; qui cum in manu Cyprij Nicocreõtis Regis incidiſſet, nullum genus ſupplicij deprecatus eſt, neque recuſauit. Calanus Indus, indoctus, ac barbarus, in radicibus Caucaſi natus, ſua volũtate viuus cõbuſtus eſt nos, ſi pes cõdoluit, ſi dẽs, ſed fac totum dolere corpus, ferre nõ poſſumus: opinio eſt.n. quædam effœminata, ac leuis, nec in dolore magis, q̃ eadem in voluptate; qua cũ liqueſcim⁹, fluimusq; mollitia, apis aculeum ſine clamore ferre non poſſumus. at vero C. Mari⁹ ruſticanus vir, ſed planè vir, cum ſecaretur, vt ſupra dixi, principio vetuit ſe alligari: ne quisq̃ ante Marium ſolutus dicitur eſſe ſectus. cur ergo poſtea alij? valuit auctoritas. vides ne igitur opinionis eſſe non nature malum? & tamen fuiſſe acrem morſum doloris, idem Marius oſtendit: crus.n. alterum non prębuit. ita & tulit dolorẽ vt vir, & vt homo, maiorem ferre ſine cã neceſſaria voluit. totum igitur in eo eſt, vt tibi imperes oſtẽdi aũt, quod eſſet imperãdi genus. atque hæc cogitatio, quid patientia, quid fortitudine, quid magnitudine, animi dignum ſit, non ſolum animum cõprimit, ſed ipſum etiam dolorem neſcio quo pacto mitiorem facit. vt.n. fit in prælio, vt ignauus miles, ac timidus, ſimul ac viderit hoſtem, abiecto ſcuto fugiat, quantum poſſit, ob eamq; cauſam pereat nonnunquam, etiam integro corpore; cũ

ei,

ei, qui ſteterit, nihil tale euenerit: ſic q doloris ſpeciem ferre nõ poſſunt, abijciunt ſe, atque ita afflicti, & examinati iacent; qui aũt reſtiterunt, diſcedunt ſæpiſſime ſuperiores: ſunt .n. q̃dam animi ſimilitudines cum corpore. vt onera contentis corporibus facilius feruntur, remiſſis opprimunt: ſimillime aĩus intentione ſua depellit præſum omnem põderum; remiſſione autem ſic urgetur, vt ſe nequeat extollere. & ſi verũ quærimus, in oĩbus officijs perſequendis animi eſt adhibenda contentio. ea eſt ſola officij tanq̃ cuſtodia. ſed hoc quidem in dolore maxime eſt prouidendum, ne quid abiecte, ne quid timide, ne quid ignaue, ne quid ſeruiliter, muliebriter ue faciamus, in primisq; refutetur, ac reijciatur Philocteteus ille clamor. ingemiſcere nonnunquam viro cõceſſum eſt, idq; raro: eiulatus ne mulieri quidem. & hic nimirũ eſt fletus, quẽ duodecim tabulæ in funeribus adhiberi vetuerunt. nec vero unquam ne ingemiſcit quidẽ vir fortis, ac ſapiens, niſi forte vt ſe intendat ad firmitatem, vt in ſtadio curſores exclamant q̃ maxime poſſunt. faciunt idem, cũ exercẽtur, athletæ. pugiles vero, etiã cum feriunt aduerſarium in iactãdis ceſtibus ingemiſcunt: non ꝙ doleãt animóue ſuccumbant; ſed quia in profundenda voce omne corpus intenditur, venitq; plaga vehementior. quid? qui volunt exclamare maius, nũ ſatis habent latera, fauces, linguam intendere, è quibus elici vocẽ, & fundi videmus?

toto corpore, atque oĩbus vngulis, vt dicitur, contentioni vocis aſſeruiunt. genu mehercule M. Antoniũ vidi, cum cõtente ipſe pro ſe lege varia diceret, terram tangere. vt.n. baliſtę lapidum, & reliqua tormenta telorum eo grauiores emiſſiones hẽnt, quo ſunt cõtenta, atq; adducta vehementius: ſic vox, ſic curſus, ſic plaga hoc grauior, quo eſt miſſa contentius. cuius contentionis cum tanta vis ſit; ſi gemitus in dolore ad confirmandum aĩum valebit, vtemur: ſin erit ille gemitus lamentabilis, ſi imbecillus, ſi abiectus, ſi flebilis; ei qui ſe dederit, vix eum virum dixerim. q̃ quidem gemitus ſi leuationis aliquid afferret, tñ videremus q̃d eſſet fortis, & animoſi viri. cum vero nihil imminuat doloris, cur fruſtra turpes eſſe volumus? quid eſt.n. fletu muliebri viro turpius? atq; hoc præceptũ, quod de dolore datur, patet latius: oĩbus.n. rebus, non ſolum dolori, ſimili contentione animi reſiſtendum eſt. ira exardeſcit: libido cõcitatur. in eandem arcem confugiendum eſt: eadẽ ſunt arma ſumenda. ſed q̃m de dolore loquimur, illa omittamus. ad ferendum igitur dolorem placide, & ſedate, plurimum proficit toto pectore, vt dicitur, cogitare, q̃ id honeſtum ſit. ſumus.n. natura, vt ante dixi, (dicendum eſt.n. ſæpius) ſtudioſiſſimi, appetẽtiſſimiq; honeſtatis. cuius ſi quaſi lumen aliquod aſpexerimus, nihil eſt, q̃d, vt eo potiamur, non parati ſimus & ferre, & perpeti. ex hoc curſu, atq; impetu animorum

ad verã laudem, atq; honeſtatem illa pericula adeunt in prælijs. nõ ſentiũt viri fortes in acie vulnera, vel ſentiunt, ſed mori malunt, q̃tãtillum mõ de dignitatis gradu dimoueri. fulgẽtes gladios hoſtiũ videbãt Decij, cum in aciem eorum irruebant. his leuabat oẽm vulnerum metum nobilitas mortis, & gloria. num tum ingemuiſſe Epaminondam putas, cum vñ à cum ſanguine vitã effluere ſentiret? imperantem. n. patriã Lacedæmonijs relinquebat, quã acceperat ſeruientem. hæc ſunt ſolatia, hæc fomenta ſummorum dolorum. dices, q̃d in pace? q̃d domi? q̃d in lectulo? ad philoſophos me reuocas, q̃ in aciẽ nõ ſæpe prodeunt. è q̃bus homo ſanè leuis Heracleotes Dioniſius, cum à Zenone fortis eſſe didiciſſet, a dolore deuictus eſt, nã cum ex renibus laboraret, ipſo in eiulatu clamitabat, falſa eſſe illa, quæ antea de dolore ipſe ſenſiſſet. quẽ cum Cleãthes cõdiſcipulus rogaret, qud nã rõ eum de ſnĩa deduxiſſet; reſpondit, quia, cum tantum operæ philoſophiæ dediſſem, dolorem tamẽ ferre non poſſem, ſatis eſſet argumenti, malum eſſe dolorem, plurimos autem annos in philoſophia conſumpſi, nec ferre poſſum: malum eſt igitur dolor. tum Cleãthẽ, cum pede terram percuſſiſſet, verſum ex Epigonis ferunt dixiſſe,

„ Audis ne hæc Amphiarae ſub terram abdite?

Zenonẽ ſignificabat: à quo illũ degenerare dolebat. at nõ noſter Poſſidonius: quem & ſępe ipſe vidi, & id dicã quod ſolebat narrare Põpeius

ſe,cũ Rhodum veniſſet decedens ex Syria,audire voluiſſe Poßidoniũ: ſed cũ audiuiſſet eum grauiter eſſe ægrum,ꝙ vehementer eius artus laborarãt, voluiſſe tñ nobiliſſimum philoſophũ viſere:quem vt vidißet,& ſalutauiſſet,honorificiq; verbis proſecutus eſſet,moleſteq; ſe dixiſſet ferre ꝙ eum non poſſet audire; at ille,tu vero,inquit,potes;nec cõmittam vt dolor corporis efficiat,vt fruſtra tantus vir ad me uenerit.itaq; narrabat eum grauiter,& copioſe de hoc ipſo,nihil eſſe bonum,niſi quod honeſtũ eſſet,cubantem diſputaſſe:cunq; quaſi faces ei doloris admouerent,ſæpe dixiſſe,nihil agis dolor, quamuis ſis moleſtus ; nunq̃ te eſſe confitebor malum oĩnoq; oẽs clari, & nobilitati labores contemnendo fiant etiam tolerabiles.videmus ne,apud quos eorum ludorum, qui gymnici nominantur,magnus honos ſit,nullum ab ijs,qui id certamen deſcendant, deuitari dolorem? apud quos aũt venandi, & equitandi laus viget,qui hãc peteſſunt, nullum fugiunt dolorem qd de noſtris ambitionibus, quid de cupiditate honorum loquar? quæ flamma eſt,per quam nõ cucurrerint ij,qui hæc olim punctis ſingulis colligebant? itaque.ſemper Africanus Socraticũ Xenophontem in manibus hẽbat. cuius in primis laudabat illud quod diceret, eoſdẽ labores nõ eſſe æque graueis imperatori,& militi,ꝙ ipſe honos labore leuiorẽ feceret imperatorũ.ſed tñ hoc euenit,vt in vulgus inſipiẽtiũ opinio ualeat

leat honeſtatis,cum ipſam videre non poſſint. itaque fama & multitudinis iudicio mouentur vt id honeſtum putent,quod à pleriſque laude tur.te aũt, ſi in oculis ſis multitudinis, tñ eius iudicio ſtare nolim,nec,quod illa putet, idem te putare pulcherrimum,tuo tibi iudicio eſt vtẽ dum.tibi ſi recte probanti placebis,tum non mo do tu te viceris,quod paulo ante præcipiebam; ſed oẽs,& oĩa.hoc igitur tibi propone, & amplitudinem, & quaſi quandam exaggerationẽ quam altiſſimam animi,quę maxima eminet cõ temnendis,& deſpiciendis doloribus,vnam eſ ſe omnium rem pulcherrimam, eoq́; pulchriorem,ſi vacet populo, neque plauſum captans ſe tantum ipſa delectet.quin etiam mihi quidẽ laudabiliora videntur omnia,quæ ſine venditatione,& ſine populo teſte fiunt: non quo fugiendus ſit (omnia.n.benefacta in luce ſe collo cari volunt) ſed tñ nullum theatrum virtuti conſcientia maius eſt,atque in primis meditemur illud,vt hæc patientia dolorum,quam ſæpe iam animi intentione dixi eſſe firmandum, in omni genere ſe æquabilem præbeat: ſæpe enim multi,qui aut propter victoriæ cupiditatem,aut propter glorię,aut etiam vt ius ſuum, & libertatem tenerent, vulnera exceperunt fortiter,& tulerunt,ijdem omiſſa contentione dolorẽ morbi ferre non poſſunt;neque enim illum,quem facile tulerunt,ratione aut ſapientia tulerant,ſed ſtudio potius,& gloria.itaque

bar-

barbari quidam, & immanes ferro decertare acerrime poſſunt, ęgrotare viriliter nō queunt. Græci autem homines nō ſatis animoſi, ſed prudentes, vt eſt captus hominum, ſatis, hoſtem aſpicere non poſſunt, ſed ijdem morbos toleranter, atque humane ferunt. at Cymbri, & Celtiberi in prælio exultant, lamentantur in morbo: nihil enim poteſt eſſe æquabile, quod non à certa ratione proficiſcatur. ſed cum videas, eos, qui aut ſtudio, aut opinione ducantur, in eo perſequendo, atque adipiſcendo, dolore non frangi: debes exiſtimare aut non eſſe malum dolorem, aut etiam ſi, quidquid aſperum, alienumq́; à natura ſit, id appellari placeat malum, tantulum tamen eſſe, vt à virtute ita obruatur, vt nuſquam appareat. quę meditare quęſo dies, & noctes; latius enim manabit hæc ratio, & aliquanto maiorem locum, q̃ de vno dolore, occupabit. nam ſi omnia fugiendæ turpitudinis, adipiſcendæq́; honeſtatis cauſa faciemus, non modo ſtimulos doloris, ſed etiam fulmina fortunæ contemnamus licebit, præſertim cum paratum ſit illud ex heſterna diſputatione perfugium, vt enim ſi cui nauiganti, quem prædones inſequantur, deus quis dixerit, eijce te de naui, præſto eſt qui excipiat, vel delphinus, vt Arionem Methymnæū; vel equi Pelopis illi Neptunij, qui per undas currus ſuſpenſos rapuiſſe dicuntur, excipient te, &, quò velis, perferent, omnem omittat timorem: ſic vrgentibus aſperis

et odioſis doloribus, ſi tanti non ſint, ut ferendi ſint; quò ſit confugiendum, uides. Hæc ferè hoc tempore putaui eſſe dicenda. ſed tu fortaſſe in ſententia permanes. A. Minime uero: meq; bi duo duarum rerum, quas maxime timebam, ſpe ro liberatum metu. M. Cras ergo ad clepſ. drã: ſic enim duximus. ſed tibi hoc uideo non poſſe deberi. A. Ita prorſus. & illud quidem ante meridiem, hoc eodem tempore. M. Sic faciemus, tuiſq; optimis ſtudijs obſequemur.

M. TVLLII CICERONIS TVSCVLANARVM QVÆSTIONVM

LIBER TERTIVS.

DE AEGRITVDINE LENIENDA.

QVIDNAM eſſe Brute cauſę putem, cur cum conſtemus ex animo, & corpore, corporis curandi tuendiq; cauſa quæſita ſit ars eius, atq; vtilitas, deorum immortalium inuentione conſecrata; animi autem medicina nec tam deſiderata ſit ante quàm inuenta, nec tam culta poſteaquam cognita eſt, nec tam multis grata, & probata, pluribus etiam ſuſpecta & inuiſa? an quod corporis grauitatem, & dolorem animo iudicamus, animi morbum corpore non ſentimus? ita fit, vt animus de ſe ipſe tum iudicet, cum id ipſum, quo iudicat, ęgrotet. quod ſi tales nos natura genuiſſet, vt eam ipſam intueri, & perſpicere, eademq; optima duce curſum vitæ conficere poſſemus: haud erat ſa-

nè,

nè,quod quiſquam rõnem ac doctrinam requireret.nũc paruulos nobis dedit igniculos, quos celeriter malis moribus, opinionibusq; deprauatis ſic reſtinguimus,vt nuſquã naturæ lumẽ appareat:ſunt.n.ingenijs noſtris ſemina innata virtutum:q̃ ſi adoleſcere liceret,ipſa nos ad beatã vitam natura perduceret.nunc aũt ,ſimul atq; editi in lucẽ,& ſuſcepti ſumus,in omni continuo prauitate, & in ſumma opinionem peruerſitate verſamur: vt penè cum lacte nutricis errorẽ ſuxiſſe videamur.cum vero parẽtibus redditi, id eſt magiſtris traditi ſumus,tũ ita varijs imbuimur erroribus,vt vanitati veritas,& opinioni cõfirmatæ natura ipſa cedat. accedunt ẽt poetæ.q cum magnã ſpeciem doctrinæ,ſapientiaq; præſetulerint,audiuntur,leguntur,ediſcunt,& inhæreſcunt penitus in mentibus.cum vero accedit eodẽ,quaſi maximus qdã magiſter,populus,atque oĩs undiq; ad vitia cõſentiens multitudo, tum planè inficimur opinionum prauitate,à naturaq; ipſa deſciſcimus:vt nobis optimam naturam inuidiſſe videantur,q nihil melius homini, nihil magis expetendum, nihil præſtantius honoribus,imperijs, populari gloria iudicauerũt. ad quã fert optimus quiſq; veràq; illã honeſtatem expetens,quã vnã naturã maxime inqrit,in ſumma inanitate verſatur;conſectaturq; nullam eminentem effigiem virtutis,ſed adumbratam imaginem gloriæ:eſt enim gloria,ſolida quædã res, & expreſſa,non adum-

adumbrata. ea eſt cõſentiens laus bonorum, incorrupta vox bñ iudicãtium de excellente virtute. ea virtuti reſonat tanquam imago gloriæ, q̃ qa recte factorum plerunq; comes eſt, nõ eſt à bonis viris repudianda. illa aũt, q̃ ſe eius imitatricem eſſe vult, temeraria, atq; incõſiderata, & plerunq; peccatorum vitiorumq; laudatrix, fama popularis, ſimulatione honeſtatis formã eius, pulchritudinemq; corrumpit. qua cæcitate hoĩes, cum q̃dã p̃clara etiã cuperent, eaq; neſcirẽt, nec vbi, nec qualia eſſent, funditus alij euerterunt ſuas ciuitates, alij ipſi occiderunt. atq; hi q̃dem optima petentes, nõ tã voluntate, q̃ curſus errore fallunt. quid? q pecuniæ cupiditate, qui voluptatum libidine ferũtur, quorum ita perturbantur animi. vt nõ multum abſint ab inſania. quod inſipientibus omnibus contingit: his nulla ne eſt adhibenda curatio? vtrum quod minus noceant animi ægrotationes, quàm corporis, an q corpora curari poſſint, animorum nulla medicina ſit? at & morbi perniicioſiores, pluresq; ſunt animi, quàm corporis: hi enim ipſi odioſi ſunt, q ad animũ pertinent, eumq; ſolicitãt, animusq; æger, vt ait Ennius, ſemper errat, neque perpeti poteſt, cupere nunquam deſinit: quibus duobus morbis, (vt omittam alios) ægritudine, & cupiditate, qui tandem poſſunt in corpore eſſe grauiores? qui vero probari poteſt, ut ſibi mederi animus non poſſit, cum ipſe medicinã corporis animus inuenerit, cumq;

cumq; ad corporum ſanationem multum ipſa cor
pora,et natura valeant.nec oẽs, qui ſe curari paſ
ſi ſunt,continuo ẽt conualeſcant, animi autem, q
ſe ſanari voluerint, pceptisq; ſapientium parue-
rint,ſine vlla dubitatione ſanent? eſt profecto a-
nimi medicina philoſophia: cuius auxilium non,
vt in corporis morbis,petendum eſt foris; omni-
busq; opibus,viribusq; vt noſmetipſi nobis mede
ri poſſimus elaborandum eſt. quanquã de vniuer
ſa philoſophia,quantopere & expetenda; & colẽ
da eſſet,ſatis,vt arbitror,dictum eſt in Horten-
ſio.de maximis aũt rebus nihil ferè intermiſſimus
poſtea nec diſputare,nec ſcribere.his autem libris
expoſita ſunt ea,quæ à nobis cum familiaribus no
ſtris in Tuſculano erant diſputata.ſed qm̃ duobus
ſuperioribus de morte, & de dolore dictũ eſt ter-
tius dies diſputationis hoc tertium volumen effi-
ciet.vt.n.in Academiã noſtram deſcẽdimus, in-
clinato iam in poſtmeridianum tempus die,popo-
ſci eorum aliquem,qui aderant cã diſſerendi.tum
res acta ſic eſt. A. Vr mihi cadere in ſapientem
ægritudo. M. Nũ reliquæ quoq; perturbationes
animi,formidines,libidines, iracundiæ hæc.n.fe-
rè ſunt eiuſmodi: quæ Græci πάθη appellant, ego
poteram morbos,& id verbum eſſet è verbo, ſed
in conſuetudinem noſtram non caderet. nam mi-
ſereri,inuidere,geſtire, lætari, hæc omnia mor-
bos Græci appellant, motus animi rationi nõ ob-
temperantes:nos autem hos eoſdem motus conci-
tati animi rectè,vt opinor, perturbationes dixe-
 rimus,

rimus, morbos autem non ſatis vſitate: niſi quid aliud tibi vr. A. Mihi vero iſto modo. M. Hæccine igitur cadere in ſapientem putas? A. prorſus exiſtimo. M. Næ iſta glorioſa ſapientia non magno æſtimanda eſt, ſi quidem non multum differt ab inſania. A. Quid? tibi omnis ne animi commotio videtur inſania? M. Non mihi quidem ſoli: ſed id, quod admirari ſæpe ſoleo, maioribus quoq; noſtris hoc ita viſum intelligo multis ſeculis ante Socratẽ: à quo hæc omnis, quæ eſt de vita, & moribus, philoſophia manauit. A. Quoniam tandem modo? M. Quia nomen inſanię ſignificat mentis ægrotationem, & morbum, ideſt inſanitatem, & ægritudinem animi, quam appellarunt inſaniam. omnes autem perturbationes animi, morbos philoſophi appellant, negantq; ſtultum quemquam his morbis vacare, qui autem in morbo ſunt ſani nõ ſunt. & omnium inſipientium animi in morbo ſunt, oẽs inſipientes igitur inſaniunt: ſanitatẽ.n. animorũ, poſitam in tranquillitate quadã, conſtantiaq; cenſebant. his rebus mentem vacuam appellauerunt inſaniã; propterea ꝙ in perturbato animo, ſicut in corpore, ſanitas eſſe non poſſit. nec minꝰ illud acute, ꝙ animi affectionẽ lumine mẽtis carentem nominauerunt amentiam, eandẽq; dementiã. ex quo intelligendum eſt, eos, ꝗ hæc rebus nomina poſuerunt, ſenſiſſe hoc idem, qđ à Socrate acceptum diligenter Stoici retinuerunt, omnes inſipientes eſſe non ſanos: qui.n. animus eſt in aliquo morbo, (morbos autem hos perturbatos

tos motus, vt mō dixi, philoſophi appellant) non magis eſt ſanus, q̃ id corpus, qđ in morbo eſt. ita fit vt ſapientia ſanitas ſit animi, inſipiētia aūt quaſi inſanitas q̃dā, q̃ eſt inſania, eademq́; dementia, multoq́; melius hæc notata ſunt verbis Latinis, quā Græcis. qđ alijs quoq; multis locis reperietur ſed id alias. nunc, quod inſtat. Totum igitur, id qđ q̃rimus, quid & quale ſit, verbis vis ipſa declarat: eos. n. ſanos intelligi neceſſe eſt quorum mēs motu, quaſi morbo, perturbata nullo ſit. qui contra affectu ſunt, hos inſanos appellari neceſſe eſt. itaq; nihil melius, q̃ quod eſt in conſuetudine ſermonis Latini, cum exiſſe è poteſtate dicimus eos, qui affrenati feruntur aut libidine, aut iracundia: quāquā ipſa iracundia libidinis eſt pars: ſic enim diffinitur iracundia, vlciſcendi libido. qui igitur exiſſe ex ptāte dicuntur, iccirco dicuntur, quia non ſunt in poteſtate mentis, cui regnum totius animi à natura tributū eſt. Græci autē μανίαν vnde appellent, nō facile dixerim eā tñ ipſam diſtinguimus nos melius, q̃ illi. hanc. n. inſaniā, quæ iuncta ſtultitiæ patet latius, à furore diſiūgimus. Græci volunt illi quidē, ſed parum valēt verbo: quem nos furorem, μελαγχολίαν illi uocant; quaſi vero atrabili ſolum mens, ac non ſępe vel iracundia grauiore, vel timore, vel dolore moueatur. quo genere Athamantem, Alcmæonem, Aiacē, Oreſtem funere dicimus. qui ita ſit affectus, eum dominum eſſe rerum ſuarum vetant duodecim tabulæ. itaque non eſt ſcriptum, ſi inſanus, ſed

ſi furioſus eſſe incipit: ſtultitiã.n.cenſuerunt, ideſt incõſtantiã ſanitate vacantem, poſſe tñ tueri mediocritatẽ officiorũ, & vitæ cõem cultum, atq; uſitatum: furorem autem eſſe rati ſunt mentis ad oĩa cæcitatem. quod cum maius eſſe videatur, q̃ inſania, tñ eiuſmodi eſt, vt furor in ſapientem cadere poſſit, non poſſit inſania. ſed hæc alia qõ eſt. nos ad propoſitum reuertamur. Cadere opinor in ſapientem ægritudinem tibi dixiſti videri. A. Ego vero ita exiſtimo. M. Humanum id quidem quòd ita exiſtimas. non.n. ſilice nati ſumus: ſed eſt naturale in animis tenerum quiddam atq; molle quod ægritudine, quaſi tempeſtate quatiatur. nec abſurde Crantor ille, qui in noſtra Academia vel

„ in primis fuit nobilis. Minime, inquit, aſſentior

„ ijs, qui iſtam neſcio quam indolentiam magnope-

„ re laudant: quæ nec poteſt vlla eſſe, nec debet. ne

„ ægrotus ſim, inquit: ſed ſi fuerim, ſenſus adſit,

„ ſiue ſecetur quid, ſiue auellatur à corpore. nam

„ iſtuc nihil dolere, non ſine magna mercede con-

„ tingit, immanitatis in animo, ſtuporis in corpore.

„ Sed videamus, ne hæc oratio ſit hominum aſſentianum noſtræ imbecillitati, & indulgentiũ mollitudini. nos autem audeamus non ſolum ramos amputare miſeriarum, ſed omnes radicum fibras euellere. tñ aliquid relinquetur fortaſſe: ita ſunt ſtirpes altę ſtultitiæ. ſed relinquetur id ſolum, qđ eſt neceſſarium. illud quidem ſic habeto, niſi ſanatus animus ſit, quod ſine philoſophia fieri non poteſt, finem miſeriarum nullum fore. quamobrem,

quoniam cœpimus tradamus nos ei curandos. ſanabimur, ſi volemus. & progrediar quidē lōgius: nō.n. de ęgritudine ſolum, quanquā id quidem primum, ſed de omni animi, vt ego poſui, perturbatione; morbo, vt Gręci volūt, explicabo. et primo ſi placet, Stoicorum more agamus; qui breuiter aſtringere ſolent argumenta: deinde noſtro inſtituto vagabimur. Qui fortis eſt, idem eſt fidens: quoniā confidens mala conſuetudine loquendi in vitio ponitur, ductum verbum à confidendo, quod laudis eſt. qui autem eſt fidēs, is profecto nō extimeſcit: diſcrepat.n. à timendo, confidere. atq; in quem cadit ęgritudo, in eundem timor: quarū.n. rerum p̄ſentia ſumus in ęgritudine, eaſdē impendentes, & venientes timemus. ita fit, vt fortitudini ęgritudo repugnet. veriſimile eſt igitur, ī quē cadit ęgritudo, in eundem cadere timorem, et infractionē quandā animi, & demiſſionē. in quemq; ea cadunt, in eundem cadit vt ſeruiat, vt victum quandoq; ſe eſſe fateatur. quę qui recipit, recipiat idem neceſſe eſt timiditatē, & ignauiam. non cadunt autem hęc in virum fortem: igitur ne ęgritudo quidem. at nemo ſapiens, niſi fortis: non cadet ergo in ſapientem ægritudo. pręterea neceſſe eſt, qui fortis ſit, eundem eſſe magnianimi; qui magni animi, inuictum; qui inuictus, eum humanas res deſpicere, atq; infra ſe poſitas arbitrari. deſpicere autem nemo poteſt eas res, propter quas ęgritudine affici poteſt. ex quo efficitur, fortem virum ægritudine nunquam affici. omnes autem ſapien-

tes fortes, non cadit igitur in ſapiẽtem ægritudo. & quemadmodum oculus conturbatus nõ eſt probe affectus ad ſuum munus fungendum; & reliquæ partes, totumve corpus, à ſtatu cum eſt motu deeſt officio ſuo, & muneri: ſic conturbatus animus non eſt aptus ad exequendũ munus ſuum. munus aũt animi eſt, ratione bene vti: & ſapientis animus ita ſemper affectus eſt, vt ratione optime vtatur: nũquã eſt igitur ꝑturbatus at ægritudo perturbatio eſt animi: ſemper igitur ea ſapiẽs vacabit. veriſimile ẽt illud eſt, qui ſit tẽperans, quem Græci σώφρωνα appellant, eamq́; virtutem σωφροσύνην vocant. quam ſoleo equidem tum temperantiam, tum moderationẽ appellare, nonnunquam etiã modeſtiã. ſed haud ſcio, an recte ea virtus frugalitas appellari poßit. quod anguſtius apud Græcos valet: qui frugi. homines χρησίμους appellant, ideſt tantũmodo vtiles. at illud latius eſt. n. omnis abſtinentia, omnis innocẽtia, q́ apud Græcos vſitatum nomen nullum habet, ſed habere poteſt ἀβλάβειαν: nam eſt innocentia affectio talis animi, quæ noceat nemini. reliquas ẽt virtutes frugalitas continet. quæ niſi tanta eſſet, & ſi ijs anguſtijs, quibus plerique putant, teneretur, nunquam eſſet Piſonis cognomen tantopere laudatum. ſed quia nec qui propter metum præſidium reliquit, quod eſt ignauiæ; nec qui propter auaritiam clam depoſitum non reddidit, quod eſt iniuſtitiæ; nec qui propter temeritatem male rẽ geſſit, quod eſt ſtultitiæ; frugi appellari ſolet, eo

tres virtutes, fortitudinem, iuſtitiã, prudentiam, frugalitas cõplexa eſt. et ſi hoc quidem cõmune eſt virtutũ. omnes. n. inter ſe nexæ, & coniugatæ sũt reliquà igitur, & quarta virtus vt ſit ipſa frugalitas, neceſſe eſt: eius. n. vr̃ eſſe propriũ motus animi appetẽtis regere, & ſedare; ſemperq; aduerſantem libidini, moderatã in omni reſeruare conſtantiã. cui contrarium vitium nequitia dicitur. frugalitas, vt opinor, à fruge: qua nihil meliùs è terra oritur. nequitia ab eo, etſi hoc erit fortaſſe durius: ſed tentemus, & luxiſſe putemur, ſi nil ſit. ab eo, quod nequidquã eſt in tali homine: ex quo idem nihil dicitur. qui ſit frugi igitur, vel, ſi maius moderatus, & temperans, eum neceſſe eſt eſſe conſtantem; qui autem conſtans, quietum; qui qetus, perturbatione omni vacuum; ergo ẽt ægritudine. & ſunt illa ſapientis: aberit igitur à ſapiente ægritudo. itaque non inſcite Heracleotes Dionyſius ad ea diſputat, quæ apud Homerum Achilles quæritur, hoc vt opinor, modo,

„ *Corq; meum penitus turgeſcit triſtibus iris,*
„ *Cũ decore, atq; omni me orbatũ laude recordor.*

nũ manus affecta recte eſt, cũ in tumore eſt? aut num aliquod quoppiã membrũ tumidũ, ac turgidũ non vitioſe ſe habet? ſic igitur inflatus, & tumẽs animus in vitio eſt. ſapientis autem animus ſemper vacat vitio, nunquam turgeſcit, nunquam tumet. at iratus animus eiuſmodi eſt: nunquã igitur ſapiẽs iraſcitur: nã ſi iraſcit, ẽt cõcupiſcit, propriũ eſt. n. irati, cupere, à quo læſus videatur, eiquam

maximũ dolorem inurere. qui aũt id concupierit, eum neceſſe eſt, ſi id conſecutus ſit, magnopere læ tari, ex quo fit, vt alieno malo gaudeat. quod q̃m non cadit in ſapientẽ, ne vt iraſcatur quidem cadit. ſi autem caderet in ſapientẽ ęgritudo, caderet ẽt iracundia. qua q̃m vacat, ægritudine etiam uacabit. etenim ſi ſapiens in ægritudinẽ incidere poſſet, poſſet etiam in miſericordiã, poſſet in inuidentiam: non dixi in inuidiam, quæ tum eſt, cum inuidetur: ab inuidendo autem inuidentia recte dici poteſt, vt effugiamus ambiguum nomen inuidiæ: quod verbum ductum eſt à nimis intuendo fortunam alterius, vt eſt in Menalippo,

„ Florem quiſnam liberum inuidit meum?

male Latine videtur. ſed præclare Actius: vt. n. videre, ſic inuidere florẽ rectius, q̃ flori dr̃. nos cõſuetudine prohibemur: poeta ius ſuum tenuit, & dixit audacius. Cadit igitur in eundem, & miſereri et inuidere. nam qui dolet rebus alicuius aduerſis, idem alicuius etiã ſecundis dolet: ut Theophraſtus interitum deplorans Calliſthenis ſodalis ſui, rebus Alexandri proſperis angitur: itaque dicit Caliſthenem incidiſſe in hominem ſumma potentia, ſummaq́; fortuna, ſed ignarum quemadmodum rebus ſecundis vti conueniret. atqui quẽadmodũ miſericordia ægritudo eſt ex alterius rebus aduerſis, ſic inuidentia ægritudo eſt ex alterius rebus ſecundis. in quem igitur cadit miſereri in eundem etiã inuidere. non cadit autem inuidere in ſapientẽ: ergo ne miſereri quidẽ. quòd ſi hoc

ægre

ægre ferre ſapiens ſoleret miſereri etiam ſoleret. abeſt ergo à ſapiente ægritudo. hæc ſic dicuntur à Stoicis, concluduntúrque contortius. ſed latius aliquanto dicenda ſunt, & diffuſius, ſententijs tamen vtendum eſt eorum potiſſimũ. qui maxime forti, &, vt ita dicam virili vtuntur ratione, atque ſententia. nam Peripatetici familiares noſtri, quibus nihil eſt vberius, nihil eruditius, nihil grauius, mediocritatem vel perturbationum, vel morborum animi mihi non ſanè probant: omne enim malum, etiam mediocre, magnum eſt: nos autem id agimus, vt id in ſapiente nullum ſit omnino. nam vt corpus, etiam ſi mediocriter ægrum eſt, ſanum non eſt: ſic, ſi in animo eſt iſta mediocritas, caret ſanitate. itaque præclare noſtri, vt alia multa, moleſtiam, ſolicitudinem angorem propter ſimilitudinem corporum ægrorum ægritudinem nominauerunt. hoc propemodum verbo Græci omnem animi perturbationem appellant: vocant enim πάθος, id eſt morbum, quicunque eſt motus in animo turbidus. nos melius: ægris enim corporibus ſimillima eſt animi ægritudo. at non ſimilis ægrotationis eſt libido, non immoderata lætitia, quæ eſt voluptas animi elata, & geſties. ipſe etiam metus non eſt morbi admodum ſimilis, quanquam ægritudini eſt finitimus: ſed proprie, vt ęgrotatio in corpore, ſic ægritudo in animo nomen habet non ſeiunctum à dolore. doloris igitur huius origo nobis explicanda eſt, id eſt cauſa efficiens ægritudinem in animo, tanquã

ægro-

ęgrotationem in corpore. nam vt medici, cauſa morbi inuenta curationem eſſe inuentā putant: ſic nos, cauſa ęgritudinis reperta, medendi facultatem reperiemus. eſt igitur cā omnis in opinione, nec vero ęgritudinis ſolum, ſed ēt reliquarū omnium perturbationum: quę ſunt genere quatuor, partibus plures. nam cum omnis perturbatio ſit animi motus vel relationis expers, vel rationem aſpernans, vel rationi non obediens, isq; motus aut boni, aut mali opinione citetur: bifariam quatuor perturbationes ęqualiter diſtributę ſunt. nam duę ſunt ex opinione boni: quarum altera, voluptas geſtiens, id eſt pręter modum elata lętitia opinione pſentis magni alicuius boni; altera vel cupiditas recte, vel libido dici poteſt: quę eſt immoderata appetitio opinati magni boni rationi non obtemperans. ergo hęc duo genera, voluptas geſtiēs, & libido, bonorum opinione turbant vt duo reliqua, metus & ægritudo, malorum. nā & metus opinio magni mali impendentis: & ęgritudo eſt opinio magni mali pręſentis: & quidē recens opinio talis mali, vt in eo rectum videatur eſſe angi: id autem eſt, vt is, qui doleat, oportere opinetur ſe dolere. his autem perturbationibus, quas in vita hominum ſtultitia quaſi quaſdam immittit furias, atque incitat, omnibus viribus, atque opibus repugnandum eſt, ſi volumus hoc, quod datum eſt vitę, tranquille, placidéque traducere. ſed cęteras aliàs; nunc ægritudinem, ſi poſſumus, depellamus: id enim ſit propoſitum

quando

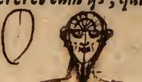
quando quidem eam tu videri tibi inſapientē ca
dere dixiſti. quod ego nullo modo exiſtimo:terra
enim res eſt, miſera,deteſtabilis,omni contentio
ne velis,vt ita dicā, remiſq; fugienda.qualis.n.
tibi ille vř Tantalo prognatus, Pelope natus, q
quondam à ſocero Oenomao Rege Hippodamiam
raptis nactus nuptijs. Iouis iſte quidē pronepos.
tam ne ergo abiectus tamq; fractus?

„ Nolite(inquit)hoſpites adire ad me illico iſtic,
„ Ne contagio mea bonis,vmbra ne obſit.
„ Tanta vis ſceleris in corpore hæret.

Tu te Thyeſta damnabis, orbabisq; luce propter
vim ſceleris alieni? quid? illū filium ſolis nō ne pa
tris ipſius luce indignum putas?

„ Refugere oculi;corpus macie extabuit:
„ Lacrymæ peredere humore exangueis genas:
„ Situ nidoris barba pedore horrida,
„ Atq; intonſa infuſcat pectus illuuie ſcabrum.

hæc malo ò ſtultiſſime Aeeta ipſe tibi addidiſti:
nō inerant in ijs, quæ tibi caſus inuexerat:& q-
dem inueterato malo, cum tumor animi reſediſ-
ſet.eſt autem ægritudo, vt docebo,í opinione ma
li recentis. ſed mæres videlicet regni deſiderio,
nō filiæ:illam.n.oderas,& iure fortaſſe;regno nō
æquo animo carebas. eſt autem impudens luctus
mærore ſe conficientis, ꝙ imperare non liceat li-
beris, Dionyſius quidem tyrannus Syracuſis ex
pulſus Corinthi pueros docebat,vſque eo imperiō
carere non poterat.Tarquinio vero quid impudē
tius,q bellum gereret cum ijs, qui eius non tule-

rant ſuperbiã? is cũ reſtitui in regnum nec Veientium, nec Latinorum armis potuiſſet, Cumas ſe cõtuliſſe dr̃, inq; ea vrbe ſenio, & ægritudine eſſe confectus. hoc tu igitur cenſes ſapiẽti accidere poſſe, vt ægritudine opprimatur, id eſt miſeria? nam cum omnis perturbatio miſeria eſt, tum carnificina eſt ægritudo. habet ardorem libido, leuitatem lætitia geſtiens, humilitatem metus: ſed ægritudo maiora quædam, tabem, cruciatum, afflictionem, fœditatem: lacerat, exeſt animum plenaq; conficit. hanc niſi exuimus ſic, vt abijciamus: miſeria carere non poſſumus. at hoc quidem perſpicuum eſt, tum ægritudinem exiſtere, cum quid ita viſũ ſit, vt magnum quoddam malum adeſſe, & vrgere videatur. Epicuro autem placet opinionem mali ægritudinem eſſe natura, vt quicunq; intueatur in aliquod maius malũ, ſi id ſibi accidiſſe opinetur, ſit continuo in ægritudine. Cyrenaici non omni malo ægritudinem effici cenſent, ſed inſperato, nec opinato malo eſt id quidem non mediocre ad ægritudinẽ augendã: videntur .n. omnia repentina grauiora. ex hoc & illa iure laudantur:

„ Ego cũ genui, tũ moriturũ ſciui, & ei rei ſuſtuli.
„ Præterea ad Troiã cũ miſi ad defendẽdã Græciã
„ Sciebã me ĩ mortiferũ bellũ, nõ ĩ epulas mittere.

hæc igitur præmeditatio futurorum malorum lenit eorum aduentum, quæ venientia longe ante videris: itaq; apud Euripidem à Theſeo dicta laudantur: licet enim, vt ſæpe facimus, in latinum illa conuertere.

„ Nam

„ Nam, qui hæc audita à docto meminiſſem viro,
„ Futuras mecum commentabar miſerias:
„ Aut mortem acerbam, aut exilij mœſtā fugam,
„ Aut ſemper aliquam molem meditabar mali:
„ Vt, ſi qua inuecta diritas caſus foret,
„ Ne me imparatum cura laceraret repens.

quod autem Theſeus à docto viro ſe audiſſe dicit, id de ſe ipſo loquitur Euripides: fuerat.n. auditor Anaxagoræ: quem ferunt nunciata morte filij dixiſſe, ſciebam me genuiſſe mortalem, quę vox declarat ijs eſſe hæc acerba, à quibus non fuerint cogitata, ergo id quidem non eſt dubium, quin omnia, quæ mala putantur, ſint improuiſa grauiora itaque quanquam non hæc vna res efficit maximam ęgritudinem: tamen quoniam multum poteſt prouiſio animi, & præparatio ad minuendum dolorem, ſint ſemper omnia homini humana meditata. & nimirum hęc eſt illa præſtans, & diuina ſapientia; perceptas pœnitus, & pertractatas humanas res habere; nihil admirari, cum acciderit, nihil, antequam euenerit, non euenire poſſe arbitrari.

„ Quamobrem omnes, cum ſecundæ res ſunt maxime, tum maxime:
„ Meditari ſecum oportet, quo pacto aduerſam ærumnam ferant:
„ Pericla, damna, exilia peregre rediens ſemper cogitet,
„ Aut filij peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filię:

„ Com-

,, *Communia eſſe hæc,fieri poſſe: vt ne quid animo ſit nouum:*

,, *Quidquid præter ſpem eueniat, omne id deputare eſſe in lucro.*

ergo hoc Terentius à philoſophia ſumptum cum tam commode dixerit, nos è quorum fontibus id hauſtum eſt,non & dicemus hoc melius, & conſtantius ſentiemus? hic eſt. n. ille vultus ſemper idem, quem dicitur Xantippe prædicare ſolita in viro ſuo fuiſſe Socrate,eodem vultu ſemper ſe vidiſſe exeuntem illum domo & reuerentem. nec vero ea frons erat,q̃ M.Craſſi illius veteris, quē ſemel ait in omni vita riſiſſe Lucilius; ſed trãquilla,& ſerena: ſic.n.accepimus iure autem erat ſēper idem vultus, cum mentis, à qua is fingitur nulla fieret mutatio.quare accipio equidem à Cyrenaicis hæc arma contra caſus,& euentus,quibus eorum aduenientes impetus diuturna præmeditatione frangantur: ſimulq; iudico, malũ illud opinionis eſſe: non naturæ: ſi.n.in re eſſent, cur fierent prouiſa leuiora? ſed eſt,ijſdem de rebus qđ dici poſſit ſubtilius, ſi prius Epicuri ſententiã viderimus; qui cenſet neceſſe eſſe omnes in ægritudine eſſe,qui ſe in malis eſſe arbitrentur,ſiue illa ante prouiſa,& expectata ſint, ſiue inueterauerint:nã neque vetuſtate minui mala, nec fieri præmeditata leuiora; ſtultamque etiam eſſe meditationem futuri mali,aut fortaſſe ne futuri quiſatis eſſe odioſum malum omne, cum veniſſet.qui autem ſemper cogitauiſſet, accidere poſſe ali-

quid

quid aduerſi, ei fieri illud ſempiternum malum: ſi vero ne futurum quidem ſit, fruſtra ſuſcipi miſeriam voluntariam. ita ſemper angi aut accipiendo, aut cogitando malo. leuationem autem ægritudinis in duabus rebus ponit, auocatione à cogitãda moleſtia, & reuocatione ad contẽplandas voluptates: parere .n. cenſet animum rationi poſſe, &, quo, illa ducat, ſequi. vetat igitur rõ intueri moleſtias: abſtrahit ab acerbis cogitationibus hebetem aciem ad miſerias contemplandas: à quibus cum cecinit receptui, impellit rurſum, & incitat ad conſpiciendas, totaq; mente contrectandas varias voluntates, quibus ille & præteritarum memoria, & ſpe conſequentium ſapientis vitam refertam putat. Hæc noſtro more nos dixim⁹, Epicurei dicunt ſuo. ſed q̃ dicant, videamus quo nl negligamus. Principio male reprehendunt præmeditationem rerum futurarũ: nihil eſt .n. quod tan obtundat, eleuetq; ægritudinem, q̃ perpetua ĩ omni vita cogitatio, nihil eſſe quod accidere nõ poſſit; q̃ meditatio conditionis humanę, quàm vitę lex, commentatioq; parendi; quæ non affert, vt ſemper mæreamus, ſed vt nunquam: neque enim qui rerum naturam, qui vitæ varietatem, qui imbecillitatem generis humani cogitat, mæret cum hæc cogitat, ſed tum vel maxime ſapientiæ fungitur munere: vtrumque .n. non conſequitur, vt & conſiderandis rebus humanis proprio philoſophiæ fruatur officio; & aduerſis caſibus triplici conſolatione ſanetur: primum, quòd

poſſe

poſſe accidere diu cogitauerit; quæ cogitatio vna maxime moleſtias oẽs extenuat, & diluit: deinde ꝙ humana ferenda intelligit poſtremo, quòd videt nullum malum eſſe niſi culpam; culpã autem nullam eſſe, cum id, quod ab homine non potuerit præſtari euenerit. nam reuocatio illa quam affert, cum à contuendis nos malis auocat, nulla eſt: non eſt. n. in noſtra poteſtate, fodicãtibus ijs rebus quas malas eſſe opinemur, diſsimulatio, vel obliuio, lacerant, vexant, ſtimulos admouent ignes adhibent, reſpirare non ſinunt: & tu obliuiſci iubes, quod contra naturam eſt: quod à natura datum eſt; auxilium extorques inueterati doloris? eſt. n. tarda illa quidem medicina: ſed tñ magna, quam affert longinquitas, & dies. iubes me bona cogitare, obliuiſci malorum, diceres aliquid, & magno quidem philoſopho dignum, ſi ea bona ſentires eſſe, quæ eſſent homine digniſſima. Pythagoras mihi ſic diceret, aut Socrates, aut Plato quid taces aut quid mœres? aut cur ſuccumbis, cedisq́; fortunæ? quæ vt peruellere te forſitan potuerit, & pungere, non potuerit certe vires frangere. magna vis eſt in virtutibus, eas excita, ſi forte dormiunt iã tibi aderit princeps fortitudo; quæ te animo tãto eſſe coget, vt omnia, quæ poſſint homini euenire, contemnas, et pro nihilo putes. aderit temperantia; quæ eſt eadem moderatio, à me quidem paulo ante appellata frugalitas, quæ te turpiter, & nequiter facere nihil patiatur. quid eſt autem nequius, aut turpius effœminato viro

ne

ne iuſtitia quidē ſinet iſta facere: cui minimum eſſe videtur in hac cauſa loci. quæ tamē ita dicet, dupliciter eſſe te iniuſtum; cum & alienum appetas, qui mortalis natus, conditionem poſtules immortalium; & grauiter feras te, quod vtendum acceperis, reddidiſſe. prudentiæ vero quid reſpōdebis dicenti virtute ſe eſſe contentam, quo modo ad bene viuendum, ſic & ad beate? quæ ſi extrinſecus religata pendeat, & non oriatur ex ſe, & rurſus ad ſe reuertatur, & omnia ſua complexa nihil quærat aliunde; nō intelligo, cur aut verbis tam vehementer ornāda, aut re tantopere expetenda videatur. ad hęc bona ne ſi reuocas Epicure, pareo, ſequor vtor te ipſo duce, obliuiſcor etiā malorum, ut iubes; eoq́; facilius, quòd ea ne in malis quidē ponenda cenſeo. ſed traducis cogitationes meas ad voluptates: quas? corporis credo, aut quæ propter corpus vel recordatione. vel ſpe cogitentur. nunquid eſt aliud; recte ne interpretor ſētentiam tuam? ſolent enim iſti negare nos intelligere, quid dicat Epicurus. hoc dicit, & hoc ille Græculus me audiente Athenis ſenex Zeno, iſtorum acutiſsimus, contendere, & magna voce dicere ſolebat, eum eſſe beatum, qui præſentibus voluptatibus frueretur, confideretq́; ſe fruiturū aut in omni; aut in magna parte vitę, dolore non interueniente; aut, ſi interueniret, ſi ſumus foret, futurum breuem; ſi productior, plus habiturum iucundi, quàm mali: hæc cogitantem fore beatum, pręſertim ſi & ante perceptis bonis cōtētus eſſet,

nec deos extimeſceret. Habes formam Epicuri uitæ beatæ, verbis Zenonis expreſſam, nihil vt poſſit negari. quid ergo? huius ne vitæ propoſitio, & cogitatio vt Thyeſtem leuare poterit, aut Aeetam, de quo paulo ante dixi, aut Thelamonē pulſum patria exulantem, atque egentem? in quo hæc admiratio fiebat:

„ Hiccine eſt Thelamon ille, modo quem gloria ad cœlum extulit,
„ Quem ſpectabant, cuius ob os Graij ora obuertebant ſua.

quòd ſi cui, vt ait idē ſimul animus cum re concidit, à grauibus illis antiquis philoſophis petenda medicina eſt, non ab his voluptarijs. quā enim iſti bonorum copiam dicunt? fac ſanè ſummum bonum eſſe non dolere. quanquam id non vocatur voluptas. ſed non neceſſe eſt nunc omnia, id ne eſt, quò traducti luctum leuemus? ſit ſanè ſummum malū dolere: in eo igitur qui non eſt, ſi malo careat, continuo ne fruitur ſummo bono? quid tergiuerſamur Epicure, nec fatemur eam nos dicere voluptatē, quam tu idem, cum os perfricuiſti, ſoles dicere? ſunt hæc tua verba, nec ne? in eo quidem libro, q continet omnem diſciplinam tuam (fungar enim iam interpretis munere, ne quis me putet finge-
„ re) dicis hæc. Nec equidem habeo quod ītelligā
„ bonum illud detrahens eas voluptates, quæ ſapo-
„ re percipiūtur; detrahens eas etiam, quæ auditu,
„ & cantibus; detrahens eas etiam, quæ ex formis
„ percipiūtur oculis, ſuaues motiones, ſiue quæ aliæ

vo-

„ voluptates in toto homine gignuntur quolibet è
„ ſenſu. Nec vero ita dici poteſt, mentis lætitiã ſo-
„ lam eſſe in bonis: lætantem.n. mentem ita noui
„ ſpe eorum omnium quæ ſupra dixi fore, vt natu-
„ ra ijs potiens dolore careat. atq; hæc quidem his
„ verbis, quiuis vt intelligat quã voluptatẽ norit
„ Epicurus. deinde paulo infra. Sæpe quæſiui) in-
„ quit) ex ijs, qui appellantur ſapientes, quid habe
„ rent, quod in bonis relinquerent, ſi illa detraxiſ-
„ ſent, niſi ſi vellent voces inanes fundere: nihil ab
„ his potui cognoſcere: qui ſi virtutes ebullire vo-
„ lent; & ſapientias, nihil aliud dicent, niſi eã uiã,
qua efficiantur eæ voluptates, quas ſupra dixi.
Quæ ſequuntur, in eadem ſententia ſunt: totiusq;
liber, qui eſt de ſummo bono, refertus & ſenten-
tijs, & verbis talibus eſt. ad hanccine igitur vitã
Telamonem illum reuocabis, vt leues ægritudi-
nem? & ſi quem tuorum afflictum mærore vide-
ris, huic acipenſerem potius, quàm aliquem So-
craticum libell m dabis? αὐλῶν hortabere vt au
diat voces potius, q̃ Platonis? expones, quæ ſpe-
ctet florida, & varia? faſciculum ad nares admo
uebis? incendes odores? et ſertis redimiri iubebis,
& roſa? ſi vero aliquid etiam, tum planè luctum
omnem abſterſeris? hæc Epicuro confitenda ſunt,
aut ea, quæ modo expreſſa ad verbum dixi, tollen
da de libro, vel totus liber potius abijciendus; eſt
enim conſertus voluptatibus. quærendum igi-
tur, quemadmodum ægritudinę priuemus eum,
qui ita dicat:

„ -Pol mihi fortuna magis nũc deſit, quàm genus:
„ Namque regnum ſuppetebat mihi: ut ſcias quanto è loco,
„ Quantis opibus, quibus de rebus, lapſa fortuna occidat.

quid? huic calix mulſi impingendus eſt, vt plorare deſinat, aut aliquid eiuſmodi? ecce tibi ex altera parte ab eodem poeta:

„ Ex opibus ſummis opis egens Hector tuæ.

huic ſubuenire debemus: quęrit enim auxilium.

„ Quid petam præſidi, aut exequar? quo ue nunc auxilio, aut fuga
„ Freta ſim? arce, & urbe orba ſum: quò accedam? quò applicem?
„ Cui nec aræ patriæ domi ſtant; fractæ, & diſiectę iacent:
„ Fana flamma deflagrata: toſti alti ſtãt parietes
„ Deformati, atque abiete criſpa.

ſcis, quæ ſequantur: & illud in primis,

„ O' pater, ò patria, ò Priami domus,
„ Septum altiſono cardine templum:
„ Vidi ego te, aſtante ope barbarica,
„ Teſtis cælatis, laqueatis,
„ Auro, ebore inſtructam regifice

ò poetã egregium: quanquã ab his cantoribus Euphorionis cõtẽnitur. ſentit oĩa repẽtina, & inopinata eſſe grauiora. exaggeratis igitur, Regis opibus q̃ uidebantur ſempiternę fore, quid adiungit?

Hæc omnia uidi inflammari;
Priamo ui uitam euitari,

Iouis

Iouis aram ſanguine turpari.
præclarum carmen:eſt enim & rebus,& uerbis , & modis lugubre. eripiamus huic ægritudinem : quo mō? collocemus in culcitra plumea: pſaltriam adducamus:cedrum incendamus: demus ſcutellā dulciculæ potionis. aliquid prouideamus & cibi , hæc tandē bona ſunt quibus ægritudines grauiſſimæ detrahant? tu.n.paulo ante ne intelligere te quidem alia bona dicebas. reuocari igitur oportere à mœrore ad cogitationē bonorum, conueniret mihi cum Epicuro,ſi,quid eſſet bonum, cōueniret. dicet aliqs:quid? ergo tu Epicurum exiſtimas iſta voluiſſe , aut libidinoſas eius fuiße ſnīas ? ego uero minime : video enim ab eo dici multa ſeuere, multa præclare. itaq; , vt ſæpe dixi , de acumine eius agitur , nō de moribus. quāuis ſpernat voluptates eas quas modo laudauit:ego tñ meminero, quod videatur ei ſummum bonū:nō.n. verbo ſolū poſuit voluptatem , ſed explanauit qd diceret:ſaporē inqt,& corporum cōplexum, & ludos,atq; cantus,& formas eas , quibus oculi iucunde moueantur.nū fingo? nū mentior? cupio refelli : quid enim laboro,niſi vt veritas in omni qōne explicetur? at idē ait nō creſcere voluptatem dolore detracto,ſummāq; voluptatem nihil dolere. paucis verbis tria magna peccata : unum , ꝙ ſecum ipſe pugnat ; mō.n. ne ſuſpicari qdem ſe quidquā bonum.niſi ſenſus quaſi titillarētur voluptate: nūc autē , ſummā voluptatem eſſe dolore carere. pōtne magis ſecum ipſe pugnare ? alterum eſt pec-

catum, quòd, cum in natura tria ſint, vnum gaudere, alterum dolere, tertium nec gaudere, nec dolere, hic putat primũ, & tertiũ idem eſſe, nec diſtinguit à non dolendo uoluptatẽ. tertium peccatum cõmune cũ quibuſdã, cum uirt⁹ maxime expetatur, eiusq; adipiſcendæ cã philoſophia q̃ſita ſit, ille à uirtute ſummũ bonum ſeparauit. at laudat, & ſępe, uirtutem. & q̃dem C. Gracchus, cum largitiones maximas feciſſet, & effudiſſet ærarium, uerbis tñ defundebat ęrariũ. q̃d uerba audiã cum facta uideã? Piſo ille Frugi ſemp̃ contra legẽ frumentariã dixerat. is lege lata cõſularis ad frumentum accipiendũ uenerat, animaduertit Gracchus in concione Piſonem ſtantem. q̃rit audiente populo Ro. q ſibi cõſtet, cum ea lege frumẽtum petat, quã diſſuaſerat? nolim, inq̃t, mea bona Gracche tibi uiritim diuidere liceat: ſed ſi facias, partẽ petã. parum ne declarauit uir grauis, & ſapiens, lege Sempronia patrimonium publicum diſpari? lege orationes Gracchi: patronum ęrarij eſſe dices. negat Epicurus iucunde poſſe uiui, niſi cum uirtute uiuatur: negat ullam in ſapientem uim eſſe fortunę: tenuem uictum antefert copioſo: negat ullum eſſe tempus, quo ſapiens nõ beatus ſit. oĩa philoſopho digna, ſed cum voluptate pugnantia. non iſtã dicit uoluptatem. dicat quamlibet: nempe eã dicit, in qua uirtutis nulla pars inſit. age, ſi uoluptatem non intelligimus, ne dolorem quidem? nego igitur eius eſſe, qui dolorem ſummum malum metiatur, mentionem facere uirtutis. & conque-

queruntur q̃dam Epicurei uiri optimi(nã nullum genus eſt minus malitioſum) me ſtudioſe dicere contra Epicurũ. ita credo, de honore, aut de dignitate contẽdimus. mihi ſummum in animo bonum vr̃, illi aũt ĩ corpore: mihi ĩ virtute, illi ĩ volupta te. & illi pugnãt; & q̃dẽ uicinorum fidem ĩplorãt multi autem ſunt, qui ſtatim cõuolent: ego ſum is, q dicã me nõ laborare, actum habiturum q̃d egerint quid enim? de bello Punico agitur? de quo ipſo cum aliud M. Catoni, aliud L. Lentulo videret̃, nulla inter eos concertatio vnquã fuit. hi nimis iracunde agunt, p̃ſertim cum ab his nõ ſanè animoſe defendatur ſnĩa, ꝑ qua nõ ĩ ſenatu, nõ ĩ concione, nõ apud exercitum, neq; apud Cenſores dicere audeant. ſed cum iſtis aliàs, et eo q̃dẽ aío, nullum vt certamẽ inſtituã, verum dicentibꝰ facile cedam. tm̃ admonebo: ſi maxime verũ ſit, ad corpus oĩa referre ſapientem; ſiue, ut hoſtius dicã, nihil facere, niſi q̃d expediat; ſiue oĩa referre ad vtilitatem ſuam; qm̃ hęc plauſibilia nõ ſunt, vt ĩ ſinu gaudeãt, glorioſe loqui deſinant. Cyrenaicorũ reſtat ſententia: qui tum ægritudinem cẽſent exiſtere, ſi nec opinato quid euenerit. eſt id quidem magnum, vt ſupradixi, etiam Chryſippo ita videri ſcio, quod prouiſum ante non ſit, id fieri vehementius. ſed non ſunt in hoc omnia: quanquam hoſtium repens aduentus magis aliquanto conturbat, quam expectatus: & maris ſubita tempeſtas, quã ante prouiſa, terret nauigãtes vehemẽtius: & eiuſmodi ſunt pleraq; ſed cũ diligenter

nec opinatorum naturã cõſideres, nihil aliud repe rias, niſi omnia ſubita videri maiora, & quidẽ ob duas cauſas: primũ, ꝙ quãta ſint quæ accidunt cõſiderandi ſpatiũ non datur: deinde cum videtur præcaueri potuiſſe, ſi prouiſum eſſet, quaſi culpa contractũ malũ ægritudinẽ acriorẽ facit. quod ita eſſe dies declarat. quæ procedens ita mitigat, vt iiſdem malis manentibus non modo leniatur ægri tudo, ſed in pleriſque tollatur. Carthaginẽſes mul ti Romæ ſeruierunt, Macedones rege Perſe capto vidi etiam in Peloponneſo, cum eſſem adoleſcens, quoſdam Corinthios. hi poterant omnes eadem illa de Andromacha deplorare,

Hæc omnia vidi.

ſed et iam decantauerunt fortaſſe: eo. n. erãt vul tu, oratione, omni reliquo motu, & ſtatu, vt eos Arginos, aut Sicyonios diceres: magiſq; me mouerant Corinthi ſubito aſpectæ parietinæ, quæ ipſos Corinthios, quorũ animis diuturna cogitatio gallũ vetuſtatis obduxerat. legimus librũ Clitomachi, quẽ ille euerſa Carthagine miſit cõſolandi cauſa ad captiuos ciues ſuos. ĩ eo eſt diſputatio ſcri pta Carneadis: quã ſe ait in cõmentariũ retuliſſe. cũ ita poſitũ eſſet, videri fore in ægritudine ſapiẽ tẽ patria capta: quæ Carneades cõtra dixerit, ſcri pta ſunt. tanta igitur calamitatis præſentis adhibeť à philoſopho medicina, quãta ĩueteratæ ne deſiderať qdẽ: nec ſi aliquod annis poſt idẽ ille liber captiuis miſſus eſſet, vulnerib⁹ mederet, ſed cicatricib⁹: ſenſim. n. et pedetẽtim ꝓgrediẽs extenuaẽ

do-

dolor:non quo ipſa res immutari ſoleat,aut poßit ſed id,qđ ratio debuerat,vſus docet, minora eſſe ea,quæ ſint viſa maiora.quid ergo opus eſt, dicet aliquis,ratione,aut omnino conſolatione vlla,quę ſolemus uti, cum leuare dolorem merentium volumus?hęc.n.ferè tum habemus in promptu,nihil oportere inopinatum videri. atqui tollerabilius feret incommodum, q̃ cognouerit,neceſſe homini tale aliquid accidere.hæc.n.oratio de ipſa ſumma mali nihil detrahit:tantum modo affert, nihil euenisse,qđ non opinandum fuiſſet.neque tamẽ genus id orõnis in conſolando nõ valet: ſed id haud ſciã an plurimũ.ergo iſta nec opinata nõ habẽt tã tam vim,vt ægritudo ex his oĩs oriatur: ſeruiunt enim fortaſſe grauius,non id efficiunt,vt ea, quæ accident maiora videantur. quia recentia ſunt, videntur, non quia repentina. duplex eſt igitur ratio veri reperiendi,non in ijs ſolum,quę mala, ſed in ijs etiam,quæ bona videntur.nam aut de ipſius rei natura,qualis, & quanta ſit, quærimus, vt de paupertate nonnunquam;cuius onus diſputando leuamus,docentes, quàm parua, & quàm pauca ſint,quæ natura deſideret: aut à diſputandi ſubtilitate orationem ad exempla traducimus. hic Socrates commemoratur, hic Diogenes, hic Cæcilianum illud,

„ *Sæpe eſt etiam ſub palliolo ſordido ſapientia.*

cũ.n.paupertatis vna eademq; ſit vis,quidnã dici poteſt quamobrẽ C. Fabritio tolerabilis ea fuerit, alij negent ſe ferre poſſe? huic igitur alteri

generi

generi ſimilis eſt ea rõ conſolãdi, q̃ docet humana eſſe, q̃ occiderint.non. n.id ſolum continet ea diſputatio, vt cognitionem afferat generis humani; ſed ſignificat tollerabilia eſſe, q̃ & tulerint, & ferãt cęteri.de paupertate agitur: multi patientes pauperes cõmemorantur.de cõtemnendo honore: multi inhonorati proferuntur, & quidem propter id ipſum beatiores:eorumq́;, qui priuatum otium negocijs publicis antetulerunt, nominatim vita laudatur:nec ſiletur illud potentiſsimi Regis Anapæſtum, qui laudat ſenẽ, & fortunatum eſſe dicit, quòd inglorius ſit atq; ignobilis ad ſupremum diem peruenturus.ſimiliter cõmemorandis exemplis, orbitatesquoq; liberorum p̃dicãtur, eorumq́; qui grauius ferunt, luctus, aliorum exemplis leniũtur.ſic perpeſsio cęterorum facit, vt ea quæ acciderint, multo minora, quã quanta ſint exiſtimata, videantur.ita fit ſenſim cogitantibus, vt quantum ſit ementita opinio, appareat. atque hoc idẽ & Telamon ille declarat,

„ ego cum genui, moriturum ſciui:

& Theſeus,

„ Futuras mecum commentabar miſerias:

& Anaxagoras, ſciebam me genuiſſe mortalem. hi.n.omnes diu cogitãtes de rebus humanis, intelligebãt eas nequaquã ꝓ opinione vulgi eſſe extimeſcendas. et mihi quidem vr̃ idem ferè accidere ijs, q ante meditantur, quòd ijs, qbus medeẽ dies: niſi quòd rõ quædam ſanat illos, hos ipſa natura, intellecto eo, quod remedium illud continet

malū, quod opinatū ſit eſſe maximum, nequaquam eſſe tm̄, vt vitā beatā poßit euertere. hoc igitur efficitur, vt ex illo nec opinato plaga maior ſit, nō vt illi putant, vt cum duobus pares caſus euenerint is modo ęgritudine afficiatur, cui, ille nec opinatus caſus euenerit. itaque dicuntur nonnulli in mœrore, cum de hac communi omnium conditione audiſſent, ea lege nos eſſe natos, ut nemo in perpetuū eſſe poſſet expers mali, grauius etiam tuliſſe. quo circa Carneades, vt video noſtrū ſcribere Antiochum, reprehendere Chryſippum ſolebat laudantem Euripidem carmen illud,

„ Mortalis nemo eſt, quem non attingat dolor,
„ Morbusq; multi ſunt humandi liberi,
„ Rurſum creandi: morsq; eſt finis omnibus,
„ Quæ generi humano angorē nequidquā afferūt.
„ Reddenda eſt terrę terra: tum vita omnibus
„ Metenda, vt fruges. ſic iubet neceſſitas.

negabat genus hoc orationis quidquā omnino ad leuādā ęgritudinē pertinere: id. n. ipſum dolendū eſſe dicebat, quòd in tā crudelē neceſſitatē incidiſſemus, nā illā qdē orationē ex cōmemoratione alienorum malorum ad maleuolos conſolandos eſſe accōmodatā. mihi uero lōge vr ſecus. nā & neceſſitas ferendæ cōditionis humanæ quaſi cū deo pugnare cohibet, admonetq; eße hominem; q̄ cogitatio magnopere luctum leuat: & enumeratio exemplorum non vt animum maleuolorū oblectet, affertur, ſed vt ille, q mœret, ferendū ſibi id cēſeat, qđ videat multos moderate, & trā quil-

le tuliſſe:oĩbus.n.modis fulciendi ſunt, qui ruunt, nec cohærere poſſunt propter magnitudinẽ ægritudinis.ex quo ipſam ægritudinẽ λύπην Chryſippus, quaſi λύσιν, ideſt ſolutione totius hominis appellatã putat.q̃ tota poterat euelli explicata, ut prĩcipio dixi,cã ægritudinis:eſt.n.nulla alia,niſi opinio,& iudiciũ magni pſentis, atq; urgentis mali. itaq; & dolor corporis, cuius eſt morſus acerrimus,perfertur ſpe propoſita boni:& acta ætas honeſte,ac ſplendide tantã affert cõſolationẽ,ut eos, qui ita uixerint, aut non attingat ægritudo, aut perleuiter pungat animi dolor.ſed hãc opinionem mali cũ illa ẽt opinio acceſſit,oportere, rectũ eſſe ad officium ptinere,ferre illud ægre,qđ acciderit; tum deniq; efficitur illa grauis ægritudinis pturbatio.ex hac opinione ſunt illa uaria, & deteſtabilia genera lugendi,pedores,muliebres lacerationes genarum pectoris,fœminum capitis percuſſiones.hĩc ille Agamẽnõ Gomeicꝰ,et idẽ Accianus,

,, Scindens dolore identidem intonſam comam.

in quo facetum illud Bionis,pinde ſtultiſſimum Regem in luctu capillum ſibi euellere,quaſi caluitio mæror leuarẽt.ſed hæc oĩa faciunt opinãtes ita fieri oportere.itaq; et Aeſchines in Demoſthenem inuehitur,ꝙ is ſeptimo die poſt filiæ mortem hoſtias ĩmolaſſet.at q̃ rhetorice? q̃ copioſe? quas ſententias colligit?quæ uerba contorquet?ut licere quiduis rhetori intelligas quæ nemo probaret,niſi inſitum illud in animis haberemus, omnes bonos interitu ſuorum quam grauiſſime mærere oportere.

ex

ex hoc euenit, vt in animi doloribus alij ſolitudines captēt, vt ait Homerus de Bellerophonte,

,, Qui miſer in campis mœrens errabat Aleis

,, Ipſe ſuum cor edens, hominum ueſtigia uitans.

& Niobe fingitur lapidea, pp æternum credo in luctu ſilentium. Hecubā autem putant pp animi acerbitatem quandā, & rabiem ſigni ī canem eſſe cōuersā. ſunt aūt alij quos ī luctu cū ipſa ſolitudine loq ſæpe delectat. ut illa apud Enniū nutrix.

,, Cupido cepit miſceram nunc me, proloqui

,, Cœlo atq; terræ Medeæ miſerias.

hęc oīa recta, uera, debita putantes, faciunt ī dolore. maximeq; declarāt hoc quaſi officij iudicio fieri. q̄ ſi q forte, cum in luctu eſſe uellent, aliquid fecerunt humanius, aut ſi hilarius locuti ſunt, reuocant ſe rurſus ad mœſtitiā, peccatiq; ſe inſimulant, q̄ dolere intermiſerint. pueros uero matres, & magiſtri caſtigare etiā ſolent, nec uerbis ſolum ſed etiam verberibus, ſi quid ī domeſtico luctū hilari⁹ ab ijs factum eſt, aut dictum: plorare cogunt. quid? ipſa remiſſio luctus cum eſt conſecuta, intellectumq; eſt nihil profici mœrendo, non ne declarat fuiſſe totum illud voluntarium? quid ille Terentianus ipſe ſe puniens, id eſt ἑαυτον τιμωρούμενος?

,, Decreui tantiſper me minus iniuriæ

,, Chremes meo gnato facere, dum fiam miſer.

hic decernit, ut miſer ſit. num quis igitur quidquā decernit inuitus?

,, Malo quidem me quouis dignum deputem.

malo

malo ſe dignum deputat, niſi miſer ſit. vides ergo opinionis eſſe, non naturæ malum. quid, ꝙ res ipſa lugere prohibet? vt apud Homerum quotidianæ neces, interitusq; multorum ſedationem mœrendi afferunt: apud quem ita dicitur;

„ Nanq; nimis multos, atq; omni luce, cadentes
„ Cernimus: vt nemo poſſit mœrore vacare,
„ Quo magis eſt æquum tumulis mādare perēptos
„ Firmo animo, & luctum lacrymis finire diurnis.

ergo in poteſtate eſt abijcere dolorem, cum velis tempore ſeruiētem. an eſt vllum tempus, quoniā quidem res in noſtra poteſtate eſt, cui non ponendæ curę ægritudinis cauſæ ſeruiamus? conſtabat, eos, qui concidentem vulneribus Cn. Pompeiū vidiſſent, cum in illo ipſo acerbiſſimo, miſerrimoque ſpectaculo ſibi timerent, quòd ſe claſſe hoſtium circunfuſos viderent, nihil tū aliud egiſſe, niſi vt remiges hortarentur, & vt ſalutem adipiſcerentur fuga; poſteaquam Tyrum veniſſent, tum afflictari, lamentariq; cœpiſſe. timor igitur ab ijs ægritudinem potuit repellere, ratio ac ſapientia uera nō poterit? quid eſt autem, quod plus valeat ad ponēdum dolorem, q̄ cum eſt intellectum nihil profici, & fruſtra eſſe ſuſceptū? ſi igitur deponi poteſt ēt non ſuſcipi poteſt. voluntate igitur, & iudicio ſuſcipi ægritudinem confitendum eſt. idq; indicatur eorum patientia, qui cum multa ſint ſæpe perpeſſi facilius ferunt, quidquid accidit. obduruiſſeq; ſe ſe cōtra fortuna arbitrātur, vt ille apud Euripidē

„ Si mihi nunc triſtis primum illuxiſſet dies,

„ Nec

„ *Nec tam erumnoſo nauigaſſem ſalo,*
„ *Eſſet delendi cauſa, vt in iecto equulei*
„ *Freno repente tactu exagitantur nouo.*
„ *Sed iam ſubiectus miſerijs obturpui.*

defatigatio igitur miſeriarum ægritudines cum faciat leuiores intelligi neceſſe eſt, non rem ipſam cauſam atq; fontem eſſe mœrores philoſophi ſummi, nec dũ tñ ſapientiam conſecuti, non ne intelligunt in ſummo ſe malo eſſe? ſunt.n.inſipiẽtes; neq; inſipientia vllum maius malum eſt: neq; tamen lugent, quid ita? quia huic generi malorum nõ affingitur illa opinio, rectum eſſe, & æquum, & ad officium pertinere, ægre ferre, quòd ſapiens non ſis. qđ idẽ affingimus hui c ægritudini: in qua luctꝰ ineſt: q̃ omnium maxima eſt. itaque Ariſtoteles veteres philoſophos accuſans, qui exiſtimauiſſent philoſophiam ſuis ingenijs eſſe perfectam; ait eos aut ſtultiſſimos, aut glorioſiſſimos fuiſſe; ſed ſe videre, quòd paucis annis magna acceſſio facta eſſet, breui tempore philoſophiam planè abſolutã fore. Theophraſtus autem moriens accuſaſſe naturam dicitur, quòd ceruis, & cornicibus vitam diuturnã, quorũ id nihil intereſſet; hominibus, quorum maxime interfuiſſet, tã exiguam vitam dediſſet: quorũ ſi ætas potuiſſet eſſe lõgiquior, futurũ fuiſſe vt omnibus perfectis artibus, omni doctrina hominum vita erudiretur. quærebatur igitur ſe tum, cũ illa videre cœpiſſet, extingui. quid? ex cæteris philoſophis non ne optimus, & grauiſsimus quiſque confitetur, multa ſe ignorare? & multa ſibi

etiã atque etiã eſſe diſcenda? neque tamen, cũ ſe in media ſtultitia, quæ nihil eſt peius. hærere intelligãt, ægritudine premũtur: nulla.n. admiſcet opinio officioſi doloris. quid, qui non putant lugendum viris? qualis fuit. Q. Maximus efferens filiũ conſularem; qualis L. Paulus, duobus paucis diebus amiſsis filijs; qualis M. Cato, prætore deſignato, mortuo filio; quales reliqui, quos in conſolatione colligimus? quid hos aliud placauit, niſi quòd luctum, & mœrorem eſſe non putabant viri? ergo id, quod alij rectũ opinantes ægritudini ſe ſolent dedere, ij turpe putantes, ægritudinẽ repulerunt. ex quo intelligitur, nõ in natura, ſed in opinione eſſe ægritudinẽ. Cõtra dicuntur hæc. qs tã demẽs, aut ſua volũtate mœreat? natura affert dolorem. cui qdem Crator, inquiunt, veſter cedendũ putat: premit enĩ, atq; inſtat, nec reſiſti poteſt. itaq; Oileus ille apud Sophoclem, q Telamonem antea de Aiacis morte conſolat⁹ eſſet, is cũ audiſſet de ſuo fractus eſt. de cuius commutata mente ſic dicitur,

„ Nec vero tanta præditus ſapientia
„ Quiſquã eſt, qui aliorum erumnam dictis alleuãs,
„ Non idem, cum fortuna mutata impetum
„ Conuertat, clade vt ſubita frangatur ſua,
„ Vt illa ad alios dicta & præcepta excidant.

hæc cum diſputãt, hoc ſtudẽt efficere, naturæ obſiſti nullo modo poſſe. ij tamen fatentur grauiores ægritudines ſuſcipi, q̃ natura cogat. quæ igitur amentia, vt nos quoq; idem ab alijs requiramus? ſed plures ſunt cauſæ ſuſcipiendi doloris. primum

illa opinio mali, quo viſo atque perſuaſo ægritudo inſequitur neceſſario. deinde ēt gratum ſe mortuis facere, ſi grauiter eos lugeant, arbitrantur. accedit ſuperſtitio muliebris q́dam: exiſtimant enim dijs immortalibus ſe facilius ſatisfacturos, ſi eorũ plaga perculſi, afflictos ſe & ſtratos eſſe fateanť. ſed hæc inter ſe q̃ repugnent, plerique nõ vident: laudant. n. eos, qui æquo animo moriantur: qui alterius mortem æquo animo ferant, eos putant vituperandos. quaſi fieri vllo modo poßit, quod in amatorio ſermone dici ſolet, vt quiſquam plus alterum diligat, quàm ſe p̃clarum illud eſt, &, ſi q́ris, rectum quoque, & verum, vt eos, qui nobis charißimi eſſe debeãt, æque ac noſmetipſos amemus: vt vero plus, fieri nullo pacto poteſt. ne optã dum quidem eſt in amicitia, vt me plus, quàm ſe, ego illum plus, q̃ me. perturbatio vitæ, ſi ita ſit, atque officiorum omnium conſequatur. ſed de hoc aliàs. nunc illud ſatis eſt, non attribuere ad amiſſionem amicorum miſeriam noſtram, ne illos plus quàm ipſi velint, ſi ſentiant, plus certe quàm noſmet ipſos diligamus. nam quod aiunt pleroſq; conſolationibus nihil leuari, adiunguntq́; cõſolatores ipſos confiteri ſe miſeros, cum ad eos impetum ſuum fortunæ conuerterit, vtrunque diſſoluitur: ſunt enim iſta non naturæ vitia, ſed culpæ. ſtultitiam autem accuſare quamuis copioſe licet. nam & qui non leuantur, ipſi alios ad miſeriam inuitãt: & qui ſuos caſus aliter ferunt, atque vt alijs auctores ipſi fuerũt, nõ ſunt uitioſiores, q̃ ferè plerique,

 rique,

rique, qui auari auaros gloriæ cupidos glorioſi reprehendunt: eſt.n.proprium ſtultitiæ aliorũ vitia cernere, obliuiſci ſuorum. ſed nimirum hoc maximum eſt experimentũ, cum conſtet ægritudinem vetuſtate tolli, hanc vim non eſſe in die poſitã, ſed in cogitatione, diuturna. nã & ſi eadẽ res eſt, & idem eſt homo: qui poteſt quidquã de dolore mutari, ſi neque de eo. propter quod dolet quidquam eſt mutatum, neque de eo, qui dolet? cogitatio igitur diuturna nihil eſſe in re mali, dolori medetur, non ipſa diuturnitas, hic mihi afferunt mediocritates, q̃ ſi naturales ſunt, quid opus eſt conſolatione? natura.n. ipſa terminabit modum, ſin opinabiles, opinio tota tollatur. ſatis dictum eſſe arbitror: ęgritudinem eſſe opinionẽ mali p̃ſentis; in qua opinione illud inſit, vt ægritudinem ſuſcipere oporteat. additur ad hanc diffinitionem à Zenone recte, vt illa opinio p̃ſentis mali ſit recens. hoc autem verbum ſic interpretatur, vt non tantum illud recens eſſe velit, q͂d paulo ante acciderit; ſed q̃ diu in illo opinato malo vis q̃dam inſit, & vigeat, & habeat quandã viriditatem, tam diu appelletur recens: vt Arthemiſia illa Mauſoli Carię Regis vxor, q̃ nobile illud Halicarnaſi fecit ſepulcrum, q̃ diu vixit, vixit in luctu, eodemq; etiam confecta contabuit. huic erat illa opinio quotidie recens: quæ tum denique non appellabatur recens cum vetuſtate exaruit. hæc igitur officia ſunt conſolantium, tollere ægritudinem funditus, aut ſedare, aut

aut detrahere quamplurimum, aut ſupprimere, nec pati manare longius: aut ad aliam traducere. Sunt, qui vnum officium conſolantis putent, malum illud omnino non eſſe, vt Cleanthi placet. ſunt, qui non magnum malum, vt Peripatetici. ſunt, qui abducunt à malis ad bona, vt Epicurus. ſunt, qui ſatis putant oſtēdere, nihil inopinati accidiſſe, nihil mali. Chryſippus autem caput eſſe cenſet in conſolando, detrahere illam opinionem mœrenti, ſi ſe officio fungi putet iuſto, atq; debito. ſunt ẽt, qui hæc omnia genera conſolandi colligunt: alius.n.alio modo mouetur; vt ferè nos omnia in conſolationem vnam coniecimus: erat enim in tumore animus, & omnis in eo tentabatur curatio. ſed ſumendum tempus eſt non minus inanimorum morbis, quàm in corporum, vt Prometheus ille Aeſchyli: cui cum dictum eſſet,

" Atqui Prometheu te hoc tenere exiſtimo,
" Mederi poſſe rationem iracundiæ;

reſpondet,

" Siquidem qui tempeſtiuã medicinam admonens,
" Non ad graueſcens vulnus illidat manus.

erit igitur in conſolationibus prima medicina, docere aut nullum malum eſſe, aut admodũ paruũ: altera & de communi conditione vitæ, & proprie, ſi quid ſit de ipſius, qui mœreat: diſputandũ: tertia, ſummam eſſe ſtultitiam fruſtra confici mœrore cum intelligas nihil poſſe profici. nam Cleantes quidem ſapientem conſolatur: qui conſola-

tione non eget. nihil. n. eſſe malum, quod turpe nõ ſit, ſi lugenti perſuaſeris, nõ tu illi luctum, ſed ſtultitiam detraxeris. alienum aũt tempus docendi. & tñ non ſatis mihi vr̃ vidiſſe hoc Cleanthes ſuſcipi aliquando ęgritudinem poſſe ex eo ipſo, quod eſſe ſummum malum Cleanthes ipſe fatetur. quid enim dicemus? cũ Socrates Alcibiadi perſuaſiſſet, vt accepimus, eum nihil hominis eſſe, neq; qdquam inter Alcibiadem ſummo loco natum, & quemuis baiulum intereſſe; cum ſe Alcibiades afflictaret, lacrymansq́; Socrati ſupplex eſſet, vt ſibi virtutem traderet, turpidinemq́; depelleret quid dicemus Cleanthe? num in illa re, q́ ægritudine Alcibiadem efficiebat, mali nihil fuiſſe? qd illa Lyconis, qualia ſunt? qui ægritudinem extenuans, paruis ait eam rebus moueri, fortunæ, & corporis incommodis, non animi malis. quid ergo? illud, quod Alcibiades dolebat, non ex animi malis vitijq́ue conſtabat? Ad Epicuri conſolationem ſatis eſt ante dictum. Ne illa quidem conſolatio firmiſſima eſt; quanquam. & vſitata eſt, & ſæpe prodeſt. Nõ tibi hoc ſoli. prodeſt hæc quidẽ, vt dixi, ſed nec ſemper, nec omnibus: ſunt enim, qui reſpuant: ſed refert, quo modo adhibeatur. vt enim tulerit quiſque eorum, qui ſapienter tulerunt; non quo quiſque incommodo affectus ſit, pdicandum eſt. Chryſippi ratio ad veritatem firmiſſima eſt, ad tempus ægritudinis difficilis. magnum opus eſt probare mœrenti, illum ſuo iudicio, & ꝙ ſe ita putet oportet facere, mœrere. nimirum igitur,

tur,vt in cauſis non ſemper vtimur eodem ſtatu, (ſic enim appellamus controuerſiarum genera) ſed ad tempus,ad controuerſiæ naturam,ad perſonam accõmodamus: ſic in ægritudine lenienda, quam nam quiſque curationem recipere poſſit, videndum eſt.ſed neſcio quo pacto ab eo, quod erat a te propoſitum, aberrauit oratio.tu enim de ſapiente quæſieras: cui aut malum videri nullum poteſt, quod vacet turpitudine; aut ita paruum malum vt id obruatur ſapientia,vixq; appareat qui nihil opinione affingat, aſſumatq; ad ægritudinem;nec id putet eſſe rectum,ſe quàm maxime excruciari,luctuq; confici; quo prauius nihil eſſe poſſit.edocuit tamen ratio,vt mihi quidem videtur, cum hoc ipſum proprie non quæreretur hoc tempore,ne quidem vllum eſſe malum, niſi quod idem dicitur poſſet; tamen vt videremus, quidquid in ægritudine mali,id non naturale eſſe, ſed voluntario iudicio,& opinionis errore contractũ tractatum eſt autem à nobis id genus ægritudinis quod vnum eſt omnium maximum, vt eo ſublato,reliquorum remedia nec magnopere quærenda arbitraremur.ſunt enim certa,quæ de pauper tate,certa, quæ de vita inhonorata, & ingloria dici ſoleant.ſeparatim autem certæ ſcholæ ſunt de exilio,de interitu patriæ,de ſeruitute, de debilitate,de cæcitate,& de omni caſu: in quo nomen poni ſolet calamitatis. hæc Græci in ſingulas ſcholas,et in ſingulos libros diſpertiũt: opus enim q̃runt,quanquam planè diſputationis ſunt, dele-

ſtationis. & tamen vt medici toto corpore curando minimæ etiam parti, ſi condoluit, medentur: ſic philoſophia, cum vniuerſam ægritudinem ſuſtulit, tamen ſi quis error aliunde extitit, ſi paupertas momordit; ſi ignominia pupugit, ſi quid tenebrarum offudit exilium, aut eorum, quæ modo dixi, ſi quid extitit: etſi ſingularum rerum ſunt propriæ conſolationes. de quibus audies tu quidē cum voles. ſed ad eundem fontem reuertendum eſt, ægritudinem omnem procul abeſſe à ſapiente quòd inanis ſit, quòd fruſtra ſuſcipiatur, quòd nō natura exoriatur, ſed iudicio, ſed opinione, ſed quadam inuitatione, ad dolendum, cum id decreuerimus ita fieri oportere. hoc detracto, quod totum eſt voluntarium, ęgritudo erit ſublata illa mærens, morſus tamen, & contractiuncula quædam animi relinquentur. hanc dicant ſanè naturalem, dum ægritudinis nomen abſit, graue, tetrum, funeſtum. quod cum ſapientia eſſe, atque, vt ita dicam, habitare nullo modo poſſit. atqui ſtirpes ſunt ægritudinis, quàm multæ, quam amaræ, quæ ipſo trunco euerſo, omnes elidendæ ſunt, & ſi neceſſe erit, ſingulis diſputationibus: ſupereſt enim nobis hoc cuiuſmodi eſt ocium. ſed ratio vna omnium eſt ægritudinum, plura nomina: nā & inuidere ægritudinis eſt, & æmulari, & obtrectare, & miſereri, angi, lugere, mærere, erūna affici lamentari, ſolicitari, dolere, in moleſtia eſſe, afflictari, deſperare. hunc omnia diffiniūt Stoici: eaq; verba, quæ dixi, ſingularum re-

rum

rum ſunt, non, vt videntur, eaſdem res ſignificāt ſed aliquid differunt: quod alio loco fortaſſe tractabimus. hæ ſunt illæ fibræ ſtirpium, quas initio dixi, perſequendæ, & omnes elidendæ, ne vlla vnquam poſſit exiſtere. magnum opus, & difficile. quis negat? quid autem præclarum, non idem arduum? ſed tamen id ſe effecturam philoſophia ꝓfitetur: nos modo curationem eius recipiamus. Verum quidem hæc hactenus. cætera, quotieſcunq; voletis, & hoc loco, & alijs parata vobis erunt.

M. TVLLII CICERONIS TVSCVLANARVM QVAESTIONVM LIBER QVARTVS.

DE RELIQVIS ANIMI PERTVRBATIONIBVS.

CVM multis locis noſtrorũ homĩnum ingenia, virtuteſq́; Brute ſoleo mirari, tum maxime ijs in ſtudijs, quę ſero admodum expetita, in hanc ciuitatem è Gręcia tranſtulerũt. nam cum à primo vrbis ortu, regÿs inſtitutis, partim etiam legibus auſpicia, ceremoniæ, comitia, prouocationes, patrum cõſilium, equitum, peditumq́; deſcriptio, tota res militaris diuinitus eſſet conſtituta, tum progreſſio admirabilis, incredibiliſq́; curſus ad omnẽ excellentiam factus eſt, nominatu regio Rep. liberata. nec vero hic locus eſt, vt de moribus inſtitutiſq́; maiorum, & diſciplina, ac temperatione ciuitatis loquamur, alijs hæc locis ſatis accurate à

nobis

nobis dicta ſunt, maximeq; in ijs ſex libris, quos de Rep. cōſcripſimus, hoc autem loco conſideran ti mihi ſtudia doctrinæ, multa ſanè occurrunt, cur ea quoq; accerſita aliunde, neque ſolum expetita, ſed ēt conſeruata, & culta videantur. erat. n. illis penè in conſpectu p̄ſtanti ſapientia, & nobilitate Pythagoras, qui fuit in Italia temporibus ijſdem, quibus L. Brutus patriam liberauit p̄clarus auctor nobilitatis tuæ. Pythagoræ autem doctrina cum longe, lateque flueret, permanauiſſe mihi videtur in hanc ciuitatem: idq; cum coniectura probabile eſt, tum quibuſdam etiam veſtigijs indicatur: quis eſt. n. qui putet, cum floreret in Italia Græcia potentiſsimis, & maximis vrbibus ea, q̄ magna dicta eſt, in hisq; primum ipſius Pythagoræ, deinde poſtea Pythagoreorū tantum nomen eſſet; noſtrorū hominū ad eorū doctiſſimas voces aures clauſas fuiſſe? quin ēt arbitror, propter Pythagoreorum admirationem Numā quoque Regem Pythagoreum à poſterioribus exiſtimatū, nā cū Pythagorę diſciplinā, & inſtituta cognoſceret, Regisq; eius æquitatē, & ſapientiā à maioribus ſuis accepiſſent; ætates autem & tempora ignorarent propter vetuſtatē; eū, qui ſapientia excelleret, Pythagoræ auditorem fuiſſe crediderunt. & de coniectura quidem hactenus. veſtigia autem Pythagoreorū quanquā multa colligi poſſunt, paucis tamen vtemur, quoniā non id agitur hoc tempore. nā cum carminibus ſoliti illi eſſe dicantur & p̄cepta quædam occultius tradere,

& men-

& mentes ſuas à cogitationũ intẽtione cantu, fidibusq; ad tranquillitatem traducere; grauiſſimus auctor in Originibus dixit Cato. morẽ apud maiores hunc epularum fuiſſe, vt deinceps, qui accubarent, canerẽt ad tibiam clarorum virorũ laudes, atq; virtutes. ex quo pſpicuũ eſt, & cãtus tũ fuiſſe reſcriptos uocũſonis, et carmina. quãquam id quidem ẽt X I I tabulæ declarant, condi iam tũ ſolitũ eſſe carmen: quod ne liceret fieri ad alterius iniuriam, leges ſanxerunt: nec vero illud non eruditorum temporum argumentum eſt, ꝙ & deorum puluinaribus, & epulis magiſtratuum fides pcinunt: quod proprium eius fuit, de qua loquor, diſciplinæ. mihi quidem ẽt Appij Cæci carmen, quod valde Panætius laudat epiſtola quadã, q̃ eſt ad Q. Tuberonẽ Pythagoreorũ vr̃, multa ſunt ẽt in nr̃is inſtitutis ducta ab illis: quæ prætereo. ne ea, quæ peperiſſe ipſi putamur, aliunde didiciſſe videamur. ſed vt ad propoſitũ redeat oratio: q̃ breui tempore quot & quanti poetæ: qui autem oratores extiterunt? facile vt appareat noſtros omnia conſequi potuiſſe, ſimul vt velle cœpiſſent. ſed de cæteris ſtudijs alio loco & dicemus, ſi vſus fuerit, & ſæpe diximus. ſapientiæ ſtudium vetus id quidem in noſtris: ſed tamen, ante Lelij ætatem, & Scipionis, non reperio quos appellare poſſim nominatim: quibus adoleſcentibus Stoicum Diogenem, & Academicum Carneadem video ad ſenatum ab Atheniẽſibus miſſos eſſe legatos. qui cum Reip. nullã vnquam

quam

quã partem attigiſſent, eſſentq; eorum alter Cyrenæus, alter Babylonius, nunquã profectò ſcholis eſſent excitati, neq; ad illud munus electi, niſi in quibuſdam principibus temporibus illis fuiſſent ſtudia doctrinæ. qui cũ cætera literis mandarent, alij ius ciuile, alij orationes ſuas, alij monumenta maiorũ; hanc ampliſſimã oĩum artium bene viuendi diſciplinã vita magis, q̃ literis perſecuti ſunt. itaq; illius veræ, elegantisq; philoſophiæ, q̃ ducta à Socrate in Peripateticis adhuc pmanſit, & idem alio modo dicentibus Stoicis, cũ Academici eorum controuerſias diſceptarent, nulla ferè ſunt, aut pauca admodum latina monumenta, ſiue propter magnitudinem rerum, occupationemq; omnium, ſiue ẽt, ꝙ imperitis ea pbari poſſe non arbitrantur: cum interim illis ſilẽtibus. C. Amafanius extitit dicens. cuius libris editis, commota multitudo contulit ſe ad eandẽ potiſſimum diſciplinam, ſiue ꝙ erat cognitu perfacilis, ſiue quòd inuitabatur illecebris blandis voluptatis, ſiue etiam, quia nihil prolatum erat melius, illud, quod erat, tenebant. poſt Amafanium autem multi eiuſdem æmuli rationis multa cum ſcripſiſſent, Italiam totam occupauerunt: quodq; maximum argumentum eſt, non dici illa ſubtiliter, quòd & facile ediſcantur, & ab indoctis probentur; id illi firmamentum eſſe diſciplinæ putant. ſed defendat quidem quod quiſque ſẽtit; ſunt. n. iudicia libera. nos inſtitutum tenebimus: nulliſque vnius diſcliplinæ legibus aſtricti,

cti.quibus in philoſophia neceſſario pareamus, qđ ſit in quaq; re maxime probabile. ſemper requiremus.qđ cum ſępe aliàs, tum nuper in Tuſculano ſtudicſe egimus. itaq; expoſitis tridui diſputationibus, quartus dies hoc libro concluditur: vt enim in inferiore ambulatione deſcendimus, qđ idem feceramus ſuperioribus diebus, ſic acta res eſt. M. Dicat, ſi quis vult, de qua re diſputare velit. A. Nō mihi vř omni animi perturbatione poſſe ſapiens vacare. M. Aegritudine quidem heſterna diſputatione videbaĩ: niſi forte tpis cauſa aſſentiebare. A. Minime vero: nam mihi egregie probata eſt oratio tua. M. Non igitur exiſtimas cadere in ſapientem ægritudinem? A. Prorſus nō arbitror. M. Atqui, ſi iſta perturbare animũ ſapientis non poteſt, nulla poterit quid.n.metus ne conturbet? at earum rerum eſt abſentium metus, quarum pſentium ęgritudo. ſublata igitur ęgritudine, ſublatus eſt metus. reſtant duæ perturbationes, lætitia geſtiens, & libido: q̃ ſi non cadent in ſapientem, ſemper mens erit tranquilla ſapientis: A. Sic prorſus intelligo. M. Vtrum igiĩ manus? ſtatim ne nos vela facere, an quaſi è portu egredientes paululum remigrare? A. Quidnam eſt iſtuc? nō.n.intelligo. M. Quia Chryſippus et Stoici, cũ de animi perturbationibus diſputant, magnã partem in his patiendis, & definiendis occupati ſunt: illa eorum perexigua oratio eſt, qua medeãtur animis, nec eos turbulentos eſſe patianĩ. Peripatetici autem ad placandos animos multa afferunt:

afferunt: ſpinas partiendi, & diffiniendi ꝑtermittunt. q̃rebam igitur, vtrum pãderem vela orationis ſtatim, an eã ante paululum dialecticorũ remis propellerem. A. Iſto modo vero: erit. n. hoc totũ, quod q̃ro, ex vtroq; perfectus. M. Eſt id quidẽ rectius: ſed poſt requires, ſi quid fuerit obſcurius. A. Faciam equidem tu tñ, vt ſoles, dices iſta ipſa obſcura planius, q̃ dicuntur à Græcis. M. Enitar quidem: ſed intento opus eſt animo, ne omnia dilabatur, ſi vnum aliquod effugierit. Quoniam, q̃ Græci πάθη vocant, nobis perturbationes appellari magis placet, q̃ morbos, in his explicandis veterem illam equidem Pythagoræ primum, deinde Platonis deſcriptionem ſequar: qui animum in duas partes diuidunt: alteram rationis participem faciunt, alteram expertem. in participe rationis ponunt tranquillitatem, id eſt placidã, quieтamq; conſtantiam: in illa altera motus turbidos tum iræ, tum cupiditatis, cõtrarios, inimicosque rationi. ſit igitur hic fons. vtamur tñ in his perturbationibus deſcribendis Stoicorum diffinitionib⁹, & partitionibus: qui mihi videntur in hac q̃ſtione verſari acutiſſime. Eſt igitur Zenonis hæc diffinitio, vt perturbatio ſit, quod πάθος ille dicit, auerſa à recta ratione cõtra naturam animi commotio. quidam breuius, perturbationem eſſe appetitũ vehementiorẽ dicunt: ſed vehemẽtiorem eũ volunt eſſe, qui longius diſceſſerit à naturæ cõſtãtia. partes aũt perturbationũ volunt ex duobus opinatis bonis naſci, et ex duobus opinatis malis:

ita

ita eſſe quatuor.ex bonis libidinẽ,& lætitiã ; vt ſit lætitia p̃ſentium bonorum,libido futurorũ: ex malis metum & ægritudinẽ naſci cenſẽt:metum futuris,ægritudinem præſentibus: quæ.n.venientia metuuntur,eadem efficiunt ægritudinẽ inſtãtia ; lætitia aũt , & libido in bonorum opinione verſantur:cum libido ad id,quod vr̃. bonum, illecta,& inflammata rapiatur, lætitia , vt adepta iam aliquid concupitum,efferatur, & geſtiat:natura.n.omnes ea,quæ bona videntur,ſequuntur, fugiuntq; contraria. quamobrem ſimul obiecta ſpecies cuiuſpiam eſt , quod bonum videatur; ad id adipiſcendũ impellit ipſa natura.id cum conſtãter prudenterq; fit , eiuſmodi appetitionẽ Stoici βούλησιν appellant,nos appellamus voluntatẽ. eã illi putãt in ſolo eſſe ſapiente:quã ſic diffiniunt voluntas eſt,q̃ qd cum rõne deſiderat.q̃ autem aduerſa rõne incitata eſt vehementius , ea libido eſt,vel cupiditas effrenata,q̃ in oĩbus ſtultis inuenitur.itẽq;,cum ita mouemus , vt in bono ſim⁹ aliquo dupliciter id cõtingit.nã cum rõne animus mouet̃ placide,atq; cõſtãter, tum illud gaudium dr̃: cum autem & inaniter ; & effuſe animus exultat , tum illa lætitia geſtiens , vel nimia dici põt:quã ita diffiniunt,ſine ratione animi elationem. quo modoq; bona natura appetimus , ſic à malis natura declinamus : quę declinatio ſi cum ratione fiet,cautio appelletur,eaque intelligatur in ſolo eſſe ſapiente : quę autem ſine ratione & cum examinatione humili,atq; fracta, nomine-

tur

tur metus. eſt igitur metus rationi aduerſa cautio.prgſentis autē mali ſapiētis affectio nulla eſt. ſtulti autē ęgritudo, eſt ea, qua afficiūt in malis opinatis,animosq́; demittunt,& contrahunt rationi non obtēperantes.itaq; hæc prima definitio eſt, vt ęgritudo ſit animi aduerſante ratione contractio.ſic quatuor perturbationes ſunt, tres conſtantię; qm̄ ęgritudini nulla conſtantia opponiť, ſed oēs perturbationes iudicio cenſent fieri,& opinione.itaq; eas diffiniunt preſſius,vt intelligať non modo quā vitioſe,ſed ēt quā in noſtra ſint poteſtate.eſt igitur ægritudo, opinio recens mali pſentis, in quo demitti contrahiq́; animo rectum eſſe videatur. Lętitia opinio recens boni prgſentis,in quo efferri rectum eſſe videatur.Metus opinio impendentis mali, quod intollerabile eſſe videatur.Libido opinio venturi boni, quod, ſit ex vſu, iam prgſens eſſe,atq; adeſſe.ſed q̄ iudicia quasq́; opiniones perturbationum eſſe dixi, non in eis perturbationes ſolum poſitas eſſe dicunt,uerum illa ēt,q́ efficiuntur perturbationibus,vt ægritudo quaſi morſum aliquem doloris efficiat, metus receſſum quendā animi, & fugā, lætitia profuſam hilaritatē,libido, effrenatā appetētiā. opinionem autem, quam in omnes diffinitiones ſuperiores incluſimus, volunt eſſe imbecillam aſſenſionem. ſed in ſingulis pturbationibus partes eiuſdē generis plures ſubijciuntur. vt ęgritudini inuidētia(vtēdum eſt.n.docendi cauſa verbo minus vſitato,quoniā inuidia nō in eo, qui inuidet,

ſolum

ſolum dicitur,ſed ét in eo,cui ïuidetur)æmulatio, obtrectatio,miſericordia,angor,luctus,mæror,erumna,dolor,lamentatio,ſolicitudo,moleſtia, afflictatio,deſperatio.& ſi qua ſunt de genere eodẽ. ſub metum autem ſubiecta ſunt pigritia, pudor, terror,timor,pauor,exanimatio,conturbatio,formido.Voluptati maleuolentia lætans malȯ alieno,delectatio,iactatio,& ſimilia.Libidini ira, excandeſcentia,odium,inimicitia,diſcordia,iñdigẽtia,deſiderium,& cætera eiuſmodi.hæc aũt diffiniunt hoc modo, Inuidentiam eſſe dicunt ægritudinem ſuſceptam propter alterius res ſecundas, q̃ nihil noceat inuidenti. nam ſi quis doleat eius rebus ſecundis, à quo ipſe lædatur, non recte dr̃ inuidere:vt ſi Hectori Agamemnon.qui aũt, cui alterius commoda nihil noceant, tñ eum doleat his frui,is inuidet profecto. Aemulatio autem dupliciter illa quidem dicitur,vt in laude, et in vitio nomen hoc ſit.nam & imitatio virtutis æmulatio dr̃; ſed ea nihil hoc loco vtimur; eſt.n.laudis:& eſt æmulatio ægritudo,ſi eo, quod cõcupierit,alius potiatur,ipſe careat, Obtrectatio aũt eſt ea,quam intelligi zelotypiam volo,ægritudo, ex eo, quod alter quoq; potiatur, quod ille ipſe concupiuerit. Miſericordia eſt ægritudo ex miſeria alterius iniuria laborantis:nemo enim parricidæ aut proditoris ſupplicio miſericordia commouet̃. Angor eſt ægritudo premens Luctus ægritudo ex eius, qui charus fuerit, interitu acerbo. Mæror ægritudo flebilis.Erumna ægritudo laborioſa.Dolor

lor ægritudo crucians. Lamentatio ægritudo cum eiulatu. Solicitudo ægritudo cum cogitatione. Moleſtia ægritudo permanens. afflictatio ægritudo cum vexatione corporis. Deſperatio ægritudo ſine vlla rerum expectatione meliorum. Quæ aũt ſubiecta ſunt ſub metu, ea ſic diffiniunt: Pigritiã metum conſequentis laboris: Terrorem metum concucientem; ex quo fit, vt pudorem rubor, terrorem pallor, & tremor, & dentium crepitus conſequatur: Timorem metum mali appropinquantis: Pauorem metum mentem loco mouentem; ex quo illud Ennij,

„ *Tum pauor ſapientiam mihi omnem ex animo expectorat:*

Examinationem metum ſubſequentem, & quaſi comitem pauoris; Conturbationem metum excucientem cogitata: Formidinem metum permanẽtem. Voluptatis autem partes hoc modo deſcribunt. vt Maleuolentia ſi voluptas ex modo alterius ſine emolumẽto ſuo. Delectatio uoluptas ſuauitate auditus animum deliniens: & qualis eſt hæc aurium, tales ſunt oculorum, & tactionum, & odorationum, & ſaporum; quæ ſunt omnes vnius generis, ad perfudendum animum tanquam illiquefactæ voluptates. Iactatio eſt voluptas geſtiens, & ſe efferens inſilentius. Quæ autem libidini ſubiecta ſunt, ea ſic definiunt, vt Ira ſit libido puniendi eius, qui videatur læſiſſe iniuria. Excandeſcentia autem ſit ira naſcens, & modo exiſtens: quæ θύμωσις Græce dicitur: Odiũ ira ĩueterata;

rata: Inimicitia ira vlciſcendi tẽpus obſeruans; Diſcordia ira acerbior, intimo odio, & corde con cepta: Indigentia libido inexplebilis: Deſideriũ libido eius, qui non dũ adſit, videndi. diſtinguunt illud ẽt, vt ſit libido earũ rerũ, q̃ dicuntur de quo dã, aut quibuſdã, q̃ κατηγορήματα dialectici appel lant: vt hẽre diuitias, capere honores. Indigentia libido rerũ ipſarum eſt, vt honorum, vt pecuniæ. oĩum autẽ ꝑturbationum fontẽ eſſe dicunt intem perantiam: q̃ eſt à tota mente, & à recta ratione defectio, ſic auerſa à ꝓſcriptione rationis, vt nul lo modo appetitionis animi nec regi, nec contine ri queant. quẽadmodũ igitur tẽperãtia ſedat ap petitiones, & efficit, vt hæ rectæ rationi pareãt conſeruatq; conſiderata iudicia mentis: ſic huic inimica intemperãtia omnem animi ſtatum in flãmat, conturbat, incitat. itaq; & ægritudines, & metus, & reliquæ perturbationes oẽs gignun tur ex ea. quẽadmodum cum ſanguis corruptus eſt, aut pituita redundat, aut bilis, ĩ corpore mor bi ægrotationesq; naſcuntur: ſic prauarum opinio num conturbatio, & ipſarum inter ſe repugnan tia ſanitate animũ ſpoliat, morbisq; perturbat. ex perturbationibus aũt primum morbi cõficiuntur q̃ vocant illi νοσήματα; eaq; quę ſunt eis morbis contraria, quæ habent ad res certas vitioſam of fenſionem, atq; faſtidium; deinde ægrotationes, q̃ appellantur à Stoici ἀῤῥωστήματα; hisq; item oppoſitæ contrariæ offenſiones. hoc loco nimium operæ conſumitur à Stoicis, maxime à Cryſippo,

dum

dum morbis corporum cõparatur morborum animi ſimilitudo. qua oratione minime neceſſaria ꝑtermiſſa, ea q̃ rem continent, pertractemus. Intelligatur igitur, perturbationem, iactantibus ſe opinionibus inconſtanter & turbide, in motu eſſe ſemper. cum autem hic feruor, concitatioq; animi inueterauerit, & tanquam in venis, medullisq; inſederit; tum exiſtit & morbus, & ægrotatio, et offenſiones eæ, quæ ſunt eis morbis, ægrotationibusq; contrariæ. hæc, quæ dico, cogitatione quidem inter ſe differũt, re vero copulata ſunt, eaq; oriuntur ex libidine, & lætitia. nam cum eſt concupita pecunia, nec adhibita continuo rõ, quaſi q̃dam Socratica medicina, quæ ſanaret eã cupiditatem; permanat in venas, & inhæret in viſceribus illud malum, exiſtitq; morbus, & ægrotatio: q̃ auelli inueterata non poſſunt: eiq; morbo nomen eſt auaritia ſimiliterq; cæteri morbi, vt gloriæ cupiditas, vt mulieroſitas, vt ita appellem eã quę Græci φιλογυνεια dr̃ cæteriq; ſimiliter morbi ægrotationesq; naſcuntur. quæ autem hi ſunt contraria, ea naſci putantur à metu, vt odium mulierum, quale in μισογυνεία eſt, vt in hominũ vniuerſum genus, qđ accepimus de Timone, qui μισάνθρωπος appellat̃; vt inhoſpitalitas eſt. quæ omnes ægrotationes animi ex quodam metu naſcuntur earum rerum, quas fugiunt, & oderunt. definiunt aũt animi ægrotationem, opinionẽ vehementem de re nõ expetenda, tãquã valde expetenda ſit, inhærentẽ, & penitus inſitam. quod

autē naſcitͣ ex offenſione, ita definiunt, opinionē vehementē de re non fugienda, inhærentem, & penitus inſitam, tanquam fugienda. hæc autē opinatio eſt, iudicare ſe ſcire, quod neſciat. Aegrotationi autem talia q̄dam ſubiecta ſunt, auaritia, ambitio, mulieroſitas, peruicatia, liguritio, vinolentia, cupedia, & ſi qua ſunt ſimilia. eſt aūt auaritia opinatio vehemens de pecunia, quaſi valde expetēda ſit, inhærens et penitus inſita. ſimiliſq; eſt eiuſdem generis diffinitio reliquarū. Offenſionum aūt diffinitiones ſunt eiuſmodi, vt inhoſpitalitas ſit opinio vehemens valde fugiendū eſſe hoſpitem, eaq; inhærens & penitus inſita. ſimiliter definitur & mulierum odium, vt Hippolyti, & vt Timonis gn̄is humani. Atque vt ad valetudinis ſimilitudinē veniā, eaq; collatione vtamur aliquādo, ſed parcius q̄ ſolent Stoici: vt ſunt alij ad alios morbos procliuiores: itaq; dicimus grauedinoſos quoſdā, quoſdā terminoſos, non quia ſemper ſint, ſed quia ſæpe ſint. alij ad metum, alij ad aliam perturbationem. ex quo in alijs anxietas, vnde anxij, in alijs iracundia dicitur: quæ ab ira differt: eſtq; aliud iracundum eſſe, aliud iratum, vt differt anxietas ab angore: neque enim oēs anxij, qui anguntur aliquando: neq; anxij, ſemper anguntur: vt inter ebrietatem & ebrioſitatem intereſt: aliudq; eſt eſſe amatorē, aliud amantē. atq; hæc aliorū ad alios morbos procliuitas late patet: nā pertinent ad omnes perturbationes. in multis etiam vitijs apparet: ſed nomen res non

habet.

habet.ergo inuidi,& maleuoli,liuidi, & timidi, & miſericordes,quia procliues ad eas perturbationes,non quia ſemper feruntur.hæc igitur procliuitas ad ſuum quodq; genus à ſimilitudine corporis ægrotatio dicitur, dum ea intelligatur ad ægrotandum procliuitas.ſed hæc in bonis rebus, ꝙ alij ad alia bona ſunt aptiores,facilitas nominetur;in malis procliuitas,vt ſignificet lapſionem; in neutris habeat ſuperius nomen: quo modo aũt in corpore morbus,ægrotatio,& vitium, ſic in animo. Morbum appellant totius corporis corruptionem: Aegrotationem morbum cum imbecillitate: Vitium,cum partes corporis inter ſe diſſidiſſent.ex quo prauitas mẽbrorum,diſtortio, deformitas.itaq; illa duo,morbus, & ægrotatio,ex totius valetudinis corporis cõquaſſatione, & ꝑturbatione gignuntur, vitium aũt integra valetudine ipſum ex ſe cernitur.ſed in animo tm̃ modo cogitatione poſſumus morbum ab ægrotatione ſeiungere.vitioſitas aũt eſt habitus, aut affectio in tota vita inconſtans, & à ſe ipſa diſſentiens. ita fit, vt in altera corruptione opinionũ morbus efficiatur,& ægrotatio, in altera inconſtantia, & repugnantia: non.n.omne vitium partes hẽt diſſentiẽtes,vt eorũ. qui non longe à ſapiẽtia abſunt,affectio eſt illa quidem diſcrepans à ſe ipſa, dum eſt inſipiens,ſed nõ diſtorta, nec praua.morbi autem & ægrotationes partes ſunt vitioſitatis:ſed perturbationes ſint ne eiuſdẽ partes,quæſtio eſt: vitia enim affectiones ſunt manentes,ꝑ-

turbationes autem mouentes, vt non poſſint affe ctionum manentium partes eſſe. atq; vt in malis attingit animi naturā corporis ſimilitudo, ſic & in bonis: ſunt.n. in corpore pcipua, pulchritudo, vires, valetudo, firmitas, velocitas: ſunt item in animo, corporis temperatio, cum ea congruunt inter ſe, è quibus cōſtamus; ſanitas ſic animi dr, cum eius iudicia, opinionesq́: concordant. eaq́ue eſt animi virtus: quā alij ipſam temperantiā dicunt eſſe, alij obtemperantem tēperantiæ pceptis & eā ſubſequentem, nec habentem vllā ſpeciem ſuam; ſed, ſiue hoc, ſiue illud ſit, in ſolo eſſe ſapiente. eſt autē q̄dā animi ſanitas, q̄ in inſipientē etiā cadat, cum curatione medicorum pturbatio mentis aufertur. & vt corporis eſt quædā apta figura mēbrorum, cum coloris quadā ſuauitate, eaq́; dr pulchritudo: ſic in animo opinionum, iudiciorumq́; æquabilitas, & conſtantia, cum firmitate quadā, & ſtabilitate virtutem ſubſequens, aut virtutis vim ipſam continens, pulchritudo vocatur. itemq́; viribus corporis, & neruis, & efficacitati ſimiles, ſimilibus quoque verbis, animi vires nominantur. velocitas autem corporis, celeritas appellatur: quę eadem ingenij ét laus hr, propter animi multarum rerum breui tpe percurſionem. illud animorum corporumq́; diſſimile eſt, quòd animi valentes morbo tentari non poſſunt, corpora poſſunt: ſed corporum offenſiones ſine culpa accidere poſſunt, animorum non item. quorum omnes morbi, & perturbationes ex aſper-

ſpernatione rationis eueniunt: itaque in hominibus ſolum exiſtunt: nam beſtiæ ſimile quiddam faciunt, ſed in perturbationes non incidunt. inter acutos autem, & hebetes intereſt, quod ingenioſi, vt æs Corinthium in eruginem, ſi illi in morbum & incidunt tardius, & recreãtur ocius; hebetes non item. nec vero in omnem morbum, ac perturbationem animus ingenioſi cadit: non. n. multa efferata, & immania: quædam autem humanitatis quoque habent primam ſpeciem, vt in miſericordia, ægritudo, metus: ægrotationes autem & morbi animorum difficilius euelli poſſe putantur, q̃ ſumma illa vitia, q́ virtutibus ſunt contraria: morbis. n. manentibus, vitia ſublata eſſe non pñt, quia non tam celeriter ſanantur, q̃ illa tolluntur. habes ea, quæ de ꝑturbationibus enucleate diſputant Stoici: q́ logica appellant, quia diſſeruntur ſubtilius. è quibus, qm̃ tanquam è ſcrupuloſis cotibus enauigabit oratio, reliquæ diſputationis curſum teneamus: modo ſatis illa dilucida dixerimus pro rerum obſcuritate. A. Prorſus ſatis: ſed ſi qua diligentius erunt cognoſcenda, quæremus aliàs: nunc vela, quæ modo dicebas, expectamus, & curſum. M. Quando & alijs locis de virtute diximus, & ſæpe dicendum (erit pleraq; enim quæſtiones, quæ ad vitam, moresq́; pertinẽt, à virtutis fonte ducuntur) quãdo igitur virtus eſt affectio animi, conſtans, conueniensq́; laudabiles efficiens eos, in quibus eſt, et ipſa per ſe ſua ſponte, ſeparata etiam vtilitate,

laudabilis: ex eà proficiſcuntur honeſtæ voluntates, ſententiæ, actiones, omniſq; recta ratio: quãquã ipſa virtus breuiſſime recta rõ dici poteſt. huius igitur virtutis contraria eſt vitioſitas: ſic.n. malo, q̃ malitiã appellare eam, quã Græci κακίαν appellant: nã malitia certi cuiuſdã vitij nomen eſt, vitioſitas omniũ. ex qua cogitantur perturbationes, q́ ſunt, vt paulo ante diximus, turbidi animorum, cõcitatiq; motus, auerſi à ratione, & inimiciſſimi mentis, vitæq; tranquille: importãt enim ægritudines anxias, atq; acerbas, animoſque affligunt, & debilitant metu. ijdẽ inflãmant appetitione nimia: quã tum cupiditatẽ, tum libidinem dicimus, impotentiã quandã animi à temperantia, & moderatione plurimũ diſſidentẽ. q́ ſi qñ adepta eſt id, qđ ei fuerit concupitum: tum fert alacritatẽ, vt nihil eſſe conſtet, qđ agat, vt ille, qui voluptatẽ animi nimiam ſummum eſſe errorem arbitratur. eorum igitur malorum in vna virtute poſita ſanatio eſt. quid autẽ eſt nõ miſerius ſolum, ſed fœdius ẽt, & deformius, q̃ ægritudine quis afflictus, debilitatuſq; iacens? cui miſeriæ proximus eſt, is, qui appropinquans aliquod malum metuit, exanimatuſq; pendet animi. quã vim ſignificantes mali, poetæ impẽdere apud inferos ſaxum Tantalo faciunt, ob ſcelera, animiq; impotentiam, & ſuperbiloquentiam. ea communis pœna ſtultitiæ eſt: omnibus. n. quorum mens abhorret à ratione, ſemper aliquis alijs dolor, alijs terror impendet. atque vt hæ tabificæ mentis

tis perturbationes ſunt; ægritudinem dico,& mẽ tũ: ſic hilariores illæ, cupiditas auide ſemper aliquid expetens,& inanis alacritas, id eſt lætitia geſtiens non multũ differunt ab ementia. ex quo intelligitur, qualis ille ſit, quem tum moderatum aliàs modeſtũ,& tẽperantem, aliàs conſtantem continentemq; dicimus. non nunquam hæc eadẽ vocabula ad frugalitatis nomen, tanquam ad caput, referre volumus. ꝙ niſi eo nomine virtutes continerentur, nunquam illud ita peruulgatum eſſet, vt iã prouerbij locum obtineret, hominem frugi omnia recte facere. qđ idem cum Stoici de ſapiente dicunt, nimis admirabiliter, nimiſq; magnifice dicere videntur. ergo is, quiſquis eſt, qui moderatione,& conſtantia quietus animo eſt ſibiq; ipſe placatus, vt neq; tabeſcat moleſtijs, neque frangatur timore, nec ſitienter quid appetẽs ardeat deſiderio, nec alacritate futili geſtiẽs deliqueſcat; is eſt ſapiens, quem q̃rimus; is eſt beatus, cui nihil humanarum rerum aut intolerabile ad demittendũ animũ, aut nimis lætabile ad efferendũ videri põt. quid.n. videatur ei magnum in rebus humanis, cui æternitas omnis, totiuſq; mundi nota ſit magnitudo? nam quid aut in ſtudijs humanis, aut in tã exigua vitæ breuitate magnum ſapienti videri poteſt, qui ſemper animo ſic excubat, vt ei nihil improuiſum accidere poſſit, nihil inopinatũ, nihil omnino nouum? atq; idẽ ita acrẽ in omnes partes aciem intendit, vt ſemper videat ſedem ſibi, ac locum ſine moleſtia,

atq;

atq; angore viuendi, vt quemcunq; caſum fortu na inuexerit hunc apte & quiete ferat. quod qui facit, non ægritudine ſolum vacabit, ſed ét perturbationibus reliquis omnibus. his aũt vacuus animus perfecte atq; abſolute beatos efficit: idémque concitatus, & abſtractus ab integra, certaq; rõne, non conſtantiã ſolum amittit, verum etiã ſanitatem. quocirca mollis & eneruata putãda eſt Peripateticorum rõ, & oratio qui perturbari animos neceſſe eſſe dicunt, ſed adhibent modũ quendã, quem vltra progredi non oporteat. modum tu adhibes vitio? an vitium nullum eſt, non parere rationi? an rõ parum præcipit, nec bonum illud eſſe, quod aut cupias ardenter, aut adeptus te efferas inſolenter? nec porrò malum, quo aut oppreſſus iaceas, aut, ne opprimare mente vix conſtes? eaq; omnia aut nimis triſtia, aut nimis læ ta errore fieri? qui ſi error ſtultis extenuẽt, die, vt cum res eadem maneat, aliter ferat inuetera ta, aliter recentia, ſapientem ne attingat quidẽ omnino. etenim quis erit tãdẽ modus iſte? quæramus. n. modum ægritudinis, in qua operæ pluri mum ponitur. ægre tuliſſe P. Rutilium fratris re pulſam conſulatus, ſcriptum apud Fannium eſt: ſed tñ trãnſiſſe modum vr̃, quippe qui ob eã cauſam à vita receſſerit. moderatius igiẽ ferre debuit. quid, ſi, cũ id ferret modice mors liberorum acceſſiſſet? nata eſſet ægritudo noua, ſed ea modica. magna tñ facta eſſet acceſſio. quid ſi deinde do lores graues corporis, ſi bonorum amiſſio, ſi cæ-

citas

citas, ſi exilium, ſi pro ſingulis malis ægritudines accederent? ſumma ea fieret, quæ non ſuſtineret qui modum igitur vitio quærit, ſimiliter facit, ut ſi poſſe putet eum, qui ſe è Leucade præcipitauerit ſuſtinere ſe, cum velit: vt. n. id non poteſt, ſic animus perturbatus, & incitatus ne cohibere ſe pōt, nec, quo loco vult inſiſtere omnino: quæque creſcentia pernicioſa ſunt, eadem ſunt vitioſa naſcentia. ægritudo aũt cæteræq; ꝑturbationes amplificatæ certe peſtiferæ ſunt: igitur ét ſuſceptæ continuo in magna peſtis parte verſantur: etenim ipſæ ſe impellunt, vbi ſemel à ratione diſceſſum eſt; ipſaq; ſibi imbecillitas ĩdulget, in altumque prouehitur imprudens, nec reperit locum conſiſtendi, quamobrem nihil intereſt vtrum moderatas perturbationes approbent, an moderatam iniuſtitiam, moderatam ignauiam, moderatam intemperantiam. qui. n. vitijs modum apponit is partem ſuſcipit vitiorum. quod cum ipſum per ſe odioſum eſt, tum eo moleſtius, quia ſunt in lubrico, incitataq; ſemel in procliue labuntur, ſuſtinerique nullo mō pñt. Quid, ꝙ ijdem Peripatetici perturbationes iſtas, quas nos extirpandas putamus, non modo naturales eſſe dicunt, ſed ét vtiliter à natura datas? quorum eſt talis oratio: Primum multis verbis iracundiam laudant: cotem fortitudinis eſſe dicunt, multoq; & in hoſté, & in improbum ciuem vehemẽtiores iratorum impetus eſſe: leues autem ratiunculas eorum, qui ita cogitarent: prælium rectum eſt hoc

fierii

fieri:cõuenit dimicare pro legibus, pro libertate, pro patria. hæc nullã habent vim, niſi ira excan duit fortitudo. nec vero de bellatoribus ſolum di ſputant. imperia ſeueriora nulla eſſe putant ſine aliqua acerbitate iracundiæ. oratorem deniq; nõ modo accuſantem, ſed ne defendentem quidem probant ſine aculeis iracundiæ. quã etiã ſi nõ ad-ſit, tñ verbis atq; motu ſimulandam arbitrantur vt auditoris iram oratoris incendat actio. virum denique videri negant. qui iraſci neſciat. eamq;, quam lænitatem nos dicimus, vitioſo lentitudinis nomine appellant. nec vero ſolum hanc libinem laudant (eſt.n.ira, vt modo diffiniui, vlciſcẽdi libido) ſed illud ipſum genus vel libidinis, vel cupiditatis ad ſummam vtilitatem eſſe dicunt à natura datum: nihil.n. quenquã, niſi qđ libeat, pclare facere poſſe. noctu ambulabat in publico Themiſtocles, ꝙ ſomnum capere non poſſet; quęrentibusq; reſpondebat, Milciadis trophæis ſe è ſomno ſuſcitari. cui non ſunt auditæ Demoſthenis vigiliæ? qui dolere ſe aiebat, ſi quando opificum antelucana victus eſſet induſtria. philoſophiæ denique ipſius principes nunquam in ſuis ſtudijs tã tos progreſſus ſine flagrãti cupiditate facere potuiſſent. vltimas terras luſtraſſe Pythagorã. Democritum, Platonem accepimus: vbi enim quid eſſet quod diſci poſſet, eò veniendum iudicauerunt. num putamus hæc fieri ſine ſummo cupiditatis ardore potuiſſe? ipſam ægritudinem, quam nos vt tetram, & immanem beluam fugiendam

eſſe

eſſe diximus, non ſine magna vtilitate à natura dicunt conſtitutam, vt homines caſtigationibus, reprehenſibus ignominijs affici ſe in delicto dolerent, impunitas enim peccatorum data videtur eis, qui & ignominiam, & infamiam ferunt ſine dolore morderi. eſt melius conſcientia. ex quo eſt illud è vita ductum ab Afranio. nam cum diſſolutus filius, heu me miſerum, dixiſſet; tum ſeuerus pater,

„ Dummodo doleat aliquid, doleat quod iubet.

Reliquas quoq; partes ægritudinis vtiles eſſe dicunt, miſericordiam ad opem ferendam, & calamitates hominum indignorum ſubleuandas: ipſũ illud æmulari, obtrectare non eſſe inutile; cũ aut ſe non idem videat conſecutum, quod alium; aut alium idem, quod ſe: metum vero ſi qs ſuſtuliſſet omnem uitæ diligentiam ſublatam fore, q́ ſumma eſſet in eis, qui leges, qui magiſtratus, qui paupertatem, qui ignominiã, qui mortem, qui dolorem timerent. hæc tñ ita diſputant, vt reſecanda eſſe fateantur, euelli penitus dicant nec poſſe: nec opus eſſe: vt in omnibus ferè rebus mediocritatem eſſe optimam exiſtiment. q́ cum exponunt? nihil ne tibi videnẽ, an aliquid dicere? A. Mihi vero dicere aliquid: itaq; expecto, quid ad iſta. M. Reperiam fortaſſe: ſed illud ante. vides ne, quanta fuerit apud Academicos verecundia? planè. n. dicunt q̃d ad rem pertineat. Peripateticis reſpondẽ à Stoicis. digladientur illi per me licet; cui nihil eſt neceſſe, niſi vbi ſit illud, q̃d veriſimillimũ

videatur

videatur, inquirere quid eſt igitur, qđ occurrat ĩ hac q̃ſtione, è qua poſſit attingi aliquid veriſimile, quo longius mens humana progredi non pōt? definitio perturbationis. qua recte Zenonem vſū puto. ita. n. definit, vt perturbatio ſit aduerſa ratione contra naturam animi commotio: vel breuius, vt perturbatio ſit appetitus vehementior: vehementior autem intelligatur is, qui procul abſit à naturę conſtantia. quid ad has definitiones poſſim dicere? atqui hæc pleraq; ſunt prudenter, acuteq; differentium. illa quidem ex rhetorum pompa, ardores animorum, cotesq; virtutū. an vero vir fortis, niſi ſtomachari cœperit, nō poteſt fortis eſſe? gladiatorum id quidem. quāquam in eis ipſis uidemus ſæpe conſtantiam. colloquuntur, congrediuntur quęruntur, aliquid poſtulant, vt magis placati, quàm irati eſſe videantur. ſed in illo genere ſit ſanè Pacideianus aliquis hoc animo, vt narrat Lucilius.

„ Occidam illum equidem, & uincam, ſi id quæritis, inquit.
„ Verum illud credo fore, in os prius accipiā ipſe,
„ Quàm gladium in ſtomacho, ſura, ac pulmonibus ſiſto.
„ Odi hominē: iratus pugno: nec longius quidquam
„ Vobis, quàm dextræ gladiū dū accōmodet alter:
„ Vſque adeo ſtudio, atq; odio illius, efferor ira.

at ſine hac gladiatoria iracundia videmus progredientem apud Homerum Aiacem multa cum hilaritate, cum depugnaturus eſſet cū Hectore. cuius,

ius,ut arma ſumpſit, ingreſſio lętitiam attulit ſocijs,terrorem autem hoſtibus: ut ipſum Hectorē, quemadmodum eſt apud Homerum,toto pectore tremētem prouocaſſe ad pugnam pœniteret. atq; hi collocuti inter ſe,priuſquam manū confererēt, leniter & quiete , nihil ne in ipſa quidem pugna iracunde,rabioſéue fecerunt. ego ne Torquatum quidem illum,qui hoc cognomen inuenit, iratum exiſtimo Gallo torquem detraxiſſe;nec Marcellū apud Claſtidiū ideo fortem fuiſſe,quia fuerit iratus.de Africano quidē,quia notior eſt nobis propter recentem memoriam,uel iurare poſſum, nō illum iracundia tum inflammatum fuiſſe, cum in acie M. Alienum Pelignum ſcuto protexit,gladiumq; hoſti in pectus infixit.de L.Bruto fortaſſe dubitarim , an propter infinitum odiū tyranni effrenatius in Aruntē inuaſerit:video.n.vtrumq; cōminus ictu cecidiſſe cōtrario. quid igit̄ huc adhibetis irā?an fortitudo,niſi inſanire cœperit impetus ſuos non habet? quid? Herculem,quem in cœlum iſta ipſa,quā uos iracundiā eſſe vultis,ſuſtulit,fortitudo , iratum ne cenſes cōflixiſſe cum Erymanthio apro; aut leone Nemęo? an etiam Theſeus Marathonij tauri cornua comprehendit iratus?uide,ne fortitudo minime ſit rabioſa,ſitq; iracundia tota leuitatis.neque. n.eſt illa fortitudo.q̄ rationis expers eſt.contemnendę ſunt humanę res:negligenda mors eſt:patibiles & dolores, et labores putandi. hęc cum conſtituta ſint iudicio,atque ſententia,tum eſt robuſta illa , & ſtabilis

bilis

bilis fortitudo. niſi forte q̃ vehementer, acriter, animoſe fiunt, iracunde fieri ſuſpicamur. mihi vero ne Scipio quidem ille Pontifex maximus, qui hoc Stoicorum verum eſſe declarauit, nunquam iratum eſſe ſapientem: iratus vŕ fuiſſe Ti. Graccho, tum, cum Cõſulem languentem reliquit, atq; ipſe priuatus. vt ſi conſul eſſet, qui Remp. ſaluã eſſe vellet, ſe ſequi iuſſit. neſcio. ecquid ipſi nos fortiter in rep. fecerimus. ſi quid fecimus, certe irati non fecimus. an eſt quidquã ſimilius inſaniæ, q̃ ira? q̃ bene Ennius initium dixit inſaniæ. color, vox, oculi, ſpiritus, impotentia dictorum, atque factorum quam partem habent ſanitatis? quid Achille Homerico fœdius? quid Agamemnone in iurgio? nam Aiacem quidem ira ad furorem, mortemq; perduxit. non igitur deſiderat fortitudo aduocatam iracundiam. ſatis eſt inſtructa, armata, parata per ſeſe. nam iſto modo quidem licet dicere vtilem vinolentiam ad fortitudinem, vtilem etiam dementiam, ꝙ & inſani, & ebrij multa faciunt ſępe vehementius,

„ *Semper Aiax fortis fortiſſimus tamẽ in furore:*
„ *Nam facinus fecit maximum, cum, Danais inclinantibus,*
„ *Summam rem perfecit manus, pręlium, cum reſtituit inſaniens.*

dicam⁹ igiť vtilem inſaniam. tracta definitionem fortitudinis: intelliges eã ſtomacho nõ egere. fortitudo eſt igitur animi affectio legi sũmę in perpetiendis rebus, obtemperans, vel conſeruatio ſtabilis

bilis iudicij i eis rebus, q́ formidoloſę vident, ſubeundis, & repellendis; vel ſcientia rerum formidoloſarū, contrariarumq́; pferendarum, aut omnino negligendarū, conſeruans earum rerum ſtabile iudicium. vel breuius. vt Chryſippus. nā ſuperiores definitiones erant Sphæri, hominis in primis bene definientis, vt putant Stoici: ſunt. n. omnino oēs ferè ſimiles: ſed declarant cōmuneis notiones alia magis alia. quo modo igitur Chryſippus? fortitudo eſt, inquit, ſcientia perferendarum rerum, vel affectio animi in patiendo, ac perferēdo, ſummæ legi parens ſine timore. quamuis licet inſectemur iſtos, vt Carneades ſolebat: metuo, ne ſoli philoſophi ſint. q́. n. iſtarum definitionum nō aperit notionem noſtrā, quā habemus oēs de fortitudine, tectam, atq; inuolutā? qua aperta, quis eſt, qui aut bellatori, aut imperatori, aut oratori quærat aliquid, neq; eos exiſtimet ſine rabie qdquam fortiter facere poſſe? quid? Stoici, qui oēs inſipientes inſanos eſſe dicunt, non ne iſta colligunt? remoue perturbationes, maximeq́; iracundiam: iam videbuntur mōſtra dicere. nunc autem ita differunt, ſic ſe dicere, omnes ſtultos inſanire vt male olere omne cœnum. at non ſemper. commoue: ſenties. ſic iracundus non ſemper iratus eſt. laceſſe: iā videbis furentē. quid? iſta bellatrix iracundia, cum domum redij, qualis eſt cum vxore? cum liberis? cum familia? an tum quoque eſt vtilis? eſt igitur aliquid, quod conturbata mens melius poſſit facere, quam conſtans? an quiſquam

poteſt ſine perturbatione mentis iraſci? bene igitur noſtri, cũ oĩa eſſent im morbis vitia, ꝙ nullũ erat iracundia fœdius, iracundos ſolos morboſos nominauerunt. oratorem vero iraſci minime decet, ſimulare non dedecet. an tibi iraſci tum videmur, cum quid in cauſis acrius, & vehementius dicimus? quia? cum iam rebus tranſactis, & præteritis orationes ſcribimus, nũ irati ſcribimus Ecquis hoc animaduertit? Vincite, nũ aut egiſſe unquã iratũ Aeſopum, aut ſcripſiſſe exiſtimamus iratũ Acciũ? aguntur iſta pclare, & ab oratore quidẽ melius, ſi mõ eſt orator, quã ab ullo iſtrione: ſed aguntur leniter, & mẽte trãquilla. Libidinem vero laudare, cuius eſt libidinis Themiſtoclẽ; & Demoſthenẽ mihi profertis additis Pythagorã, Democritum, Platonẽ. quid? vos ſtudia libidinẽ vocatis? quæ vel optimarum rerum, vt ea ſunt, quæ profertis ſedata tamen, et tranquilla eſſe debent. Iam ægritudinem laudare, vnam rem maxime deteſtabilem, quorum eſt tandem philoſophorum? quàm commode dixit Afranius.

„ *Dum modo doleat aliquid, doleat quod lubet: dixit.n. de adoleſcente perdito ac diſſoluto: nos aũt de conſtanti viro, ac ſapienti quærimus. & quidem illam ipſam iram centurio habeat, aut ſignifer, vel cęteri, de quibus dici non neceſſe eſt, ne rhetorũ aperiamus myſteria: vtile eſt.n. vti motu animi, qui vti ratione non põt; nos autem, vt teſtificor ſæpe, de ſapiẽte quærimus. At etiam*

æmulari vtile, eſt obtrectare, miſereri. cur miſereare potius, q̃ feras opem, ſi id facere poſſis? an ſine miſericordia liberales eſſe non poſſumus? nõ enim ſuſcipere ipſi ægritudines propter alios debemus, ſed alios, ſi poſſumus, leuare ægritudine. Obtrectare vero alteri, aut illa vitioſa æmulatione quæ riualitati ſimilis eſt, æmulari, quid hẽt vtilitatis, cum ſit æmulantis angi alieno bono, qđ ipſe non habeat; obtrectantis aũt alieno bono, qđ id ẽt alius habeat? quis id approbare poſſit, ęgritudinem ſuſcipere pro experientia, ſi quid habere velis? nã ſolum habere velle, ſumma dementia eſt. Mediocritates autem malorum quis laudare recte poſſit? quis.n.põt, in quo libido, cupiditasve ſit, non libidinoſus & cupidus eſſe? in quo ira, non iracundus? in quo angor, non anxius? in quo timor non timidus? libidinoſum igitur, & cupidum, & iracundum, & anxium, et timidum cenſemus eſſe ſapientem? de cuius excellentia multa quidẽ dici quamuis fuſe. lateq; poſſint, ſed breuiſſime illo modo, ſapientiam eſſe rerum diuinarum, & humanarum ſcientiam, cognitionemq́;, quæ cã cuiuſq; rei ſit ex quo efficitur, vt diuina imitetur, humana omnia inferiora virtute ducat. in hunc tu igitur, tãquam in mare, quod eſt ventis ſubiectũ, perturbationem cadere tibi dixiſti videri? quid eſt, quod tantam grauitatem, conſtantiãq; perturbet? an improuiſum aliquid, atque repentinum quid poteſt accidere tale ei, cui nihil ſubitũ eſt, quod homini euenire poſſit? Nam

quod aiunt nimia reſecari oportere, naturalia relinqui: quid tandē pōt eſſe naturale, quod idem nimium eſſe poſſit? ſunt.n.omnia iſta ex errorum orta radicibus. quæ euellenda, & extrahenda penitus, non circuncidenda, nec amputanda ſunt. Sed qm̄ ſuſpicor te non tam de ſapiente, q̄ de te ipſo quærere, (illum.n. putas omni perturbatione eſſe liberum, te vis) videamus, quanta ſint, quæ à philoſophia remedia morbis animorū adhibeātur: eſt.n.quædam medicina certe: nec tam fuit hominum generi infenſa, atq; inimica natura, ut corporibus tot res ſalutares, animis nullam inuenerit. de quibus eſt hoc ēt merita melius, ꝙ corporum adiumenta adhibentur extrinſecus, animorum ſalus incluſa in his ipſis eſt. ſed quo maior eſt in eis præſtantia, & diuinior, eo maiore indigent diligentia. itaque bene adhibita ratio cernit, quid optimum ſit; neglecta, multis implicatur erroribus. ad te igitur mihi iam conuertenda omnis oratio eſt: ſimulas.n.quærere te de ſapiēte quæris autem fortaſſe de te. Earum igitur perturbationum, quas expoſui, uariæ ſunt curationes nam neque omnis ægritudo vna ratione ſedatur: alia eſt enim lugenti alia miſeranti, alia inuidenti adhibenda medicina: eſt enim in omnibus quatuor perturbationibus illa diſtinctio, vtrum ad vniuerſam perturbationem, quæ eſt aſpernatio rationis, aut appetitus vehementior, an ad ſingulas, vt ad metum, libidinem, reliquasque melius adhibeatur oratio; & vtrum illud non vi-

deatur ægrè ferendum, ex quo ſuſcepta ſit ægritudo, an omnium rerum tollenda omnino ægritudo: vt ſi quis ægre ferat, ſe pauperem eſſe, id ne diſputes, paupertatem malum non eſſe; an hominem ægre ferre nihil oportere. nimirum hoc melius: ne ſi forte de paupertate non perſuaſeris, ſit ægritudini concedendum: ægritudine aũt ſublata proprijs rationibus, quibus heri vſi ſumus, quodam modo etiam paupertatis malum tollitur. ſed omnis eiuſmodi perturbatio, animi placatione abluatur, illa quidem cum doceas, nec bonum illud eſſe ex quo lætitia aut libido oriatur, nec malum, ex quo aut metus, aut ægritudo. veruntamen hæc eſt certa et ꝓpria ſanatio, ſi doceas, ipſas perturbationes per ſe eſſe vitioſas, nec habere quidquã aut naturale, aut neceſſarium: vt ipſam ægritudinem leniri uidemus, cum obijcimus mœrẽtibus imbecillitatem animi effœminati, cumque eorum grauitatem, conſtantiãq; laudamus, qui non turbulente humana patiantur. quod quidẽ ſolet eis ẽt accidere, qui illa mala eſſe cenſent, ferẽda tñ æquo animo arbitrantur. putat aliquis voluptatẽ eſſe bonum, alius aũt pecuniã: tñ & ille ab intemperantia, & hic ab auaritia auocari poteſt. illa aũt altera ratio, & oratio, quæ ſimul & opinionem falſam tollit, & ægritudinem detrahit, eſt ea quidem vtilior, ſed raro proficit, neque eſt ad vulgus adhibenda. quædam autem ſunt ægritudines, quas leuare illa medicina nullo modo poſſit, vt ſi quis ægre ferat, nihil in ſe eſſe virtu-

virtutis, nihil animi, nihil officij, nihil honeſtatis, propter mala is quidem angatur, ſed alia quadã ad eum ſit admouenda curatio, & talis quidem, q̃ poſſit eſſe omnium, ét de cæteris rebus diſcrepã tium philoſophorum: inter oẽs.n.conuenire oportet, commotiones animorũ à recta ratione auerſas eſſe vitioſas, vt ét, ſi nec mala ſint illa, q̃ metum, ægritudinem ve, nec bona, quæ cupiditatem lætitiam ve moueant, tñ ſit vitioſa ipſa commotio: conſtantem.n.volumus quendam, ſedatũ grauem, humana omnia prementem illum eſſe, quẽ magnanimum, & fortem virum dicimus: talis autem nec mærens, nec timens, nec cupiens, nec geſtiens eſſe quiſquam poteſt: eorum.n.hæc ſunt, qui euentus humanos ſuperiores, q̃ ſuos animos eſſe ducunt. quare omnium philoſophorum, vt ante dixi, vna ratio eſt medendi, vt nihil, quale ſit illud quod perturbet animum, ſed de ipſa ſit perturbatione dicendum itaq; primum in ipſa cupiditate, cum id ſolum agitur, vt ea tollatur, nõ eſt quærendum, bonum illud nec ne ſit, quod libidinem moueat: ſed libido ipſa tollenda eſt: vt ſiue, quod honeſtum eſt, id ſit ſummum bonum, ſiue voluptas, ſiue horum vtrunque coniunctum, ſiue illa tria genera bonorum, tamen, etiam ſi virtutis ipſius vehementior appetitus ſit, eadem ſit omnibus ad deterrendum adhibenda ratio. continet autem ſedationem animi humana in cõſpectu poſita natura; quæ quo facilius expreſſa cernatur, explicanda eſt oratione cõmunis conditio, lexq;

vitæ.

vitæ. itaq; non ſine cauſa cum Oreſtem fabulam doceret Euripides primos tres verſus reuocaſſe dicitur Socrates:

„ Neque tam terribilis vlla fando oratio eſt,
„ Neque ſors, neque ita cœlitum inuectum malum
„ Quod non natura humana patiendo ferat.

eſt autem vtilis ad perſuadendum ea, quæ acciderunt, ferri & poſſe, & oportere, enumeratio eorum, qui tulerunt. etſi ægritudinis ſedatio & heſterna diſputatione explicata eſt, & in conſolationis libro, quem in medio (non. n. ſapientes eramus) mærore, & dolore conſcripſimus: quodq; uetat Chryſippus ad recentes quaſi tumores animi remedium adhibere, id nos fecimus, naturæque vim attulimus, vt magnitudini medicinæ doloris magnitudo concederet. Sed ægritudini, de qua ſatis eſt diſputatum, finitimus eſt metus. de quo pauca dicenda ſunt. Eſt. n. metus, vt ægritudo pſentis ſic ille futuri mali. itaque non nulli ægritudinis partem quandam metum eſſe dicebant. alij autē metum pmoleſtiā appellabant, ꝙ eſt quaſi dux conſequentis moleſtiæ. quibus igitur rationibus inſtantia feruntur, eiſdem contemnuntur ſequentia. nam videndum eſt in vtriſque, ne quid humile, ſummiſſimum, mole effœminatum, fractum, obiectumq; faciamus. ſed quāquā de ipſius metus incōſtātia, imbecillitate, leuitate dicēdū eſt, tñ multum prodeſt ea, quæ metuuntur, ipſa contēnere. itaq; , ſiue caſu accidit, ſiue conſilio, percommode factum, eſt quod eis de rebus, quæ maxi-

me metuuntur, de morte, & de dolore, primo, & proximo die diſputatum eſt: q̃ ſi probata ſunt, me tu magna ex parte liberati ſumus. Ac de malorũ opinione hactenus: videamus nunc de bonorum, ideſt de lætitia, & de cupiditate. Mihi quidem in tota ratione ea, q̃ pertinet ad animi perturbationem, vna res vr̃ cauſam cõtinere, omneis eas eſſe ĩnoſtra poteſtate, omneis iudicio ſuſceptas, omneis voluntarias, hic igĩt error eſt eripiẽdus, hæc detrahenda opinio: atq; vt in malis opinatis tolerabiliora, ſic in bonis ſedatiora ſunt efficienda ea q̃ magna, & lætabilia dicuntur. atq; hoc quidem cõe malorum, & bonorum: vt ſi iã difficile ſit ꝑſuadere, nihil earum rerum, quę perturbent animũ, aut in malis, aut in bonis eſſe habendum, tñ alia ad aliũ motũ curatio ſit adhibenda, aliaque ratione maleuolus, alia amator, alia rurſus anxius, alia timidus corrigendus: atq; erat facile, ſequentẽ eam rationẽ, quæ maxime probatur de bonis, et malis, negare vnquã lætitia affici poſſe inſipientẽ, ꝙ nihil vnquã haberet boni. ſed loquimur nunc more communi. ſint ſanè iſta bona, quæ putanĩ, honores, diuitiæ, voluptates, cæteraq; tñ in eis ipſis potiundis exultans, geſtiensq; lætitia turpis eſt: vt. ſi ridere conceſſum ſit, vituperẽ tñ cachinnatio: eodẽ.n. vitio eſt effuſio animi in lætitia, quo ĩ dolore cõtractio; eademq; leuitate cupiditas eſt in appetendo, qua lętitia in fruendo: et vt nimis afflicti moleſtia, ſic nimis elati lætitia iure iudicantur leues. & cũ inuidere, ægritudinis

ſit;

ſit;malis aũt alienis voluptatem capere, lætitiæ; vtrunque immanitate,& feritate quadam proponenda caſtigari ſolet. atq; vt confidere decet, timere non decet: ſic gaudere decet, lætari non decet,qm̃ docendi cauſam gaudio lætitiam diſtinguimus.illud iam ſupra diximus,fieri contractionem animi recte nunquam poſſe, elationem poſſe :aliter enim Næuianus ille gaudet Hector,

„ Lætus ſum

„ Laudari me abs te pater laudato viro;

aliter ille apud Trabeam Chærea,

„ Læna delinita argento nutum obſeruabit meũ,

„ Quid velim, quid ſtudeam aduenìens digito impellam ianuam:

„ Fores patebunt. de improuiſo Chryſis vbi me aſpexerit,

„ Alacris obuiam mihi veniet complexum exoptans meum,

„ Mihi ſe debet:

quàm hæc pulchra putet,ipſe iam dicet.

„ Fortunam ipſam anteibo fortunis meis.

hæc lætitia q̃ turpis ſit, ſatis eſt diligenter attendentem penitus videre.& vt turpes ſunt,qui efferunt ſe lætitia tum, cum fruuntur venereis voluptatibus:ſic flagitioſi, qui eas inflammato animo concupiſcunt totus vero iſte,qui uulgo appellatur amor(nec hercule inuenio,quo nomine alio poſſit appellari)tãtæ leuitatis eſt,ut nihil uideã, quod putem conferendum.quem Cæcilius,

„ Deum qui non ſummum putet,

„ Aut

„ *Aut ſtultū, aut rerum eſſe imperitū exiſtimet;*
„ *Cui in manu ſit, quem eſſe dementem velit,*
„ *Quem ſapere, quem ſanari, quē in morbū inijci,*
„ *Quem contra amari, quem accerſiri, quē expeti.*

ò pclaram emendatricē vitæ poeticam, quę amorem flagitij, & leuitatis auctorem, in concilio deorum collocandum putet, de comœdia loquor: quę, ſi hęc flagitia non probaremus, nulla eſſet omnino. quid autem ex tragœdia princeps ille Argonautarum?

Tu me amoris magis quàm honoris ſeruauiſti gratia. quid ergo? hic amor Medeę quanta miſeriarum incendia excitauit? atque ea tamen apud alium poetam patri dicere audet, ſe coniugem habuiſſe.

Illum, amor quē dederat, qui plus pollet, potiorque eſt patre. ſed poetas ludere ſinamus, quorum fabulis in hoc flagitio verſari ipſum videmus Iouē. ad magiſtros virtutis, philoſophos veniamus: qui amorē negat ſtupri eſſe, & in eo litigant cum Epicuro, non multū, vt opinio mea fert, mentiente: quis eſt. n. amor iſte amicitię? cur neque deformem adoleſcentē quiſquā amat, neque formoſum ſenem? mihi quidem hęc in Gręcorum gymnaſiis nata conſuetudo videtur: in quibus iſti liberi, & conceſſi ſunt amores. bene igitur Ennius,

„ *Flagitij principiū eſt nudare inter ciues corpora,*

qui vt ſint, ſicut fieri poſſe video, pudici ſoliciti tñ & anxij ſunt eoq; magis, ꝙ ſe ipſi continent, & exercent. atque vt muliebreis amores omittam,

quibus maiorem natura conceſſit: quis aut de Ganymedis raptu dubitat, quid poetę velint; aut nõ intelligit, quid apud Euripidem & loquatur, & cupiat Laius? quid deniq; homines doctiſſimi, & ſummi poetę de ſe ipſis, & carminibus edant, & cantibus? fortis vir in ſua Rep. cognitus, q̃ de iuuenum amore ſcripſit Alcęus? nam Anacreontis quidem tota poeſis eſt amatoria. maxime vero omnium flagraſſe amore Rheginum Ibicum, apparet ex ſcriptis. atq; horum omnium libidinoſos eſſe amoris videmus. philoſophi ſumus exorti, & auctore quidem noſtro Platone, quem non iniuria Dicæarchus accuſat; qui amori auctoritatem tribueremus. Stoici vero & ſapiẽtem amaturũ eſſe dicunt: & amorem ipſum, conatum amicitiæ faciendę ex pulchritudinis ſpecie, definiunt. qui ſi quis eſt in rerum natura ſine ſolicitudine, ſine deſiderio, ſine cura, ſine ſuſpirio, ſit ſanè: vacat enim omni libidine: hæc autem de libidine oratio eſt. ſin autem eſt aliquis amor, vt eſt certe, qui nihil abſit, aut non multum ab inſania; qualis in Leucadia eſt:

Si quidem ſit quiſquam deus, cui ego ſum curæ.
ad id erat Deis omnibus curandum, quemadmodum hic frueretur voluptate.
„ Heu me infelicem.
nihil verius probe & ille,
„ Sanus ne es, qui temere lamentare?
ſic inſanus ſuis etiam videtur. at quas tragœdia effecit,

" *Te Apollo ſancte fer opem teq; omnipotens Neptune inuoco,*

" *Voſq; adeo venti.*

mundum totum ſe ad amorem ſuum ſubleuandũ conuerſurum putat: Venerem vnam excludit, ut iniquam.

" *Nam quid ego te appellem Venus?*

eam præ libidine negat curare quidquam. quaſi vero ipſe non propter libidinem tanta flagitia, & faciat. & dicat. ſic igitur affecto hæc adhibenda curatio eſt, vt ei illud, quod cupiat, oſtendatur quã leue, quã contemnendũ, quã nihil ſit omnino, q̃ facile, vel aliunde, vel alio modo perfici, vel omnino negligi poſſit. adducendus eſt ẽt nonnunquã ad alia ſtudia, ſolicitudines, curas, negocia. loci deniq; mutatione, tanquam ægroti non conualeſcentes, ſæpe curandus eſt. ẽt nouo quodã amore veterem amorem tanquam clauo clauum eijciendũ putant, maxime aũt admonendus, quãtus ſit furor amoris: omnibus. n. ex animi perturbationibus eſt profecto nulla vehementior, vt ſi iam ipſa illa accuſare nolis, ſtupra dico, & corruptelas, & adulteria, inceſta deniq;, quorum omnium accuſabilis eſt turpitudo: ſed vt hæc omittamus, perturbatio ipſa mentis in amore fœda ꝑ ſe eſt, nam vt illa prætercam, q̃ ſunt furoris: hæc ipſa per ſe ſe quam habent leuitatem, quæ videntur eſſe mediocria?

" *iniuriæ,*

" *Suſpiciones, inimicitiæ, induciæ,*

" *Bellum,*

" Bellum pax rurſum. incerta hęc ſi tu poſtules
" Ratione certa facere, nihilo plus agas,
" Quàm ſi des operam vt cum ratione inſanias.
hæc inconſtantia, mutabilitasq; mentis quem nõ ipſa prauitate deterreat? eſt ẽt illud, qđ in omnĩ perturbatione dicitur, demonſtrandum, nullam eſſe niſi opinabilem, niſi iudicio ſuſceptam, niſi voluntariam. etenim ſi naturalis amor eſſet, & amarent omnes, et amarentur, et ſemper amarẽt, & idem amarent, neque alium pudor, alium cogitatio, alium ſatietas deterreret. Ira vero quam quam diu perturbat animum, dubitationem inſaniȩ non habet; cuius impulſu exiſtit etiam inter fratres tale iurgium;
" Quis homo te exuperauit vnquam gentium impudentia?
" Quis autem malitia te?
noſti, quȩ ſequuntur alterius. n. verſibus intorquẽtur inter fratres grauiſſimȩ contumeliȩ: vt facile appareat Atrei filios eſſe, eius, qui meditatur pœnam in fratrem nouam,
" Maior mihi moles, maius miſcendum malum,
" Qui illius acerbum cor contundam, & comprimam. quȩ igitur hȩ erunt moles? audi Thyeſtem ipſum:
" Impius hortatur me frater, vt meos malis miſer
" Manderem natos.
eorum viſcera apponit; quid eſt enim, quò non ꝓgrediatur eodem ira, quò furor? itaq; iratos proprie dicimus exiſſe de poteſtate, id eſt de conſilio

de ra-

de ratione, de mente; horum. n. poteſtas in totum animum eſſe debet. his autem ſunt ſubtrahendi, in quos impetum conātur facere, dum ſe ipſi colligant (quid eſt aūt ſe ipſum colligere, niſi diſſipatas animi partes rurſum in ſuum locum cogere?) aut rogandi, orandiq́; ſunt, vt, ſi quam habent vlciſcendi vim, differant in tempus aliud, dum deferueſcat ira. deferueſcere aūt certe ſignificat ardorem animi inuita ratione excitatum. ex quo illud laudatur Archytæ: qui cum villico factus eſſet iratior, quo te modo inquit, accepiſſem, niſi iratus eſſem? vbi ſunt ergo iſti, qui iracundiā vtilem dicunt? pōt vtilis eſſe inſania? at naturalis eſt, an quidquā eſſe pōt ſecundū naturā, quod ſit repugnante ratione? quo modo autem, ſi naturalis eſſet ira; aut alius alio magis iracundus eſſet, aut finem haberet prius, q̃ eſſet vlta vlciſcendi libido; aut quanquam pęniteret, quod feciſſet per irā? vt Alexandrum Regem videmus: qui cum interemiſſet Clytum familiarē ſuum, vix à ſe manus abſtinuit: tanta vis fuit pœnitendi. quibus cognitis, quis eſt qui dubitet, quin hic quoq; motus animi ſit totus opinabilis, ac volūtarius? quis. n. dubitarit, quin ægrotationes animi, qualis eſt auaritia, glorię cupiditas, ex eo, ꝙ magni æſtimeē ea res, ex qua animus ægrotat, oriantur? vnde intelligi debet, perturbationem quoq; omnē eſſe in opinione. & ſi fidentia, id eſt firma animi confiſio, ſcientia quædam eſt, & opinio grauis, non temere aſſentiens: metus quoq; eſt diffidentia ex-

pectati,

pectati, & impendentis mali. etſi ſpes eſt expectatio boni, mali expectationem eſſe neceſſe eſt metum. vt igitur metus, ſic reliquæ perturbationes ſunt in malo. ergo vt con ſtantia ſcientiæ, ſic perturbatio erroris eſt. qui aũt natura dicuntur iracundi, aut miſericordes, aut inuidi, aut tale qd ij ſunt eiuſmodi conſtituti, quaſi mala valetudine animi, ſanabiles tñ: vt Socrates dr̃, cum multa in conuentu vitia colligiſſet in eum Zopyrus, qui ſe naturã cuiuſq; ex forma perſpicere profitebatur, deriſus eſt à cæteris. qui illa in Socrate vitia non agnoſcerent; ab ipſo aũt Socrate ſubleuatus eſt, cum illa ſibi vitia ineſſe, ſed ratione à ſe deiecta diceret. ergo vt optima quiſq; valetudine affectus, poteſt videri alius, vt natura, ad aliquem morbum procliuior: ſic animus alius ad alia vitia propenſior. qui aũt non natura, ſed culpa vitioſi eſſe dicuntur, eorum vitia conſtãt ex falſis opinionibus rerum bonarum, ac malarũ, vt ſit alius ad alios motus perturbationeſq; procliuior. inueteratio aũt vt in corporibus ægrius depellitur, ſic in animis quoq; perturbatio: citiusq; repentinus oculorũ tumor ſanatur, q̃ diuturna lippitudo depellitur. ſed cognita iam cauſa perturbationum, q̃ omnes oriuntur ex iudicijs opinionũ & voluntatibus, ſit iam huius diſputationis modus. ſcire autem nos oportet, cognitis, quo ad poſſint ab homine cognoſci, bonorum & malorum finibus, nihil à philoſophia poſſe aut maius, aut vtilius optari, quam hæc, quæ à nobis hoc qua-

triduo diſputata ſunt morte.n.contempta, & dolore ad paciendum leuato, adiunximus ſedationem ægritudinis: qua nullum homini maius malum eſt. etſi enim omnis animi perturbatio grauis eſt, nec multum differt ab amentia:tamẽ: ita cæteros cum ſint in aliqua perturbatione aut metus, aut lætitiæ, aut cupiditatis, cõmotos, modo, & perturbatos dicere ſolemus; at eos, qui ſe ægritudini dediderũt, miſeros: afflictos, erũnoſos, calamitoſos. itaque non fortuito factum videtur, ſed à te ratione propoſitum, vt ſeparatim de ægritudine, & de cæteris perturbationibus diſputaremus: in ea eſt enim fons miſeriarum, & caput. ſed & ægritudinis, & reliquorum animi morborum una ſanatio eſt, omnes opinabiles eſſe, & voluntarios eaq; re ſuſcipi, quòd ita rectum eſſe videaẽ, hũc errorem, quaſi radicem omnium malorum, ſtirpitus philoſophia ſe extracturam pollicetur. demus ergo nos huic excolendos. patiamurq; nos ſanari: his enim malis inſidentibus, non modo beati, ſed ne ſani quidem eſſe poſſumus. aut igitur negemus quidquam ratione confici, cum contra nihil ſine ratione recte fieri poſſit: aut, cum philoſophia ex rationum collatione conſtet, ab ea, ſi & boni, & beati volumus eſſe, omnia adiumenta, & auxilia petamus bene, beateq; viuendi.

M. TVL-

M. TVLLII CICERONIS TVSCVLANARVM QVAESTIONVM LIBER QVINTVS.

VIRTVTEM AD BEATE VIVENDVM SE IPSA ESSE CONTENTAM.

QVINTVS hic dies Brute finem faciet Tuſculanarum diſputationũ: quo die eſt à nobis ea de re, quã tu ex omnibus maxime ꝓbas diſputatũ: placere.n.tibi admodũ ſenſi ex eo libro, quẽ ad me accuratiſſime ſcripſiſti, & ex multis ſermonibꝰ tuis, virtutẽ ad beate viuendum ſe ipſa eſſe contentã. qđ etſi difficile eſt probatu, propter tam varia & tam multa tormenta fortunæ: tale tamen eſt, vt elaborandum ſit, quò facilius probetur: nihil eſt enim omnium, quæ in philoſophia tractantur, quòd grauius, magnificentiusque dicatur.

tur.nam cum ea cauſa impulerit eos,qui primi ſe ad philoſophiæ ſtudium contulerunt,vt, omnibus rebus poſthabitis,totos ſe in optimo vitæ ſtatu exquirendo collocarent: profectò ſpe beate viuẽdi tantã in eo ſtudio curã,operãq; poſuerunt,ꝙ ſi ab ijs inuenta, & perfecta virtus eſt, & ſi præſidij ad beate viuendũ in virtute ſatis eſt:quis eſt, qui nõ præclare & ab illis poſitã,& à nobis ſuſceptã operã philoſophandi arbitretur? ſin aũt virtus ſubiecta ſit varios,incertosq; caſus famula fortunę eſt,nec tantarũ viriũ eſt,vt ſe ipſa tueatur; vereor, ne non tã virtutis fiducia nitendum nobis ad ſpem beate viuendi, quam vota facienda videant.equidẽ eos caſus, in quibus me fortuna vehementer exercuit,mecũ ipſe cõſiderãs, huic incipio ſententiæ diffidere; interdũ ẽt humani generis imbecillitatẽ, frugalitatẽq; extimeſcere: vereor.n.natura, cũ corpora nobis infirma dediſſet, ijsq; & morbos & inſanabiles, & dolores intolerabiles adiunxiſſet, animos quoq; dederit & corporũ doloribus congruentes, & ſeparatim ſuis angoribus & moleſtijs implicatos. ſed in hoc me ipſe caſtigo,ꝙ ex aliorum,& ex noſtra fortaſſe mollitie, nõ ex ipſa virtute de virtutis robore exiſtimo:illa.n.ſi modo eſt ulla virtus,quã dubitationẽ auunculis tuus Brute ſuſtulit;oĩa,q̃ cadere in homimẽ ꝑñt,ſubter ſe habet,eaq; deſpiciens caſus contemnit humanos: culpaq; omni carens, ꝑter ſe ipſam nihil cenſet ad ſe pertinere. nos aũt oĩa aduerſa tum venientia metu augentes, tum

mœrore præſentia, rerum naturam, q̃ errorẽ noſtrum damnare malumus. ſed & huius culpæ, & cæterorum vitiorum, peccatorũq; noſtrorum omnis à philoſophia petenda correctio eſt. cuius in ſinum cum à primis temporibus ætatis noſtra voluntas, ſtudiumq; nos contuliſſet, his grauiſſimis caſibus in eundem portum, ex quo eramus egreſſi, magna iactati tempeſtate confugimus. ò vitæ phililoſophia dux, ò virtutis indagatrix, expeltrixq; vitiorum, quid nõ mõ nos, ſed omnino vita hominũ ſine te eſſe potuiſſet? tu vrbes peperiſti: tu diſſipatos homines in ſocietatem vitæ conuocaſti: tu eos inter ſe primo domicilijs, deinde coniugijs, tum literarum, & vocum communione iunxiſti: tu inuentrix legum, tu magiſtra morum, et diſciplinæ fuiſti. ad te confugimus, à te opem petimus: tibi nos, vt antea magna ex parte, ſic nunc penitus, totosq; tradimus eſt. autẽ vnus dies bene, & ex pceptis tuis actus, peccanti immortalitati anteponendus. cuius igitur potius opibus vtamur, q̃ tuis? q & vitæ tranquillitatem largita nobis es, & terrorem mortis ſuſtuliſti. at philoſophia quidem, tantum abeſt, vt perinde, ac de hominum eſt vita merita, laudetur, vt à multis ẽt vituperetur. vituperare quiſquam vite parentẽ & hoc parricidio ſe inquinare audet? & tam impie ingratus eſſe, vt eam accuſet, quã vereri deberet, etiam ſi minus percipere potuiſſet. ſed, vt opinor, hic error, & hæc indoctorum animis offuſa caligo eſt, q tã longe retro reſpicere non poſ-

ſunt, nec eos, à quibus vita hominum inſtructa primo, ſit fuiſſe philoſophos arbitrantur. quam rem antiquißimam cum videamus, nomen tamē eſſe confitemur recens. nam ſapientiam quidem ipſam quis negare poteſt nō mō re eſſe antiquā, verum etiam nomine?q̄ diuinarum humanarūq; rerum, tum initiorum cauſarumq;, tum cuiuſque rei cognitione hoc pulcherrimum nomen apud antiquos aſſequebatur. itaq; & illos ſeptem, qui à Græcis σοφοὶ ſapientes à noſtris & habebant, et nominabantur, & multis ante ſeculis Licurgum cuius temporibus Homerus ēt fuiſſe ante hanc vrbem conditam traditur, etiam heroicis ætatibus Vlyxem, & Neſtorē accepimus & fuiſſe, & habitos eſſe ſapientes. nec vero Atlas ſuſtinere cælum, nec Prometheus affixus Caucaſo, nec ſtellatus Cepheus cum uxore, genero, filia traderet, niſi cæleſtium diuina cognitio nomen eorum ad errorem fabulæ traduxiſſet. à quibus ducti deinceps omnes, qui in rerum contemplatione ſtudia ponebant, ſapientes & habebantur, & nominabantur: idq; eorum nomen vſq; ad Pythagoræ manauit ætatem, quem, vt ſcribit auditor Platonis Ponticus Heraclides, vir doctus in primis, Phliuntem ferunt, veniſſe, eumq; cū Leōte principe Phliaſiorū docte, & copioſe diſſeruiſſe q̄dā: cuius ingeniū, & eloquentiā cū admiratus eßet Leon, quæſiuiſſe ex eo qua maxime arte confideret: at illum, artem quidem ſe ſcire nullā, ſed eſſe philoſophum: admiratum Leontem nouitatē nominis,

minis, quæſiſſe, quinam eſſent philoſophi, & quid inter eos, & reliquos intereſſet: Pythagorã autẽ reſpondiſſe, ſimilẽ ſibi videri vitã hominũ, & mercatum eum, qui haberetur maximo ludorum apparatu totius Græciæ celebritate: nam vt illic alij corporibus exercitatis gloriã, & nobilitatem coronæ peterent, alij emendi, aut vendendi quæſtu, & lucro ducerentur, eſſet aũt quoddã genus eorũ, idq; vel maxime ingenuũ, qui nec plauſum nec lucrum quærerent, ſed viſcendi cã venirent, ſtudioſeq; perſpicerent, quid ageretur, & quo modo: item nos quaſi in mercatus quadã celebritate ex vrbe aliqua, ſic in hanc vitam ex alia vita, & natura profectos, alios gloriæ ſeruire, alios pecuniæ, raros eſſe quoſdã, qui, cæteris omnibus pro nihilo habitis rerum naturam ſtudioſe intuerentur: hos ſe appellare ſapientiæ ſtudioſos, ideſt enim philoſophos: & ut illic liberaliſſimũ eſſet ſpectare, nihil ſibi acquirentem; ſic in uita longe omnibus ſtudijs contemplationẽ rerum, cognitionẽque pſtare, nec vero Pythagoras nominis ſolũ inuentor, ſed rerum ẽt ipſarum amplificator fuit. q cum poſt hunc Phliaſium ſermonẽ in Italiã veniſſet, exornauit eam Græciã. quæ magna dicta eſt, & priuatim, & publice pſtantiſſimis & inſtitutis, & artibus. cuius de diſciplina aliud tẽpus fuerit fortaſſe dicendi. ſed ab antiqua philoſophia vſq; ad Socratem, qui Archelaum Anaxagoræ diſcipulum audierat, numeri motuſq; tractabantur, & vnde omnia orirentur, quove recederẽt:

ſtudioſeq́; ab his ſiderum magnitudines, interu al la, curſus inquirebantur, & cuncta cœleſtia. Socrates autẽ primus philoſophiam deuocauit è cęlo, & in vrbibus collocauit, & in domos ẽt introduxit, & coegit de vita, & moribus, rebusq́; bonis, & malis q̃rere. cuius multiplex ratio diſputãdi, rerumq́; varietas, & ingenij magnitudo, Platonis memoria, & literis conſecrata, plura genera effecit diſſentientiũ philoſophorũ. è quibus nos id potiſſimum confecti ſumus, quo Socratem vſũ arbitramur; vt noſtram ipſi ſententiam tegeremus, errore alios leuaremus, & in omni diſputatione, quid eſſet ſimillimum veri, q̃reremus. quẽ morem cum Carneades acutiſſime, copioſiſſimeq́; tenuiſſet fecimus & alias ſæpe, & nuper in Tuſculano, vt ad eã conſuetudinem diſputaremus. & quatridui quidem ſermonem ſuperioribus ad te perſcriptum libris miſimus: quinto autem die, cum eodem in loco conſediſſemus, ſic eſt propoſitum, de quo diſputaremus. A. Non mihi videtur ad beate viuendum ſatis poſſe virtutem. M. At hercule Bruto meo vr̃: cuius ego iudicium, pace tua dixerim, longe antepono tuo. A. Non dubito nec id nunc agitur, tu illum quantum ames: ſed hoc, quod mihi dixi videri, quale ſit, de quo à te diſputari volo. M. Nempe negas ad beate viuẽdum ſatis poſſe virtutem? A. Prorſus nego. M. Quid? ad recte, honeſte, laudabiliter, poſtremo ad bene viuendum ſatis ne eſt præſidij in virtute? A. Certe ſatis. M. Potes igitur, aut qui male

viuat, non eum miſerum dicere; aut, quẽ bene fa teare, eum negare beate uiuere? A. Quidni poſſim? nam ẽt in tormentis recte, honeſte, laudabiliter, & ob eã rem bene viui põt, dum mõ intelligas quid nunc dicã bene: dico. n. conſtanter grauiter, ſapienter, fortiter. hæc ẽt in equuleum cõijciuntur, quò vita non aſpirat beata. M. Quid igitur? ſola ne beata vita quæſo relinquitur extra oſtium, limenq́; carceris, cum conſtantia, grauitas, fortitudo, ſapientia, reliquæq́; virtutes rapiantur ad tortorem, nullumq́; recuſent nec ſupplicium. nec dolorem? A. Tu, ſi quid es facturus, noua aliqua cõquiras oportet. iſta me minime mouent, non ſolum quia peruulgata ſunt, ſed multo, magis, quia tanquam læuia q̃dã vina, nihil valẽt in aqua, ſic Stoicorum iſta magis guſtata, q̃ pota ta delectant. velut iſte chorus virtutum in æquuleum impoſitus, imagines conſtituit ante oculos cum ampliſsima dignitate, vt ad eas curſim perrectura, nec eas beata vita à ſe diſertas paſſura videatur: cum autẽ animum ab iſta pictura, imaginibusq́; virtutum ad rem veritatemq́; traduxeris, hoc nudum relinquitur, poſsit ne quis beatus eſſe quandiu torqueatur. quamobrẽ hoc nunc q̃ramus virtutes aũt noli vereri ne expoſtulẽt et queãrantur ſe à beata vita eſſe relictas. ſi. n. nulla virtus prudentia vacat, prudentia ipſa hoc uidet: non oẽs bonos eſſe ẽt beatos; multaq́; de M. Attilio, Q. Cæpione, M. Aquilio recordatur: beatãq́; vitam, ſi imaginibus potius vti, quàm re-

bus ipſis placet, conantem ire in equuleum retinet ipſa prudentia, negatq́; ei cũ dolore, et cruciatu quidquã eſſe cõmune. M. Facile patior te iſto mõ agere: etſi iniquum eſt præſcribere mihi te quemadmodum à me diſputari velis. ſed q̃ro, vtrum aliquid actum ſuperioribus diebus, an nihil arbitremur? A. Actum vero, & aliquãtum qdẽ. M. Atqui, ſi ita eſt, ꝓfligata iã hæc, & penè ad exitũ adducta q̃ſtio eſt. A. Quo tãdẽ mõ? M. Quia motus turbulenti, iactationesq́; animorum incitatæ, & impetu inconſiderato elatæ, rationẽ omnẽ repellentes, vitę beatæ nullã partem relinquunt. quis.n. poteſt mortem aut dolorem metuens, quorum alterum ſæpe adeſt, alterum ſemper impendet, eſſe nõ miſer? quid, ſi idem (qđ plerunq; fit) paupertatẽ, ignominiã, infamiã timet, ſi debilitatem, cæcitatẽ, ſi deniq;, qđ non ſingulis hominib⁹, ſed patentibus populis ſæpe contingit, ſeruitutẽ: poteſt ea timens eſſe quiſquam beatus? quid, qui nõ mõ ea futura timet verum ẽt fert, ſuſtinetq́; præſentia? adde eodem exilia luctus, orbitates. q rebus his fractus ægritudine eliditur, poteſt tandem eſſe non miſerrimus? quid vero illum, quem libidinibus inflammatum. & furentem videmus omnia rabide appetentem cum in explebili cupiditate, quoque affluentius voluptates vndique hauriat, eo grauius, ardentiusq́; ſitientem, nonne recte miſerrimum dixeris? quid? elatus ille leuitate, inaniq́; lætitia & exultans, & temere geſtiens, non ne tanto miſerior, quanto ſibi uidet

bea-

beatior? ergo vt hi miſeri, ſic cõtra illi beati, quos nulli metus terrent, nullæ ægritudines exedunt nullæ libidines incitant, nullæ futiles lætitiæ exultantes languidis liquefaciunt voluptatibus. Vt maris igitur tranquillitas intelligitur, nulla ne minima quidem aura fluctus commouente: ſic animi quietus, et placatus ſtatus cernitur, cum perturbatio nulla eſt, qua moueri queat. quod ſi eſt, qui vim fortunæ, qui omnia humana, quæcunque accidere poſſunt, tolerabilia ducat, ex quo nec timor eum, nec angor attingat, idemq́; ſi nihil cõcupiſcat, nulla efferatur animi inani voluptate: quid eſt, cur is non beatus ſit? & ſi hæc virtute efficiuntur, quid, eſt, cur virtus ipſa per ſe non efficiat beatos? A. Atqui alterum dici non poteſt, quin ij, qui nihil metuant, nihil angantur, nihil concupiſcant, nulla impotenti lætitia efferantur, beati ſint: itaque id tibi concedo. alterum autem iam integrum non eſt: ſuperioribus enim diſputationibus effectum eſt, vacare omni animi perturbatione ſapientem. M. Nimirum igitur confecta res eſt, videtur. n. ad exitum veniſſe quæſtio. A. Propemodum id quidem. M. Veruntamen mathematicorum iſte mos eſt, non philoſophorum. nam geometre cum aliquid docere volunt; ſi qd ad eam rem pertinet eorum, quæ ante docuerunt id ſumunt pro conceſſo, & probato; illud modo explicant, de quo ante nihil ſcriptum eſt. philoſophi quamcunque rem habent in manibus, in eam, quæ conueniunt, congerunt omnia: etſi

alio loco diſputata ſunt: qđ ni ita eſſet, cur Stoicus, ſi eſſet q̃ſitum ſatis ne ad beate viuendũ virtus poſſet, multa diceret? cui ſatis eſſet reſpondere, ſe ante docuiſſe nihil bonum eſſe, niſi qđ honeſtum eſſet: hoc ꝓbatio, conſequens eſſe, beatã vitã virtute eſſe contentã: & quo mõ hoc ſit conſequens illic, ſi illud huic: vt, ſi beata vita virtute contenta ſit, niſi honeſtum qđ ſit, nihil aliud ſit bonum, ſed tñ non agunt ſic. nã & de honeſto, & de ſummo bono ſeparatim libri ſunt: & cum ex eo afficiatur, ſatis magnã in virtute ad beate viuendum eſſe vim; nihilo minus hoc agunt ſeparatim; proprijs.n. & ſuis argumentis & admonitionibus tractanda quæque res eſt, tanta pſertim: eaue.n. putes vllam in philoſophia vocem emiſſam clariorẽ vllũ ve ipſe philoſophiæ promiſſum vberius, aut maius. nam quid profitetur ò dij boni? perfecturã ſe, qui legibus ſuis paruiſſet, vt eſſet contra fortunã ſemper armatus, vt oĩa pſidia haberet in ſe bene beateq; viuendi, vt eſſet ſemper denique beatus. ſed videro, quid efficiat. tantiſper hoc ipſum magni ęſtimo. quod pollicetur. nã Xerxes quidem refertur omnibus pmijs, doniſq; fortunæ, non æquitatu, non pedeſtribus copijs, nõ nauium multitudine, non infinito pondere auri contentus, præmium propoſuit, qui inueniſſet nouã voluptatem, qua ipſe inuenta, non fuit contentus: neque.n. vnquã finẽ inueniet libido. nos vellem pmio elicere poſſemus, qui nobis aliquid attuliſſet, quo hoc firmius crederemus. A. Vellem

id qui-

dem;ſed habeo paulum,quod requiram: ego.n.aſſentior,eorum,quæ poſuiſti, alteri conſequẽs eſſe vt quemadmodum,ſi quod honeſtum ſit,id ſolum ſit bonum, ſequatur beatam uitam virtutem conſici;ſic,ſi vita beata in virtute ſit, nihil eſſe niſi virtutẽ bonum. ſed Brutus tuus auctore & Ariſtone, & Antiocho non ſentit hoc: putat. n. ẽt ſi ſit bonum aliquod præter virtutem. M. Quid igitur? cõtra Brutum ne me dicturum putas? A. Tu vero, vt videtur:nam pfinire non eſt meum. Quid cuique igitur conſentaneum ſit, alio loco. nã iſta mihi & cum Antiocho ſæpe, et cum Ariſtone nuper, cum Athenis imperator apud eum diuerſarer, diſſenſio fuit:mihi.n. non videbatur quiſquam eſſe beatus poſſe,cum in malis eſſet: in malis autem ſapientem eſſe poſſe. ſi eſſent vlla corporis, aut fortunæ mala, dicebant hæc, quæ ſcripſit etiã Antiochus locis pluribus, virtutem ipſam per ſe beatam vitam efficere poſſe, neque tñ beatiſſimã: deinde ex maiore parte pleraſque renominari,etiam ſi qua pars abeſſet; vt vires, vt valetudinem, vt diuitias,vt honorem, vt gloriam;quæ genere,non numero cernerentur:item beatam vitam,etiam ſi ex aliqua parte claudicaret, tñ ex multo maiore parte obtinere nomen ſuum. hæc nunc enucleare non ita neceſſe: eſt quanquam non conſtantiſſime dici mihi videntur nam & qui beatus eſt, non intelligo quid requirat,vt ſit beatior(ſi eſt enim quod deſit, ne beatus quidem eſt) & quod ex maiori parte vnam-

que

que rem appellari ſpectariq; dicunt, eſt vbi iſto modo valeat: cum vero tria genera malorũ eſſe dicant; qui duorum generum malis omnibus vrgeatur, vt omnia aduerſa ſint in fortuna, omnibus oppreſſum corpus & confectum doloribus, huic paululum ne ad beatam vitã deeſſe dicemus, non modo ad beatiſſimam? hoc illud eſt, qđ Theophraſtus ſuſtinere non potuit. nam cum ſtatuiſſet verbera, tormenta, cruciatus, patriæ euerſiones, exilia, orbitates magnam uim habere ad male miſereque viuendum; non eſt auſus elate, & ample loqui, cum humiliter, demiſſeq; ſentiret, q̃ bene, non quæritur: conſtanter quidem certe. itaque mihi placere non ſolet conſequentia reprehẽdere, cum prima conceſſeris. hic autem, elegantiſſimus omnium philoſophorum, & eruditiſsimus non magnopere reprehenditur, cũ tria genera dicit bonorum: vexatur autem ab omnibus, primũ in eo libro, quem ſcripſit de vita beata, in quo multa diſputat, quamobrem is qui torqueatur, q cruciet ur, beatus eſſe non poſsit. in eo etiam putatur dicere in rotam beatam vitam non aſcendere. nuſquam id quidem dicit omnino, ſed, quæ dicit, idem valent. poſſum igitur, cui conceſſerim in malis eſſe dolores corporis, in malis fortunæ naufragia, huic ſuccenſere dicenti, non omnes bonos eſſe beatos, cum in omnes bonos ea, quæ ille in malis numerat, cadere poſsint? vexat idẽ Theophraſtus et libris, & ſcholis omnium philoſophorum, quòd i Caliſthene ſuo laudarit illã ſentẽtiã,

„ Vi-

» *Vitam regit fortuna, non ſapientia,*
negant ab vllo philoſopho quidquam dictum eſſe languidius. recte id quidem: ſed nihil intelligo dici potuiſſe conſtantius, ſi enim tot ſunt in corpore bona, tot extra corpus in caſu, atque fortuna: nonne conſentaneum eſt, plus fortunam, quæ domina rerum ſit & externarum, & ad corpus pertinentium, quàm conſilium valere? an malumus Epicurum imitari? qui multa præclare ſæpe dicit: quàm enim ſibi conſtanter, conuenienterque dicat, non laborat. laudat tenuem victum philoſophi id quidem, ſed ſi Socrates, aut Antiſthenes diceret, non is, qui finẽ bonorum voluptatem eſſe dixerit. negat quemquam iucunde poſſe viuere, niſi idem honeſte, ſapienter, iuſteque viuat. nihil grauius, nihil philoſophia dignius, niſi idem hoc ipſum, honeſte ſapienter, iuſte ad voluptatem referret. quid melius, quàm fortunam exiguam interuenire ſapienti? ſed hoc is ne dicit. qui, cum dolorem non modo maximum malum, ſed ſolum malum etiam dixerit, toto corpore opprimi poßit doloribus acerrimis? tũ cum maxime contra fortunã glorietur? quod idẽ melioribus ẽt verbis Metrodorus: Occupaui, iqt, te fortuna, atque cepi, omnesq; aditus tuos ĩterclusi, vt ad me aſpirare non poſſes. pclare, ſi Ariſto Chius, aut ſi Stoicus Zeno diceret, qui, niſi quod turpe eſſet, nihil malum duceret. tu vero Metrodore, qui omnẽ bonũ in viſceribus, medullisq; condideris, et definieris, ſummum bonum firma corporis affectione,

ex-

exploratáq; ſpe contineri; fortunæ aditus interclusiſti? quo mõ? iſto.n.bono iam expoliari potes. atqui his capiuntur imperiti: et propter huiuſmodi ſententias iſtorũ hominum eſt multitudo. acute diſputantis illud eſt, non quid quiſque dicat, ſed quid cuique dicendũ ſit, videre. velut in ea ipſa ſententia, quã in hac diſputatione ſuſcepimus, omneis bonos ſemper beatos volumus eſſe. quos dicã bonos perſpicuum eſt: omnibus. n. virtutibus inſtructos, & ornatos, tum ſapientes, tum viros bonos dicimus. videamus, qui dicendi ſint beati. equidem hos exiſtimo, qui ſunt in bonis, nullo adiuncto malo. nec vlla alia huic verbo, cũ beatum dicimus, ſubiecta notio eſt, niſi, ſecretis malis omnibus, cumulata bonorum complexio. hanc aſſeq virtus, ſi quidquã præter ipſam boni eſt, non poteſt: aderit.n.malorum, ſi mala illa dicimus turba q̃dam, paupertas, ignobilitas, humilitas, ſolitudo, amiſſio ſuorum, graues dolores corporis, perdita valetudo, debilitas, cæcitas, interitus patriæ, exilium, ſeruitus. denique in his tot, & tantis, atq; ẽt quæ plura p̃nt accidere, poteſt eſſe ſapiens nam hæc caſus importat, qui in ſapientem poteſt incurrere. at ſi ea mala ſunt, quis poteſt præſtare ſapientem ſemper beatum fore, cum vel in omnibus his vno tempore eſſe poſſit? non igitur facile concedo neque Bruto meo, neque communibus magiſtris, neque veteribus illis, Ariſtoteli, Speuſippo, Xenocrati, Polemoni, vt cum ea, quæ ſupra enumeraui, in malis numerent, iidem dicãt ſemper

per beatum eſſe ſapientem. quos ſi titulus hic delectat inſignis, & pulcher, Pythagora, Socrate, Platone digniſſimus, inducant animum illa quorum ſplẽdore capiuntur, vires, valetudinem, pulchritudinem, diuitias, honores, opes contemnere, eaque, quę his contraria ſint, pro nihilo ducere. tum poterunt clariſſima voce profiteri ſe neq; fortunæ ĩpetu, nec multitudinis opinione, nec dolore, neque paupertate terreri, omniaq; ſibi ĩ ſeſe eſſe poſita, neque eſſe quidquam extra ſuam poteſtatẽ, quod dicant in bonis, neq; hunc & hæc loqui, quę ſunt magni cuiuſdam, & alti viri, & eadem, quæ vulgus, in malis, & bonis numerare, concedi ullo modo põt. qua gloria commotus Epicurus exoritur. cui etiam, ſi dijs placet vř, ſemper ſapiens beatus. hic dignitate huius ſententiæ capitur. ſed nunquã id diceret, ſi ipſe ſe audiret: quid eſt.n. quod minus conueniat, q̃ vt is, qui vel ſummum vel ſolum malum dolorem eſſe dicat, idem cenſeat, q̃ hoc ſuaue eſt, tum, cum dolore crucietur, dicturum eſſe ſapientem? non igitur ex ſingulis vocibus philoſophi ſpectandi ſunt, ſed ex perpetuitate, atque conſtantia. A. Adducis me, vt tibi aſſentiar, ſed tua quoque vide ne deſideretur conſtantia. M. Quonam modo? A. Quia legi tuum nuper quartum de finibus. in eo mihi videbare, contra Catonem diſſerens, hoc velle oſtendere, quod mihi quidem probatur, inter Zenonem, & Peripateticos nihil præter horum nouitatem intereſſe. quod ſi ita eſt, quid eſt cauſæ, quin ſi Ze-

nonis

nonis rationi conſentaneum ſit ſatis magnã vim
in virtute eſſe ad beate viuendum, liceat idem
Peripateticis dicere? rem.n. opinor ſpectari opor
tere, non verba. M. Tu quidem Tabellis obſigna-
tis agis mecum, & teſtificaris quid dixerim ali-
quando, aut ſcripſerim. cum alijs iſto modo qui le
gibus cõpoſitis diſputant. nos in diem viuimus:
quodcunq; noſtros animos probabilitate percuſ-
ſit, id dicimus. itaq; ſoli ſumus liberi: veruntamẽ
q̃m de conſtantia paulo ante diximus, non ego
hoc loco id quærendum puto, verum ne ſit quod
Zenoni placuerit, quodq́; eius Auditori Ariſto-
ni, bonum eſſe ſolum quod honeſtũ eſſet, ſed ſi ita
eſſet, tum vt hoc totũ beate viuere in vna vir-
tute poneret. quare demus hoc ſane Bruto, vt ſit
beatus ſemper ſapiens. q̃ ſibi conueniat, ipſe vide
rit gloria quidẽ huius ſententiæ quis eſt illo viro
dignior? nos tñ teneamus, vt ſit idẽ beatiſſimus:
etſi Zeno Citiæus, aduena quidam, & ignobilis,
verborum opifex, inſinuaſſe ſe in antiquam philo
ſophiam vr̃, huius ſententiæ grauitas à Platonis
auctoritate repetatur apud quem ſæpe hæc ora-
tio vſurpata eſt, vt nihil præter virtutem dice-
retur bonum. velut in Gorgia Socrates: cum eſ-
ſet ex eo q̃ſitum, Archelaum Perdicæ filium, q̃
tum fortunatiſſimus haberetur, non ne beatum
putaret? Haud ſcio, inquit, nunquam enim cum
eo locutus ſum. an tu aliter id ſcire non potes? nul
lo mõ. tu igit̃ ne de Perſarum quidem Rege ma-
gno potes dicere, beatus ne ſit? an ego poſſum,
cum

cum ignorem, q̃ ſit doctus q̃ vir bonus? quid? tu in eo ſitam vitã beatam putas? ita prorſus exiſtimo bonos beatos, improbos miſeros. miſer ergo Archelaus? certe ſi iniuſtus. Videtur ne omnem hic beatam vitam in vna virtute ponere? quid vero in epitaphio; quo modo idem? Nam cui viro inquit, ex ſe ipſo apta ſunt omnia, quæ ad [illegible] viuendum ferunt, nec ſuſpenſa aliorum aut bono caſu, aut contrario pendere ex alterius euentis, & errare coguntur; huic optime viuendi ratio comparata eſt. hic eſt ille moderatus, hic fortis, hic ſapiens, hic, & naſcentibus, & cadentibus cum reliquis commodis, tum maxime liberis, parebit, et obediet præcepto illi veteri:

Neq;.n. lætabitur vnquam, neq; mœrebit nimis,
Quòd ſemper in ſe ipſo omnem ſpem reponet ſui.

Ex hoc igitur Platonis quaſi quodam ſanto, auguſtoq; fonte noſtra omnis manabit oratio. vnde igitur rectius ordiri poſſumus, q̃ à communi paréte natura? q̃ quidquid genuit non modo animal, ſed ét quod ita eſſet ortum è terra, vt ſtirpibus ſuis niteretur, in ſuo quidq; genere perfectum eſſe voluit. itaque & arbores, & vites, & ea, q̃ ſunt humiliora, neque ſe tollere à terra altius poſſunt alia ſemper virent, alia hieme nudata, verno tẽpore tepefacta frondeſcunt: neq; eſt vllum, quod nõ ita vigeat interiore quodã motu, & ſuis quoque ſeminibus incluſis, vt aut flores, aut fruges fundat, aut baccas, omniaq; in omnibus, quantũ in ipſis ſit nulla vi impediente perfecta ſint. faci-

*lius vero etiã in beſtijs, ꝗ his ſenſus à natura eſt
datus, vis ipſius naturæ ꝑſpici poteſt. nãq; alias
beſtias nantes aquarum incolas eſſe voluit, alias
volucres cœlo frui libero, ſerpentes quaſdã, quaſ-
dã eſſe gradientes; earum ipſarum partim ſoliua
gas, partim congregatas, immanes alias, quaſdã
aũt cicures, non nullas abditas, terraq; tectas.
atq; earũ quæque ſuum tenens munus, cũ in diſpa
ris animantis vitã tranſire non poſſit, manet in
lege naturæ. & vt beſtijs aliud alij ꝑcipui à natu
ra datum eſt, qđ ſuum quæque retinet, nec diſce
dit ab eo: ſic homini multo quiddã ꝑſtantius. etſi
ꝑſtantia debent ea dici, q̃ habent aliquã cõpara
tionẽ. humanus autem animus decerptus ex men
te diuina, cum alio nullo, niſi cum ipſo deo, ſi hoc
fas eſt dictu, comparari poteſt. hic igitur, ſi eſt ex
cultus, & ſi eius acies ita curata eſt, vt ne cæce
tur erroribus: fit perfecta, mens, ideſt abſoluta
ratio; q̃ eſt idem, qđ virtus. & ſi omne beatum
eſt, cui nihil deeſt, & qđ in ſuo genere expletum
atq; cumulatum eſt, idq; virtutis eſt proprium:
certe oẽs virtutes compotes beati ſunt. et hoc q-
dem mihi cum Bruto conuenit, itẽ cum Ariſtote
le, Xenocrate, Speuſippo, Polemone. ſed mihi vi
dentur ẽt beatiſſimi: quid. n. deeſt ad beate viuẽ
dum ei, qui confidit ſuis bonis? aut, qui diffidit, bea
tus eſſe qui poteſt? at diffidat neceſſe, eſt qui bona
diuidit tripertito. qui. n. poterit aut corporis fir-
mitate, aut fortunæ ſtabilitate confidere? atqui,
niſi ſtabili, & fixo permanente bono, beatus eſſe*

nemo pōt. quid igitͤ eiuſmodi iſtorū eſt? vt mihi illud Laconis dictum in hos cadere videatur: qui glorianti cuidam mercatori, ꝙ multas naues in omnem oram maritimam dimiſiſſet, non ſane optabilis iſta quidem eſt, inquit, rudentibus apta fortuna, an dubium eſt, quin nihil ſit habendum in eo genere, quod vita beata complectitur, ſi id poſsit amitti? nihil.n.inueteraſcere, nihil extingui, nihil cadere debet eorum, in q̄bus vita beata conſiſtit: nam qui timebit ne quid ex his deperdat, beatus eſſe non poterit: volumus.n.eum, qui beatus ſit, tutum eſſe, inexpugnabilem, ſeptum, atq; munitū, non vt paruo meto præditus ſit, ſed vt nullo. vt.n.innocens is dr̃, non qui leuiter nocet, ſed qui nihil nocet: ſic ſine metu is habendus eſt, non q̄ parua metuit, ſed qui omnino metu vacat: quæ eſt. n. alia fortitudo, niſi animi affectio cum in adeundo periculo, & in labore, ac dolore patiens, tum procul ab omni metu? atq; hæc certe non ita ſe haberent, niſi omne bonum in vna honeſtate cōſiſteret. qui aūt illā maxime optatā, & expetitā ſecuritatem (ſecuritatem aūt nunc appello vacuitatē ægritudinis, in qua vita beata poſita eſt) habere quiſquam poteſt, cui aut adſit, aut adeſſe poſsit multitudo malorum? qui aūt poterit eſſe celſus, & erectus, & ea, quæ homini accidere pñt, omnia parua ducens, qualem ſapientē eſſe volumus, niſi omnia ſibi in ſe poſita eſſe cēſebit? an Lacedemonij Philippo minitanti per literas ſe omnia, quæ conarentur, prohibiturum,

quæſiuerunt num ſe eſſet ét mori prohibiturus ? vir is,quem quærimus,non multo facilius tali animo reperietur,q̃ ciuitas vniuerſa? quid ad hãc fortitudinẽ,de qua loquimur,temperantia adiũcta,quæ ſit moderatrix omnium cõmotionum? q̃d poteſt ad beate viuendum deeſſe ei,quem fortitudo ab ægritudine,& à metu vindicet, temperantia tum à libidine auocet,tum inſolenti alacritate geſtire non ſinat? hæc efficere virtutem oſtenderẽ,niſi ſuperioribus diebus eſſent explicata.atqui cũ perturbationes animi miſerã, ſedationes aũt vitã efficiant beatam; duplexq́; rõ perturbationis ſit,ꝙ ægritudo,& metus in malis opinatis, in bonorum aũt errore lætitia geſtiens, libidoque verſentur; cum hæc omnia cum conſilio, & ratione pugnent: his tu tam grauibus concitationibus tãq́; ipſis inter ſe diſſentientibus, atq; diſtractis quem vacuum ſolutum,liberum videris,hunc dubitabis beatum dicere? atqui ſapiens ſemper ita affectus eſt:ſemper igitur ſapiens beatus eſt.atq; ét omne bonũ lætabile eſt; quod aũt lætabile, id ꝓdicandũ,& præ ſe ferendũ: q̃d tale aũt,id etiam glorioſum:ſi vero glorioſum, certe laudabile: q̃d autem laudabile,ꝓfecto ét honeſtum,quod bonũ igitur, id honeſtum. at quæ iſti bona numerant, ne ipſi quidem honeſta dicunt. ſolum igitur bonũ quod honeſtum. ex quo efficitur, honeſtate vna vitam contineri beatam. non ſunt igitur ea bona dicenda,nec habenda, quibus abundantem licet eſſe miſerrimũ. an dubitas quin præſtans vale-

tudine,

tudine, viribus, forma acerrimis, integerrimisq; ſenſibus, adde ēt ſi libet pernicitatē, & velocitatem, da diuitias, honores, imperia, opes, gloriam: ſi fuerit is, qui hæc habet, iniuſtus: intemperans, timidus, hebeti ingenio: atq; nullo dubitabis ne eum miſerum dicere? qualia igitur iſta bona ſunt q̄ qui habeat, miſerrimus eſſe poßit? videamus, ne, vt, aceruus ex ſui generis granis ſic beata uita ex ſuis ſimilibus partibus effici debeat. quod ſi ita eſt ex bonis, quæ ſola honeſta ſunt, efficiendū eſt beatum ea mixta ex diſimilibus ſi erunt, honeſtū ex his effici nihil poterit, quo detracto, quid poterit beatū intelligi? etenim quidquid eſt q̄d bonum ſit, id expetendum eſt: q̄d aūt expetendum, id certe approbādum: q̄d vero approbaris, id gratum acceptumq; habendum: ergo ēt dignitas ei tribuenda eſt. quod ſi ita eſt, laudabile, ſit neceſſe eſt bonum igitur omne laudabile. ex quo efficitur, vt, quod ſit honeſtum, id ſit ſolum bonum. quod ni ita tenebimus, multa erunt, quæ nobis bona dicenda ſint. omitto diuitias: quas, cum quiuis quāuis indignus, habere poſſit, in bonis non numero: quod.n. eſt bonum, id non quiuis habere poteſt omitto nobilitatem, famamq; popularē, ſtultorū, improborumq; conſenſu excitatā, hæc, quæ ſunt minima, tamen bona dicantur neceſſe eſt, candiduli dentes, venuſti oculi, color ſuauis, & ea, quæ Euryclia laudat Vlyxi pedes abluens, lenitudo orationis, mollitudo corporis ēa ſi bona dicemus, quid erit in philoſophi grauitate, quàm in vulgi

opinione, ſtultorũq; turba, qđ dicat aut grauius, aut grandius? at. n. eadem Stoici præcipua, vel producta dicunt, q̃ bona iſti. dicunt illi quidẽ: ſed his vitã beatã cõpleri negant: hi aũt ſine ijs eſſe nullam putant: aut, ſi ſit beata, beatiſsimã certe negant. nos aũt volumus beatiſsimã: idque nobis Socratica illa concluſione confirmatur: ſic. n. princeps ille philoſophię diſſerebat, qualis cuiuſq; animi affectus eſſet, talem eſſe hominem, qualis aũt ipſe homo eſſet, talem eſſe orationem; orationi autem facta ſimilia, factis vitam affectus autẽ animi in bono viro laudabilis, & vita igitur laudabilis boni viri honeſta ergo, quoniam laudabilis. ex quibus, honorum beatam vitam eſſe concluditur. etenim proh deorum atq; hominum fidem parum ne cognitum eſt ſuperioribus noſtris diſputationibus. an delectationis & otij conſumendi cã locuti ſumus, ſapientem ab omni concitatione animi, qua perturbationem voco; ſemper vacare ſemper in animo eius eſſe placidiſsimam pacem? vir igitur temperatus, conſtans ſine metu, ſine ægritudine, ſine alacritate vlla ſine libidine, non vt beatus? at ſemper ſapiens talis: ſemper igitur beatus: iam vero qui poteſt vir bonus non ad id, quod laudabile ſit, omnia referre, quæ agit quæque ſentit? refert autem omnia ad beate viuendum. beata igitur vita laudabilis; nec quidquam ſine virtute laudabile: beata igitur vita virtute conficitur. atq; hoc ſic etiam concluditur. nec in miſera vita quidquam eſt prædicabile, aut glo-

rian-

riandum, nec in ea, quæ nec miſera ſit, nec beata. & eſt in aliqua vita prædicabile aliquid, & gloriandum, ac præ ſe ferendum: vt Epaminondas.

Conſilijs noſtris laus eſt attonſa Laconum:

vt Africanus,

A ſole exoriente, ſupra Meoti paludes.

Nemo eſt, qui factis me æquiparare queat. ꝙ ſi beata vita glorianda & prædicanda, & præ ſe renda eſt: nihil eſt.n. aliud, quod prædicandum, & præ ſe ferendum ſit. quibus poſitis intelligis quid ſequatur. & quidem niſi ea vita beata eſt, quæ eſt eadem honeſta: ſit aliud neceſſe eſt melius vita beata: quod.n. erit honeſtum, certe fatebuntur eſſe melius: ita erit beata vita melius aliquid: quo quid poteſt dici peruerſius? quid? cum fatentur ſatis magnam vim eſſe in vitijs ad miſerã vitã, non ne fatendum eſt, eandem vim in virtute eſſe ad beatam vitã? contrariorum.n. cõtraria ſunt conſequentia. quo loco quæro, quam vim habeat libra illa Critolai: qui cum in alterã lancem animi bona imponat, in alteram corporis, & externa: tantum propendere illam boni lancem putet, vt terram & maria deprimat. quid igitur aut hunc prohibet, aut ẽt Xenocratẽ illum grauiſſimum philoſophorum, exaggerantem tantopere virtutem & extenuantẽ cætera, & abijcientẽ, in virtute nõ beatã modo vitã, ſed ẽt beatiſſimã ponere? quod quidẽ niſi ſit, virtutum interitus conſequetur: nam in quem cadit ægritudo, in eundẽ metum cadere neceſſe eſt: eſt enim metus

ſuturæ ægritudinis ſolicita expectatio. in quē autē metus, in eundē formido, timiditas, pauor, ignauia. ergo vt idem vincatur interdum neceſſe eſt, nec putet ad ſe præceptum illud Atrei pertinere, Proinde ita parent in ſe vita, vt vinci neſciant. hic autem vincetur, vt dixi; nec modo vincetur ſed ēt ſeruiet. at nos virtutem ſemper liberam uolumus, ſemper inuictam. quæ niſi ſunt, ſublata uirtus. eſt atqui ſi in virtute ſatis eſt præſidij ad bene viuendum, ſatis eſt etiam ad beate: ſatis eſt enim certe in virtute, vt fortiter viuamus: ſi fortiter, etiā vt magno animo, & quidem vt nulla re vnquā terreamur, ſemperq́; ſimus inuicti. ſequitur, vt nihil pœniteat, nihil deſit, nihil obſtet. ergo omnia profluentur, abſolute, proſpere: igitur beate. ſatis aūt ad fortiter viuendum virtus poteſt: ſatis ergo etiā ad beate. etenim vt ſtultitia, & ſi adepta eſt qđ concupiuit, nunquā ſe tn̄ ſatis conſecutam putat: ſic ſapientia ſemper eo contenta eſt, quod adeſt, neq; eā vnquam ſui pœnitet. ſimilem ne putas C. Lælij vnum Conſulatum fuiſſe & eum quidem cum repulſa (ſed cum ſapiens, & bonus vir, qualis ille fuit, ſuffragijs pteritur, non populus à bono Conſule potius, q̄ ille à vano populo repulſam fert) ſed tn̄, vtrum malles te, ſi poteſtas eſſet, ſemel, vt Lælium, Conſulem, an vt Cinnam, quater? non dubito, tu quid reſponſurus ſis: itaq; video, cui committam: non quemuis hoc idē interrogarem: reſponderet enim alius fortaſſe, ſe non modo quatuor Conſulatus vni anteponere,

nere,ſed vnum diem Cynnæ multorum, & claro rum virorum totis ætatibus. Lælius ſi digito quē attigiſſet,pœnas dediſſet:at Cinna collegæ ſui con ſulis C.Octauij præcidi caput iuſſit,P.Craſſi,L.Cę ſaris nobiliſsimorum hominum, quorum virtus fuerat domi,militiæq; cognita; M.Antonij omnium eloquentiſſimi,quos ego audierim; C.Cæſaris,in quo mihi vr̄ fuiſſe ſpecimē humanitatis,ſalis,ſuauitatis,leporis.beatus ne igitur,qui hos interfecit?mihi contra non ſolum eō vr̄ miſer,quòd ea fecit; ſed ēt quòd ita ſe geſsit, vt ea facere ei liceret.etſi peccare nemini licet.ſed ſermonis errore labimur:id enim licere dicimus, quod cuiq; conceditur.vtrum tandem beatior C.Marius,tū, cum Cimbricæ victoriæ gloriam cum collega Catulo communicauit,penè altero Lælio,(nam hunc illi duco ſimillimum) an cum ciuili bello victor iratus neceſſarijs Catuli deprecātibus non ſemel reſpondit,ſed ſæpe,moriatur?in quo beatior ille, qui huic nefariæ uoci paruit; q̃ is qui tam ſcelerate imperauit:nam cum accipere,q̃ facere præſtat iniuriam;tum morti iam ipſi aduentanti paululū procedere obuiam,quod fecit Catulus,q̃ qđ Marius, talis viris interitu ſex ſuos obruere Conſulatus, & contaminare extremum tempus ætatis. duodequadraginta annos tyrannus Syracuſanorum fuit Dionyſius, cum V. & XX. natus annos dominatim occupaſſet. qua pulchritudine vrbem,quibus autem opibus prę ditam,ſeruitute oppreſſam tenuit ciuitatem? atqui de homine à bonis

nis

nis auctoribus ſic ſcriptum accepimus, ſummam fuiſſe eius in victu temperantiam, in rebusq; gerendis virum acrem, & induſtriam, eundem tñ maleficum natura, & iniuſtum. ex quo omnibus bene veritatem intuentibus videri neceſſe eſt miſerrimum ea.n. ipſa, quæ concupierat, ne tum quidem: cum omnia ſe poſſe cenſebat, conſequebatur. qui cum eſſet bonis parentibus, atq; honeſto loco natus (etſi quidẽ alius alio modo tradit) abundaretq; & æqualium familiaritatibus, & conſuetudine propinquorũ, haberet ét more Græciæ quoſdam adoleſcentes amore coniunctos; crederet eorum nemini; ſed ijs quos ex familijs locupletum ſeruos delegerat, quibus nomen ſeruitutis ipſe detraxerat, & quibuſdam conuenis, & feris barbaris corporis cuſtodiam committebat. ita propter iniuſtam dominatus cupiditatem in carcerem quodam modo ipſe ſe incluſerat. quin ét ne tonſori collum committeret, tõdere filias ſuas docuit. ita ſordido, ancillariq; artificio regiæ virgines, vt tonſtriculæ, tondebant barbam, & capillum patris. & tñ ab ijs ipſis, cum iam eſſent adultæ, ferrum remouit, inſtituitq;, vt candẽtibus iuglandium putaminibus barbam ſibi, & capillũ adurerent. cumq; duas vxores haberet, Ariſtomachem ciuem ſuam, Doridem autem Locrenſẽ; ſic noctu ad eas ventitabat, vt omnia ſpecularetur, & perſcrutaretur ante. & cum foſſam latã cubiculari lecto circundidiſſet, eiusq; foſſe tranſitum ponticulo ligneo coniunxiſſet, eum ipſum cũ

fores

fores cubiculi clauſerat, detorquebat. idemque, cum in cõmunibus ſuggeſtis conſiſtere non auderet, concionari ex turri alta ſolebat. atq; is cum pilla ludere vellet (ſtudioſe.n.id factitabat) tunicamq; poneret, adoleſcentulo, quem amabat, tradidiſſe gladium dr̃. hic cum quidam familiaris iocans dixiſſet, huic quidem certe vitã tuã committis, arriſiſſetq́, adoleſcens, vtrũq; iuſſit interfici; alterum, quia viã demonſtrauiſſet interimendi ſui; vel alterum, quia id dictũ riſu approbauiſſet, atq; eo facto ſic doluit, vt nihil grauius tulerit ĩ vita: quẽ enim vehementer amaret, occiderat. ſic diſtrahuntur in cõtrarias partes impotentiũ cupiditates. cũ huic obſecutus ſis, illi eſt repugnãdũ. quãquã hic qdẽ tyrãnus ipſe ĩducauit, quã eſſet beatus. nã cũ qdã ex eius aſſentatoribus Damocles cõmemoraret ĩ ſermone copias eius, opes, maieſtatem dominatus, rerum abundantiã, magnificentiã ædium regiarũ, negaretq; vnquã beatiorem quenquã fuiſſe: vis ne igitur, inquit, ò Damocle, qm̃ hæc te vita delectat, ipſe eandem deguſtare, & fortunã experiri meã? cum ſe ille cupere dixiſſet, collocari iuſſit hominem in aureo lecto, ſtrato pulcherrimo, textili ſtragulo, magnificis operibus picto, abacosq; cõplures ornauit argento, auroq; celato tum ad menſam eximia forma pueros delectos iuſſit conſiſtere, eosq; ad nutum illius intuentes diligenter miniſtrare. aderant vnguenta, coronæ: incendebantur odores: mẽſæ conquiſitiſſimis epulis extruebãtur. fortu-

natus

natus ſibi Damocles videbatur. in hoc medio apparatu fulgentem gladium è lacunari ſeta equiná appenſum demitti iuſsit, vt impenderet illius beati ceruicibus. itaque nec pulchros illos adminiſtratores aſpiciebat, nec plenum artis argentū: nec manū porrigebat in menſam: iam ipſe deflue bant coronæ: denique exorauit tyrannum, vt abi re liceret, q iam beatus nollet eſſe. ſatis ne vr̄ declaraſſe Dionyſius nihil eſſe ei beatum, cui ſemp̄ aliquis terror impendeat? atq; ei ne integrū quidem erat, vt ad iuſtitiam remigraret, ciuibusq́; libertatem & iura redderet: ijs. n. ſe adoleſcens improuida ætate irretierat erratis, eaq́; commiſerat, vt ſaluus eſſe non poſſet, ſi ſanus eſſe cœpiſ ſet. quantopere vero amicitias deſideraret, quarum infidelitatem extimeſcebat, declarauit ī Pythagoręis duobus illis: quorum cum alterum vadem mortis accepiſſet, alter, vt vadem ſuum liberaret, præſto fuiſſet ad horam mortis deſtinatam vtinam ego, inquit, tertius vobis amicus aſcriberer. q̄ huic erat miſerum carere conſuetudine amicorum, ſocietate victus, ſermone omnino familiari? homini præſertim docto à puero, & artibus ingenuis erudito. muſicorum vero perſtudioſum accepimus, poetā ét tragicum: q̄ bonum, nihil ad rem: in hoc. n. genere neſcio quo pacto magis, q̄ in alijs, ſuum cuiq; pulchrum eſt. ad huc neminem cognoui poetam (& mihi fuit cum Aquinio amicitia) qui ſibi non optimus videretur. ſic ſi res habet, te tua, me delectant mea. ſed vt ad Dionyſium

ſium redeamus: omni cultu, & victu humano ca rebat: viuebat cum fugitiuis, cum facinoroſis, cũ barbaris: neminem, qui aut libertate dignus eſſet, aut vellet omnino liber eſſe, ſibi amicum arbitrabatur. non ergo iam cum huius vita, qua te trius, miſerius, deteſtabilius excogitare nihil poſſum, Platonis, aut Archyte vitam comparabo, doctorum hominum, & planè ſapientium. ex ea dem vrbe humilem homunculum à puluere, et ra dio excitabo, qui multis annis poſt fuit, Archimedem. cuius ego Quæſtor ignoratum ab Syracuſanis, cum eſſe omnino negarent, ſeptum vndique, & veſtitum vepribus, & dumetis indagaui ſepulcrum: tenebam. n. quoſdã ſenariolos, quos in eius monumento eſſe inſcriptos acceperam; q declarabant in ſummo ſepulchro ſphæram eſſe poſitam cum cylindro. ego autem cum oĩa colluſtrarem oculis (eſt enim ad portas Agragianas magna frequentia ſepulcrorum) animaduerti columnellam non multum è dumis eminentem: in qua inerat ſpheræ figura, & cylindri. atq; ego ſtatim Syracuſanis (erãt autẽ principes mecum) dixi, me illud ipſum arbitrari eſſe, quod quærerẽ. immiſſi cum falcibus multi purgarunt, & aperuerunt locum. quò cum patefactus eſſet additus, ad aduerſam baſim acceſſimus. apparebat epigramma exeſis poſterioribus partibus verſiculorum, dimi diatis ferè. ita nobiliſſima Græciæ ciuitas, quondam vero etiam doctiſſima, ſui ciuis vnius acutiſſimi monumẽtum ignoraſſet, niſi ab homine Ar-

pinate

pinate didiciſſet.ſed redeat vnde aberrauit oratio.quis eſt.n.omnium,qui modo cum muſis, id eſt cum humanitate, & cum doctrina habeat aliquod commercium,qui ſe non hunc mathematicũ malit,q̃ illum tyrannũ?ſi vitæ modum actionẽq; quærimus alterius mens rationibus agitandis exquirendisq; alebatur.cum oblectatione ſolertiæ, qui eſt vnus ſuauiſſimus paſtus animorum: alterius cæde, & iniurijs, cum & diurno & nocturno metu.age confer Democritum, Pythagoram, Anaxagoram:quæ regna, quas opes ſtudijs eorum, & delectationibus anteponens? etenim q̃ pars optima eſt in homine, in ea ſitum eſſe neceſſe eſt illud quod quæris omnium optimum. qd eſt aũt in homine;ſagaci,ac bona mente melius? eius bono fruendum eſt igitur, ſi beati eſſe volumus:bonum aũt mentis eſt virtus: ergo ac beatã vitam contineri neceſſe eſt.hinc omnia, quæ pulchra,honeſta,præclara ſunt, vt ſupra dixi,ſed dicendum illud idem paulo vberius vr̃,plena gaudiorum ſunt.ex perpetuis aũt plenisq; gaudijs cũ perſpicuum ſit vitam beatam exiſtere, ſequitur vt ea exiſtat ex honeſtate.ſed, ne verbis ſolum attingamus ea,quæ volumus oſtendere, proponẽda quædam quaſi mouentia ſunt, q̃ nos magis ad cognitionem,intelligentiamq; conuertant. ſumatur.n. nobis quidam p̃ſtans vir optimis artibus, isq; animo parumper,& cogitatione fingat.primum ingenio eximio ſit,neceſſe eſt:tardis.n.mẽtibus virtus non facile committitur. deinde ad

inue-

inueſtigandum veritatem ſtudio incitato. ex quo triplex ille animi fœtus exiſtit, vnus in cognitione rerum poſitus, & in explicatione naturæ; alter in deſcriptione expetendarum fugiendarum ve rerum; tertius iudicando, quid cuique rei ſit conſequens, quid repugnans: in quo ineſt omnis tum ſubtilitas diſſerendi, tum veritas iudicandi. quo tandem igitur gaudio affici neceſſe eſt ſapiẽtis animum cum his habitantem, pernoctãtemq́ue curis? & cum totius mundi motus conuerſioneſq́; perſpexerit, ſideraq́; viderit innumerabilia cœlo inhærentia cum eius ipſius motu congruere certis infixa ſedibus? ſeptẽ alia ſuos quæq́; tenere curſus, multum inter ſe aut altitudine, aut humilitate diſtantia, quorum vagi motus rata tñ & certa ſui curſus ſpatia definiant? horum nimirum aſpectus impulit illos veteres, & admonuit vt plura quærerent. inde eſt indagatio nata initiorum, & tanquam ſeminum, vnde eſſent omnia orta, generata, concreta, quæcũq; cuiuſque generis, vel inanimi, vel animati, vel muti, vel loquẽtis origo, q́ vita, qs interitus, quæq́; ex alio in aliud viciſſitudo, atq; mutatio, vnde terra, & quibus librata põderibus; quibus cauernis maria ſuſtineãtur; in qua omnia delata grauitate mediũ mundi locum ſemper expetant; qui eſt idem infimus in rotundo. hæc tractanti animo, & noctes & dies cogitanti, exiſtit illa à Deo Delphis præcepta cognitio. vt ipſa ſe mens vitijs exutam cognoſcat, cõiunctamq́; cum diuina mente ſe ſentiat,

tiat,

tiat, ex quo inſatiabili gaudeo compleatur: ipſa enim cogitatio de vi, & natura deorum, ſtudium incendit illius æternitatis imitãdæ: neq; ſe in breuitate vitæ collocatam putat, cum rerum cauſas alias ex alijs aptas, & neceßitates nexas videt. quibus ab æterno tempore fluentibus in æternum ratio tñ, mensq; moderatur. hæc ille intuẽs, atq; ſuſpiciens, vel potius omnes partes, oraſq; circunſpiciens, quanta rurſus animi tranquillitate humana, & citeriora conſiderat? hic illa cognitio virtutis exiſtit: effloreſcunt genera, partes virtutum: inuenitur, quid ſit quod natura ſpectet extremum in bonis, quod in malis vltimum, quò referenda ſint officia, q́ degendę ætatis ratio deligenda. quibus & talibus rebus exquiſitis, hoc uel maxime efficitur, quod hac diſputatione agitam' vt virtus ad beate viuendum ſit ſe ipſa contenta ſequitur tertia, q́ per omnes partes ſapientiæ manat, & funditur, q́ rem diffinit genera diſpertit, ſequentia adiungit, perfecta concludit, vera & falſa dijudicat, diſſerendi ratio, & ſcientia. ex qua cum ſumma vtilitas exiſtit ad res ponderandas, tum maxime ingenua delectatio, & digna ſapientia. ſed hæc otij. tranſeat idem iſte ſapiens ad Remp. tuẽdam: quid eo poßit eſſe præſtantius cum contineri prudentia vtilitatem ciuium cernat, iuſtitia nihil in ſuam domum inde deriuet, reliquis vtatur tot tãq; varijs virtutibus? adiunge fructum amicitiarum: in quo à doctis poſitum eſt, cum conſilium omnes vitæ, conſentiens, &

penè

penè conſpirans, tum ſumma iucunditas è quotidiano cultu, atq; victu. quid hæc tandē vita deſiderat, quo ſit beatior? cui rei referta tot, tātisq; gaudijs, fortuna ipſa cedat neceſſe eſt. ꝙ ſi gaudere talibus bonis animi, ideſt virtutibus, beatum eſt, omnesq; ſapiētes ijs gaudijs perfruuntur: omnes eos confiteri beatos eſſe neceſſe eſt. A. Etiā ne in cruciatu, atq; tormētis? M. An tu me īuiola putas, aut in roſa dicere? an Epicuro; q tantum modo induit perſonā philoſophi, et ſibi ipſe hoc nomen inſcripſit, dicere licebit, quod quidē, vt hēt ſe res me tū plaudente dicit, nullum ſapienti eſſe tempus, etſi vratur, torqueatur, ſecetur, quin poſſit exclamare, q̃ pro nihilo puto? cum præſertim omne malum dolore definiat, bonum voluptate, hæc noſtra honeſta, turpia irrideat, dicatq; nos in vocibus occupatos inanes ſonos fundere, neque quidquā ad nos ptinere, niſi qđ aut leue, aut aſperum in corpore ſentiatur. huic ergo, vt dixi, non multum differenti à iudicio ferarum, obliuiſci licebit ſui? & tum fortunam contemnere, cum ſit omne & bonum eius, & malum in poteſtate fortunæ? tum dicere ſe beatum in ſummo cruciatu, atque tormentis, cum conſtituerit non modo ſummum malum eſſe dolorem. ſed ēt ſolū? nec vero illa ſibi remedia comparauit ad tolerandum dolorem, firmitatem animi, turpitudinis uerecundiā, exercitationē, cōſuetudinemq; patiēdi, præcepta fortitudinis, duritiam virilem: ſed vna ſe dicit recordatione acquieſcere præteritarū voluptatū:

vt ſi quis æſtuans, cum vim caloris non facile patiatur recordari velit, ſe aliquando in Arpinati noſtro gelidis fluminibus circunfuſum fuiſſe: nõ.n. video, quo mõ ſedare poſſint mala pſentia pterita voluptates. ſed cum is dicat ſemper beatum eſſe ſapientem, cui dicere hoc, ſi ſibi conſtare vellet, nõ liceret: quidnã faciendum eſt ijs, qui nihil expetendum, nihil in bonis ducendum, qđ honeſtate careat, exiſtimant? me quidem auctore ẽt Peripatetici, veteresq; Academici balbutire deſinãt aliquãdo, apertéq; & clara voce audeant dicere, beatã vitã in Phalaridis taurũ deſcenſurã ſint.n. tria genera bonorũ, vt iam à laqueis Stoicorum, quibus vſum me pluribus, q̃ ſoleo, intelligo, recedamus: ſint ſanè illa genera bonorum; dũ corporis, & externa iacent humi, & tantummodo, quia ſumenda ſunt, appellentur bona: alia autem diuina illa longe, lateq; ſe pandant, cælumq; contingant, vt ea qui adeptus ſit, cur eũ, beatum mõ, & non beatiſſimum ẽt dixerim? dolorẽ vero ſapiens extimeſcet? is.n. huic maximæ ſẽtentiæ repugnat. nã contra mortẽ noſtrã, atque noſtrorum, contraq; ægritudinẽ, & reliquas animi perturbationes ſatis eſſe videmur ſuperiorũ dierum diſputationibus armati, & parati dolor eſſe vr̃ accerrimus virtuti aduerſarius. is ardentes faces intentat: is fortitudinẽ, magnitudinem animi, patientiam ſe debellaturum minatur. huic igitur ſuccumbet virtus? huic beata ſapientis, & cõſtantis uiri vita cedet? q̃ turpe, ò dij boni. pueri

vi Spartiatæ non ingemiſcunt verberum dolore laniati. adoleſcentium greges Lacedæmone vidimus ipſi incredibili contentione certãtes pugnis, calcibus, vnguibus: morſu, denique vt examinarẽtur, priuſquã ſe victos faterentur. quæ barbaria India vaſtior, aut agreſtior? in ea tũ gẽte primũ ij, qui ſapientes habentur, nudi ætatem agunt, & Caucaſi niues, hiemalemq; uim perferunt ſine dolore, cumq; ad flammam ſe applicuerint, ſine gemitu aduruntur. mulieres vero in India, cum eſt cuiuſq; earũ vir mortuus. in certamen, iudiciũq; veniunt, quã plurimum ille dilexerit: plures. n. ſingulis ſolent eſſe nuptæ. quæ eſt victrix, ea læta proſequentibus ſuis, vnà cum viro in rogum imponitur: illa victa, mœſta diſcedit. nunquam naturã mos vinceret: eſt enim ea ſemper inuicta. ſed nos vmbris, delicijs, otio, languore, deſidia animum infecimus, opinionibus, maloq; more delinitũ molliuimus. Aegyptiorum morem quis ignorat? quorum inbutæ mentes prauitatis erroribus, quamuis carnificinam prius ſubierint, quàm ibim, aut aſpidem, aut felem, aut canem, aut crocodilum violent: quorum etiam ſi imprudentes quippiam fecerint, pœnam nullam recuſent. de hominibus loquor. quid beſtiæ? nonne frigus, non famam, non montiuagos, atque ſilueſtres curſus, luſtrationesq; patiuntur? non ne pro ſuo partu ita propugnant, vt vulnera excipiant? nullos impetus, nullos ictus reformident? omitto, quæ perferant, quæque patiantur ambitioſi

honoris cauſa;laudis ſtudioſi,gloriæ cauſa;amore incẽſi,cupiditatis.plena uita exẽplorũ eſt.ſed adhibeat oratio modum,& redeat illuc, vnde deflexit.dabit,dabit,inquã,ſe in tormẽta vita beata:nec,iuſtitiã,tẽperantiã, in primisq; fortitudinem,magnitudinem animi patientiã proſecuta, cum tortoris os viderit, conſiſtet virtutibusque omnibus ſine ullo animi terrore ad cruciatũ profectis,reſiſtet extra fores(vt ante dixi)limenq; carceris;quid.n.ea fœdius,quid deformius ſola relicta, comitatu pulcherrimo ſegregata? quod tñ fieri nullo pacto poteſt;nec.n. virtutes ſine beata vita cohærere poſſunt,nec illa ſine virtutibus itaque eã tergiuerſari non ſinent,ſecumq; rapiẽt ad quẽcumque ipſæ dolorẽ, cruciatumq; ducent: ſapientis eſt.n,proprium,nihil,quod pœnitere poſſit,facere,nihil inuitum;ſplendide, conſtanter, grauiter,honeſte,oĩa, nihil ita expectare, quaſi certo futurum;nihil,cum acciderit, admirari,vt inopinatum,ac nouum accidiſſe videatur; omnia ad ſuum arbitrium referre;ſuis ſtare iudicijs.quo quid ſit beatius.mihi certe in mentem venire nõ poteſt.stoicorum quidem facilis concluſio eſt.qui cum finem bonorum eſſe ſenſerint, congruere naturæ, cumq; ea conuenienter viuere; cum id ſit in ſapiente ſitum non officio ſolum, verum etiam poteſtate,ſequatur neceſſe eſt, vt cuius in poteſtate ſummum bonum,in eiuſdem vita beata ſit. ita fit ſemper vita beata ſapientis,Habes, q̃ fortiſſime de beata vita dici putẽ,et,quo mõ nũc eſt,

niſi

niſi quid tu melius attuleris, etiam veriſſime. A. Melius quidem afferre nihil poſſum: ſed à te impetrare libenter velim, niſi moleſtum ſit, qm̃ te nulla vincula impediunt vllius certæ diſcipli næ, libasq́: ex omnibus quodcunque te maxime ſpecie veritatis mouet; quod paulo ante Peripa teticos, veteremq́; Academiã hortari videbare vt ſine retractatione libere dicere auderẽt, ſapiẽ tes eſſe ſemper beatiſsimos, id velim audire, quẽ-admodum his putes conſentaneum eſſe id dicere: multa.n. à te contra iſtam ſententiã dicta ſunt, & Stoicorum ratione concluſa. M. Vtamur igit̃ libertate: qua nobis ſolis in philoſophia licet, vti quorum oratio nihil ipſa iudicat, ſed hr̃ in omnes partes, vt ab alijs poſsit ipſa ꝑ ſe ſe nulli' auctorita te adiuncta iudicari, & qm̃ videris hoc velle, ut, quæcunque diſſentientium philoſophorum ſenten tia de finibus ſit, tñ virtus ſatis habeat ad vitam beatam præſidij; quod quidem Carneadem diſpu-tare ſolitum accepimus, ſed is, vt contra Stoicos, quod ſtudioſiſsime ſemper refellebat, & contra quorum diſciplinam ingeniũ eius exarſerat; nos illud quidem cũ pace agemus, ſi.n. Stoici fines bo norũ recte poſuerũt cõfecta reseſt neceſſe eſt sẽper beatum eſſe ſapientem. ſed quæramus vnamquã que reliquorum ſententiam, ſi fieri poteſt, vt hoc præclarum quaſi decretum beatæ vitæ poſsit om nium ſententijs, & diſciplinis conuenire. ſunt aũt hæ de finibus, vt opinor, retentæ, defenſæq́; ſentẽ tiæ: primum ſimplices quatuor; nihil bonum, niſi

 honeſtum,

honeſtum, vt Stoici; nihil bonum, niſi voluptatem, vt Epicurus; nihil bonum, niſi vacuitatem doloris vt Hieronymus; nihil bonum, niſi naturæ primis bonis aut omnibus, aut maximis frui, vt Carneades contra Stoicos diſſerebat. hæc igitur ſimplicia: illa mixta, tria genera bonorum maxima animi, ſecunda corporis, externa tertia, ut Peripatetici, nec multo ueteres Academici ſecus. uoluptatem cum honeſtate Clitomachus, & Callipho copulauit. indolentiam autem honeſtati Peripateticus Diodorus adiunxit. hæ ſunt ſententiæ, quæ ſtabilitatis aliquid habeant. nam Ariſtonis, Pyrrhonis, Herilli, nõ nullorũq; aliorum euanuerunt. hi quid poßint obtinere, videamus, omißis Stoicis: quorum ſatis videor defendiſſe ſententiam. & Peripateticorum quidẽ explicata cauſa eſt: præter Theophraſtum, & ſi qui illum ſecuti imbecillius horrent dolorem, & reformidant. reliquis quidem licet facere, quod ferè faciunt, vt grauitatem, dignitatemq; virtutis exaggerent, quam cum ad cœlum extulerint, quod facere eloquentes homines copioſe ſolent; reliqua ex collatione facile eſt conterere, atque contemnere: nec enim licet ijs, qui laudem cum dolore petendã eſſe dicunt, negare eos eſſe beatos, qui illam adepti ſunt. quanquam enim ſint in quibuſdam malis, tamen hoc nomen beati longe, & late patet. nã vt q̃ſtuoſa mercatura, fructuoſa oratio dr̃. non ſi altera ſemper omni damno, altera omnis tempeſtatis calamitate ſemper vacet,

ſed ſi multo maiori ex parte extet in vtraq; fœlicitas. ſic vita, non ſolũ ſi vndiq; refert à bonis eſt ſed ſi multo maiore, & grauiore ex parte bona propendent, beata recte dici poteſt ſequetur igitur horum ratione vel ad ſupplicium beata vita uirtutem, cumq; ea deſcendet in taurum, Ariſtotele, Xenocrate, Speuſippo, Polemone, auctoribus, nec eã minimis blandimentis corrupta deſeret. eadem Calliphontis erit, Diodoriq; ſentẽtia quorum vterq, honeſtatem ſic complectitur, vt omnia, q̃ ſine ea ſint, longe, & retro ponenda cenſeat. reliqui habere ſe videntur anguſtius, enatant tñ, Epicurus, Hieronymus, & ſi qui ſunt, qui diſertum illum Carneadem curent defendere: nemo eſt. n. qui eorum bonorum animum putet eſſe iudicem, eumq; condocefaciat, vt ea, q̃ bona, malave videantur poſſit contemnere. nã q̃ tibi Epicuri vr, eadem erit Hieronymi, & Carneadis cã, & Hercle omnium reliquorum: quis. n. parum eſt contra mortem aut dolorem paratus? ordiamur ab eo, ſi placet, quem molem, quem voluptarium dicimus quid? is tibi mortem ng vr, an dolorẽ timere? qui eum diem, quo moritur, beatum appellat; maximiſque doloribus affectus, eos ipſos inuentorum ſuorum memoria, & recordatione confutat, nec hoc ſic agit, vt ex tempore quaſi effutire videatur: de morte enim ita ſentit, ut, diſſoluto animante ſenſum extinctum putet: quod autem ſenſu careat, nihil ad nos id iudicet pertinere. item de dolore certa habet quæ ſe-

quatur: quorum magnitudinē breuitate conſolatur, longinquitatem leuitate: quid tandē? iſti grādiloqui contra hæc duo, quæ maxime angunt, melius ſe habent, q̄ Epicurus? an ad cætera, quæ mala putantur, non & Epicurus, & reliqui philoſophi ſatis parati videntur? quis non paupertatem extimeſcit? neq; tñ quiſquam philoſophorum hic vero ipſe q̄ paruo eſt contentus? nemo de tenui victu plura dixit: etenim quæ res pecuniæ cupiditatem afferunt, vt amori, vt ambitioni, vt quotidianis ſumptibus copiæ ſuppetant, cum procul ab ijs omnibus rebus abſit, cur pecuniam magnopere deſideret, vel potius curet omnino? an Scythes Anacharſis potuit pro nihilo pecuniam ducere, noſtrates philoſophi facere non potuerunt? illius epiſtola fertur his verbis. Anacharſis Hannoni ſalutem. Mihi amictus eſt Scythicum tegmē, calciamentum ſolorum callum cubile terra, pulpamentum fames: lacte, caſeo, carne, veſcor. quare vt ad quietum me licet. munera autem, iſta quibus es delectatus, vel ciuibus tuis, vel dijs immortalibus dona. Omnes ferè philoſophi omnium diſciplinarum, niſi quos à recta ratione natura uitioſa detorſiſſet, hoc eodē animo eſſe potuerunt. Socrates, in pompa cum magna vis auri argentiq; ferret, quam multa non deſidero, inquit. Xenocrates, cum legati ab Alexandro quinquaginta ei talenta attuliſſent, quæ erat pecunia tēporibus illis, Athenis præſertim, maxima; adduxit legatos ad cœnam in Academiam, ijs appoſuit

tantum, quod ſatis eſſet, nullo apparatu. cum poſtridie rogarent eum, cui numerari iuberet, q̄d? vos heſterna, inquit, cęnula non intellexiſtis, me pecunia non egere? quos cum triſtiores vidiſſet, XXX minas accepit, ne aſpernari regis liberalitatem videretur. at vero Diogenes liberius, vt Cynicus, Alexandro roganti, vt diceret ſi quid ſibi opus eſſet, nunc quidem paululum, inquit à ſole abſis, offecerat videlicet apricanti. & hic quidem diſputare ſolebat, quanto Regem Perſarum vita, fortunaq; ſuperaret: ſibi nihil deeſſe, illi nihil ſatis vnquā fore: ſe eius voluptates non deſiderare, quibus nunquam ſatiari ille poſſet, ſuas eū cōſequi nullo mō poſſe. vides, credo, vt Epicurus cupiditatum genera diuiſerit, non nimis fortaſſe ſubtiliter, vtiliter tn̄: partim eſſe naturales & neceſſarias: partim naturales, & non neceſſarias partim neutrum: neceſſarias ſatiari poſſe pene nihilo: diuitias .n. naturæ parabile eſſe ſecundum aūt genus cupiditatū nec ad potiendū difficile cenſet, nec vero ad carendum. tertias, ꝙ eſſent planè inanes, neq; neceßitatē mō, ſed ne natura quidem attingerent, funditus eijciendas putauit. hoc loco multa ab Epicureis diſputantur, hæq; uoluptates ſigillatim extenuantur: quarum genera non contemnunt, quærunt tn̄ copiam: nā & obſcenas voluptates, de quibus multa ab illis hr̄ oratio, faciles, communes, in medio ſitas eſſe dicunt, easque; ſi natura requirat, non genere, aut loco, aut ordine, ſed forma, ætate, figura metien-

tiendas putant; ab iiſq; abſtinere minime eſſe difficile, ſi aut valetudo, aut officium, aut fama poſtulet; omninoq; genus hoc voluptatum optabile eſſe, ſi non obſit, prodeſſe nunquã. totumque hoc de voluptate ſic ille præcepit, vt voluptatẽ ipſam ꝑ ſe, quia voluptas ſit, ſemper optandam, expetendãq; putet; eademq; ratione dolorẽ ob id ipſum, q̃a dolor ſit, ſemper eſſe fugiendũ: itaq; hac vſurum cõpenſatione ſapientem, vt voluptatẽ fugiat, ſi ea maiorem dolorem effectura ſit: & dolorem ſuſcipiet maiorem efficientem voluptatẽ, omniaq; iucunda, quanquã ſenſu corporis iudicẽtur, ad animum referri tñ. quocirca corpus gaudere tã diu, dum pſentem ſentiret voluptatem; animum & pſentem ꝑcipere pariter cum corpore, & proſpicere venientem, nec pteritã præterfluere ſinere ita perpetuas: & contextas voluptates in ſapiente fore ſemper, cum expectationi ſperatarum, perceptarum memoria iungeretur. atq; iis ſimilia ad victum etiam transferuntur, extenuanturq; magnificentia, & ſumptus epularum, ꝙ paruo cultu natura contenta ſit. etenim quis hoc non videt deſideriis iſta condiri omnia? Darius in fuga, cum aquam turbidam, & cadaueribus inquinatam bibiſſet, negauit vnquam ſe bibiſſe iucundius. nunquam videlicet ſitiens biberat. nec eſuriens Ptolemæus ederat. cui cum peragranti Aegyptum, comitibus non conſecutis, cibarius in caſa panis datus eſſet, nihil viſum eſt illo pane iucundius. Socratem ferunt, cum vſque ad ve-

ad veſperum contentius ambularet, quæſitumq; eſſet ex eo, quare id faceret, reſpondiſſe, ſe, quo melius cœnaret, obſonare ambulando famem quid? victum Lacedæmoniorum in Phiditijs non ne vidimus? vbi cum tyrannus cœnauiſſet Dionyſius, negauit ſe iure illo nigro, qđ cœnæ caput erat, delectatum. tum is, qui illa coxerat, minime mirum inquit: condimenta. n. defuerunt. quæ tandem, inquit ille? labor in venatu, ſudor, curſus ab Eurota fames, ſitis: in his. n. rebus Lacedæmoniorũ epulæ condiuntur. atq; hoc non ex hominum more ſolum, ſed ẽt ex beſtijs intelligi põt, q̃, vt qdqd obiectum eſt, qđ mõ à natura non ſit alienum, eo cõtẽtæ nõ quærunt amplius. ciuitates q̃dã vniuerſæ, more doctæ, parſimonia delectantur, vt de Lacedæmonijs paulo ante diximus. Perſarum à Xenophonte victus exponitur: quos negat ad panem adhibere quidquam, præter naſturtium. quãquam, ſi quædam ẽt ſuauiora natura deſideret, quàm multa ex terra, arboribusq; gignuntur cũ copia facili, tum ſuauitate præſtantia? adde ſiccitatem, quæ conſequitur hanc continentiam in victu, adde integritatem valetudinis. confer ſudãtes, ructantes, refertos epulis, tanquam opimos boues: tum intelliges, qui voluptatem maxime ſequantur, eos minime conſequi, iucunditatemque victus eſſe in deſiderio, non in ſatietate. Timotheum, clarum hominem Athenis, & principem ciuitatis, ferunt, cum cœnauiſſet apud Platonem, eoque conuiuio admodum delectatus eſſet,

ſet, vidiſſetq; eum poſtridie, dixiſſe, veſtræ quidē cœnæ nō ſolum in pſentia, ſed ēt poſtero die iucundæ ſunt. quid, q̄ ne mente quidem recte vti poſſumus multo cibo, & potione completi? eſt præclara epiſtola Platonis ad Dionis propinquos: in qua ſcriptum eſt his ferè verbis. Quò cum veniſſem, vita illa beata, q̄ ferebatur, plena Italicarum. Siracuſanarumq; menſarum, nullo mō mihi placuit, bis in die ſaturum fieri, nec vnquā pernoctare ſolum, cæteraq; q̄ comitatur huic vitæ, in qua ſapiens nemo efficitur vnquā, moderatus uero multo minus. Quæ.n. natura tam mirabiliter temperari poteſt? quo mō igitur iucunda vita poteſt eſſe, à qua abſit prudentia? abſit moderatio? ex quo Sardanapali opulentiſſimi Syriæ Regis error agnoſcitur, qui incidi iuſſit in buſto

„ Hæc habeo, quæ edi, quæq; ex ſaturata libido

„ Hauſit: at illa iacent multa, & prēclara relicta.

quid aliud, inquit, Ariſtoteles, in bouis, non in Regis ſepulchro inſcriberes? hæc habere ſe mortuum dicit, q̄ ne viuus quidē diutius habebat, q̄ fruebat̄. cur igitur diuitiæ deſiderentur? aut vbi paupertas beatos eſſe non ſinit? ſignis credo, tabulis, ludis. ſi quis eſt qui his delectetur, non ne melius tenues homines fruuntur, q̄ illi, qui his abundant eſt.n. earum omnium rerum noſtra in vrbe ſumma in publico copia. quæ qui priuati habent, nec tam multa, et raro vident, cum in ſua rura venerint. quos tñ pungit, aliquid, cum illa vnde habebant, recordantur. dies deficit, ſi velim paupertatis

tatis cauſam defendere aperta enim res eſt, & quotidie nos ipſa natura admonet,quã paucis, q̃ paruis rebus egeat,q̃ vilibus, num igitur ignobilitas,aut humilitas, aut ẽt popularis offenſio ſapiẽtem beatum eſſe prohibebit? vide ne plus commẽdatio in vulgus, & hæc,quæ expetitur gloria moleſtiæ habeat,q̃ voluptatis. leuiculus ſanè noſter Demoſthenes,qui illo ſuſurro delectari ſe dicebat aquam ferentis mulierculæ,vt mos in Græcia eſt inſuſurrantisq; alteri, hic eſt ille Demoſthenes. quid hoc leuius? at quantus orator? ſed apud alios loqui videlicet didicerat, non multum ipſe ſecũ. intelligendum eſt igitur nec gloriam popularem ipſam per ſe expetendam,nec ignobilitatem extimeſcendam. veni inquit Athenas Democritus, neq; me quiſquam ibi agnouit.conſtantem hominem,& grauem,qui glorietur,à gloria ſe abfuiſſe.an tibi cines,ijq; qui fidibus vtuntur,ſuo, non multitudinis arbitrio cantus numeroſq; moderantur? vir ſapiens multo arte maiore præditus, non quid veriſſimum ſit,ſed quid velit vulgus, exquiret? an quidquam ſtultius,quam,quos ſingulos ſicut operarios,barbaroſq; cõtemnas, eos aliquid putare eſſe vniuerſos? ille vero noſtras ambitiones,leuitateſq; contemnet, honoreſq; populi, ẽt vltro delatos,repudiabit: nos autem eos neſcim' antequam pœnitere cœpit, contemnere. eſt apud Heraclitum phyſicum de principe Epheſiorum Hermodoro: Vniuerſos ait Epheſios eſſe morte mulctandos, ꝙ, cum ciuitate expellerent Hermodo-

modorum, ita locuti ſunt. nemo de nobis vnus ex cellat, ſed, ſi quis, extiterit, alio in loco, & apud alios ſit. an hoc non ita fit omni in populo? nō ne omnem exuperantiam virtutis oderunt? quid? Ariſtides (malo. n. Græcorum, quàm noſtra proferre) non ne ob eam cauſam expulſus ex patria quòd præter modum iuſtus eſſet? quantis igitur moleſtijs vacant, qui nihil omnino cum populo cō trahunt? quid eſt. n. dulcius otio literato? ijs dico literis, quibus infinitatem rerum, atque naturæ, & in hoc ipſo mundo cælum, terras, maria cogno ſcimus. contempto igitur honore, contempta, etiā pecunia, quid relinquitur, quod extimeſcendum ſit? exilium, credo: quod in maximis malis ducit, id ſi propter alienam, & offenſam populi voluntatem malum eſt: quàm ſit ea contemnenda, paulo ante dictum eſt. ſin abeſſe à patria miſerum eſt plenæ miſerorum prouinciæ ſunt: ex quibus admo dum pauci in patriam reuertuntur. at mulctantur bonis exules. quid tum? parum ne multa de toleranda paupertate dicuntur? iam vero exiliū ſi rerum naturā, non ignominiā nominis quærimus, quantum demum à perpetua peregrinatione differt? in qua ætates ſuas philoſophi nobiliſſimi conſumpſerunt, Xenocrates, Crantor, Arceſilas, Lacides, Ariſtoteles, Theophraſtus, Zeno, Cleanthes, Chryſippus, Antipater, Carneades, Panætius, Clitomachus, Philo, Antiochus, Poſſidonius, innumerabiles alij: qui ſemel egreſſi, nunquam domum reuertere. at. n. non ſine ignominia

afficere

afficere poterit ſapientem, de ſapiente.n. eſt hæc omnis oratio: cui iure id accidere nõ poßit: nã iure exulantẽ cõſolari nõ oportet. poſtremo ad oẽs caſus facillima rõ eſt eorũ, qui ad voluptatẽ ea referunt, q̃ ſequuntur, in vita, vt quocũq; hæc loco ſuppeditẽt, ibi beate queant viuere. itaque ad omnem rationẽ Teucri vox accõmodari poteſt,

„ Patria, eſt vbicunque eſt bene.

Socrates quidem cum rogaretur, cuiatem ſe eſſe diceret, mundanum inquit, totius.n.mundi ſe incolam, & ciuem arbitrabatur. quid T. Albutius? non ne animo æquiſſimo Athenis exul philoſophabatur? cui tñ illud ipſum non accidiſſet, ſi in Rep. quieſcens, Epicuri legibus paruiſſet. qui.n. beatior Epicurus ꝙ in patria viuebat, q̃ Metrodorus, quod Athenis? aut Plato Xenocratẽ vincebat, aut Polemo Arceſilam, quo eſſet beatior quanti vero iſta ciuitas æſtimanda eſt, ex qua boni ſapientesq; pelluntur, Demaratus quidẽ Tarquini Regis noſtri pater, tyrannũ Cypſellum ꝙ ferre non poterat, fugit Tarquinos Corintho, & ibi ſuas fortunas conſtituit, ac liberos procreauit. num ſtulte antepoſuit exilij libertatem domeſticæ ſeruituti? Iam vero motus animi, ſolicitudines, ægritudinesque obliuione leniuntur, traductis animis ad voluptatem, non ſine cauſa igitur Epicurus auſus eſt dicere, ſemper in pluribus bonis eſſe ſapientem, quia ſemper ſit in voluptatibus. ex quo effici putat ille, quod quærimus, ut ſapiens ſemper beatus ſit. etiam ne, ſi ſen-

ſibus

ſibus carebit oculorum, ſi aurium? ēt: nam iſta ipſa contemnit. primum. n. horribilis iſta cæcitas q̄bus tandem caret voluptatibus? cum quidam ēt diſputent cæteras voluptates in ipſis habitare sēſibus; quæ aūt aſpectu percipiantur, ea non verſari in oculorum vlla iocunditate, vt ea, q̄ guſtem⁹ olfaciamus, tractemus, audiamus, in ea ipſa, vbi ſentimus, parte verſentur: in oculis tale nihil fit. animus accipit quæ videmus. animo autem multis modis, varijsq́; delectari licet. ēt ſi non adhibeatur aſpectus. loquor autem de docto homine, & erudito, cui viuere eſt cogitare: ſapientis. n. cogitatio non ferme ad inueſtigandum adhibet oculos aduocatos: etenim ſi nox non adimit vitā beatam, cur dies nocti ſimilis adimat? nam illud Antipatri Cyrenaici eſt quidem paulo obſcœnius, ſed non abſurda ſententia eſt: cuius cæcitatem cum mulierculæ lamentarentur, quid agitis, inquit? an vobis nulla videtur voluptas eſſe nocturna? Appium quidem veterem illum, qui cę̄cus annos multos fuit, & ex magiſtratibus, & ex rebus g. ſtis intelligimus in illo ſuo caſu, nec priuato, nec publico muneri defuiſſe. C. autem Druſi domum compleri cōſultoribus ſolitam accepimus, cum, quorum res eſſet ſua ipſi non videbant, cæcū adhibebant ducem. pueris nobis Cn. Aufidius prętorius & in ſenatu ſententiam dicebat, nec amicis deliberantibus deerat, & Græcam ſcribebat hiſtoriam, & videbat in literis, Diodorus Stoicus cæcus multos annos noſtræ domi vixit. is vero,

ro, quod credibile vix eſſet, cum in philoſophia multo etiã magis aßidue, quàm antea, verſaretur, & cũ fidibus Pytagoreorũ more vteretur, cumq; ei libri noctes, & dies legerẽtur, quibus in ſtudijs oculis non egebat: tñ, quod ſine oculis fieri poſſe vix videtur, geometriæ munus tuebatur, verbis præcipiẽs diſcentibus, vnde, quò, quamq; lineam ſcriberent. Aſclepiadem ferunt nõ ignobilem Eretricum philoſophum, cum quidam quæreret quid ei cæcitas attuliſſet, reſpondiſſe, vt puero vno eſſet comitatior. vt enim vel ſumma paupertas tolerabilis ſit, ſi liceat, quod quibuſdam Græcis, quotidie: ſic cæcitas ferri facile poſſit, ſi non deſint ſubſidia ad valetudinem. Democritus luminibus amißis alba ſcilicet, & atra diſcernere nõ poterat: at vero bona, mala; æqua, iniqua; honeſta, turpia; vtilia, ĩutilia; magna, parua poterat; & ſine varietate colorum licebat; viuere beate, ſine notione rerum non licebat. atque is vir impediri animi etiam aciem aſpectu oculorum arbitrabatur: & cũ alij ſæpe, quod eſſet ante pedes, nõ viderent, ille infinitatem omnem peregrinabatur, vt nulla in extremitate cõſiſteret. traditum eſt etiam, Homerũ cæcum fuiſſe. at eius picturam, nõ poeſim videmus: quæ regio, quæ ora, qui locus Græciæ, quæ ſpecies formæ, quæ pugna, quæ acies, quod remigiũ, qui motus hominum, qui ferarum non ita expictus eſt, vt, quæ ipſe non viderit, nos vt videremus effecerit? quid ergo aut Homero ad delectationem animi, ac voluptatẽ,

aut cuiquam docto defuiſſe vnquam arbitramur? aut, ni ita ſe res haberet, Anaxagoras, aut hic ipſe Democritus agros, & patrimonia ſua reliquiſſent, huic diſcendi, quærendiq; diuinæ delectationi toto ſe animo dediſſent? itaq; augurem Tyreſiam, quem ſapientem fingunt poetæ, nunquã inducunt deplorãtem cæcitatem ſuam: at vero Polyphemum Homerum cum immanem, ferumque finxiſſet, cum ariete et colloquẽtem facit, eiusq; laudare fortunas, ꝙ, quam vellet, ingredi poſſet; &, quæ vellet, attingere. recte hic quidem: nihilo. n. erat ipſe Cyclops, q̃ aries ille, prudentior. In ſurditate vero quidnam eſt mali? erat ſurdaſter M. Craſſus: ſed aliud moleſtius, ꝙ male audiebat etiam, ſi, vt mihi videbatur, iniuria. Epicurei noſtri Græce fieri neſciunt, nec Græci Latine: ergo hi in illorum, & illi in horum ſermone ſurdi: omnesq; id nos in ijs linguis, quas non intelligimus, q ſunt innumerabiles, ſurdi profecto ſumus. at vocem citharœdi non audiunt: ne ſtridorem quidem ſerræ, tum cum acuitur; aut grunitum, cum iugulatur ſus; nec, cum quieſcere volunt, fremitũ murmurantis maris. & ſi cantus eos forte delectant, primum cogitare debent, antequam hi ſint inuenti, multos beate vixiſſe ſapientes: deinde multo maiorẽ percipi poſſe legendis, his q̃ audiendis uoluptatẽ. tum, vt paulo ante cæcos ad aurium traducebamus voluptatem, ſic licet ſurdos ad oculorum; etenim qui ſecum loqui poterit, ſermonẽ alterius nõ requiret. congerantur in vnum omnia,

vt

vt idem oculis, et auribus captus ſit, prematur etiam doloribus acerrimis corporis: q primum per ſe ipſi plerunq; cōficiunt hoīem, ſin forte lōginquitate producti, vehementius tñ torquent, q̃ vt cauſa ſic cur ferantur; quid eſt tandem dij boni, quod laboremus? portus enim præſto eſt q̄m mors ibidem eſt, æternum nihil ſentienti receptaculum. Theodorus Lyſimacho mortem minitāti, magnū vero, inquit, effeciſti, ſi Cantharidis vim conſecutus es. Paulus Perſe deprecanti ne in triumpho duceretur, in tua id, inquit, poteſtate eſt. multa primò die, cum de ipſa morte quæreremus; non pauca etiam poſtero, cum ageretur de dolore, ſunt dicta de morte: quæ qui recordetur, haud ſanè periculum eſt, ne non mortem aut optandam, aut certe non timendam putet. mihi quidem in vita ſeruanda videtur illa lex, quæ in Græcorum cōuiuijs obtinetur. aut bibat, inquit, aut abeat. et recte. aut enim fruatur aliquis pariter cum alijs voluptate potandi, aut, ne ſobrius in violentiam vinolentorum incidat, ante diſcedat: ſic iniurias fortunæ, quas ferre nequeas, defugiendo relinquas. hæc eadem, quæ Epicurus, totidem verbis dicit et Hieronymus. quòd ſi ijs philoſophis, quorum ea ſententia eſt, vt virtus per ſe ipſa nihil valeat, omne, quod honeſtum nos, & laudabile eſſe dicimus, id illi caſſum quiddam, & inanis vocis ſono decoratum eſſe dicant, & tamen ſemper beatum eſſe cenſent ſapiente: quid tandem à Socrate, & Platone, perfectiſq; philoſo-

phis faciendum putes? quorum alij tantam præſtantiam in bonis animi eſſe dicunt, vt ab his corporis, & externis obſcurentur: alij autem hæc ne bona quidem ducunt, in animo reponunt omnia. quorum controuerſiam ſolebat tanquam honorarius arbiter iudicare Carneades: nam cum, quæcunque bona Peripateticis, eadem Stoicis cōmoda viderentur; neque tamen Peripatetici plus tribuerent diuitijs, bonæ valetudini, cæteriſq; rebus generis eiuſdem, quàm Stoici, cum ea re, non verbis ponderarentur: cauſam eſſe diſsidendi negabat. quare hunc locum cæterarum diſciplinarum philoſophi quemadmodum obtinere poſsint, ipſi viderint. mihi tamen gratum eſt, quòd de ſapiētium perpetua bene viuēdi facultate dignum quidam philoſophorum voce profitentur. ſed quoniam mane eſt eundum, has quinque dierum diſputationes memoria comprehendamus. equidem me etiam conſcripturum arbitror: vbi enim melius vti poſſumus hoc, cuiuſmodi eſt, otio? ad Brutumq; noſtrū hos libros alteros quinque mittem᷑: à quo nō modo impulſi ſumus ad philoſophicas ſcriptiones, verum etiam laceſsiti. in quo quantum cæteris profuturi ſumus, non facile dixerimus: noſtris quidem acerbiſsimis doloribus, varijſq;, & vndiq; circunfuſis moleſtijs alia nulla potuit inueniri leuatio.

SCHO-

SCHOLIA PAVLI MANVTII IN TVSCVLANAS QVAESTIONES CICERONIS.

Pagina 3.

FIERI *autem poteſt*] *Mallem, Ferri autem poteſt.*

12.

PARTITAM illam, & auitam] Recte *patritam, non autem patriam, vt antea legebatur. id Nonij teſtimonio comprobatur, qui in verbo patrita hunc locum recitat, & affert præterea exemplum ex Varrone.*

14.

HOC eſt ſe ipſum poſſe cognoſcere] *Frigidum, & planè ſuperuacaneum: itaque puto eſſe tollendum, vt gloſſam.*

16.

ERRANTIVM ſtellarum curſus, progreſſiones, inſtitiones] *Ex duabus dictionibus, curſus, progreßiones, feci cōiecturam, legendum eſſe, inſtitiones, nō, vt antea, inſtitutiones: vt ſimilibus, & cōuenientibus vtatur verbis. ſunt autem correctiones quædam: quarum etſi ratio nō explicat, tamen, quibus iudicium eſt paulo ſubtilius, facile, cur factæ ſint, ipſi per ſe intelligunt. rudibus autem, & tardis, & ijs, qui ſibi omnia minutatim cō cidi, omniaq; tanquam manſa à nutrice inſeri in*

os volunt, ego quidem, vt ſatisfaciam, nõ laboro.

18.

FONTES ſcatere, herbis prata cõueſtirier} Hic, ſcatere, pronunciandũ eſt media correpta, ut anapæſtus fiat, ſcater' her. alioqui uerſus claudicabit. ſic & Lucretius lib. V. Largifluũ fontem ſcatere, atq; erumpere lumẽ. & infra in eodem lib. Et partim plano ſcatere, atque erumpere campo. Plautus etiam, opinor in Caſſina, olere, protulit, media contracta: Non omnes poſſunt olere vnguenta exotica.

19.

NE quidquam aliud eſt} Ne quidquam pro nihil, non probo: non. n. fert Latini ſermonis conſuetudo. Nihil qdquã aliud eſt, hẽt Maffei libri, placet: ſic. n. locutus eſt Terentius in Adelphis, Nihil quidquã vidi lætius, & Plautus in Merc. Nihil Charine te quidem quidquam pudet.

19.

EGO autem nunquã ita te in hoc ſermone dimittam vlla vti rõne, vt mors tibi videri malũ poßit.} Neq; ſenſus, neq; locutio placet. quid. n. ſibi vult, nunquã te in hoc ſermone dimittã ulla vti ratione? quis vero vnquã ſic locutus eſt, nunquã te dimittã vlla vti ratione? verbum dimitto & Latinum eſt, & veteribus vſitatum, neq; eodẽ mõ ſemper, ſed varie, cum infinito autem nunquã. itaq; etſi nihil immutaui, ne facerem id, qđ faciendum non eſt, vt mihi plus tribuerẽ, q̃ libris manuſcriptis: tamen non dubito, quin ita le-

gendum,

gendum, & diſtinguendũ ſit. Ego autẽ nunquam ita te in hoc ſermone dimittã, vlla uti rõne mors tibi videri malum poſſit. Cum autem erroris originem q̃rerem, hanc reperi, ꝙ particulã illã, vti, q̃ hoc loco adiunctiua coniunctio eſt, lector opinatus infinitiuum eſſe modum à verbo vtor, cum ſuperiore membro coniunxit: & vt hoc imperite, ita illud impudenter: ꝙ, vt, addidit de ſuo, vt aduerbium, ita, haberet quò referretur: cur, vti ꝑut eſſe poſitum, non intelligeret.

20.

LABAMVS, mutamusq́; ſententiam clarioribus ẽt in rebus: in his eſt. n. aliqua obſcuritas. Forte rectius hoc modo. Labamus, mutamusque ſententiam. clarioribus etiam in rebus ineſt aliqua obſcuritas.

20.

MIGRARE. A. Spero, &c.] Elegantius, ſi notis literarum, q̃bus ꝑſonæ ſignificant, ſ[illegible]ductis, continuata oratione ita legat. Migrare: ſpero fore, vt contingat id nobis: ſed fac, vt iſti volunt, animos nõ remanere poſt mortẽ: video nos, ſi ita ſit priuari ſpe beatioris vitæ: mali vero, &c.

21.

QVASI vero iſta, vel quidquã] Qui Viterbi Epiſcopus fuit, Petrus Craſſus, vir bene doctus, & ingenio præſtans, putabat eſſe legendũ, Quaſi vero iſta vi quidquã. eãq; conîecturam in ſuo libro ſcripſerat, quam ego vel diſſentientibus libris manuſcriptis valde probo. error inde na-

tus eſt, quòd, vei pro vi, veteres ſcribebãt de quo Politianus in Miſcell. vnde in librum de vniuerſitate idem mendum irrepſit pagina 198. vbi legendum eſt, vi cum eadem coniunxit, non, vel cum eadem coniunxit.

24.

OMNIA iſta perinde vt cuiq; data ſunt pro rata parte aut longa, aut breuia dicuntur] Legebatur antea, pro rata parte à vita longa. nos ſenſum ſecuti, aut longa, correximus, adiuti non nihil à libro Maffei manuſcripto, in quo legitur, aut ita: ex quo ſum adductus, vt dictione, ita, in alium locum translata, ſic legendum opinarer. omnia iſta, perinde vt cuiq; data ſunt, ita pro rata parte aut longa, aut breuia dicuntur.

25.

ET hoc qdẽ hoc mõ nihil autẽ meliꝰ æſtimo] Ex antiquo libro Maffei legendum puto: Et hæc quidẽ hoc modo: nihil autẽ melius extremo: vt hoc totum non ex Socratis oratione ſit, ſed à Cicerone per interpoſitionem prolatum: nã neq; in Platonis apologia hæc ſunt; & dictio illa, inquit, quæ ſubſequitũ, ideo videtur eſſe illata, vt quaſi interruptum ſuperioris orationis filum contexeret.

26.

IN quos Symonides] in præpoſitio hic accipitur in bonã partem, pro in quorum laudem, vt de Oratore lib. ij. Multa in Caſtorem ſcripta, & Pollucem. et de natura deorum lib. I. Catulus dilexit Roſcium: in quem etiã illud eſt eius, Conſtiteram.

exorien-

exorientem Auroram forte ſalutans, & quæſe-quuntur, De ſenectute etiam, In quem, inquit illud elogium, vnicum plurimæ conſentiunt gentes populi primarium fuiſſe virum. His exemplis adducti ſumus, vt, In quos, emendaremus, cum, In quo, antea legeretur.

27.

HAEC in errore uerſentur].Concinnius, Hic in errore verſetur.

29.

SOLENNE, et ſtatum ſacrificium] Statum lego, non ſtatutum, vt habent aliquot impreſſi libri. ſic & in oratione de Aruſp. reſp. Statas ſolennesq; cerimonias. & Liuius. lib. XL. Proficiſcuntur ab Theſſalonica Aeniam ad ſtatutum ſacrificium. manauit autem latius hoc mendum, vt i ueterum libris ſæpe, pro ſtatum, legatur ſtatutum.

32.

REFELLERE ſine pertinacia, & refelli ſine iracundia.] Mallem ſic, Refelli ſine pertinacia, & refellere ſine iracundia.

38.

AVT Philoctetam]. Vel in in coniunctione, AVT mendum ineſt, vel aliquid deſideratur: itaq; placet legere vt eſt in Maffei libro, Prometheum, aut Philoctetam.

38.

LECTVLO, &c.] Libro II. de Fin. ſequentes verſus non ad Philoctetam, ſed ad ſaxum Lennium referuntur.

NOLITE

44.

NOLITE hoſpites adire ad me ilico iſtic}. Trochaicus eſt, in quem non cadit iambus: itaq; non puto eos recte ſentire, qui verbis aliter collocatis ita legunt, Nolite hoſpites ad me adire ilico iſtic: nam in quarta ſede iambus eſſet.

44.

TANTA vis ſceleris in corpore hæret.}. Trochaicus imperfectus: pedem enim deſiderat: quẽ reſtituere ſine libris manuſcriptis nefas eſt: Tanta vis ſceleris meo in corpore hæret, legendũ quãdoque ſum opinatus: quam opinionem nondum mihi venit in mentem cur abijcerem: itaque eam protuli, hoc tamen animo vt ſi quis contra dixerit, pugnare nolim. Verſus in pedes ita diuidendũ eſſet, Tāta-uis ſcele-ris me- o in-corpo-r' hæret.

53.

CADENTES}. Carentes, antea legebatur, itaq; eſt in libris manuſcriptis: mihi tamen viſum eſt vt emendarem, cadentes: ex Homeri verſu, in quo eſt, πίπτουσιν quod ſignificat, cadunt. verſus autem hi, quos Cicero vertit, ſunt Iliados T.

56.

NIHIL mali}. Puto rectius, Nihil noui. nã ſi legas, Mali, ad Cleanthis rationem reuolueres. dixit etiam pagina 217. Animo ſic excubat ſapiens, vt ei nihil improuiſum accidere poſſit, nihil inopinatum, nihil nouum.

74.

VT ſunt alij ad alios morbos}. Imperfecta ſimilitudo

ſimilitudo:nã ad particulã, vi, quæ reſpondeat, uox non eſt forte ita corrigendum. Vt ſunt alij ad alios morbos procliuiores; itaq; dicimus grauedinoſos quoſdam, quoſdam torminoſos, non quia iam ſint, ſed quia ſæpe, ſic alij ad metum.

79.

ALTER ferat }. Opinor legendum eſſe ferant ſiquidem ad vocem, ſtultis, refertur.

79.

ADVERSA ratione }. Maffei liber, Auerſa à ratione. probo. nã ét ſupra. 211. Zenonis, inquit, eſt diffinitio, vt perturbatio ſit auerſa à recta ratione contra naturam animi commotio. & 113. Omnium perturbationum fontem eſſe dicunt intemperantiam: quæ eſt à tota mente, & à recta ratione defectio, ſic auerſa à præſcriptionè rationis, vt nullo modo, &c.

87.

IRA vero quenquam diu perturbat animum dubitationem inſaniæ non habet }. Mendum eſt in voce, quanquam. veteres libri, quos ego viderim, habent, quæquã deprauate omnino, ſi reſpicimus, dictio ira quò referatur. ꝓ ſi coniecturæ locus eſt, ita legerem: Ira vero, q̃ diu perturbat animum, dubitationem inſaniæ non habet.

87.

AT naturalis eſt }. Obiectio: cui reſpondet qđ ſequitur; an quidquam eſſe poteſt ſecundum naturam, quod ſit repugnante ratione? & eſt ſentẽtia, niſi fallor, multo concinnior, quàm ſi legas

vt antea, aut naturalis eſt? cum præcedenti membro connectens, vt autem hunc locum vna dépta litera correximus, ſic paulo poſt aliũ vna immutata reſtituimus. nam vbi legebatur, priuſquam eſſet vlla vlciſcendi libido, nos ſenſu meliore emẽdauimus, prius, q̃ eſſet vlta vlciſcendi libido.

105

CVI rei refertæ.]. Concinnius, Cui referte.

108

FACERE non potuerunt? Iacet verbum, facere, & planè otioſum hic eſt, lege ſine eo: multo erit elegantius.

110.

QVIDQVID obiectum eſt]. Aut pro quid quid, legendum eſt, Quid, aut, Quicquid, hic accipiẽdum pro Quidq;: vt apud Lucretiũ libro II. inq; ſuos quidquid rurſus reuocare meatus. & libro III. Semper. n. ſummum quidquid de rebus abundat. & libro V. Sic vnum quidquid paulatim protrahit ætas in mediũ. Poſſem ex oratoribus loca recitare: ſed ego in latinis locutionibus vbi quid eiuſmodi occurrit, qđ ſine exemplorum comprobatione durius videatur, libentius poetarũ utor auctoritate, q̃ oratorum: ſunt. n. poetæ certiores latinæ linguæ teſtes, propterea quòd metri ratio facit, vt mutationi non tam facile locus ſit. quod in oratoribus contra videmus.

111.

AT enim non ſine ignominia afficere poterit ſapientem] Locus recte ſtellula notatus: mẽdum

enim ſubeſſe conſtat forte ita reſtitui poſſet. At enim non erit ſine ignominia. ignominia afficere poterit ſapientem? de ſapiente enim eſt hæc omni oratio. ſententia certe hæc videtur eſſe: quibu autem verbis explicanda ſit, ſtatuere noſtrum non eſt. ſtudioſi libros antiquos adeant, & eorum ope vtentes locum emendent.

113.

OMNEQVE id nos]. Id, non video quid ſpectet. antiqui ſcribebant, It. inde mihi orta coniectura eſt, vt, Item, legendum putarem.

FINIS.

SERIES LITERARVM.

ABCDEFGHIKLMNOP.

Omnes quaterniones.

VENETIIS,

Apud hæredes Melchioris Seſſæ.

MDLXXVI.

in ult[illegible] [illegible] parte [illegible] ad [illegible]
[illegible] puls [illegible] [illegible]

Dinnita[illegible] [illegible]

[illegible] lodano li filosofi [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] della filosofia [illegible] [illegible] fran.

[illegible] di procedere a dipingere il sole [illegible]

[illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] et [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] et [illegible] [illegible] [illegible]

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

phis faciendum putes? quorum aliĳ tantam præſtantiam in bonis animi eſſe dicunt, vt ab his corporis, & externa obſcurentur: aliĳ autem hæc ne bona quidem ducunt, in animo reponunt omnia. quorum controuerſiam ſolebat tanquam honorarius arbiter iudicare Carneades: nam cum, quæcunque bona Peripateticis, eadem Stoicis cõmoda viderentur; neque tamen Peripatetici plus tribuerent diuitĳs, bonæ valetudini, cæteriſq; rebus generis eiuſdem, quàm Stoici, cum ea re, non verbis ponderarentur: cauſam eſſe diſsidendi negabat. quare hunc locum cæterarum diſciplinarum philoſophi quemadmodum obtinere poſsint, ipſi viderint. mihi tamen gratum eſt, quòd de ſapiẽtium perpetua bene viuẽdi facultate dignum quidam philoſophorum voce profitentur. ſed quoniam mane eſt eundum, has quinque dierum diſputationes memoria comprehendamus. equidem me etiam conſcripturum arbitror: vbi enim melius vti poſſumus hoc, cuiuſmodi eſt, otio? ad Brutumq; noſtrũ hos libros alteros quinque mittem⁹: à quo nõ modo impulſi ſumus ad philoſophicas ſcriptiones, verum etiam laceſsiti. in quo quantum cæteris profuturi ſumus, non facile dixerimus: noſtris quidem acerbiſsimis doloribus, variiſq;, & vndiq; circunfuſis moleſtiis alia nulla potuit inueniri leuatio.

SCHO-

SCHOLIA PAVLI MANVTII IN TVSCVLANAS QVAESTIONES CICERONIS.

Pagina 3.

FIERI *autem poteſt*] *Mallem, Ferri autem poteſt.*

12.

PARTITAM illam, & auitam] *Rectè patritam, non autem patriam, vt antea legebatur. id Nonij teſtimonio comprobatur, qui in verbo patrita hunc locum recitat, & affert præterea exemplum ex Varrone.*

14.

HOC eſt ſe ipſum poſſe cognoſcere] *Frigidum, & planè ſuperuacaneum: itaque puto eſſe tollendum, vt gloſſam.*

16.

ERRANTIVM ſtellarum curſus, progreſſiones, inſtitiones] *Ex duabus dictionibus, curſus, progreßiones, feci cõiecturam, legendum eſſe, inſtitiones, nõ, vt antea, inſtitutiones: vt ſimilibus, & cõuenientibus vtatur verbis. ſunt autem correctiones quædam: quarum etſi ratio nõ explicat, tamen, quibus iudicium eſt paulo ſubtilius, facile, cur factæ ſint, ipſi per ſe intelligunt. rudibus autem, & tardis, & ijs, qui ſibi omnia minutatim cõcidi, omniaq; tanquam manſa à nutrice inſeri in*

os volunt, ego quidem, vt ſatisfaciam, nõ laboro.

18.

FONTES ſcatere, herbis prata cõueſtirier} Hic, ſcatere, pronunciandũ eſt media correpta, ut anapæſtus fiat, ſcater' her. alioqui uerſus claudicabit. ſic & Lucretius lib. V. Largifluũ fontem ſcatere, atq; erumpere lumẽ. & infra in eodem lib. Et partim plano ſcatere, atque erumpere campo. Plautus etiam, opinor in Caſſina, olere, protulit, media contracta: Non omnes poſſunt olere vnguenta exotica.

19.

NE quidquam aliud eſt} Ne quidquam pro nihil, non probo: non. n. fert Latini ſermonis conſuetudo. Nihil qdquã aliud eſt, hẽt Maffei libers placet: ſic. n. locutus eſt Terentius in Adelphis, Nihil quidquã vidi lætius, & Plautus in Merc. Nihil Charine te quidem quidquam pudet.

19.

EGO autem nunquã ita te in hoc ſermone dimittam vlla vti rõne, vt mors tibi videri malũ poßit.} Neq; ſenſus, neq; locutio placet. quid. n. ſibi vult, nunquã te in hoc ſermone dimittã ulla vti ratione? quis vero vnquã ſic locutus eſt, nunquã te dimittã vlla vti ratione? verbum dimitto & Latinum eſt, & veteribus vſitatum, neq; eodẽ mõ ſemper, ſed varie, cum infinito autem nunquã. itaq; etſi nihil immutaui, ne facerem id, q̃d faciendum non eſt, vt mihi plus tribuerẽ, q̃ libris manuſcriptis: tamen non dubito, quin ita legendum,

gendum, & diſtinguendũ ſit. Ego autẽ nunquam ita te in hoc ſermone dimittã, vlla uti rõne mors tibi videri malum poſſit. Cum autem erroris originem q̃rerem, hanc reperi, ꝙ particulã illã, vti, q̃ hoc loco adiunctiua coniunctio eſt, lector opinatus infinitiuum eſſe modum à verbo vtor, cum ſuperiore membro coniunxit: & vt hoc imperite, ita illud impudenter: ꝙ, vt, addidit de ſuo, vt aduerbium, ita, haberet quò referretur: cur, vti put. eſſe poſitum, non intelligeret.

20.

LABAMVS, mutamusq́; ſententiam clarioribus ẽt in rebus: in his eſt.n. aliqua obſcuritas. Forte rectius hoc modo. Labamus, mutamusque ſententiam. clarioribus etiam in rebus in eſt aliqua obſcuritas.

20.

MIGRARE. A. Spero, &c.} Elegantius, ſi notis literarum, q̃bus pſonæ ſignificant, ſductis, continuata oratione ita legat. Migrare: ſpero fore, vt contingat id nobis: ſed fac, vt iſti volunt, animos nõ remanere poſt mortẽ: video nos, ſi ita ſit priuari ſpe beatioris vitæ: mali vero, &c.

21.

QVASI vero iſta, vel quidquã} Qui Viterbi Epiſcopus fuit, Petrus Craſſus, vir bene doctus, & ingenio præſtans, putabat eſſe legendũ, Quaſi vero iſta vi quidquã. eãq́; coniecturam in ſuo libro ſcripſerat, quam ego vel diſſentientibus libris manuſcriptis valde probo. error inde na-

tus eſt,quòd,vei pro vi,veteres ſcribebãt de quo Politianus in Miſcell.vnde in librum de vniuerſitate idem mendum irrepſit pagina 198.vbi legendum eſt, vi cum eadem coniunxit, non, vel cum eadem coniunxit.

24.

OMNIA iſta perinde vt cuiq; data ſunt pro rata parte aut longa, aut breuia dicuntur] Legebatur antea, pro rata parte à vita longa. nos ſenſum ſecuti, aut longa,correximus, adiuti non nihil à libro Maffei manuſcripto, in quo legitur, aut ita: ex quo ſum adductus, vt dictione, ita,in alium locum translata, ſic legendum opinarer. omnia iſta, perinde vt cuiq; data ſunt,ita pro rata parte aut longa,aut breuia dicuntur.

25.

ET hoc qdẽ hoc mõ nihil autẽ meliˀ æſtimo] Ex antiquo libro Maffei legendum puto: Et hæc quidẽ hoc modo:nihil autẽ melius extremo:vt hoc totum non ex Socratis oratione ſit, ſed à Cicerone per interpoſitionem prolatum:nã neq; in Platonis apologia hæc ſunt; & dictio illa, inquit, quæ ſubſequit,ideo videtur eſſe illata,vt quaſi interruptum ſuperioris orationis filum contexeret.

26.

IN quos Symonides] in præpoſitio hic accipitur in bonã partem,pro in quorum laudem,vt de Oratore lib.ij. Multa in Caſtorem ſcripta,& Pollucem.et de natura deorum lib.1.Catulus dilexit Roſcium:in quem etiã illud eſt eius,Conſtiteram.

exorien-

exorientem Auroram forte ſalutans, & quæſequuntur, De ſenectute etiam, In quem, inquit illud elogium, vnicum plurimæ conſentiunt gentes populi primarium fuiſſe virum. His exemplis adducti ſumus, vt, In quos, emendaremus, cum, In quo, antea legeretur.

27.

HAEC in errore uerſentur]. Concinnius, Hic in errore verſetur.

29.

SOLENNE, et ſtatum ſacrificium] Statum lego, non ſtatutum, vt habent aliquot impreſsi libri. ſic & in oratione de Aruſp. reſp. Statas ſolenneſq; cerimonias. & Liuius. lib. XL. Proficiſcuntur ab Theſſalonica Aeniam ad ſtatutum ſacrificium. manauit autem latius hoc mendum, vt i ueterum libris ſæpe, pro ſtatum, legatur ſtatutum.

32.

REFELLERE ſine pertinacia, & refelli ſine iracundia.] Mallem ſic, Refelli ſine pertinacia, & refellere ſine iracundia.

38.

AVT Philoctetam]. Vel in in coniunctione, AVT mendum ineſt, vel aliquid deſideratur: itaq; placet legere vt eſt in Maffei libro, Prometheum, aut Philoctetam.

38.

LECTVLO, &c.] Libro II. de Fin. ſequentes verſus non ad Philoctetam, ſed ad ſaxum Lennium referuntur.

NOLITE

44.

NOLITE hoſpites adire ad me ilico iſtic }. Trochaicus eſt, in quem non cadit iambus: itaq; non puto eos recte ſentire, qui verbis aliter collocatis ita legunt, Nolite hoſpites ad me adire ilico iſtic: nam in quarta ſede iambus eſſet.

44.

TANTA uis ſceleris in corpore hæret.}. Trochaicus imperfectus: pedem enim deſiderat: quē reſtituere ſine libris manuſcriptis nefas eſt: Tanta vis ſceleris meo in corpore hæret, legendū quandoque ſum opinatus: quam opinionem nondum mihi venit in mentem cur abijcerem: itaque eam protuli, hoc tamen animo vt ſi quis contra dixerit, pugnare nolim. Verſus in pedes ita diuidendū eſſet, Tāta-uis ſcele-ris me- o in-corpo-r' hæret.

53.

CADENTES}. Carentes, antea legebatur, itaq; eſt in libris manuſcriptis: mihi tamen viſum eſt vt emendarem, cadentes: ex Homeri verſu, in quo eſt, πίπτουσιν quod ſignificat, cadunt. verſus autem hi, quos Cicero vertit, ſunt Iliados T.

56.

NIHIL mali}. Puto rectius, Nihil noui. nā ſi legas, Mali, ad Cleanthis rationem reuolueres. dixit etiam pagina 217. Animo ſic excubat ſapiens, vt ei nihil improuiſum accidere poſſit, nihil inopinatum, nihil nouum.

74.

VT ſunt alij ad alios morbos}. Imperfecta ſimilitudo

militudo: nã ad particulã, vi, quæ reſpondeat, uox non eſt forte ita corrigendum. Vt ſunt alij ad alios morbos procliuiores; itaq; dicimus grauedinoſos quoſdam, quoſdam torminoſos, non quia iam ſint, ſed quia ſæpe, ſic alij ad metum.

79.

ALTER ferat]. *Opinor legendum eſſe ferant ſiquidem ad vocem, ſtultis, refertur.*

79.

ADVERSA ratione]. *Maffei liber, Auerſa à ratione. probo. nã ét ſupra. 211. Zenoni, inquit, eſt diffinitio, vt perturbatio ſit auerſa à recta ratione contra naturam animi commotio. & 113. Omnium perturbationum fontem eſſe dicunt intemperantiam: quæ eſt à tota mente, & à recta ratione defectio, ſic auerſa à præſcriptione rationis, vt nullo modo, &c.*

87.

IRA vero quenquam diu perturbat animum dubitationem inſaniæ non habet]. *Mendum eſt in voce, quanquam. veteres libri, quos ego viderim, habent, quæquã deprauate omnino, ſi reſpicimus, dictio ira quò referatur. ꝓ ſi coniecturæ locus eſt, ita legerem: Ira vero, q̃ diu perturbat ani mum, dubitationem inſaniæ non habet.*

87.

AT naturalis eſt]. *Obiectio: cui reſpondet q̃ ſequitur; an quidquam eſſe poteſt ſecundum naturam, quod ſit repugnante ratione? & eſt ſententia, niſi fallor, multo concinior, quàm ſi legas*

vt antea, aut naturalis eſt? cum præcedenti mem bro connectens, vt autem hunc locum vna dẽpta litera correximus, ſic paulo poſt aliũ vna immutata reſtituimus. nam vbi legebatur, priuſquam eſſet vlla vlciſcendi libido, nos ſenſu meliore emẽdauimus, prius, q̃ eſſet vlta vlciſcendi libido.

105

CVI rei refertæ.] Concinnius, Cui referte.

108

FACERE non potuerunt? Iacet verbum, facere, & planè otioſum hic eſt, lege ſine eo: multo erit elegantius.

110.

QVIDQVID obiectum eſt]. Aut pro quid quid, legendum eſt, Quid, aut, Quicquid, hic accipiẽdum pro Quidq;: vt apud Lucretiũ libro II. inq; ſuos quidquid rurſus reuocare meatus. & libro IIII. Semper. n. ſummum quidquid de rebus abundat. & libro V. Sic vnum quidquid paulatim protrahit ætas in mediũ. Poſſem ex oratoribus loca recitare: ſed ego in latinis locutionibus vbi quid eiuſmodi occurrit, q̃d ſine exemplorum comprobatione durius videatur, libentius poetarũ utor auctoritate, q̃ oratorum: ſunt. n. poetæ certiores latinæ linguæ teſtes, propterea quòd metri ratio facit, vt mutationi non tam facile locus ſit. quod in oratoribus contra videmus.

111.

AT enim non ſine ignominia afficere poterit ſapientem] Locus recte ſtellula notatus: mẽdum

enim

enim ſubeſſe conſtat forte ita reſtitui poſſet. At enim non erit ſine ignominia. ignominia afficere poterit ſapientem? de ſapiente enim eſt hæc omni oratio. ſententia certe hæc videtur eſſe: quibu autem verbis explicanda ſit, ſtatuere noſtrum non eſt. ſtudioſi libros antiquos adeant, & eorum ope vtentes locum emendent.

113.

OMNE'QVE id nos]. Id, non video quid ſpectet. antiqui ſcribebant, It. inde mihi orta coniectura eſt, vt, Item, legendum putarem.

FINIS.

SERIES LITERARVM.

ABCDEFGHIKLMNOP.

Omnes quaterniones.

VENETIIS,

Apud hæredes Melchioris Seſſæ.

MDLXXVI.

in alte [illegible] [illegible] ad [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible]
D[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] lodano li filosofi [illegible] lasciato [illegible]
[illegible] [illegible] alla filosofia [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] di [illegible] [illegible] il sole [illegible] [illegible]

[illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible]

[illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Società Cooperativa
FRA I
Legatori
ROMA
Via della